

p-ISSN 2307-4558
e-ISSN 2414-9489

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

М О В А
НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ ЧАСОПИС
З МОВОЗНАВСТВА

Часопис засновано в 1993 році

№ 45

2026

Одеса
Видавець Букаєв Вадим Вікторович
2026

УДК 81(05)

З а с н о в н и к: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

У збірнику представлено дослідження актуальних теоретичних і прикладних проблем лінгвістики на матеріалі різних світових мов. Адресовано широкому колу філологів: науковцям, методистам, викладачам, студентам.

The publication presents research on current theoretical and applied issues in linguistics based on materials from various languages. It is intended for a wide audience of philologists: scholars, methodologists, instructors and students.

Головний редактор
Editor-in-Chief

Ганна Миколаївна ТРУБА
Hanna M. TRUBA

Заступник головного редактора
Deputy Editor-in-Chief

Олена Олександрівна ПОЖАРИЦЬКА
Olena Ol. Pozharytska

Редакційна колегія:

д-р філол. наук, проф. І. Б. Морозова (Одеса, Україна); д-р філол. наук, проф. Г. С. Яроцька (Одеса, Україна); д-р філол. наук, доц. О. Л. Кирилюк (Кропивницький, Україна); д-р філол. наук, доц. О. Р. Микитюк (Львів, Україна); д-р філол. наук, проф. Д. В. Станко (Ужгород, Україна); канд. філол. наук, доц. З. Й. Куньч (Львів, Україна); канд. філол. наук, доц. О. О. Пожарицька (Одеса, Україна); канд. філол. наук, доц. Р. Л. Сердега (Харків, Україна); PhD, доц. Б. Монтонері (Тайнань, Тайвань); PhD, проф. Я. П. Целлер (Олденбург, Німеччина); PhD, доц. Л. Гаєрскі (Трнава, Словачька Республіка).

The Editorial Board:

Iryna Morozova (Ukraine), Halyna Yarotska (Ukraine), Olha Kyryliuk (Ukraine), Oksana Mykytiuk (Ukraine), Daryna Stanko (Ukraine), Zoriana Kunch (Ukraine), Olena Pozharytska (Ukraine), Ruslan Serdeha (Ukraine), Bernard Montoneri (Taiwan), Jan Patrick Zeller (Germany), Lukáš Gajarský (Slovakia).

Рецензенти:

І. С. Шевченко, д-р філол. наук, проф., акад-р АН ВШ України, зав. каф. Харківського нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна (Україна);
Е. К. Коляда, канд. філол. наук, проф., зав. каф. Волинського нац. ун-ту ім. Лесі Українки (Україна);
О. Д. Мельничук, д-р філол. наук, доц., проф. МЕРУ ім. акад. С. Дем'янчука (Україна);
В. Г. Кушнерик, д-р філол. наук, проф. Чернівецького нац. ун-ту ім. Ю. Федьковича (Україна);
Н. В. Кондратенко, д-р філол. наук, проф., зав. каф. ОНУ імені І. І. Мечникова (Україна);
О. І. Ніка, д-р філол. наук, проф. КНУ ім. Тараса Шевченка (Україна);
С. В. Скрильник, канд. філол. наук, доц., зав. каф. КНУ ім. Тараса Шевченка (Україна);
О. Г. Литвин, канд. філол. наук, доц., зав. каф. НУ «Львівська політехніка» (Україна);
В. М. Дяків, канд. філол. наук, ст. науканд. співроб., доц. НУ «Львівська політехніка» (Україна);
І. Б. Ментинська, PhD, ст. викл. НУ «Львівська політехніка» (Україна);
В. Г. Сухенко, канд. філол. наук, доц. ХНЕУ ім. С. Кузнеця (Україна);
Л. В. Харчук, канд. філол. наук, доц. НУ «Львівська політехніка» (Україна).

ЗМІСТ**ТЕОРЕТИЧНА ТА КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА**

<i>Микитюк О. Р.</i> НАЦІОНАЛЬНІ МОВНІ ОСОБИСТОСТІ У ВИМІРІ ОНТОЛОГІЙНОЇ ПАРАДИГМИ.....	7
<i>Морозова І. Б., Степаненко О. О.</i> ІНТЕРРОГАТИВ ЯК ДІГВИЙ ІНСТРУМЕНТ МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ НА СПІВРОЗМОВНИКА В ДІАЛОЗІ.....	15
<i>Оленьк М. Я.</i> ГЕНДЕРНА СПЕЦИФІКА ОБРАЗНИХ ПОРІВНЯНЬ У ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ: КОГНІТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ	22
<i>Стрій Л. І., Кіщенко А. М.</i> РІВНІ РИТУАЛЬНОСТІ ЯК ОСОБЛИВІСТЬ ПУБЛІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: НА МАТЕРІАЛІ ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ	28

ДИСКУРС-АНАЛІЗ І КОМУНІКАТИВНІ ПРАКТИКИ

<i>Бялик В. Д., Глевич В. В.</i> КОНСТРУЮВАННЯ НАПРУГИ Й ДРАМАТИЗМУ В АУДІОВІЗУАЛЬНОМУ МЕДИЧНОМУ ДИСКУРСІ: ВЗАЄМОДІЯ ВЕРБАЛЬНИХ, НЕВЕРБАЛЬНИХ І МУЛЬТИМОДАЛЬНИХ ЗАСОБІВ	34
<i>Гречка М. Г.</i> РИТОРИЧНІ ПРИЙОМИ ЗДІЙСНЕННЯ ВПЛИВУ У ВИСТУПІ ПРОКУРОРА (НА МАТЕРІАЛІ СУДОВОГО ВИСТУПУ ПРОКУРОРА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ)	41
<i>Громовенко В. В.</i> ФРЕЙМУВАННЯ КРИЗОВИХ ПОДІЙ В АМЕРИКАНСЬКОМУ МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ: НОМІНАЦІЯ ТА ПРОСТОРОВЕ МАСШТАБУВАННЯ WINTER STORM FERN.....	47
<i>Куньч З. Й.</i> ФУНКЦІЙНЕ НАВАНТАЖЕННЯ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ У ВОЄННОМУ НАРАТИВІ ТА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІЙ АНАЛІТИЦІ.....	53
<i>Семененко О. Ю.</i> ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВОЛОНТЕРСЬКОГО ДИСКУРСУ ЯК ФОРМИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ.....	60
<i>Скляренко О. Б.</i> СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ В ЦИФРОВОМУ ДИСКУРСІ.....	66
<i>Харчук Л. В.</i> УКРАЇНСЬКА ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В МЕДІАДИСКУРСІ ВОЄННОГО ЧАСУ: ЕВФЕМІСТИЧНИЙ АСПЕКТ	73

ЦИФРОВИЙ ДИСКУРС І НОВІ МЕДІА

<i>Кішко О., Петій Н.</i> ЛОКАЛЬНИЙ МОВНИЙ КОД ЯК ДИДАКТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ У НАВЧАННІ ПЕРЕКЛАДУ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ (КЕЙС РОМАНУ «ІВАН І ФЕБА» ОКСАНИ ЛУЦИШИНОЇ).....	80
<i>Pozharytska O.</i> HYPERTEXT IN DIGITAL LITERATURE AND SOCIAL MEDIA: HYPERLINKS VS HASHTAGS.....	89

Stanko D.

FANFICTION TERMINOLOGY AS A MANIFESTATION OF PARTICIPATORY CULTURE IN DIGITAL DISCOURSE	95
---	----

ТЕРМІНОЛОГІЯ

Громко Т. В.

МЕТОДОЛОГІЯ КОДИФІКУВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ СУГЕСТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ В МЕЖАХ ОДЕСЬКОЇ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ШКОЛИ	101
---	-----

Литвин О. Г.

ЛЕКСИКО-ГЕНЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕРМІНОЛОГІЇ МАШИНОБУДУВАННЯ	112
---	-----

Ментинська І. Б., Слимак Т. Б.

АДАПТАЦІЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕРМІНООДИНИЦІ В АРХІТЕКТУРНО-БУДІВЕЛЬНОМУ ДИСКУРСІ: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ	119
--	-----

ЛЕКСИКОЛОГІЯ, СЛОВОТВІР І МОВНА ВАРІАТИВНІСТЬ. ДІАЛЕКТОЛОГІЯ

Андріїва С. С., Кушнерик В. І.

РЕАЛІЗАЦІЯ ФОНОСЕМАНТИЧНИХ КОНСТАНТ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ	128
--	-----

Гнатюк М. В.

СЛОВОТВІР ПРИКМЕТНИКІВ ПЕРІОДУ УКРАЇНІЗАЦІЇ КУБАНИ (НА МАТЕРІАЛІ ЖУРНАЛУ «НОВИМ ШЛЯХОМ» (1927–1930))	134
--	-----

Радько О. Г.

ЕТНОКУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКИХ ПРИКМЕТНИКІВ ІЗ КОМПОНЕНТАМИ КОСМОНІМНОЇ СЕМАНТИКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕТИЧНІЙ МОВІ ХХ СТ.	140
--	-----

Хібеба Н.

ГОВІРКА СЕЛА ПІДГОРОДЦІ СТРИЙСЬКОГО РАЙОНУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В АСПЕКТІ ДОСЛІДЖЕННЯ НАДДНІСТРЯНСЬКО-БОЙКІВСЬКОГО ДІАЛЕКТНОГО ПОРУБІЖЖЯ	147
--	-----

Хрустик Н. М.

ДО ПРОБЛЕМИ МОТИВАЦІЇ ФЕМІНІТИВІВ	158
---	-----

Рогач Л. В.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНІВ ІНЖЕНЕРІЇ ТА БУДІВНИЦТВА В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ	162
---	-----

CONTENTS**THEORETICAL AND COGNITIVE LINGUISTICS**

<i>Mykytyuk O. R.</i> , NATIONAL LANGUAGE PERSONALITIES WITHIN THE ONTOLOGICAL PARADIGM GENDER SPECIFICITY OF SIMILES IN OLD ENGLISH LITERATURE: A COGNITIVE-PRAGMATIC ASPECT	7
<i>Morozova I., Stepanenko O.</i> , INTERROGATIVES AS AN EFFECTIVE INSTRUMENT OF MANIPULATIVE INFLUENCE ON THE INTERLOCUTOR IN DIALOGUE.....	15
<i>Oleniak M.</i> , GENDER SPECIFICITY OF SIMILES IN OLD ENGLISH LITERATURE: A COGNITIVE-PRAGMATIC ASPECT	22
<i>Strii L., Kishchenko A.</i> , LEVELS OF RITUALITY AS A FEATURE OF PUBLIC COMMUNICATION: A CASE STUDY OF POLITICAL SPEECHES	28

DISCOURSE ANALYSIS AND COMMUNICATIVE PRACTICES

<i>Bialyk V., Hlevych V.</i> , CONSTRUCTING TENSION AND DRAMATIC EFFECT IN AUDIOVISUAL MEDICAL DISCOURSE: THE INTERACTION OF VERBAL, NONVERBAL, AND MULTIMODAL MEANS.....	34
<i>Hrechka M. H.</i> RHETORICAL TECHNIQUES OF INFLUENCE IN THE PROSECUTOR’S SPEECH (based on the material of the prosecutor’s courtroom speech in a criminal proceeding)	41
<i>Hromovenko V. V.</i> , FRAMING CRISIS EVENTS IN AMERICAN MEDIA DISCOURSE: NOMINATION AND SPATIAL SCALING OF A WINTER STORM FERN	47
<i>Kunch Z.</i> FUNCTIONAL ROLE OF MEDICAL TERMS IN WAR NARRATIVES AND SOCIO-POLITICAL ANALYSIS.....	53
<i>Semenenko O.</i> LEXICAL FEATURES OF VOLUNTEER DISCOURSE AS A FORM OF MASS COMMUNICATION.....	60
<i>Skliarenko O.</i> SOCIOCULTURAL AND PRAGMATIC ASPECTS OF TRANSLATION IN DIGITAL DISCOURSE.....	66
<i>Kharchuk L.</i> UKRAINIAN ELECTRICAL POWER TERMINOLOGY IN WARTIME MEDIA DISCOURSE: A EUPHEMISTIC ASPECT.....	73

DIGITAL DISCOURSE AND NEW MEDIA

<i>Kishko O., Petii N.</i> , LOCAL LINGUISTIC CODE AS DIDACTIC MATERIAL IN TEACHING TRANSLATION TO PHILOLOGY STUDENTS (A CASE STUDY OF OKSANA LUTSYSHYNA’S NOVEL “IVAN AND PHOEBE”).....	80
<i>Pozharytska O.</i> , HYPERTEXT IN DIGITAL LITERATURE AND SOCIAL MEDIA: HYPERLINKS VS HASHTAGS.....	89
<i>Stanko D.</i> , FANFICTION TERMINOLOGY AS A MANIFESTATION OF PARTICIPATORY CULTURE IN DIGITAL DISCOURSE	95

TERMINOLOGY

<i>Hromko T.</i> METHODOLOGY OF CODIFICATION OF THE TERMINOLOGY OF SUGGESTIVE LINGUISTICS WITHIN THE ODESA LINGUISTIC SCHOOL.....	101
<i>Lytvyn O. H.</i> LEXICO-GENETIC CHARACTERISTICS OF MECHANICAL ENGINEERING.....	112
<i>Mentynska I. B., Slymak T. B.</i> ADAPTATION OF COMPUTER TERMINOLOGICAL UNITS IN ARCHITECTURAL AND CONSTRUCTION DISCOURSE: A LEXICAL- SEMANTIC ANALYSIS.....	119

LEXICOLOGY, WORD FORMATION AND LANGUAGE VARIATION. DIALECTOLOGY

<i>Andriiva S. S., Kushneryk V. I.</i> IMPLEMENTATION OF PHONOSEMANTIC CONSTANTS IN MODERN GERMAN FICTION.....	128
<i>Hnatyuk M.</i> WORD FORMATION OF ADJECTIVES DURING THE PERIOD OF UKRAINIZATION IN THE KUBAN REGION (BASED ON THE MATERIAL OF THE JOURNAL “NOVYM SHLIAKHOM” (1927–1930))	134
<i>Radko O. G.</i> ETHNOCULTURAL SPECIFICITY OF INDIVIDUAL-AUTHOR ADJECTIVES WITH COMPONENTS OF COSMONYMAL SEMANTICS IN UKRAINIAN POETICAL LANGUAGE OF THE 20TH CENTURY	140
<i>Khibeba N.</i> THE DIALECT OF THE VILLAGE OF PIDHORODTSI IN THE STRYI DISTRICT OF THE LVIV REGION IN THE CONTEXT OF RESEARCH INTO THE NADDNISTRIA-BOYKO DIALECTAL BORDERLAND	
<i>Khrustyk N.</i> TO THE PROBLEM OF FEMININE NOUNS MOTIVATION.....	158
<i>Rohach L.</i> LEXICO-SEMANTIC FEATURES OF ENGINEERING AND CONSTRUCTION TERMS IN ENGLISH AND UKRAINIAN	162

ТЕОРЕТИЧНА ТА КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА

УДК 81'1:111.1:81'42
<https://doi.org/10.18524/2307-4558.2026.45.357821>

Це стаття відкритого доступу
 за ліцензією CC BY-NC 4.0

МИКИТЮК Оксана Романівна,

доктор філологічних наук, доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»;
 вул. С. Бандери, 12, Львів, 79013;
 e-mail: MykytyukStek@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-3922-4610>

НАЦІОНАЛЬНІ МОВНІ ОСОБИСТОСТІ У ВИМІРІ ОНТОЛОГІЙНОЇ ПАРАДИГМИ

Анотація. Мета: дослідити дискурсивну практику національних мовних особистостей у вимірі онтологічної парадигми. У роботі визначаємо такі завдання: (1) продемонструвати українськоцентричний вектор мовознавчих напрацювань у різний історичний період; (2) розглянути дискурсивний простір О. Потебні, Б. Антоненка-Давидовича та О. Пономарева; (3) схарактеризувати ціннісні орієнтири національного мовомислення мовних особистостей в онтологічному вимірі. **Об'єкт** дослідження — теорія лінгвоперсонології як фундаментальна наука для розуміння дієвості мовних особистостей. **Предметом розгляду** є націєцентричний вимір дискурсивної практики О. Потебні (XIX ст.), Б. Антоненка-Давидовича (кінець XIX–XX ст.) та О. Пономарева (XX – початок XXI ст.), що презентують різний часовий вимір, який вагомий для онтологічної парадигми. **Методи дослідження.** У статті застосовано систему загальнонаукових методів (спостереження, систематизації та опису, індукції та дедукції, таксономізації, культурно-історичного аналізу, аналітичного) і спеціальних лінгвістичних методів (мовного портретування, дискурсивного аналізу, контекстуального аналізу, лінгвопсихобіографічного). **Висновки.** Вивчення дискурсивної практики національних мовних особистостей в онтологічній парадигмі дало можливість (а) проілюструвати вплив культурно-історичних традицій на мовомислення українських мовознавців; (б) омовити, як предметно-чуттєвий аспект діяльності накладається на усвідомлення сутності предметного світу. Доведено, що мовна спроможність, комунікативна компетенція та мовознавча практика О. Потебні, Б. Антоненка-Давидовича та О. Пономарева стала визначальною для утвердження національних пріоритетів в українській науці. Проаналізовано значущі напрями національного мовомислення знакових особистостей у різних часовий період (від XIX до XXI ст.). Вербалізовано постулат, що дієвість актуалізованих у дослідженні мовних особистостей є винятково українською. Національні аспекти текстів О. Потебні, Б. Антоненка-Давидовича, О. Пономарева свідчать про історичну тяглість ідей українських мовознавців. **Перспективою дослідження** є омовлення онтологічної парадигми О. Тихого, О. Горбача, В. Німчука в аспекті національного мовомислення.

Ключові слова: дискурсивна практика, дієвість, лінгвоперсонологія, національна мовна особистість, мовомислення, онтологічна парадигма.

Постановка наукової проблеми. Лінгвоперсонологія як синкретична наука передбачає аналіз лінгвополітичних, лінгвокультурних і лінгвосоціальних складників, що зазвичай базовані на онтологічному вимірі. Також істотним для теорії мовної особистості є лінгвоісторичний вимір, у центрі якого дієва особистість, що продукує зміни в соціумі. Розуміння мовної особистості (далі МО) на основі дискурсивної практики заманіфестовано від часу античних мислителів, які зважали на риторичні здібності, що мали вплив на реципієнтів. **Актуальність дослідження** вмотивована потребою (а) презентувати вектори мовної практики національних МО; (б) систематизувати дієвість МО як вислід мовознавчого пошуку істини; (в) впроваджувати ідеї національних МО з метою употужнення лінгвопатріотизму.

Аналіз досліджень проблеми. Історія української лінгвоперсонології бере початок від ідеї емпірично творити мовні портрети відомих учених, що згодом набула наукового вишколу й переросла в самостійну науку, яка сьогодні набуває уточнення й розгалуження завдяки формуванню численних напрямків. У фокусі лінгвоперсонології істотними в Україні є праці О. Потебні, який дав рецепцію мовного портрета народу, що має підложжям духовну природу особистості з її стрижневими когнітивними здібностями: «*Все надбання думки суб'єктивне, тобто хоча й зумовлене зовнішнім світом, але є витвором особистої творчості*» [17, с. 59].

Як самостійна наука лінгвоперсонологія бере початок від опису мовно-психологічного портрета проф. О. Потебні, який подав його учень – Д. Овсяннико-Куликовський [12, с. 1–2]. Згодом презентування МО науковця моделював К. Чехович на основі ідеї націєцентризму [26]. Напрямою для розвитку лінгвоперсонології є дослідження Л. Булаховського, що з нагоди 60-ліття смерті О. Потебні відтворив його як мовно-мисленнєву особистість [4]. Цілісно лінгвоперсону О. Потебні проінтерпретував Ю. Шевельов [28]. Вивчення історії лінгвоперсонології вимагає окремого дослідження, відтак у статті аспектуально окреслено сучасні здобутки, що дали вагомий результат для науки.

Теоретичні напрацювання з теорії мовної особистості належать А. Загніткові. Учений описав категорійний апарат теорії МО, запропонував ґрунтовне розуміння персоналістської філософії, акцентував на поняттях МО, мовна культура [5]. Показово, що етап розбудови лінгвоперсонології як самостійної синкретичної науки пов'язаний з дослідженням лінгвокультурології, що проінтерпретував В. Німчук [11]. Вивчення впливу національної культури на особистість дало змогу змодельовати термін *національна лінгвоперсона*, яка привертає увагу дослідників, зокрема, багатоаспектні й цінні своїм різноплановим аналізом джерельного матеріалу здійснила Т. Космеда, яка комплексно розглянула мовлення І. Франка [7] та щоденниковий дискурс Т. Шевченка [6]. Діахронна лінгвоперсонологія була в полі зору І. Фаріон [23; 24]. Здобутки мовознавчої еліти 20-х років ХХ ст. вивчав Ю. Шевельов (Шерех) [29], а МО Ю. Шевельова на основі епістолярної спадщини проаналізував М. Степаненко [19]. Переконливими є напрацювання Ф. Бацевича з актуалізацією лінгвопрагматики [3].

Мета дослідження: дослідити дискурсивну практику національних МО у вимірі онтологічної парадигми. Відповідно до мети роботи визначаємо такі **завдання:** (1) продемонструвати українськоцентричний вектор мовознавчих досліджень у різний історичний період; (2) розглянути дискурсивний простір О. Потебні, Б. Антоненка-Давидовича та О. Пономарева; (3) схарактеризувати ціннісні орієнтири національного мовомислення МО в онтологічному вимірі.

Об'єкт дослідження – теорія лінгвоперсонології як фундаментальна наука для розуміння дієвості МО. **Предметом розгляду** є націєцентричний вимір дискурсивної практики О. Потебні (ХІХ ст.), Б. Антоненка-Давидовича (кінець ХІХ–ХХ ст.) та О. Пономарева (ХХ–початок ХХІ ст.), що презентують різний часовий і територіальний вимір. **До джерельної бази** розвідки ввійшли наукові, філософські й політологічні праці, а також усні матеріали, презентовані під час зустрічей у Львівській політехніці (ідеться про О. Пономарева), що слугують для розуміння онтологічної парадигми під час дослідження мовопростору актуалізованих МО. **Матеріал дослідження** міститься в авторській лабораторії (орієнтовно 320 фрагментів текстів).

У статті застосовано систему загальнонаукових і спеціальних методів. Щодо **загальнонаукових**, то спираємося на (1) метод спостереження, що вможливує оприявлення мовної спроможності й комунікативної компетенції МО; (2) систематизації та опису – для впорядкування й опису досліджуваного матеріалу; (3) індукції та дедукції – для виявлення зв'язку 'текст ↔ автор'; (4) таксономізації – для вмотивування синкретизму як відцентрової ознаки лінгвоперсонології, а також для експертування мовознавчих набутків науковців; (5) культурно-історичного аналізу, що дозволяє показати становлення МО на тлі історичних і культурних чинників; (6) аналітичний – для осмислення мовленнєвої дієвості МО.

Система **спеціальних лінгвістичних методів** поєднує (1) мовне портретування як основу для дескрипції МО; (2) дискурсивний аналіз – для усвідомлення ситуації довкілля, який впливає на продукування певних ідей; (3) контекстуальний аналіз, оскільки позицію МО інтерпретуємо на основі текстових фрагментів; (4) лінгвопсихобіографічний метод як важливий для розуміння світогляду МО.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому (1) вмотивовано національну самобутність мовомислення мовознавців, що презентують унікальні здобутки української лінгвістики; (2) вироблено модель аналізу дискурсивної практики МО в аспекті онтологічної парадигми; (3) досліджено різні часові зрізи діяльності МО. **Теоретичну цінність** роботи вбачаємо в розширенні загальної теорії лінгвоперсонології, яка презентує цілісні зв'язки лінгвокультурологією, соціолінгвістикою, дискурслінгвістикою та ін. **Практична цінність** отриманих результатів: подані напрацювання можна використати в процесі читання лекційних курсів, авторських курсів та на практичних заняттях з теорії мовної особистості.

Виклад основного матеріалу. Лінгвопрагматична теорія МО (зорієнтована на особистість як носія вагомої інформації) передбачає врахування дієвої сили мови, що визначає передачу інформації та демонструє її вплив на суспільну й індивідуальну свідомість. Лінгвопрагматичний підхід завжди підживлений онтологічною проблематикою, яка дозволяє виявити певні сенси слів і відтворити модифікацію цих сенсів у дискурсивній практиці мовознавців. Прикметно, що опис МО сфокусований на мовну спроможність, комунікативну здатність і потенціал лінгвокреативності.

В аспекті онтологічної парадигми варто відтворити стрижневі маркери дієвості МО, які пріоритетні для формування національного мовомислення.

1. Автором фундаментальних праць, що визначили національну буттєвість мови, є харківський мовознавець **Олександр Потебня**. Його життя онтологічно вписується в «німе» для української науки ХІХ століття, що супроводжувалося московськими руйнівними впливами: скасовано Литовський Статут ХVІ ст. (1840), розгромлено Кирило-Методієвське

братство (1847); закрито всі українські недільні школи (1862), запроваджено викладання московською мовою в початкових школах (1864) та й були численні інші репресивні щодо української мови акції, серед яких відомі Валуєвський циркуляр (1863) та Емський таємний указ (1876). Проте заборони не стали перепоною для наукової праці в Харківському університеті. Визначальним є внесок О. Потебні в розвиток історичної граматики, філософії мови, діалектології, порівняльно-історичного мовознавства, психолінгвістики, етимології. Доленосною для української науки є дисертація О. Потебні «*Про деякі символи у слов'янській народній поезії*» (1869), що вможливила розуміння глибин народного мовомислення. Згодом на основі матеріалів, зібраних у фольклорних експедиціях, він видає збірку українських пісень, а записані прислів'я та приказки увійдуть до Потебневого «*Букваря*», який є показом української графічної системи (було вилучено Ъ та Ы) та чинником утвердження фонетичного правопису [22]. Національний ракурс дієвості вченого відтворює й унікальний переклад українською мовою Гомерової «*Одісеї*», яку, вже по смерті науковця, видав Олександр Русов 1905 року.

Політичний чинник вплинув на написання текстів російською мовою, проте українське мовомислення О. Потебні простежуємо на основі українськоцентричного дискурсу, що засвідчують тексти.

1.1. Праця «*Із записок з теорії словесности. Поезія і проза. Тропи і фігури. Мислення поетичне і мітичне. Додаток*» (1905) стала суттєвою для творення української науки [23]. Це вмотивовують такі аспекти: (а) уживаючи термін «русская» (який відповідав тодішнім суспільно-політичним умовам), О. Потебня розуміє під цим терміном українську (малоруську з огляду на тогочасний дискурс) та російську (русску) мови; (б) до фактичного матеріалу науковець залучає давні українські писемні пам'ятки, говори, споріднені й неспоріднені мови; (в) описує історію та розвиток різних граматичних категорій у структурі різних мов, зокрема в українській, тобто розмежовує українську та російську мови [17].

1.2. В аспекті онтологічної парадигми суттєвим для української науки є те, що О. Потебня започатковує порівняльно-історичне мовознавство (текст «*Про мітологічне значення деяких обрядів та повір'їв*», 1865). Фактично ця праця є базою для розуміння національної своєрідності мови кожного народу [25, с. 145].

1.3. Праця «*Замітки про малоруське нарiччя*» (1870) – це перше наукове дослідження у царині діалектології східнослов'янських мов, яке заклало основи української діалектології як окремої дисципліни. О. Потебня вмотивував окремішність української мови на основі діалектних рис та неповторної української фонетики, пояснив риси діалектних явищ як фундаментальних для розуміння мови, подав окремішні ознаки української мови, проінтерпретував кожну фонетичну й морфологічну ознаку через історичний коментар, указав на дату появи цих ознак; вмотивував право кожного діалекту на формування самостійної мови [25, с. 64–130]. Цінний постулат О. Потебні про те, що кожна мова – це своєрідна система мислення, фундаментальним є спадковий («природжений») характер мови, який людина має як даність, тому якщо людина переходить від однієї мови до іншої, то «змінюється разом з тим характер і напрямок руху думки...» [18, с. 85].

1.4. У рецензії на збірник пісень Якова Головацького «*Народні пісні Галицької та Угорської Руси, зібрані Я. Головацьким*» (1878) та в праці «*Мова і народність*» (1895) О. Потебня чітко розмежовує поняття «свій – чужий», що особливо злободенне для теперішнього часу російсько-української війни.

1.5. Засадничою для української науки є новаторська праця О. Потебні і «*Думка і мова*» (1862), у якій розкрито невіддільний зв'язок між мовою і мисленням, обґрунтовано вчення «про внутрішню форму слова», що лежить в основі його найменування. О. Потебня розвинув думки В. фон Гумбольдта про те, що мова є не мертвий витвір, а діяльність, процес, тобто це вічно повторюване зусилля духа зробити членороздільний звук вираженням думки [16, с. 28–29]. Учений вербалізує важливість національного чинника в дієвості мови, зазначає, що втрата якоюсь народністю свого національного обличчя й своєї мови є шкідливою для всього людства. Праця «*Думка і мова*» утвердила креативну функцію мови, визначила роль думки, що породжує ідеї, які згодом впливають на свідомість, і стала чільною для дослідження філософії мови. Це актуалізує Н. Левчук-Керечук, називаючи взаємодію між мовою, мисленням та пізнанням «головною аксіомою Потебні» [9, с. 6].

Всупереч вимогам Емського указу про необхідність викладачів-москвитів в українських вишах, професор Потебня закликає студентів віднайти своє українське «Я», а відтак університет зробити українським [18, с. 55]. Першорядною ознакою життя держави вчений вважає ідею національності, яка здатна пробудити «любов до мистецтва, науки і розумні суспільні прагнення» [18, с. 56]. У мовомисленні МО О. Потебні денационалізація – це

перерваність традиції народу, що виявляється передусім через чужу мову, через чужомовну школу, що й руйнує зв'язки між поколіннями. Мислитель номінує денационалізацію не лише як моральну хворобу, що ослаблює енергією думки, а й як причину «економічної і розумової залежності» та джерело страждань [18, с. 73]. Денационалізаційний процес, на думку О. Потебні, полягає також у тенденції вчити дітей з раннього віку чужої мови, про що він метафорично говорить таке: «...чи не дурнем є той, хто, бажаючи з дитини зробити віртуоза, буде одночасно вчити її грати на 5-ьох інструментах?» [18, с. 139].

Постійне акцентування на мові свого народу є підтвердженням того, що О. Потебня є національною МО української нації, для якого мова: «...не тільки найкраща, але і найпевніша ознака, за якою ми пізнаємо народ, і разом з тим єдина, незамінна нічим і безсумнівна умова існування народу – це єдність мови» [18, с. 118]. Прикметним є факт, який подає К. Чехович, ілюструючи его-текст О. Потебні, а саме: «Листи з хутора» О. Єфименко (1918). Отож О. Єфименко, українська історикня і етнографиня, перша жінка, що здобула ступінь докторка історії *honoris causa* в Московській імперії (1907) зазначає: «Хтось спитав його (О. Потебню – О. М.), чи можливо визнати українську мову за самостійну і, значить, вкуні з тим і народ український як самостійний, і на диво я почула: “Вістимо, коли самі Українці того забажають”» [26, с. 116]. Сислове наповнення лексеми «вістимо» засвідчують спільнокореневі слова *вість*, *блага вість*, *воістину*, тобто це ствердна відповідь, яку озвучив ще в ХІХ ст. українець О. Потебня.

2. Націєцентрична МО **Борис Антоненко-Давидович** – це фокус мовомислення покоління шістдесятництва. Його мала батьківщина – Сумщина. Дискурсивна практика цієї МО має нагально потрібний вектор для сьогодинського покоління – це лінгвокультурологія.

Б. Антоненко-Давидович – мовознавець, дослідник проблем розвитку й культури української мови, письменник, перекладач, що засуджений сталінським режимом на смерть, а потім на довічне ув'язнення. Автор епохальної книги «Як ми говоримо» [2], після виходу якої йому заборонили і говорити, і публікуватися.

Онтологічна парадигма віднайдення українського первня Б. Антоненка-Давидовича була складна: він пройшов шлях від помосковцества в ранньому віці до МО національного рівня. Лише в гімназії Б. Антоненко-Давидович усвідомив, що існує пласт велетенської літератури, про яку він не знав, а почуття історичної справедливості, яке передала йому бабуся та прочитаний «Кобзар» Т. Шевченка, стали поштовхом до вивчення мови свого народу і пробудили від «національної летаргії» [1, с. 285]. Про суспільно-політичну ситуацію того часу Б. Антоненко-Давидович зазначає: «Загалом на той час у Охтирці російською говорило тільки місцеве панство: офіцери кінного полку, купці, духівництво і начальство <...> Решта населення, зовсім не думаючи ні про які національні проблеми, говорили по-нашому» [27, с. 62–63]. Попри те, що був студентом фізико-математичного факультету Харківського університету та історико-філологічного факультету Київського університету, повної освіти не здобув, але володів німецькою, французькою, студіював латинську мову [21].

Етапним для формування українськоцентричного вектора мовної спроможності Б. Антоненка-Давидовича є його непримиренна боротьба з москвізацією навчальних закладів, коли він очолює відділ освіти Охтирського району (1920–1921). Згодом, покинувши партійну роботу, переходить в лоно літературознавства й журналістики, а під час літературної дискусії (1925–1928) обстоює самобутній і самостійний розвиток української літератури [8].

Через відмову змосковщувати словники української мови Б. Антоненка-Давидовича 1935 року арештовують, звинувачують «у буржуазному націоналізмі» та засуджують до смертної кари (слідчий з Кубані не встиг здійснити вирок, бо мовознавець захопив розповідав про історію цього краю, а далі прийшли інші вказівки). Покарання відбував у концтаборах Байкало-Амурського виправно-трудового табору, де був землекопом, шахтарем, слюсарем, бухгалтером, фельдшером, а писав на мішках з цементом. Після десятирічного терміна їде в Україну, проте 1946 року знову заарештований і без суду позбавлений волі. По смерті Сталіна вийшов на волю за амністією і у віці 58 років повернувся до Києва.

Виховою для становлення національної свідомості стала стаття Б. Антоненка-Давидовича «Літера, за якою тужать». Опублікувати цей допис 1969 року в «Літературній Україні», в час репресій та арештів «шістдесятників», було чином громадянської відваги. Хоча відповідь була миттєвою (з Інституту мовознавства від В. Русанівського «За чим тужити?»), але ідея фонетичної правди й лінгвістичний герць за реабілітацію репресованої графеми [г] стали політичною боротьбою за самодостатність української мови [20].

Останньою прижиттєвою публікацією мовознавця є науково-популярна праця «Як ми говоримо» (1970). Попри те, що наклад заплановано у 65 тисяч, тодішній керівник Інституту

мовознавства І. Білодід дав наказ заблокувати основну кількість книжок до друку (50 тисяч). У підсоветській Україні не вийшов жоден твір ученого, крім «*Сибірських новел*» (1989), проте наклепницькі статті на Б. Антоненка-Давидовича були системним явищем. Розвідка «*Як ми говоримо*» – це книжка-бестселер, що дала змогу утвердити національну тожсамість української мови, а ілюстративний матеріал праці заманіфестував протест проти суржика й слугував еталоном з культури мовлення. Мовознавча відвага, українськоцентрична дієвість МО Б. Антоненка-Давидовича стала символом часу кінця ХІХ–ХХ століття й проклала дорогу до українських пріоритетів.

3. Дискурсивна практика МО **Олександра Пономарева** передусім пов'язана з культурою української мови, упорядкуванням правопису, питаннями нормативності мови ЗМІ, українсько-грецькими мовно-літературними зв'язками, теорією та практикою перекладу (зробив підрядковий переклад грецькою мовою «*Кобзаря*» Т. Шевченка). Це національна лінгвоперсона, що, народившись в українському Таганрозі (тепер РФ), попри повне змосковщення цього краю, зберегла українське мовомислення. Його життєвий часовий відтинок – це кінець ХХ – початок ХІ століття. На старті своєї професійної діяльності зазнав тиску з боку органів московської влади й був звільнений з Інституту мовознавства ім. О. Потебні, в якому пропрацював від 1961 до 1976, але попри обставини того часу зберіг національний світогляд.

Увесь спектр видатного мовознавця в онтологічному аспекті оприявнюють два сутнісні напрями: власне мовознавчий та громадсько-політичний.

3.1. Цярину культури мовлення продемонструвала докторська дисертація О. Пономарева на тему: «Проблеми нормативності української мови в засобах масової інформації» (1991). Власне мовознавчий напрям дієвості аналізованої МО визначили напрацювання, серед яких: «*Стилістика сучасної української мови*» (1992, 2000), «*Культура слова: Мовностилістичні поради*» (1999, 2001, 2011), «*Українське слово для всіх і для кожного*» (2013); монографії «*Взаємодія художнього та публіцистичного стилів української мови*» (1990, співавтор), «*Лексика грецького походження в українській мові*» (2005). За часу мовознавчої практики О. Пономарева зрушився советський бруд в мовознавстві, а його блог засвідчив низку правил, що стали базовими [див.: 15].

Зупинімося на книжці професора «*Українське слово для всіх і для кожного*», яку І. Дзюба визначив як «*Путівник у мовному мові*» [14, с. 3]. Цінність праці відтворюють запропоновані теми: «*Привабливість і підступність паронімів*», «*Найпоширеніші помилки слововживання*», «*Словотвірні та відмінкові особливості*» та ін. [14, с. 100, с. 173, с. 203] Національне мовомислення МО Пономарева увиразнює кожен змодельований параграф, зокрема, акцентуючи на іншомовних словах, професор пропагує українські синоніми, наприклад, *аеропорт – летовище, елемент – первень, інфінітив – дієйменник, карта – мапа, квартира – комірне, майстерня – робітня* [14, с. 99]. Це не лише українські відповідники, це онтологічна багата скарбниця української дієвості, що втілена в словах, які свого часу були репресовані.

Цінним є напрацювання МО О. Пономарева в аспекті правописної системи, оскільки він пропагатор ідеї повернення українців до питомого правопису 1928 року (член Національної комісії з питань правопису). На думку О. Пономарева, питання українського правопису – це справа мовознавців, а більш нікого, водночас це питання протистояння питомого, корінного, що кодифіковане в Правописі 1929 року, і чужого, окупаційного, привнесеного через терор 1933 року [див.: 13]. Національне мовомислення сфокусовано і в праці над словниками: О. Пономарів автор і редактор «*Етимологічного словника української мови*» в семи томах, «*Словника античної міфології*», «*Українсько-новогрецького словника*», підручників та навчальних посібників з української мови.

Його дискурсивна практика завжди була національна й деколонізувала змосковщену свідомість українців.

3.2. Громадсько-політичні посили МО О. Пономарева презентують численні постулати: (а) вербалізовано посил, що Україна унітарна держава, тому введене в час президенства П. Порошенка гасло «*Єдина країна – єдина страна*» суперечить реальності: «*Бо не може бути єдина країна з двома мовами*» [13, с. 9]; (б) осмислено ракурс української мовою дійсності про те, що в нас «*немає російськомовного населення. Є зросійщені українці*»; (в) складником патріотизму та поваги до держави є мова: «*Ще дуже часто кажуть, що от у нас є російськомовні патріоти України. Я знаю, що є такі. Але якщо хто справжній патріот України, то він повинен вивчити українську мову*» [13, с. 9]; (г) омовлено позицію щодо самодостатності українців, відтак не варто озиратися на інших: «*Нас не повинно*

цікавити, що в сусідів <....>. Хай вони на нас дивляться, а не ми на них»; (г) ціннісною є позиція мовознавця щодо розуміння державотвірного значення української мови, тому «найпевніший спосіб утвердити українську мову – це її агресивний захист» [13]. Ці онтологічні посили О. Пономарева є програмою визволення нації від колоніальної залежності, про що сказала Ірина Фаріон «Професор творив цю націю стилетом мови, а Україна була вістрям його морального канону» [10, с. 182].

Висновки. Продемонстровано українськоцентричний вектор мовознавчих досліджень у різний історичний період. Доведено, що доленосний внесок до скарбниці українського мовознавства належить МО націєцентричного спрямування, серед яких О. Потебня, Б. Антоненко-Давидович, О. Пономарів. Вивчення дискурсивної практики аналізованих національних МО в онтологічній парадигмі дає можливість проілюструвати вплив культурно-історичних обставин (або буттєвості, за трактуванням М. Гайдегера) на мовомислення мовознавців; омовити, як предметно-чуттєвий аспект накладається на усвідомлення сутності предметного світу. Схарактеризовано дискурсивну практику О. Потебні (харківець), Б. Антоненка-Давидовича (сум'янин) та О. Пономарева (киянин, який народився в Таганрозі). Доведено, що їхня комунікативна компетенція та мовознавча практика є тією основою, що вможливила визначити ті національні пріоритети, які формують українську науку. Проаналізовано визначальні для існування держави ціннісні орієнтири національного мовомислення МО в різних часовий період (від ХІХ до ХХІ ст.). Аналіз фактичного матеріалу дозволяє стверджувати, що впродовж усього історичного розвитку мови О. Потебня, Б. Антоненко-Давидович, О. Пономарів утверджували українські пріоритети. Попри те, що Московія долучається до нищення засадничих українських пам'яток, втручається в мовопростір України, репресує мовознавців, дискурсивна практика актуалізованих у дослідженні МО залишилася винятково українською. Національні аспекти мовознавчого дискурсу О. Потебні, Б. Антоненка-Давидовича, О. Пономарева демонструють історичну тяглість ідей українських мовознавців.

Перспективою дослідження є вербалізація онтологічної парадигми О. Тихого, О. Горбача, В. Німчука в аспекті національного мовомислення.

Л і т е р а т у р а

1. Антоненко-Давидович, Б. (1969). *Здалека і зблизька*. Київ: Радянський письменник.
2. Антоненко-Давидович, Б. (1991). *Як ми говоримо*. Київ: Либідь.
3. Бацевич, Ф. С. (2008). *Дискурсивна прагматика: проблемне поле, дослідницька одиниця*. *Studia Linguistica*, 1, с. 4–10.
4. Булаховский, Л. А. (1952). *Александр Афанасьевич Потебня (К шестидесятилетию со дня смерти)*. Киев: Издательство Киевского государственного университета им. Т. Г. Шевченко.
5. Загнітко, А. П. (2017). *Теорія лінгвоперсоналогії* [Монографія]. Вінниця: Нілан-Лтд.
6. Космеда, Т. (2012). *Его і Alter Его Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу* [Монографія]. Дрогобич: Коло.
7. Космеда, Т. (2006). *Комунікативна компетенція Івана Франка: міжкультурні, інтерперсональні, риторичні виміри* [Монографія]. Львів: ПАІС.
8. Костюк, Г. (1994). *Борис Антоненко-Давидович*. Українське слово [Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст., у трьох книгах], 2, с. 257–268.
9. Левчук-Керечук, Н. (1991). О. О. Потебня і філософія мови. Значення О. О. Потебні (1835-1891) як предтечі лінгвістичної думки ХХ століття. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c43e469a-58d9-4c21-95b8-8341a33736be/content>
10. Микитюк, О. & Фаріон, І. (2025). *Мова і мовознавці: утвердження норми* [Навчальний посібник]. Львів: Видавництво Львівської політехніки.
11. Німчук, В. В. (1985). *Мовознавство на Україні в ХІV–ХVІ ст.* Київ: Наукова думка.
12. Овсянко-Куликовський, Д. (1983). *А. А. Потебня какъ языковѣд-мыслитель*. Київ: Типографія Г. Т. Корчакъ-Новицкаго.
13. Пономарів, О. (2015). *Зустріч 10 листопада 2015 у проєкті «Від книги до мети» з Іриною Фаріон*. Авторський проєкт доктора філології, професора Ірини Фаріон «Від книги до мети». Львів: ФОП Походжай М. М., 2018. Вип. V–VI. С. 8–9; також URL: <https://www.youtube.com/watch?v=r84vJu46nL0>
14. Пономарів, О. (2013). *Українське слово для всіх і для кожного*. Київ: Либідь.
15. Пономарів, О. (2007–2017). *Блог професора Пономарева*. URL: <https://www.bbc.co.uk/blogs/ukrainian/ponomariv/2442>
16. Потебня, А. (1892). *Мысль и языкъ*. Харьков: Типографія Адольфа Дарре.
17. Потебня, О. (1985). *Естетика і поетика слова* [Збірник]. Київ: Мистецтво, 1985.
18. Потебня, О. (1992). *Мова. Національність. Денаціоналізація. Статті і фрагменти*. Нью-Йорк: Українська вільна академія наук у США.
19. Степаненко, М. (2014). *Лінгвістичний зміст листів Юрія Шевельова до Олекси Ізарського*. Юрій Шевельов – учора, сьогодні, завтра. Збірка за підсумками наукових викладів. Харків: Майдан, 50–67.
20. Тимошенко, Б. *Подих кожного слова*. URL: <http://yak-my-hovorymo.wikidot.com/podyh-kozhnoho-slova>

21. Тимошенко, П. Д. (ред.) (1961). *Хрестоматія матеріалів з історії української літературної мови: У 2 ч.*, П. Київ: Радянська школа.
22. *Український букварь. По підручнику А. Потебні* / уложила С. Русова (1919). Вид. 4. Київ: Друкарня «Союзбанк».
23. Фаріон, І. (2016). *Олександр Потебня в контексті соціолінгвістики*. Дивослово, 4, 31–37.
24. Фаріон, І. Д. (2020). *Проекція мовної свідомості: від Памва Беринди до постмодернізму*. Українська мова, 4, 35–49.
25. Франчук, В. Ю. (2012). *Олександр Опанасович Потебня. Сторінки життя і наукової діяльності* [Монографія]. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго.
26. Чехович, К. (1931). *Потебня – український мислитель-лінгвіст*. Варшава: Друкарня отців Василян у Жовкві.
27. «Чому я пишу українською». *Борис Антоненко-Давидович про власний досвід формування мовної та національної свідомості* (2021). Бібліотека «Дивослова», 6, 59–64.
28. Шевельов, Ю. (1992). *Олександр Потебня і українське питання. Спроба реконструкції цілісного образу науковця*. Потебня Олександр. Мова. Національність. Денаціоналізація. Статті і фрагменти. Нью-Йорк, 7–46.
29. Шевельов, Ю. (2002). *Портрети українських мовознавців*. Київ: Києво-Могилянська академія.

References

1. Antonenko-Davydovych, B. (1969). *From far and near*. Kyiv: Soviet writer. (Original work published in Ukrainian: *Zdaleka i zblizka*.)
2. Antonenko-Davydovych, B. (1991). *How do we speak*. Kyiv: Lybid. (Original work published in Ukrainian: *Yak my hovorymo*.)
3. Batsevych, F. S. (2008). *Discursive pragmatics: a problem field, a research unit*. *Studia Linguistica*, 1, 4–10. (Original work published in Ukrainian: *Dyskursywna prahmatyka: problemne pole, doslidnytska odynytsia*.)
4. Bulakhovskyi, L. A. (1952). *Alexander Afanasyevich Potebnya (On the sixtieth anniversary of his death)*. Kyiv: Yzdatelstvo Kyevskoho hosudarstvennoho unyversyteta ym. T. H. Shevchenko. (Original work published in Ukrainian: *Aleksandr Afanasevych Potebnia (K shestydesiatyetyiu so dnia smerty)*.)
5. Zahnitko, A. P. (2017). *Theory of linguopersonality* [Monograph]. Vinnytsia: Nilan-Ltd. (Original work published in Ukrainian: *Teoriia lnhvopersonolohii*.)
6. Kosmeda, T. (2012). *Ego and Alter Ego of Taras Shevchenko in the communicative space of diary discourse* [Monograph]. Drohobych: Kolo. (Original work published in Ukrainian: *Ego i Alter Ego Tarasa Shevchenka v komunikatyvnomu prostori shchodennykovoho dyskursu*.)
7. Kosmeda, T. (2006). *Ivan Franko's communicative competence: intercultural, interpersonal, rhetorical dimensions* [Monograph]. Lviv: PAIS. (Original work published in Ukrainian: *Komunikatyvna kompetentsiia Ivana Franka: mizhkulturni, interpersonalni, rytorychni vymiry*.)
8. Kostiuk, H. (1994). *Borys Antonenko-Davydovych*. *Ukrainian Word* [A collection of Ukrainian literature and literary criticism of the 20th century, in three books], 2, 257–268. (Original work published in Ukrainian: *Borys Antonenko-Davydovych*.)
9. Levchuk Kerecuc, N. (1991). O.O.Potebnia and The Philosophy of Language. The Significance of O. O. Potebnia as precursor of 20-th century linguistic. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c43e469a-58d9-4c21-95b8-8341a33736be/content> (Original work published in English.)
10. Mykytiuk, O. & Farion, I. (2025). *Language and linguists: establishing norms: a textbook*. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniky (Original work published in Ukrainian: *Mova i movoznavtsi: utverdzhennia normy: navchalnyi posibnyk*.)
11. Nimchuk, V. V. (1985). *Linguistics in Ukraine in the 14th–16th centuries*. Kyiv: Naukova dumka. (Original work published in Ukrainian: *Movoznavstvo na Ukraini v XIV–XVI st.*)
12. Ovsianyko-Kulykovskiy, D. (1983). *A. A. Potebnya as a linguist-thinker*. Kyiv: Typohrafiia H. T. Korchakъ-Novytskaho. (Original work published in Ukrainian: *A. A. Potebnia kakъ yazykovъd-myslytel*.)
13. Ponomariv, O. (2015). *Meeting on November 10, 2015 in the project "From Book to Goal" with Iryna Farion*. Avtorskyi proiekt doktora filolohii, profesora Iryny Farion «Vid knyhy do mety». Lviv: FOP Pokhodzhai M. M., 2018. Vyp. V–VI. S. 8–9 (Original work published in Ukrainian: *Zustrich 10 lystopada 2015 u proiekti «Vid knyhy do mety» z Irynoiu Farion*.) URL: <https://www.youtube.com/watch?v=r84vJu46nL0>
14. Ponomariv, O. (2013). *Ukrainian word for everyone and everyone*. Kyiv: Lybid. (Original work published in Ukrainian: *Ukrainske slovo dlia vsikh i dlia kozhnoho*.)
15. Ponomariv, O. (2007–2017). *Professor Ponomarev's blog*. (Original work published in Ukrainian: *Bloh profesora Ponomareva*.) URL: <https://www.bbc.co.uk/blogs/ukrainian/ponomariv/2442>
16. Potebnia, A. (1892). *Thought and language*. Kharkovъ: Typohrafiia Adolfa Darre. (Original work published in Ukrainian: *Mysl y yazykъ*.)
17. Potebnia, O. (1985). *Aesthetics and poetics of the word* [Collection]. Kyiv: Mystetstvo, 1985. (Original work published in Ukrainian: *Estetyka i poetyka slova*.)
18. Potebnia, O. (1992). *Language. Nationality. Denationalization. Articles and fragments*. Niu-York: Ukrainska vilna akademiia nauk u SShA. (Original work published in Ukrainian: *Mova. Natsionalnist. Denatsionalizatsiia. Statti i fragmenty*.)

19. Stepanenko, M. (2014). *The linguistic content of Yuri Shevelev's letters to Oleksa Izarsky*. Yuriy Shevelev – yesterday, today, tomorrow [Collection of scientific presentations]. Kharkiv: Maidan, 50–67. (Original work published in Ukrainian: Lihvistychnyi zmist lystiv Yurii Shevelova do Oleksy Izarskoho.)
20. Tymoshenko, B. *The breath of every word*. (Original work published in Ukrainian: *Podykh kozhnoho slova*.) URL: <http://yak-my-hovorymo.wikidot.com/podyh-kozhnoho-slova>
21. Tymoshenko, P. D. (ed.) (1961). *Reading material on the history of the Ukrainian literary language: In 2 parts*, II. Kyiv: Radianska shkola. (Original work published in Ukrainian: *Khrestomatiia materialiv z istorii ukrainskoi literaturnoi movy: U 2 ch.*)
22. *Ukrainian primer*. Based on the textbook by A. Potebnia /Compiled by S. Rusova (1919). Vyd. 4. Kyiv: Drukarnia «Soyuzbank» (Original work published in Ukrainian: *Ukrainskyi bukvar. Po pidruchnyku A. Potebni /ulozhyla S. Rusova.*)
23. Farion, I. (2016). *Oleksandr Potebnia in the context of sociolinguistics*. *Dyvoslovo*, 4, 31–37. (Original work published in Ukrainian: *Oleksandr Potebnia v konteksti sotsiolingvistyky.*)
24. Farion, I. D. (2020). *Projection of linguistic consciousness: from Pamva Berinda to postmodernism*. *Ukrainian language*, 4, 35–49. (Original work published in Ukrainian: *Proieksiia movnoi svidomosti: vid Pamva Beryndy do postmodernizmu.*)
25. Franchuk, V. Yu. (2012). *Oleksandr Afanasyovich Potebnia. Pages of life and scientific activity* [Monograph]. Kyiv: Vydavnyehy dim Dmytra Buraho. (Original work published in Ukrainian: *Oleksandr Opanasovych Potebnia. Storinky zhyttia i naukovoï diialnosti.*)
26. Chekhovych, K. (1931). *Potebnia is a Ukrainian thinker and linguist*. Varshava: Drukarnia ottsiv Vasyliian u Zhovkvi. (Original work published in Ukrainian: *Potebnia – ukrainskyi myslitel-lingvist.*)
27. «*Why I write in Ukrainian*». *Borys Antonenko-Davydovych about his own experience of forming linguistic and national consciousness*. (2021). Library «Dyvoslova», 6, 59–64. (Original work published in Ukrainian: «*Chomu ya pyshu ukrainskoiu*». *Borys Antonenko-Davydovych pro vlasnyi dosvid formuvannia movnoi ta natsionalnoi svidomosti.*)
28. Shevelov, Yu. (1992). *Oleksandr Potebnia and the Ukrainian Question. An Attempt to Reconstruct the Holistic Image of a Scientist*. *Oleksandr Potebnia. Language. Nationality. Denationalization. Articles and Fragments*. Niu-York, 7–46. (Original work published in Ukrainian: *Oleksander Potebnia i ukrainske pytannia. Sproba rekonstruksii tsilisnoho obrazu naukovtsia.*)
29. Shevelov, Yu. (2002). *Portraits of Ukrainian linguists*. Kyiv: Kyievo-Mohylianska akademiia. (Original work published in Ukrainian: *Portrety ukrainskykh movoznavtsiv.*)

MYKYTYUK Oksana Romanivna,

Doctor of Philology, Associate Professor of the Department of Ukrainian Language, Lviv Polytechnic National University; 12 S. Bandery St, Lviv, 79013;
e-mail: MykytyukStek@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-3922-4610>

NATIONAL LANGUAGE PERSONALITIES WITHIN THE ONTOLOGICAL PARADIGM

Summary. Objective: to examine the discursive practice of national language personalities within the ontological paradigm. In this paper, we set out the following tasks: (1) to demonstrate the Ukrainocentric vector of linguistic developments across different historical periods; (2) to examine the discursive space of O. Potebnia, B. Antonenko-Davydovych and O. Ponomariv; (3) to characterise the value orientations of national linguistic thinking of these personalities within the ontological dimension. **The object of the study** is the theory of linguistic personology as a fundamental discipline for understanding the agency of language personalities. **Subject of the study** is the nation-centred dimension of the discursive practice of O. Potebnia (19th century), B. Antonenko-Davydovych (late 19th–20th centuries) and O. Ponomariv (20th–early 21st centuries), who represent different temporal dimensions, which are significant for the ontological paradigm. **Research methods.** The article employs a range of general scientific methods (observation, systematisation and description, induction and deduction, taxonomisation, cultural-historical analysis, and analytical methods) as well as specialised linguistic methods (linguistic profiling, discourse analysis, contextual analysis, and linguistic psychobiography). **Conclusions.** The study of the discursive practices of national language personalities within the ontological paradigm makes it possible (a) to illustrate the influence of cultural and historical traditions on the linguistic thinking of Ukrainian linguists; (b) to discuss how the material-sensory aspect shapes the understanding of the essence of the material world. It was demonstrated that the language ability, communicative competence and linguistic practice of O. Potebnia, B. Antonenko-Davydovych and O. Ponomariv were decisive in establishing national priorities in Ukrainian scholarship. The value orientations of national linguistic thinking among prominent personalities across different historical periods (from the 19th to the 21st century) were analysed. A postulate was verbalized stating that the agency of the language personalities actualized in the study is uniquely Ukrainian. The national aspects of the texts by O. Potebnia, B. Antonenko-Davydovych and O. Ponomariv demonstrate the historical continuity of the ideas of Ukrainian linguists. **The prospect of the study** lies in verbalizing the ontological paradigm of O. Tykhyi, O. Horbach, and V. Nimchuk within the aspect of national linguistic thinking.

Keywords: discursive practice, agency, linguistic personology, national language personality, linguistic thinking, ontological paradigm.

Статтю прийнято 06.03.2026

Статтю затверджено до публікації 10.04.2026

Дата публікації 25.05.2026

УДК 811.111'367.322:82-312.4
<https://doi.org/10.18524/2307-4558.2026.45.357836>

Це стаття відкритого доступу
 за ліцензією CC BY-NC 4.0

МОРОЗОВА Ірина Борисівна,

доктор філологічних наук, професор факультету романо-германської філології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова; вул. Успенська 7, Одеса, 65014, Україна;

e-mail: morpo@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-1905-7563>

СТЕПАНЕНКО Ольга Олександрівна,

кандидат філологічних наук, викладач вищої категорії Одеського морехідного фахового коледжу морського та рибпромислового флоту імені Олексія Соляника; вул. Семена Яхненка 47/1, Одеса, 65038. Україна;

e-mail: solga971@gmail.com;

<https://orcid.org/0009-0004-0230-6721>

ІНТЕРРОГАТИВ ЯК ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ НА СПІВРОЗМОВНИКА В ДІАЛОЗІ

Анотація. У статті здійснено комплексний синтаксико-прагматичний аналіз питальних конструкцій як ефективного інструменту маніпулятивного мовленнєвого впливу в діалогічному просторі англомовного детективного роману. Метою роботи є виокремлення та аналіз таких конструкцій у персонажному мовленні в контексті психологічної маніпуляції співрозмовником, а також з'ясування їх функціональних можливостей у процесі комунікації. **Об'єктом** дослідження є діалогічне мовлення в сучасному англомовному детективному дискурсі, **предметом** — функціонально різні типи інтеррогативних речень які функціонують як дієвий засіб маніпулятивного впливу. Робота ґрунтується на комплексному підході, що поєднує контекстуально-інтерпретаційний, дескриптивний, конверсаційний, якісний і кількісний методи аналізу, забезпечуючи всебічне вивчення інтеррогативних речень, їхнього функціонування, структурних особливостей та ролі у формуванні комунікативної взаємодії. **Вихідним положенням** роботи є припущення про те, що такі конструкції виконують не лише функцію запити інформації, а й слугують інструментом впливу на співрозмовника у процесі спілкування. Їхній маніпулятивний потенціал реалізується через різні прагматичні типи запитань, зокрема спеціальні, розділові, альтернативні, заперечні, описові, еліптичні та риторичні, що забезпечують варіативність мовленнєвих стратегій. У **результаті аналізу** встановлено, що спеціальні запитання становлять третину всіх маніпулятивних структур, що свідчить про їхній значний потенціал психологічного впливу, а також здатність стимулювати надання відповідей, активізувати мовленнєву діяльність адресата та спрямовувати її у відповідному комунікативному напрямі. Отримані результати вказують на те, що такі мовленнєві засоби функціонують як багаторівневий інструмент вербальної маніпуляції, поєднуючи синтаксичну організацію висловлювання з його прагматично-когнітивним потенціалом. В межах детективного дискурсу вони виконують роль стратегічного механізму, що керує розвитком діалогу, обмежує варіанти відповіді співрозмовника та формує певну інтерпретацію ситуації. Таким чином, ці засоби спрямовують мовленнєву дію адресата у потрібному для мовця напрямі завдяки прихованій маніпуляції та впливають на перебіг комунікації і характер взаємодії між учасниками. **Перспективи подальших досліджень** ми вбачаємо в розширенні емпіричної бази, уточненні типології питальних конструкцій, а також проведенні порівняльних досліджень різних типів дискурсу та комунікативних ситуацій.

Ключові слова: інтеррогативні конструкції, маніпуляція, мовленнєвий вплив, діалогічний дискурс, детективний роман.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. У сучасному мовознавстві особлива увага приділяється дослідженню мовленнєвого впливу як складової комунікативної взаємодії. Зокрема, актуалізується проблема виявлення та опису мовних засобів, за допомогою яких здійснюється прихований вплив на адресата. Одним із таких засобів є інтеррогативні конструкції, які традиційно розглядаються як інструмент отримання інформації, однак у реальному дискурсі вони часто виконують ширші прагматичні функції.

Проблема вживання інтеррогатива задля маніпулятивного впливу в діалогічному мовленні залишається нагальним питанням сьогоденної комунікативної лінгвістики. Попри значну кількість праць, присвячених маніпуляції, прагматиці та дискурсу-аналізу, недостатньо вивченим залишається питання того, яким чином саме питальні конструкції можуть реалізовувати приховані стратегії впливу, формувати пресупозиції та обмежувати комунікативну свободу співрозмовника.

Теоретичну основу дослідження мовленнєвого впливу становлять положення теорії мовленнєвих актів, започаткованої Дж. Остіном [4] та розвиненої Дж. Серлем [20], згідно з якою мовлення розглядається як форма дії, спрямованої на досягнення певного комунікативного ефекту. Важливу роль у поясненні прихованих смислів відіграє теорія імплікатур Г. П. Грайса [13], що дозволяє аналізувати механізми непрямого впливу в комунікації. У межах комунікативної лінгвістики та прагматики, маніпуляція постає як особливий різновид мовленнєвого впливу – прихований, цілеспрямований і стратегічно організований. У цьому контексті особливої уваги заслуговують інтеррогативні конструкції, які здатні виконувати не лише інформативну, а й впливову функцію. Інтеррогатив може

імпліцитно задавати рамку інтерпретації висловлювання та спрямовувати розвиток діалогу, впливаючи на когнітивні установки співрозмовника.

Актуальність дослідження визначається зростанням ролі мовленнєвого впливу в сучасному комунікативному середовищі та потребою детального аналізу конкретних мовних засобів його реалізації. Попри значну кількість наукових праць, проблема функціонування саме інтеррогативних конструкцій як інструменту маніпуляції в діалогічному мовленні залишається недостатньо висвітленою. Особливо це стосується художнього дискурсу, зокрема сучасного англомовного детективного роману, де діалог є ключовим засобом розгортання сюжету, а питання часто виконують стратегічну функцію впливу на співрозмовника. Дослідження інтеррогативу в цьому аспекті сприяє поглибленню теоретичних засад комунікативної лінгвістики та прагматики й відкриває нові можливості для аналізу мовленнєвих стратегій у художньому тексті.

Крім того, актуальність роботи підсилюється необхідністю більш глибокого розуміння механізмів здійснення мовленнєвого впливу шляхом залучення синтаксичного рівня організації висловлювання. Таке дослідження сприятиме розширенню уявлень про функціонування мовних одиниць у реальному спілкуванні та дозволить виявити нові аспекти взаємодії мови, мислення і соціального контексту.

Отже, дослідження інтеррогативів як інструменту маніпулятивного впливу є своєчасним і науково обґрунтованим, оскільки відповідає сучасним тенденціям розвитку лінгвістичної науки та потребам аналізу комунікативних процесів.

Аналіз досліджень проблеми. У сучасній лінгвістиці проблема маніпулятивного впливу в мовленні розглядається крізь призму прагматичних і дискурсивних підходів, що зумовлює її міждисциплінарний характер та залучення положень психолінгвістики і соціальної психології. В межах прагматики особливу увагу приділяється інтенціям мовця та цілям, яких він прагне досягти у взаємодії з адресатом [4; 20; 24; 9]. Вагомий внесок у дослідження природної усної взаємодії здійснено в межах конверсаційного аналізу [18]. Маніпуляція розглядається як форма прихованого впливу на поведінку адресата [19], що реалізується через контроль його когнітивних і комунікативних реакцій.

Отже, комунікативно-когнітивний ракурс дослідження мовленнєвого впливу засвідчує поліаспектний характер цього феномену та його зв'язок із прагматичними і дискурсивними аспектами комунікації, що актуалізує потребу в подальшому аналізі інтеррогативних конструкцій як одного з ефективних механізмів реалізації маніпулятивних стратегій у діалогічному мовленні.

Мета дослідження полягає у виявленні типів та аналізі інтеррогативних конструкцій як засобу реалізації маніпулятивного впливу на співрозмовника в діалогічному мовленні (на матеріалі сучасного англомовного детективного роману). Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: уточнити зміст понять «мовленнєвий вплив» і «маніпуляція» у межах комунікативної лінгвістики та прагматики; окреслити теоретичні засади дослідження мовленнєвого впливу в діалогічному дискурсі; визначити функціонально-прагматичні особливості інтеррогативних конструкцій; виявити структурні типи інтеррогативів, що реалізують маніпулятивний вплив; проаналізувати специфіку їх використання в сучасному англомовному детективному романі; з'ясувати комунікативні стратегії і тактики, у межах яких функціонують маніпулятивні інтеррогативи.

Об'єктом дослідження є діалогічне мовлення в сучасному англомовному дискурсі детективного роману. **Предметом дослідження** виступають інтеррогативні конструкції в діалозі як засіб маніпулятивного мовленнєвого впливу на співрозмовника.

Матеріали дослідження представлено 6300 мовленнєвими зразками інтеррогативних речень, дібраними методом суцільної вибірки з діалогів 9 сучасних англомовних детективних романів.

Провідним **методом** дослідження є контекстуально-інтерпретаційний аналіз фактичного матеріалу, що дає змогу визначити функціональну роль різних типів інтеррогативних речень у діалогічному мовленні з метою впливу на свідомість співрозмовника. У якості допоміжних методів аналізу у роботі використовуються дескриптивний та конверсаційний підходи до розгляду інтеррогативних речень. Задля встановлення найбільш продуктивних для маніпулювання типів інтеррогативу у роботі застосовується кількісно-якісна обробка фактичного матеріалу.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному синтаксико-прагматичному аналізі інтеррогативних конструкцій як засобу маніпулятивного впливу в діалогічному мовленні. У роботі вперше здійснено системний опис синтаксичних моделей інтеррогативних конструкцій у контексті їх маніпулятивного функціонування; виявлено залежність між типом інтеррогативної структури (загальні, спеціальні, альтернативні, розділові питання) та характером

маніпулятивного впливу; проаналізовано роль синтаксичної організації висловлювання у формуванні прихованих смислів і пресупозицій;

Теоретична і практична цінність отриманих результатів. Встановлено, що попри наявність в інтеррогативних реченнях запиту інформації, їм притаманна функція мовленнєвого впливу на свідомість співрозмовника, а синтаксично марковані інтеррогативи (особливо *wh*-питання) мають підвищений маніпулятивний потенціал в контексті діалогу детективного роману.

Отримані результати можуть бути використані в написанні курсових і дипломних робіт, складанні навчальних посібників із синтаксису та прагматики англійської мови, у практичній комунікативній діяльності для підвищення рівня комунікативного впливу на співрозмовника.

Виклад основного матеріалу. Відправною точкою даного дослідження є припущення, що інтеррогативні висловлювання можуть виконувати не лише інформаційну функцію, але й містити імпліцитні пресупозиції, звужувати варіанти відповіді та формувати необхідну інтерпретацію ситуації [15; 14]. Крім того, в межах теорії маніпуляції інтеррогативи можуть виступати як інструмент мовленнєвого впливу, маскуючи директивні або приховані інтенції мовця [5].

Поняття впливу та маніпуляції в лінгвістиці тлумачаться неоднозначно, проте їх об'єднує орієнтація на зміну когнітивних станів або поведінки адресата. Звернення до цих понять у межах даного дослідження зумовлене необхідністю окреслити функціонально-прагматичний потенціал інтеррогативних висловлювань у діалогічному мовленні, зокрема їхню здатність виступати засобом організації взаємодії та реалізації як комунікативного впливу, так і його маніпулятивних форм. У сучасній лінгвістиці комунікативний вплив розглядається як процес цілеспрямованого використання мовних засобів, спрямований на зміну знань, емоцій та поведінки адресата. Таке розуміння представлено, зокрема, у праці Флорія Бацевича «Основи комунікативної лінгвістики», де комунікативний вплив визначено як діяльність, спрямовану на зміну установок і поведінки адресата [1, с. 56]. У свою чергу маніпуляція виступає як специфічний різновид впливу, що має прихований характер і передбачає регулювання мовленнєвої поведінки адресата в процесі [9]. Т. ван Дейк зазначає, що маніпуляція є «формою дискурсивної влади та контролю, що передбачає вплив на свідомість адресата» [9, с. 213]. У працях Е. Шострома [21] акцент зроблено на прихованому контролі як основі маніпулятивної взаємодії. У сфері комунікацій Г. Почепцов розглядає маніпуляцію як спосіб впливу, що передбачає нав'язування адресатові певних інтерпретацій і моделей поведінки через спеціально організовані інформаційні стратегії [2; 3]. З іншого боку, у мовознавстві осмислення маніпуляції безпосередньо пов'язане з поняттям мовленнєвого впливу.

У своїй роботі маніпуляцію розуміємо як різновид комунікативного впливу, що має цілеспрямований і прихований характер та реалізується через використання мовних засобів із метою впливу на мовленнєву поведінку адресата, регулювання його реакцій і досягнення комунікативної мети мовця. Таке розуміння маніпуляції перегукується з її трактуванням у психології як прихованого впливу на поведінку та рішення адресата, що здійснюється за умови збереження ілюзії його автономності [6].

Таким чином, видається доцільним розглядати маніпулятивний вплив у діалогічному мовленні крізь призму інтеррогативних конструкцій, які, визначаючи напрям розгортання діалогу та структуруючи відповіді співрозмовника, здатні регулювати його мовленнєву поведінку.

Наведене вище уможливило зробити припущення, що об'єктивація маніпулятивного впливу в процесі діалогу здійснюється через використання певних синтаксичних конструкцій, зокрема інтеррогативних речень, які мають значний маніпулятивний потенціал у діалогічному мовленні. Це зумовлено їхньою здатністю впливати на когнітивну діяльність адресата, зокрема на процеси інтерпретації та обробки інформації [13; 20], а також структурувати перебіг комунікативної взаємодії [19; 23].

Як відомо, під час бесіди питання визначають напрямок діалогу, і таким чином особа, яка ставить запитання, фактично керує ходом розмови [19; 17;]. Важливим є й те, що інтеррогативні речення ініціюють систему «питання–відповідь», організують «потік інформації та визначають напрям чергування реплік в процесі діалогу» [25, с. 21]. Особа, яка ставить запитання, фактично регулює комунікативну взаємодію та визначає наступного мовця. У нашому випадку, ставлячи запитання, сищик-дознавальник може виразити сумнів щодо висловлювань респондента. Під час дізнавальної бесіди у канві детективного роману, особливо важливо, щоб інтерв'юер виявив слабке місце у свідченнях підозрюваних і ставив запитання таким чином, щоб викликати у свідка дискомфорт. За допомогою визначеної комунікативної тактики розслідувач може впливати на емоційний стан свідка та схилити його до зізнання.

Наприклад:

- “You’re saying you didn’t see her that night?”
- “No.”
- “Not at all?”
- “No.”

- “Then how do you explain the witness who places you outside her building?”
- “They’re mistaken.”
- “Mistaken... or lying?” [12, с. 134]

У наведеному фрагменті допиту інтеррогативні репліки демонструють послідовну реалізацію маніпулятивного впливу через поетапне звуження варіантів відповіді та актуалізацію суперечностей у висловлюваннях співрозмовника. Ініціююче запитання “*You’re saying you didn’t see her that night?*” має уточнювальний характер, але вже на цьому етапі воно фіксує позицію адресата, обмежуючи можливості її подальшої модифікації. Наступні репліки “*Not at all?*”, “*Then how do you explain the witness who places you outside her building?*” посилюють когнітивне навантаження, змушуючи адресата співвідносити власні твердження з новою інформацією. Завершальне альтернативне запитання є прикладом бінарного звуження, яке нав’язує адресатові вибір між двома комунікативно невігідними варіантами відповіді, тим самим підвищуючи напруженість і підсилюючи тиск.

Таким чином, інтеррогативні конструкції в цьому діалозі не лише структурують процес взаємодії, а й виконують функцію моделювання когнітивних і мовленнєвих реакцій адресата, що свідчить про їхній значний потенціал як інструменту маніпулятивного впливу.

Найпоширенішою маніпулятивною технікою, яку використовують сищики у процесі розслідування, є метод Дж. Рейда. Це система, яка була розроблена у США Джоном Е. Рейдом у 1950-х роках [22]. Вона складається з дев’яти етапів і починається з прямої конфронтації, під час якої підозрюваному пред’являються докази та надається можливість негайно зізнатися. На цьому етапі підозрюваний може пояснити причини вчинення правопорушення.

Другий етап передбачає спробу перенести відповідальність із підозрюваного на іншу особу. Метою цього етапу є формування тематичних пояснень, які можуть виправдовувати або пом’якшувати скоєне. Наступний етап полягає у зменшенні кількості заперечень з боку підозрюваного. На цій стадії підозрюваний перебуває у стані стресу і може постійно заперечувати свою причетність через страх.

Після зниження кількості заперечень підозрюваний може намагатися пояснити, чому він не вчиняв або не міг вчинити правопорушення. На цьому етапі важлива готовність к порозумінню з боку слідчого для забезпечення більшої відкритості та сприйнятливості з боку підозрюваного.

У процесі нашої наукової розвідки встановлено, що запитання є ефективним інструментом прихованого мовленнєвого впливу, який використовується для нав’язування певної думки, перехоплення комунікативної ініціативи, створення емоційної напруги або обмеження вибору співрозмовника. За допомогою інтеррогативів мовець може поставити адресата у складну комунікативну ситуацію, спонукати його до виправдання або до прийняття нав’язаних тверджень як очевидних.

У своїй роботі виокремлюємо наступні типи маніпулятивних запитань: закриті запитання з псевдовибором – обмежують можливі варіанти відповіді, змушуючи адресата обирати між заздалегідь заданими альтернативами; запитання-звинувачення (риторичні) – спрямовані не на отримання відповіді, а на виклик у адресата почуття провини або сорому; псевдоуточнювальні запитання – містять імпліцитне твердження, з яким складно не погодитися; «чому»-запитання (перехід до виправдання) – спонукують адресата займати захисну позицію, виправдовуватися та втрачати комунікативну перевагу; «пастка співчуття» – передбачає апеляцію до емоцій адресата з метою викликати співчуття та схилити його до вигідної для мовця реакції.

Крім того, в процесі дослідження зроблено спостереження, що маніпуляційний потенціал інтеррогативних конструкцій значною мірою зумовлений їхньою синтаксичною організацією. У детективному дискурсі виділяємо: наступні синтаксичні типи інтеррогативних конструкцій: *tag questions* (розділові запитання), *double-bind questions* (інтеррогативні конструкції подвійного зв’язку), *declarative questions* (декларативні питання), *elliptical questions* (еліптичні запитання), *rhetorical questions* (риторичні запитання), *wh-questions* (спеціальні запитання) та *alternative questions* (альтернативні запитання).

Проаналізуємо зазначені типи інтеррогативних конструкцій із точки зору їхньої синтаксичної продуктивності та розглянемо їхній маніпулятивний вплив на співрозмовника у детективному діалогічному дискурсі. Так, *tag questions* визначаються як конструкції, що поєднують твердження з коротким запитальним компонентом, орієнтованим на підтвердження: “*You were at the garage at half-past nine, were you not?*” [7, с. 214–215]. Вони обмежують можливість заперечення та орієнтують відповідь у напрямку, заданому мовцем. *Double-bind questions* репрезентують інтеррогативні конструкції, у яких відповідь лімітується через альтернативний або пресупозиційний компонент, що звужує спектр можливих відповідей і створюють ситуацію вимушеного вибору. Наприклад: “*Did you see him that night, or are you saying you remember nothing?*” [16, с. 178]. Що стосується

declarative questions, то формально це – стверджувальні висловлювання, що функціонують як запитання завдяки інтонації або контексту: “*You were with her that night?*” [10, с. 12]. Такі інтеррогативи імплікують очікувану відповідь і реалізують непрямий прагматичний тиск.

Водночас, *elliptical questions* характеризуються синтаксичною неповнотою, зміст відновлюється з контексту: “*And then?*” / “*Why?*”. Питальні речення такого типу пришвидшують темп взаємодії та стимулюють швидку реакцію адресата, посилюючи прагматичний тиск. Поряд із цим, *rhetorical questions* виконують функцію інтеррогативних конструкцій, що не передбачають отримання відповіді: “*Do you really expect me to believe that?*” [11, с. 17]. Вони імплікують оцінку та формують інтерпретацію висловлювання, впливаючи на позицію адресата. В свою чергу, *wh-questions* вводяться питальними словами та спрямовані на отримання інформації: “*Why did you enter the house that night?*” [11, с.18]. У маніпулятивному аспекті вони спонукають до пояснення та активувати захисну позицію адресата. *Alternative questions* передбачають вибір між кількома варіантами в межах одного висловлювання та обмежують інтерпретаційний простір і задають рамки відповіді: “*Were you acting alone or with someone else?*” [8, с. 35].

Поєднання типів інтеррогативів із відповідними синтаксичними моделями демонструє, що маніпулятивний вплив реалізується не лише на рівні змісту, а й через структурну організацію висловлювання. Синтаксична форма визначає спосіб подання інформації та впливає на когнітивну й комунікативну поведінку адресата. Це простежується, наприклад, в діалогах допиту, де інтеррогативні конструкції функціонують як інструменти контролю та впливу. Показовим є фрагмент діалогу між Еркюлем Пуаро та свідком злочину:

- “You were in your compartment, I think, at the time of the crime?”
- “Yes, monsieur.”
- “You did not leave it at all?”
- “No.”
- “You are sure of that?”
- “Yes.”
- “You heard nothing unusual?”
- “No.” [7, с. 90]

У наведеному діалозі інтеррогативні конструкції послідовно організують бесіду в бік поступового звуження можливостей відповіді. Початкове питання має форму *declarative question* із пом'якшувальним маркером “*I think*”, однак фактично зумовлює припущення щодо перебування свідка. Подальші репліки представлені *yes/no*-інтеррогативами, які функціонують як інструменти контролю та обмеження відповіді, оскільки передбачають лаконічну відповідь типу “*yes/no*”. Питання “*You did not leave it at all?*” та “*You are sure of that?*” містять елемент перевірки та посилення відповідальності адресата за власні слова, створюючи тиск і мінімізуючи можливість відхилення. Фінальна інтеррогативна репліка “*You heard nothing unusual?*” додатково фіксує версію подій, орієнтуючи відповідь у потрібному напрямку. Така послідовність запитань формує контроль над чергуванням реплік і реалізує стратегію послідовного уточнення з наростанням інтеракційного тиску, що обмежує варіативність відповідей і сприяє досягненню бажаного результату.

Таблиця 1. Типи інтеррогативних конструкцій в аспекті маніпулятивного впливу

Тип інтеррогативу	Питома вага (%)	Маніпулятивна функція відповідного типу інтеррогатива
Wh-questions (спеціальне питання)	35%	Передбачають наявність підстав або обставин, спонукаючи адресата до пояснення та переходу в позицію виправдання або визнання факту
Tag questions (розділове питання)	20%	Орієнтують на підтвердження заданої позиції; чинять тиск на згоду
Alternative questions (альтернативне питання)	10%	Обмежують відповідь заданими варіантами; звужують можливості інтерпретації
Double-bind questions (питання подвійного зв'язку)	8%	Містять приховане припущення; спрямовують до передбачуваної відповіді та ускладнюють заперечення
Declarative questions (стверджувальне питання)	7%	Подають припущення як факт; стимулюють прийняття заданої інтерпретації
Elliptical questions (еліптичне питання)	12%	Пришвидшують темп взаємодії; чинять тиск на негайну відповідь
Rhetorical questions (риторичні питання)	8%	Імплікують очевидну відповідь; формують потрібну інтерпретацію та посилюють емоційний тиск

Відсоткові показники відображають відносну продуктивність кожного типу серед усіх маніпулятивних інтерогативних конструкцій у досліджуваному матеріалі.

Розглянемо наступні приклади виділених типів питань, що реалізуються у діалогічному детективному дискурсі та ілюструють їх функціонування як засобів маніпуляції.

Wh-questions: “*Why did you go to the study that night?*” [7, с.192] – питальна конструкція функціонує як засіб примусу до пояснення, оскільки *why*-питання імплікує наявність підстав для дії та переводить адресата в позицію виправдання.

Tag questions: “*You heard the quarrel, didn’t you?*” [7, с. 193] – розділове питання нав’язує очікувану відповідь, орієнтуючи адресата на підтвердження вже заданої версії та створюючи комунікативний тиск.

Alternative questions: “*Were you in the house, or did you arrive later?*” [8, с.20] – питання обмежує можливі відповіді заданими варіантами, звужуючи інтерпретаційний простір.

Double-bind questions: “*Were you in your room that night, or are you saying you don’t remember where you were?*” [10, с. 201] – інтерогативна модель реалізує подвійний зв’язок, оскільки обидві опції є комунікативно невігідними: адресат змушений або підтвердити факт, або визнати ненадійність пам’яті.

Declarative questions: “*You were expecting him that evening?*” [12, с. 175] – декларативне запитання імпліцитно подає припущення як факт, стимулюючи згоду замість заперечення.

Elliptical questions: “*And after that?*” [7, с. 26] – інтерогатив пришвидшує темп взаємодії та створює тиск на негайне продовження відповіді.

Rhetorical questions: “*Do you take me for a fool?*” [11, с. 21] – риторичне питання виконує функцію емоційного впливу, не передбачаючи реальної відповіді.

Таким чином, наведені приклади демонструють, що кожен із виокремлених типів інтерогативних конструкцій має власні механізми реалізації маніпулятивного впливу, спрямованого на контроль відповіді та звуження інтерпретаційного простору адресата.

Висновки та перспективи дослідження. Проведений аналіз інтерогативних реплік у діалозі детективного роману в контексті здійснення ними маніпулятивного впливу на співрозмовника уможливають зробити наступні узагальнення. На підставі проведеного дослідження робиться висновок, що інтерогативи виходять за межі своєї традиційної функції запиту інформації та виступають ефективним інструментом регуляції комунікативної поведінки адресата. Встановлено, що маніпулятивний потенціал інтерогативних конструкцій зумовлений їхньою здатністю імпліцитно формувати пресупозиції, обмежувати варіативність відповідей і задавати інтерпретаційну рамку висловлювання. У результаті аналізу фактичного матеріалу спостерігається залежність між синтаксичним типом інтерогативної конструкції та характером її впливу. Зокрема, визначено, що найбільш виражений маніпулятивний потенціал мають розділові (*tag questions*), альтернативні, заперечні та спеціальні (передусім *why*-) запитання, а також еліптичні та риторичні конструкції. Зазначені типи інтерогативів реалізують стратегії нав’язування відповіді, когнітивного обмеження, фреймінгу, переведення адресата у позицію виправдання та посилення психологічного тиску. На матеріалі сучасного англійського детективного роману зроблено висновок, що інтерогативні конструкції функціонують як ключовий механізм організації діалогічної взаємодії, забезпечуючи контроль над перебігом комунікації та когнітивними реакціями співрозмовника. Виявлено, що синтаксично марковані інтерогативи (зокрема конструкції з інверсією, еліпсисом, імпліцитною предикацією) характеризуються підвищеним маніпулятивним потенціалом. Отже, результати дослідження засвідчують, що інтерогатив є багаторівневим інструментом мовленнєвого впливу, у якому синтаксична організація висловлювання тісно взаємодіє з прагматичними та когнітивними чинниками організації розмови в цілому. Перспективи подальших досліджень пов’язані з розширенням корпусу аналізованого матеріалу та залученням інших типів дискурсу (політичного, медійного, юридичного, побутового), що дозволить уточнити універсальні та специфічні риси маніпулятивного функціонування інтерогативів. Актуальним видається також зіставний аналіз англійських і українських інтерогативних конструкцій, а також дослідження їхньої взаємодії з просодичними та невербальними засобами комунікації.

Література

1. Бацевич, Ф. С. (2004). *Основи комунікативної лінгвістики*. Київ: Академія, 344 с.
2. Почепцов, Г. Г. (2000). *Інформаційні війни*. Київ: Ваклер, 256 с.
3. Почепцов, Г. Г. (2001). *Теорія комунікації*. Київ: Ваклер, 308 с.
4. Austin, J. L. (1962). *How to Do Things with Words*. Oxford: Clarendon Press, 168 p.
5. Brown, P., Levinson, S. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press, 345 p.
6. Cialdini, R. B. (1984). *Influence: The Psychology of Persuasion*. New York: HarperCollins, 336 p.
7. Christie, A. (2007). *Murder on the Orient Express*. London: HarperCollins, 256 p.
8. Connelly, M. (2005). *The Lincoln Lawyer*. New York: Little, Brown and Company, 404 p.
9. Fairclough, N. (1989). *Language and Power*. London: Longman, 259 p.
10. Flynn, G. (2012). *Gone Girl*. New York: Crown Publishing Group, 422 p.
11. French, N. (2007). *Until It's Over*. London: Penguin, 400 p.
12. Galbraith, R. (2013). *The Cuckoo's Calling*. London: Sphere, 464 p.
13. Grice, H. P. (1975). *Logic and conversation*. In: Cole, P., Morgan, J. (eds.), *Syntax and Semantics*, Vol. 3. New York: Academic Press, pp. 41–58.
14. Heritage, J. (2012). *Epistemics in action: Action formation and territories of knowledge*. *Research on Language and Social Interaction*, Vol. 45(1), pp. 1–29.
15. Ilie, C. (1999). *Question-response argumentation in talk shows*. *Journal of Pragmatics*, Vol. 31(8), pp. 975–999.
16. Larsson, S. (2005). *The Girl with the Dragon Tattoo*. London: MacLehose Press, 465 p.
17. Sacks, H. (1992). *Lectures on Conversation*. Oxford: Blackwell, 1520 p.
18. Sacks, H., Schegloff, E., Jefferson, G. (1974). *A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation*. *Language*, Vol. 50(4), pp. 696–735.
19. Schegloff, E. (2007). *Sequence Organization in Interaction*. Cambridge: Cambridge University Press, 300 p.
20. Searle, J. R. (1969). *Speech Acts*. Cambridge: Cambridge University Press, 203 p.
21. Shostrom, E. (1967). *Man, the Manipulator*. New York: Abingdon Press, 192 p.
22. Starr, D. (2019). *The Reid Technique of Interrogation and Confession*. URL: <https://www.reid.com> (дата звернення: 16.05.2025).
23. Tannen, D. (1989). *Talking Voices*. Cambridge: Cambridge University Press, 248 p.
24. van Dijk, T. A. (2008). *Discourse and Power*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 308 p.
25. Weigand, E. (2009). *Dialogue: The Mixed Game*. Amsterdam: John Benjamins, 347 p.

References

1. Batsevych, F.S. (2004) *Osnovy komunikativnoi linhvistyky* [Fundamentals of communicative linguistics]. Kyiv: Akademiia, 344 p.
2. Pocheptsov, G.G. (2000) *Informatsiini viiny* [Information wars]. Kyiv: Vakler, 256 p.
3. Pocheptsov, G.G. (2001) *Teoriia komunikatsii* [Theory of communication]. Kyiv: Vakler, 308 p.
4. Austin, J.L. (1962) *How to Do Things with Words*. Oxford: Clarendon Press, 168 p.
5. Brown, P. and Levinson, S. (1987) *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press, 345 p.
6. Cialdini, R.B. (1984) *Influence: The Psychology of Persuasion*. New York: HarperCollins, 336 p.
7. Christie, A. (2007) *Murder on the Orient Express*. London: Harper Collins, 256 p.
8. Connelly, M. (2005) *The Lincoln Lawyer*. New York: Little, Brown and Company, 404 p.
9. Fairclough, N. (1989) *Language and Power*. London: Longman, 259 p.
10. Flynn, G. (2012) *Gone Girl*. New York: Crown Publishing Group, 422 p.
11. French, N. (2007) *Until It's Over*. London: Penguin,
12. Galbraith, R. (2013) *The Cuckoo's Calling*. London: Sphere,
13. Grice, H.P. (1975) 'Logic and conversation', in Cole, P. and Morgan, J. (eds.) *Syntax and Semantics*. Vol. 3. New York: Academic Press, pp. 41–58.
14. Heritage, J. (2012) 'Epistemics in action: Action formation and territories of knowledge', *Research on Language and Social Interaction*, 45(1), pp. 1–29.
15. Ilie, C. (1999) 'Question-response argumentation in talk shows', *Journal of Pragmatics*, 31(8), pp. 975–999.
16. Larsson, S. (2005) *The Girl with the Dragon Tattoo*. London: MacLehose Press.
17. Pocheptsov, G.G. (2000) *Informatsiini viiny* [Information wars]. Kyiv: Vakler.
18. Pocheptsov, G.G. (2001) *Teoriia komunikatsii* [Theory of communication]. Kyiv: Vakler.
19. Sacks, H. (1992) *Lectures on Conversation*. Oxford: Blackwell, 1520 p.
20. Sacks, H., Schegloff, E. and Jefferson, G. (1974) 'A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation', *Language*, 50(4), pp. 696–735.
21. Schegloff, E. (2007) *Sequence Organization in Interaction*. Cambridge: Cambridge University Press, 300 p.
22. Searle, J.R. (1969) *Speech Acts*. Cambridge: Cambridge University Press, 203 p.
23. Shostrom, E. (1967) *Man, the Manipulator*. New York: Abingdon Press, 192 p.
24. Starr, D. (2019) *The Reid Technique of Interrogation and Confession*. Available at: <https://www.reid.com> (Accessed: 16 May 2025).
25. Tannen, D. (1989) *Talking Voices*. Cambridge: Cambridge University Press, 248 p.
26. van Dijk, T.A. (2008) *Discourse and Power*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 308 p.
27. Weigand, E. (2009) *Dialogue: The Mixed Game*. Amsterdam: John Benjamins, 347 p.

MOROZOVA Iryna,

Doctor of Philological Sciences (Grand PhD), Full Professor, English Grammar Department; Odesa I. I. Mechnikov National University; 7 Uspenska St, Odesa, 65014, Ukraine;

e-mail: morpo@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-1905-7563>

STEPANENKO Olha,

Candidate of Philological Sciences (PhD), Lecturer of the Highest Category, Odesa Maritime Professional College named after Oleksii Solianyuk; 47/1 Semena Yakhnenka St, Odesa, 65000, Ukraine;

e-mail: solga971@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0004-0230-6721>

INTERROGATIVES AS AN EFFECTIVE INSTRUMENT OF MANIPULATIVE INFLUENCE ON THE INTERLOCUTOR IN DIALOGUE

Summary. The article presents a comprehensive syntactic and pragmatic analysis of interrogative constructions as an effective instrument of manipulative verbal influence in the dialogue discourse of the written English detective novel. The **objective** of this research consists in singling out and analyzing interrogative constructions used in the characters' speech in the context of psychological manipulation of the interlocutor, as well as in determining their functional potential in communication. The **object** of the paper is characters' dialogue in the discourse of the detective novel. The **subject** is interrogative constructions as a means of manipulative impact. The study is based upon a holistic approach combining contextual-interpretive, descriptive, conversational, qualitative and quantitative methods of linguistic analysis. The starting point of our investigation is the assumption that interrogative constructions may function not only as enquiry of information but also as a powerful instrument for manipulating the interlocutor. Their manipulation potential is realized through different pragmatic types of questions such as Wh-, tag, alternative, negative, descriptive, elliptical and rhetorical questions. It was found out that Wh-questions make up a third of all manipulative interrogative constructions, which testifies to their significant verbal potential to exert psychological impact upon the listener and to stimulate responses. Hence, the obtained results show that interrogatives may serve as a multilevel instrument of manipulation uniting the syntactic organization of the utterance with its pragmatic and cognitive potential. The study demonstrates that in detective discourse interrogatives function as a strategic mechanism controlling the development of dialogue, limiting response options and shaping the interlocutor's interpretation of the situation. Thus, interrogatives guide the addressee in a particular direction required by the speaker, thereby ensuring covert manipulative influence. **Prospects** for further research include expanding the empirical base and conducting comparative studies across different types of discourse.

Keywords: interrogative, manipulation, verbal influence, discourse, dialogue, detective novel.

Статтю прийнято 28.02.2026

Статтю затверджено до публікації 10.04.2026

Дата публікації 25.05.2026

УДК 81'04+811.111'01

<https://doi.org/10.18524/2307-4558.2026.45.354664>

Це стаття відкритого доступу
за ліцензією CC BY-NC 4.0

ОЛЕНЯК Мар'яна Ярославівна,

доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і практики перекладу з англійської мови Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

вул. Володимирська, 60, м. Київ, 01033, Україна

e-mail: maryana@mail.org

<https://orcid.org/0000-0002-5888-326X>

ГЕНДЕРНА СПЕЦИФІКА ОБРАЗНИХ ПОРІВНЯНЬ У ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ: КОГНІТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. Метою статті є виявлення та систематизація лінгвокогнітивних і соціопрагматичних параметрів образних порівнянь у давньоанглійському дискурсі для обґрунтування механізмів гендерної та вікової ієрархізації англосаксонської лінгвокультури. **Об'єктом** дослідження є давньоанглійські образні порівняння, предметом яких є чоловік, жінка або дитина; **предмет дослідження** — когнітивні та соціопрагматичні характеристики образних порівнянь залежно від експлікованого в них гендеру. **Методи дослідження:** комплексний підхід, що поєднує описовий метод, спостереження, аналіз і синтез та кількісний аналіз; спеціальні лінгвістичні процедури — корпусний аналіз (DOEC), метод когнітивного моделювання (ідентифікація сфер-донорів), контекстуально-інтерпретаційний та прагмалінгвістичний аналіз. **Наукова новизна** полягає у встановленні кількісної та якісної асиметрії маскулінних та фемінних образів у межах давньоанглійських образних порівнянь, що доводить андроцентричну спрямованість давньоанглійського дискурсу; виокремленні домінантних сфер-джерел, де маскулінність вербалізується через динамічні зооморфні та теоморфні коди, а фемінність — переважно через статичні екоморфні та артефактоморфні образи, меншою мірою — зооморфні.

Ключові слова: давньоанглійська мова, образне порівняння, гендер, маскулінність, фемінність, соціопрагматика.

Актуальність. Образні порівняння у давньоанглійських текстах виконують ключову когнітивну та риторичну функції, завдяки яким абстрактні ідеї матеріалізуються у конкретних тілесних, природних або артефактних образах. Вони структурують складні моральні, соціальні та емоційні концепти, роблячи їх доступними для інтерпретації. Особливу соціальну значущість мають антропоцентричні порівняння, що рефлектують тонкощі гендерного сприйняття особистості у середньовічній Англії. Аналіз таких одиниць дозволяє виявити специфічні культурні патерни, поєднуючи лінгвістичний та риторичний підходи, адже порівняння постають когнітивно-семіотичними структурами, через які транслюються засадничі уявлення тогочасного соціуму.

Метою статті є виявлення та систематизація лінгвокогнітивних і соціопрагматичних параметрів образних порівнянь у давньоанглійському дискурсі для обґрунтування механізмів гендерної та вікової ієрархізації англосаксонської лінгвокультури. **Об'єктом** дослідження є давньоанглійські образні порівняння, предметом яких є чоловік, жінка або дитина; **предмет дослідження** – когнітивні та соціопрагматичні характеристики образних порівнянь залежно від експлікованого в них гендеру.

Реалізація мети дослідження передбачає виконання таких **завдань**: здійснити інвентаризацію та класифікацію образних порівнянь у давньоанглійському корпусі (DOEC), об'єктом яких є людина, з подальшим їх розподілом за гендерними (чоловік/жінка) та віковими (дитина) категоріями; визначити домінантні сфери-джерела для кожної групи об'єктів порівняння та виявити когнітивні моделі, що стоять за цими образами; провести кількісний аналіз виявлених одиниць для верифікації гендерної асиметрії; розкрити соціопрагматичний потенціал порівнянь, проаналізувавши, як мовні образи корелюють із соціальними ролями (воїн, дружина, аскет) та етичними нормами англосаксонського суспільства.

Огляд літератури. Попри значний масив сучасних лінгвістичних досліджень, присвячених гендерній проблематиці, – від ранніх праць про мовні відмінності та андроцентризм мовної системи (див. праці Coates [3]; Lakoff [10]; Spender [14]; Tannen [16]) до соціокультурних і дискурсивних підходів до конструювання ідентичності (див. праці Bucholtz & Hall [1]; Cameron [2]; Eckert & McConnell-Ginet [7]; Holmes & Meyerhoff [9]; Litosseliti [11]; Mills [12]; Sunderland [15]; Weatherall [17]), питання репрезентації маскуліності та фемінності на матеріалі давніх германських мов, зокрема давньоанглійської, досі залишаються відносно малодослідженими.

Аналіз гендеру в давньоанглійській лінгвокультурі демонструє поступовий розвиток методологічних підходів: від аналізу фіксованих літературних образів до розгляду гендеру як дискурсивно і культурно конструйованої категорії. Важливою відправною точкою для сучасних дискусій стала робота Gillian R. Overing [13], у якій застосовано семіотичний підхід для аналізу маскуліних і фемінінних знаків у героїчних текстах, і показано, що жіночі образи часто виконують структурні функції у побудові чоловічого наративу. Наприкінці ХХ століття увага дослідників фокусується на тілесності і соціальних ролях, зокрема в контексті материнства (Dockray-Miller [6]). Лінгвістичний вектор у вивченні гендерних трансформацій простежується у роботі Енн Керзан (Curzan [4]), де авторка аналізує взаємодію граматичного та природного роду і демонструє, як мовні зміни відображають культурні уявлення про стать. На сучасному етапі (Estes [8]), гендер інтегрується у ширший контекст екокрітики та матеріальної культури, демонструючи, як давньоанглійські тексти використовують тілесні та природні образи для кодування соціального й культурного досвіду.

Водночас, у вищезгаданих дослідженнях гендеру в давньоанглійських текстах, роль образних порівнянь як інструмента конструювання гендерних ідентичностей залишається недостатньо вивченою. Літературознавчі та лінгвістичні підходи, представлені роботами Gillian R. Overing [13] і Mary Dockray-Miller [6], фокусуються переважно на соціальних ролях, тілесності або структурі наративу, при цьому образні порівняння згадуються лише побічно або як допоміжний засіб для ілюстрації гендерних моделей. Історико-лінгвістичні та когнітивні дослідження (Curzan [4]), взагалі не охоплюють образних порівнянь, концентруючись на граматичних та природних родах. Навіть сучасні екокрітичні підходи (Estes [8]), опрацьовують метафоричні образи радше в контексті взаємодії людини з природою, ніж як системний засіб позначення гендеру. Таким чином, систематичний аналіз образних порівнянь у давньоанглійських текстах представляє лакуну у дослідженнях гендеру, відкриваючи перспективу для інтеграції когнітивно-метафоричного підходу. Фокус саме на образних порівняннях є необхідним, оскільки вони становлять унікальний когнітивний інструмент, де зіставлення людини з матеріальним світом (тілесним, природним, артефактним) відбувається експліцитно. Саме в структурі порівняння найкраще простежується механіка того, як абстрактні соціальні та гендерні норми набувають конкретної форми, поєднуючи мову як систему та текст як культурний продукт.

Методологія дослідження. Матеріалом дослідження слугували 68 образних порівнянь (45 маскулінних, 21 фемінних, 2 на позначення дітей), предмет яких експліцитно позначає чоловіка, жінку або дитину. Приклади були відібрані методом суцільної вибірки з Dictionary of Old English Corpus (DOEC) – найбільшого на сьогодні електронного корпусу давньоанглійської мови, що містить 3060 текстів, датованих приблизно 600–1150 рр. До аналізу включалися лише ті випадки, у яких предметом порівняння виступає людський суб'єкт, позначений лексемами або займенниками, що чітко вказують на чоловічу, жіночу чи дитячу референцію (наприклад *wer*, *wif*, *mann*, а також гендерно марковані займенники *he*, *heo* тощо). До вибірки не увійшли порівняння, у яких людський суб'єкт не був предметом, а лише еталоном порівняння; узагальнені або безособові конструкції без чіткої гендерної референції; образні порівняння на позначення сакральних біблійних постатей, таких як Бог, Ісус чи Діва Марія.

Зібрані приклади були піддані якісному та кількісному аналізу. На першому етапі було створено семантичну класифікацію еталонів порівняння (зооморфні, екоморфні, артефактоморфні тощо). На другому етапі було проаналізовано їхню прагматичну функцію у формуванні гендерних моделей у давньоанглійському дискурсі. Кількісний аналіз дозволив встановити пропорційне співвідношення маскулінних, фемінних та інших типів порівнянь у досліджуваному корпусі.

Виклад основного матеріалу. Аналіз фактичного матеріалу засвідчує, що гендерне питання в англосаксонській лінгвокультурі не обмежувалося біологічною детермінованістю, а функціонувало як складна система соціальних очікувань та етичних оцінок, інтегрованих у повсякденний і духовний досвід. Образні порівняння у досліджених текстах постають не просто стилістичними прикрасами, а активними когнітивними інструментами, що переводять абстрактні категорії маскулінного та фемінного у площину матеріальних образів. Корпус дібраних прикладів дозволяє простежити механіку втілення соціальної статі у художній тканині тексту, де кожен еталон порівняння додає специфічної конотації до гендерного портрета епохи.

1. Маскулінна ідентичність у системі давньоанглійських образних порівнянь. Аналіз вибірки свідчить про те, що чоловіча суб'єктність у давньоанглійських текстах маркується через широкий спектр природних та артефактних еталонів, які фіксують ієрархічний статус чоловіка в соціумі та його духовну вартість.

1.1. Маскулінність як духовний орієнтир

Найвищий щабель у маскулінній ієрархії посідають представники духовної еліти. Їхня ідентичність матеріалізується через джерела, пов'язані зі світлом та небесними тілами. Так, єпископ Гіларій описується як такий, що сяє, мов зірка (*scinende swa swa tungel*), а очі іншого прелата уподібнюються сонячному промінню (*swelce sunnan leoma*). Ці екоморфні порівняння переводять фізичне тіло чоловіка у категорію трансцендентного, роблячи його «видимим» орієнтиром для спільноти. Сюди ж примикає інтелектуальна праця: Кедмон, запам'ятовуючи священні тексти, порівнюється з чистою твариною, що переживує їжу (*swa swa clæne neten eodorcende in þæt sweteste leoð gehwerfde*), де зооморфний образ позбавлений агресії й натомість підкреслює продуктивність духовного засвоєння. Чоловіча ідентичність часто концептуалізується через категорію матеріальної якості. Особливо виразно це проявляється у порівнянні монахів із металами: випробуваний правилами монах уподібнюється до золота у горнилі (*swa swa gold on heorðe*), тоді як нестійкий – до свинцю (*leades gecynde*). Тут маскулінність постає як результат внутрішньої обробки, де «твердість» є етичною вимогою. Цікавим є випадок юнака-мученика, чия тілесна вразливість порівнюється зі склом (*swa slidende swa glæs*) – артефактом, що поєднує в собі чистоту й водночас крихкість, яка передуює небесній славі.

1.2. Зооморфна агресія та владна вертикаль

Для репрезентації світської влади та соціальної дії використовуються динамічні зооморфні образи. Чоловік-захисник (Юда Макавей) або воїн постає як лев (*leon gelic*), що легітимізує його право на силу. Натомість негативна маскулінність (корумповані судді) ідентифікується через образи вовка (*swa swa wulfas*) або дикого звіра (*swa wilde deor*). Давньоанглійські образні порівняння засвідчують також владну ієрархію чоловіків: чоловік для дружини – це не просто партнер, а суб'єкт, якого слід шанувати, як власного пана (*swa swa agene hlafordas*).

1.3. Тілесність та розпад: кров, магія та смерть

Матеріалізація чоловічого страждання часто відбувається через екоморфні порівняння рідин та процесів розпаду. Кров мучеників, що тече, як вода (*swa swa wæter*), позбавляє смерть біологічного натуралізму, перетворюючи її на потужний символ жертвності.

1.4. Деградація та соціальна ізоляція: анімалізація маскулінного суб'єкта

Нижня межа маскулінної ієрархії у текстах передається через образи, що символізують втрату соціального статусу, розуму або моральної чистоти.

Матеріалізація страждання самотнього чоловіка часто відбувається через образи низьких істот або пошкоджених об'єктів. Порівняння себе з черв'яком (*wyrme gelicra*) або прибудуою (*swa swa gymeleasne*) фіксує стан граничної вразливості та втрати захисту громади. Образ покинутого і розбитого посуду (*swylce forloren fæt*), переводить чоловічу ідентичність у площину артефакту, що втратив свою функціональність, а отже – і місце в соціумі.

Чоловік, який зовні дотримується постів, але продовжує грішити, уподібнюється дияволу (*deofle gelic þe æfre fæst and æfre singað*). Це демономорфне порівняння вказує на повну онтологічну зміну суб'єкта, де за зовнішньою маскулінною подобою ховається деструктивна сутність. Схожий механізм працює у порівнянні хтєвого чоловіка з пеклом (*helle gelic*), де він наділяється характеристикою безмежної, ненаситної порожнечі. Вкрай жорстким є порівняння групи чоловіків, що чинять сексуальне насильство, із собаками (*hundum gelicost*). Тут зооморфний код використовується для позбавлення суб'єктів людського (християнського) обличчя через їхню нездатність контролювати інстинкти.

Деградація чоловіка досягає апогею через уподібнення до дикої тварини (*swa swa nyten*) та одночасне набуття жіночих рис (*swa swa wimmanna*). Це подвійне відчуження, від людського роду та від власної статі, маркує абсолютний крах маскулінної ідентичності як покарання за гординю.

Аналізовані образні порівняння розкривають соціальну прагматику давньоанглійського тексту, де зіставлення предмета й еталона функціонують як інструменти соціального контролю та етичного нормування. Маскулінність у цьому контексті концептуалізується через категорію цілісності, як фізичної, так і соціальної. Показовим є антропоморфне порівняння брата чи соратника з власною кінцівкою (*swilce he beon ðin lim*), що на когнітивному рівні закріплює етику відданості. Тілесний вимір маскулінності знаходить своє відображення і в описах хвороби або смерті, де праведність і владна легітимність суб'єкта підтверджуються через збереження фізичних кордонів. Якщо тіло грішника описується як розслаблене (*toslopen, swa þæt his eagan wendon on gelicnysse sweltendra manna*) або розбите (*swylce forloren fæt, and tobrocen*), то тіло святого навіть після смерті порівнюється із живим, цілим або щойно похованим (*swylce an seolcen þræd embe; swylce he þy ylcan dæge bebyrged wære*). Соціальна прагматика таких порівнянь полягає у верифікації духовного статусу чоловіка: відсутність розпаду слугує «печаткою якості» на всьому життєвому шляху лідера. Навіть понівечене тіло мученика піддається естетизації: рана, що уподібнюється шовковій нитці (*swylce an seolcen þræd embe*), перекодовує фізичну поразку у суспільстві на знак духовної обраності, перетворюючи каліцтво на артефакт високої вартості.

Аудіальний аспект маскулінності у порівняннях маркує межу між цивілізованим суб'єктом та соціальним вигнанцем. Гармонійне мовлення, що уподібнюється солодкому співу (*swa swa clæne neten eodorcende in þæt sweteste leoð gehwerfde*) або заклику півня (*lareow swa swa kok on niht*), ідентифікує чоловіка як носія мудрості та впорядкованості. Натомість негативна маскулінність тиранів та грішників позбавляється приємності звучання, і описується порівняннями з гарчанням або скреготом звірів (*grennade ond gristbitade, wedde on gewitte swa wilde deor; wælhreowa swa swa grædig leo*). Така анімалізація звуку не лише описує гнів, а й здійснює соціальну стигматизацію: суб'єкт, що втратив людський голос, символічно втрачає право на гідність.

2. Фемініна ідентичність у системі давньоанглійських образних порівнянь. Аналіз фемінінних образів демонструє різкий контраст із маскулінною вертикаллю. Якщо чоловічі порівняння часто будувалися навколо ієрархії влади та активної дії, то жіночі образи в давньоанглійській літературі матеріалізуються через категорії статичної витривалості, тілесної вразливості та трансформації об'єкта. Фемініні образи в аналізованих текстах демонструють специфічну когнітивну модель: жінка постає не як суб'єкт, що підкорює світ, а як простір, на якому розгортається дія (божественна або демонічна).

2.1. Стійкість та тілесність як свідчення

На відміну від чоловіків-воїнів, чия сила активна, жіноча сила (особливо у святих) концептуалізується як абсолютна нерухомість. Коли святу Луцію намагаються зрушити з місця кати, вона стоїть як гора (*stod swa swa munt*), стає частиною земної тверді, яку неможливо подолати силою. У ситуації граничного страху серце жінки застигає, мов камінь (*heorte ahyrð on stanes gelicnesse*), а отже екоморфний образ фіксує параліч волі, перетворення живого на неживе під тиском обставин.

Тіло жінки-праведниці в порівняннях інколи стає текстом, що розповідає про її аскезу або страждання. Шкіра святої Тарсілли на колінах стає жорсткою, мов у верблюда (*swylce olfendan*), через постійні молитви. Це зооморфне порівняння позбавлене героїчного пафосу лева; воно фіксує витривалість через фізичну деформацію, де жіноче тіло уподібнюється робочій тварині в служінні Богу. Каткування святої Агати описується через скручування вербового шнурка (*swa swa wiððan*). Тут жінка повністю деперсоніфікується, перетворюючись на гнучкий артефакт, що піддається зовнішньому тиску, але не втрачає своєї сутності.

2.2. Сакральна чистота та джерела світла

Фемінна сакральність часто пов'язана з образами чистої води та світла, але в менш космічному масштабі, ніж у чоловіків. Так, кров мучениці Маргарет порівнюється з водою з найчистішого джерела (*swa swa wæter deþ of þam clænestan wyllspringe*). Це підкреслює продуктивну, очищувальну силу її жертви. Сюди ж можна віднести й потік сліз, що уподібнюється ріці (*swa swa flod*), і маркує інтенсивність каяття як стихійний процес. Єва в раю описується як подібна до ангелів, що фіксує ідеальний, первинний стан фемінності до гріхопадіння.

2.3. Соціальна деградація та магія

Найбільш жорсткі зооморфні порівняння припадають на «ганебних» жінок або об'єктів магійного впливу. Жінка, що веде грішне життя, прямо уподібнюється свині (*swa swa swin on teoþe*). Це дзеркальне відображення чоловічої деградації (собаки), але з акцентом на бруді та побутовій нечистоті, що традиційно пов'язувалося з порушенням фемінних норм цноти. Випадок трансформації дівчини в кобилу (*swylce heo an myre wære*) через чари демонструє вразливість фемінної ідентичності перед зовнішнім впливом. На відміну від Навуходносора, який став звіром через власну гординю, жінка тут стає жертвою чужої магії, що знову підкреслює її статус об'єкта трансформації.

Соціальна прагматика фемінних образів у давньоанглійській літературі спрямована на легітимізацію моделі статичної витривалості та етичної незмінності, де жіноча суб'єктність розчиняється в категоріях простору або об'єкта. На відміну від маскуліної прагматики дії та влади, жіночі порівняння функціонують як інструменти закріплення ролі жінки як матері страждання: уподібнення до гори чи каменю перекодує пасивність у форму духовної сили, фактично позбавляючи жінку можливості динамічного опору. Через артефактоморфні та зооморфні образи, як-от вербовий шнурок чи верблюда шкіра, здійснюється деперсоніфікація святої, що прагматично виправдовує її фізичне нищення заради вищої мети. Водночас жорстка анімалізація «ганебної» жінки через образи свині або собаки працює як засіб соціальної стигматизації, що маркує порушення гендерних норм як граничний біологічний розпад.

Розподіл образних порівнянь у дослідженому корпусі текстів виявляє чітку асиметрію: маскуліні образи становлять понад 66% вибірки, тоді як фемінні лише близько 31%. Поодинокі випадки вживання порівнянь щодо дітей (близько 3%) підкреслюють специфічну ієрархію концептів, де ціннісна вага суб'єкта в мові прямо залежить від його соціальної та релігійної активності. Одне з двох порівнянь, де предметом виступають діти, *Para bearn swa swa niwe plantunge... dohtra... swa swa gelicnys templys* 'Їхні діти – немов нові насадження... їхні дочки – наче подоба храму', є знаковим. Діти тут не мають власної суб'єктності, вони ідентифікуються через метафори росту (нові насадження) або оздоблення (подібність храму). Дитина в давньоанглійському дискурсі сприймалася не як самостійна особистість, а як проект або потенціал. Така низька продуктивність образних порівнянь, де предметом є діти, вказує на те, що дитина стає гідною для письмової фіксації лише тоді, коли вона починає виконувати корисну соціальну функцію. Водночас, не дивлячись на те, що діти як самостійні дійові особи практично ніколи не стають предметом образних порівнянь, категорія дитячості використовується в текстах як еталонна міра чистоти та ширості. У цьому контексті дитина виступає не як соціальний суб'єкт, а як духовний орієнтир для дорослого (*clæne .... swa þæt cild bið* 'чистий, як дитина').

Висновки та перспективи дослідження. Компаративний аналіз образних порівнянь у давньоанглійському дискурсі дозволяє реконструювати дві принципово різні когнітивні моделі втілення гендеру, кожна з яких виконує специфічну соціопрагматичну функцію. Маскулінна модель базується на категоріях суб'єктності, ієрархічної структурованості та динамічної сили. Чоловік в образних порівняннях постає як активний елемент соціуму: він або джерело світла та знання (єпископ-зірка), або активний воїн (лев), або невід'ємна частина колективного тіла (кінцівка). Маскулінна відданість у текстах матеріалізується через тверді тфла (золото, сталь), а її крах асоціюється з втратою приемного голосу або гендерними змінами. Соціальна прагматика цих образів спрямована на підтримку духовності та дисципліни влади. Фемінна модель, натомість, конструюється навколо категорій об'єктності, статичної витривалості та

трансформації. Жінка концептуалізується не через дію, а через здатність вистояти під дією зовнішніх сил (свята як гора або шнурок). Її сакральність матеріалізується через природні стихії (джерельна вода, потік сліз), що підкреслює роль жінки як «простору» для вияву божественної благодаті. Водночас фемінна ідентичність постає більш вразливою до онтологічних змін (дівчина-кобила), що відображає підпорядкований статус жінки в тогочасній ієрархії. Отже, якщо маскулінні порівняння в давньоанглійській мові слугували для вертикального впорядкування соціуму (влада, знання, війна), то фемінні порівняння забезпечували його горизонтальну стабільність (витривалість, чистота, мораль). Кількісна перевага маскулінних порівнянь у давньоанглійських текстах (співвідношення 2:1) виступає прямим відображенням андроцентричного характеру тогочасної лінгвокультури. Давньоанглійські образні порівняння генерують значно ширший спектр образів для чоловіків, оскільки саме маскулінний суб'єкт потребував постійної верифікації статусу через метафори влади, святості чи падіння. Чоловічі образи охоплюють досить обширний спектр: від сакрального сонця до маргінального черв'яка, створюючи розгалужену мапу соціальних ролей. Натомість фемінні образи демонструють когнітивну економію: вони зведені до моделей статичної витривалості або моральної чистоти/брудю. Майже повна відсутність дитячих образів у системі порівнянь підтверджує, що давньоанглійська образна система була прагматично орієнтована на дорослого суб'єкта. Відсутність дітей як активних суб'єктів у вибірці компенсується їхньою важливою роллю як аксіологічного еталона. Дитина в давньоанглійській системі порівнянь – це не стільки людина в процесі становлення, скільки символ втраченого або віднайденого раю. Якщо маскулінність у порівняннях – це шлях випробувань та битв, то дитячість – це фінальна точка спокою, радості та чистоти, якої дорослий суб'єкт намагається досягти через праведне життя. Перспективи дослідження полягають у розширенні джерельної бази за рахунок залучення інших давньогерманських корпусів, що дозволить верифікувати універсальність виявлених гендерних асиметрій, а також у проведенні діахронічного аналізу трансформації образів порівнянь у контексті еволюції англійської лінгвокультури.

References I

1. Bucholtz, M., & Hall, K. (2005), Identity and interaction: A sociocultural linguistic approach, *Discourse Studies*, Vol. 7, No. 4–5, pp. 585–614. doi: 10.1177/1461445605054407
2. Cameron, D. (2006), *On language and sexual politics*, Routledge, 192 p.
3. Coates, J. (2015), *Women, men and language: A sociolinguistic account of gender differences in language* (3rd ed.), Routledge, 252 p.
4. Curzan, A. (2003), *Gender shifts in the history of English*, Cambridge University Press, 236 p.
5. Dictionary of Old English Corpus (DOEC). (2024), Available at: <https://www.doe.utoronto.ca/pages/index.html> (Accessed 03 January 2024).
6. Dockray-Miller, M. (2000), *Motherhood and mothering in Anglo-Saxon England*, St. Martin's Press, 176 p.
7. Eckert, P., & McConnell-Ginet, S. (2013), *Language and gender* (2nd ed.), Cambridge University Press, 380 p.
8. Estes, H. (2017), *Old English Literary Landscapes: Ecotheory and the Anglo-Saxon Environmental Imagination*, Amsterdam University Press, 312 p.
9. Holmes, J., & Meyerhoff, M. (Eds.). (2003), *The handbook of language and gender*, Blackwell Publishing, 736 p.
10. Lakoff, R. (1975), *Language and woman's place*, Harper & Row, 84 p.
11. Litosseliti, L. (2006), *Gender and language: Theory and practice*, Hodder Arnold, 320 p.
12. Mills, S. (1995), *Feminist stylistics*, Routledge, 240 p.
13. Overing, G. R. (1990), *Language, sign, and gender in Beowulf*, Southern Illinois University Press, 240 p.
14. Spender, D. (1980), *Man made language*, Routledge & Kegan Paul, 256 p.
15. Sunderland, J. (2004), *Gendered discourses*, Palgrave Macmillan, 250 p.
16. Tannen, D. (1990), *You just don't understand: Women and men in conversation*, William Morrow, 336 p.
17. Weatherall, A. (2002), *Gender, language and discourse*, Routledge, 256 p.

References II

1. Bucholtz, M., & Hall, K. (2005), Identity and interaction: A sociocultural linguistic approach, *Discourse Studies*, Vol. 7, No. 4–5, pp. 585–614. doi: 10.1177/1461445605054407
2. Cameron, D. (2006), *On language and sexual politics*, Routledge, 192 p.
3. Coates, J. (2015), *Women, men and language: A sociolinguistic account of gender differences in language* (3rd ed.), Routledge, 252 p.
4. Curzan, A. (2003), *Gender shifts in the history of English*, Cambridge University Press, 236 p.
5. Dictionary of Old English Corpus (DOEC). (2024), Available at: <https://www.doe.utoronto.ca/pages/index.html> (Accessed 03 January 2024).
6. Dockray-Miller, M. (2000), *Motherhood and mothering in Anglo-Saxon England*, St. Martin's Press, 176 p.
7. Eckert, P., & McConnell-Ginet, S. (2013), *Language and gender* (2nd ed.), Cambridge University Press, 380 p.
8. Estes, H. (2017), *Old English Literary Landscapes: Ecotheory and the Anglo-Saxon Environmental Imagination*, Amsterdam University Press, 312 p.

9. Holmes, J., & Meyerhoff, M. (Eds.). (2003), *The handbook of language and gender*, Blackwell Publishing, 736 p.
10. Lakoff, R. (1975), *Language and woman's place*, Harper & Row, 84 p.
11. Litosseliti, L. (2006), *Gender and language: Theory and practice*, Hodder Arnold, 320 p.
12. Mills, S. (1995), *Feminist stylistics*, Routledge, 240 p.
13. Overing, G. R. (1990), *Language, sign, and gender in Beowulf*, Southern Illinois University Press, 240 p.
14. Spender, D. (1980), *Man made language*, Routledge & Kegan Paul, 256 p.
15. Sunderland, J. (2004), *Gendered discourses*, Palgrave Macmillan, 250 p.
16. Tannen, D. (1990), *You just don't understand: Women and men in conversation*, William Morrow, 336 p.
17. Weatherall, A. (2002), *Gender, language and discourse*, Routledge, 256 p.

OLENIAK M.

Doctor of Philology, Associate Professor, Associate Professor at the Department of English Translation Theory and Practice, Taras Shevchenko National University of Kyiv;
60 Volodymyrska St, Kyiv, 01033, Ukraine
e-mail: maryana@mail.org
<https://orcid.org/0000-0002-5888-326X>

**GENDER SPECIFICITY OF SIMILES IN OLD ENGLISH LITERATURE:
A COGNITIVE-PRAGMATIC ASPECT**

Summary. The article aims to identify and systematize the linguo-cognitive and sociopragmatic parameters of similes in Old English discourse to substantiate the mechanisms of gender and age-based hierarchy in Anglo-Saxon linguoculture. The object of the study is Old English similes where the tenor is a man, a woman, or a child; the subject matter is the cognitive and sociopragmatic characteristics of these similes depending on the gender explicated within them. Research methods include a comprehensive approach combining descriptive methods, observation, analysis, synthesis, and quantitative analysis; specific linguistic procedures involve corpus analysis (DOEC), cognitive modeling (identification of source domains), contextual-interpretative, and pragmalinguistic analysis. The contribution to the field lies in establishing the quantitative and qualitative asymmetry of masculine and feminine images within Old English similes, proving the androcentric nature of Old English discourse. Furthermore, the study identifies dominant source domains where masculinity is verbalized through dynamic zoomorphic and theomorphic codes, while femininity is represented predominantly through static ecomorphic and artifactomorphic images, and to a lesser extent, zoomorphic ones.

Keywords: Old English, simile, gender, masculinity, femininity, sociopragmatics.

Статтю прийнято 07.02.2026

Статтю затверджено до публікації 10.04.2026

Дата публікації 25.05.2026

УДК 81'42:32.019.5:32(100)
<https://doi.org/10.18524/2307-4558.2026.45.357826>

Це стаття відкритого доступу
за ліцензією CC BY-NC 4.0

СТРІЙ Людмила Іванівна

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова; кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики; Французький бульв., 24/26, м. Одеса, 65058, Україна;
e-mail: strijludmila@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0007-9785-588X>

КІЩЕНКО Алла Миколаївна

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова; кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики; Французький бульв., 24/26, м. Одеса, 65058, Україна;
e-mail: llalaki3005@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0002-1206-6106>

**РІВНІ РИТУАЛЬНОСТІ ЯК ОСОБЛИВІСТЬ ПУБЛІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: НА
МАТЕРІАЛІ ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ**

Анотація. Статтю присвячено дослідженню рівнів ритуальності як визначальної особливості публічної комунікації на матеріалі політичних промов. **Актуальність роботи** зумовлена зростанням ролі символічних форм у конструюванні публічного образу політика, де ритуальність виступає важливим механізмом впливу на індивідуальну та колективну свідомість. У межах дослідження ритуальність розглядається як багаторівнева система, що реалізується на семіотичному, дискурсивному та комунікативно-прагматичному рівнях. **Метою** статті є визначення та опис рівнів ритуальності у політичних промовах, а також виявлення їхніх функціональних і семіотичних характеристик. Для досягнення поставленої мети розв'язано такі **завдання**: окреслено основні підходи до трактування ритуалу в гуманітарних науках; визначено ключові компоненти ритуальності в політичній комунікації; проаналізовано ритуальні характеристики політичних промов українських політиків; описано специфіку функціонування ритуальності на різних рівнях комунікації. **Об'єктом** дослідження є українська політична публічна комунікація, а **предметом** — рівні ритуальності як комплекс семіотичних, дискурсивних і прагматичних характеристик політичних промов. **Методологічну основу** становлять семіотичний і дискурсивний підходи, а також

контекстуально-інтерпретаційний і компонентний аналіз, що уможливили виявлення структурних елементів ритуальності та їх функціонального навантаження. У роботі запропоновано інтерпретацію ритуальності як багаторівневої моделі організації публічної комунікації, у якій кожен рівень (символічний, структурно-дискурсивний, прагматичний) виконує специфічні функції — від формалізації та сакралізації до інтеграції аудиторії та відтворення ідеологічних смислів. Визначено основні ознаки ритуальності в політичних промовах, зокрема церемоніальність, перформативність, декларативність, ідеологічність та інтегративність, і показано їхню роль у формуванні комунікативного впливу. Отримані **результати** поглиблюють розуміння ритуальності як системної характеристики публічної комунікації та відкривають перспективи подальших досліджень у напрямі аналізу символічних структур і стратегій впливу в політичному дискурсі.

Ключові слова: політична комунікація, ритуал, політичні промови, риторика, мережевий дискурс.

Актуальність теми. У сучасному комунікативному просторі публічне мовлення, зокрема політичні промови, відіграє ключову роль у формуванні суспільних смислів, цінностей та колективної ідентичності. Політична комунікація постає як складний багаторівневий процес, у якому поряд із інформаційною функцією вагомим значенням набувають символічні та ритуальні компоненти. Саме через ритуальність забезпечується впорядкування комунікативної взаємодії, легітимація влади, відтворення ідеологічних наративів та інтеграція аудиторії. У сучасних лінгвістичних студіях зростає інтерес до аналізу семіотичних параметрів політичного мовлення, що зумовлює активне застосування семіотичного підходу для виявлення знакових механізмів впливу. Водночас ритуальність як системна характеристика публічної комунікації потребує подальшого осмислення, зокрема в аспекті її внутрішньої організації та функціонування на різних рівнях. Незважаючи на наявність досліджень, присвячених політичному дискурсу та символічним формам комунікації, проблема рівневої структури ритуальності в політичних промовах залишається недостатньо розробленою. Це зумовлює необхідність комплексного аналізу ритуальності як багаторівневого явища, що реалізується на семіотичному, дискурсивному та комунікативно-прагматичному рівнях. Отже, дослідження рівнів ритуальності як особливості публічної комунікації на матеріалі політичних промов є актуальним напрямом сучасної лінгвістики, що сприяє глибшому розумінню механізмів символічного впливу та організації політичного мовлення.

Стан дослідження проблеми. Ґрунтовне вивчення ритуалу почалося в середині XIX століття у межах еволюціоністського (В. Вундт, Р. Маррет, М. Мюллер, С. Рейнак, Ш. Ренан, Г. Спенсер, Е. Тайлор, Дж. Фрезер та ін), антропологічного (Р. Бенедикт, Е. Еванс-Прічард, А. Кребер, Ж. Ле Бра, Б. Лінкольн, Д. Міддлтон, А. Редкліф-Браун та ін), етнографами і фольклористами (А. ван Геннеп ін.), психологічного (Г. Бейтсон, П. Діль, К. Керені, Дж. Кемпбелл, Д. Мілер, Е. Нойманн, О. Ранк, З. Фрейд, Е. Фромм, К. Юнг та ін.), психотерапевтичного (У. Гей, В. Де Марініс, Дж. Дріскілл, А. Клейман, У. Нунан, Ж. Якобі та ін.), психоаналітичного (у межах релігійної психології А. Вергот, А. Делакруа, Ж. Дюма, П. Жане, Дж. Леуба), соціологічного (П. Бергера, І. Ваха, Г. Гарфінкеля, Е. Гофмана, Е. Дюркгейма, Р. Коллінза, Б. Майєрхоффа, М. Мосса, С. Мура, У. Уорнера, А. Юбера та ін.), функціоналістського (Р. Бенедикт, А. ван Геннеп, Е. Дюркгейм, Е. Еванс-Прічард, Л. Леві-Брюль, М. Мосс, А. Редкліф-Браун, В. Тернер та ін.).

В українській науковій думці тема ритуалу, ритуальної комунікації, вивчають О. Андрощук, О. Вознесенська, О. Пасічник, Т. Пуларія, Н. Сивопляс, Ю. Слущка; Н. Аксьонова (дослідження міфо-ритуальних аспектів гри); Ю. Слущка і С. Чуйко (трансформації свят); В. Бурлачук (міфологічне коріння політичної комунікації); Т. Голі-Оглу і Л. Костенко (простір і час в ритуальному тексті); Е. Мельник і У. Хархаліс (ритуал як втілення соціальних відносин і поведінкових моделей).

Мета дослідження полягає у виявленні рівнів ритуальності як визначальної особливості публічних промов на матеріалі політичних виступів, а також у визначенні їхніх семіотичних, дискурсивних і комунікативно-прагматичних характеристик.

Об'єкт дослідження – українська політична публічна комунікація; **предмет дослідження** – рівні ритуальності в політичних промовах як комплексна характеристика їхньої символічної організації.

Методи дослідження. У роботі використано загальнонаукові методи: описовий метод і метод спостереження (для виявлення специфіки та засобів ритуалізації політичних промов), методи теоретичного аналізу й синтезу (для систематизації та узагальнення досліджуваного матеріалу). Серед спеціальних лінгвістичних методів застосовано контекстуально-інтерпретаційний аналіз (для визначення функційного навантаження засобів реалізації ритуальності в політичних промовах), аналіз макроструктур тексту (для виявлення структурної організації ритуальних елементів), елементи дискурсивного методу (для комунікативно-прагматичної інтерпретації політичних виступів) та компонентний аналіз (для опису семантики мовних одиниць, що репрезентують ритуальність).

Виклад основного матеріалу. Отже, ритуал, у нашому розумінні, – це символічна форма соціальної поведінки, що систематизує сферу емоцій і реалізується через стереотипізовані дії, спрямовані на впорядкування взаємодії між учасниками комунікації. На відміну від обряду, який регулює ідеологічну та свідомісну сферу, ритуал акцентує передусім на емоційному вимірі та виконує функцію стабілізації соціальних зв'язків. Він може включати церемонії як свої

структурні елементи та відмежовується від звичаю тим, що має вищий рівень символічної організованості й не належить до буденно-побутового рівня поведінки.

У цьому контексті логічним є визначення ритуальне спілкування як унікального способу з'єднання зі своїми коріннями, посилення спільних досвідів та утворення особливої атмосфери, що сприяє взаєморозумінню та взаємовідносинам, надає можливість зануритися у світ магії та сакральності, покращує емоційний стан та допомагає подолати життєві труднощі [4].

Отже, ми пропонуємо таке визначення *ритуального спілкування у мережі* – це форма соціальної взаємодії, що реалізується через стереотипізовані, повторювані та культурно закріплені взаємодії, що реалізуються через стереотипізовані, повторювані та культурно закріплені комунікативні дії у цифровому середовищі, яке передає не власне інформацію, а виконує функцію емоційної стабілізації, підтримання соціальних зв'язків та відтворення спільної ідентичності учасників онлайн спілкування.

Важливо відзначити, що ритуальне спілкування може уналежнювати певні специфічні церемонії (жести, сценарії, привітання, реакції), все це підсилює відчуття приналежності до певної спільноти та впорядковує міжособистісне спілкування у мережі.

Це підтверджується і наявними функціями ритуального спілкування у політичному дискурсі поза мережу [1; 2]: **формалізація символічності дій** (закріпленням тексту і протоколу, у яких відбувається інавгурація, на основі якого відбувається політичний символізм); **підвищена церемоніальність** (урочистість ритуальності дій та використанням символічних предметів сакрального характеру); **сценічна цілісність інавгурації** (завершена послідовність процедур і дій); **фатичність комунікації** (протиставлення інформативності); **соціальна значимість інавгурації** (загальна характеристика урочистості події); **повторюваність або періодичність** (циклічний характер).

Проблематика ритуалу традиційно перебуває у фокусі таких галузей знань, як антропологія, культурологія, етнографія, соціологія та психологія. Відповідно, більшість наукових розвідок, присвячених цьому феномену, належать саме до зазначених дисциплін. У межах цих досліджень ритуал розглядається як у контексті конкретних обрядових практик, пов'язаних із ключовими подіями людського життя (народження, шлюб, смерть), так і через призму регіональних традицій, календарних свят і фольклорної спадщини, що відображає усталені культурні моделі поведінки.

Окремий напрям становлять семіотичні дослідження, у яких ритуал інтерпретується як система знаків і символів, що кодує культурно значущі смисли. У цьому контексті аналізуються, зокрема, символічні аспекти різних видів діяльності, включно з ремісництвом і професійними практиками. Вагомий внесок у розвиток семіотичного підходу до вивчення ритуалу зробили представники московсько-тартуської семіотичної школи, які розглядали звичай і ритуал як ефективні механізми соціальної регуляції поведінки (В. Іванов, В. Топоров, В. Левкович, Ю. Лотман, Т. Цив'ян та ін.). Серед праць радянського періоду слід також відзначити дослідження А. К. Байбуріна, у якому здійснено структурно-семантичний аналіз східнослов'янських обрядів, зокрема ритуалів, пов'язаних із будівництвом житла в різних регіонах Росії, Білорусі та України.

Питання взаємозв'язку ритуалу з архітектурою як особливою сферою людської діяльності розроблене значно меншою мірою. У науковій літературі наявні окремі дослідження, присвячені ритуальній архітектурі (зокрема спорудам, пов'язаним із обрядовими практиками — храмам, крематоріям, будинкам урочистих подій), а також поодинокі публікації, у яких порушується проблема впливу традицій і ритуалів на сучасну архітектурну діяльність. З-поміж них вирізняється стаття О. Раппорта, де автор порушує питання про можливість архітектури, спираючись на власні історичні засади та сучасну рефлексію, відновлювати трансцендентні основи ритуальної практики та поєднувати повсякденний вимір людського життя з його символічним порядком. Водночас слід констатувати, що комплексного й системного аналізу цієї проблематики на сучасному етапі поки що бракує.

З огляду на складність і багатовимірність ритуальності як феномену публічної комунікації, доцільним є її розгляд у межах системного підходу. У цьому дослідженні пропонується авторська модель структурування ритуалу, що ґрунтується на виокремленні взаємопов'язаних рівнів його реалізації. Такий підхід дає змогу не лише описати окремі прояви ритуальності, а й виявити механізми її функціонування в політичних промовах, простежити взаємодію символічних, структурних і прагматичних компонентів та визначити їхню роль у формуванні комунікативного впливу.

Ритуальність у політичній публічній комунікації доцільно розглядати не як сукупність окремих ознак, а як системно організоване багаторівневе явище, що реалізується на різних щаблях комунікативної взаємодії. Такий підхід дає змогу виявити внутрішню організацію ритуалу, простежити механізми його функціонування та описати специфіку впливу на адресата. У межах цього дослідження пропонується виокремлення трьох взаємопов'язаних

рівнів ритуальності: семіотичного (символічного), дискурсивного (структурного) та комунікативно-прагматичного.

Перший рівень – **семіотичний (символічний)** – охоплює систему знаків, символів і кодів, через які реалізується ритуальність у політичному мовленні. До нього належать вербальні та невербальні елементи, зокрема ключові слова-символи (народ, держава, свобода, єдність), усталені формули звернення, повторювані лексико-семантичні конструкції, а також жести й інші знакові дії, що супроводжують промову. Важливим компонентом цього рівня є сакральні елементи, які надають комунікації підвищеного символічного статусу та сприяють її легітиматії. Функція семіотичного рівня полягає у кодуванні та трансляції значущих для спільноти смислів, формуванні символічного простору комунікації та забезпеченні впізнаваності ритуальних форм.

Другий рівень – **дискурсивний (структурний)** – пов'язаний з організацією політичного мовлення як цілісного тексту та жанрової форми. На цьому рівні ритуальність проявляється у відтворенні типових жанрів (інавгураційна промова, офіційне звернення, декларативний виступ), усталеній композиції (вступ, сакралізація, основне повідомлення, інтегративний фінал), а також у повторюваних сценаріях розгортання комунікації. Саме дискурсивний рівень забезпечує впорядкованість і передбачуваність ритуальної взаємодії, створює ефект традиційності та стабільності. Його функція полягає в структуризації комунікативного процесу, організації ритуального сценарію та підтриманні жанрових і композиційних норм політичного мовлення.

Третій рівень – **комунікативно-прагматичний** – визначає спрямованість ритуальності на адресата та її функціонування в аспекті впливу. На цьому рівні реалізуються механізми формування довіри, інтеграції аудиторії, консолідації суспільства та легітиматії політичних дій. Ритуальність виступає інструментом впливу, що забезпечує емоційне залучення адресата, створення ефекту єдності та спільної ідентичності. Функція цього рівня полягає у досягненні комунікативного ефекту — впливі на свідомість і поведінку аудиторії через поєднання символічних і структурних засобів.

Зазначені рівні не існують ізольовано, а функціонують у тісній взаємодії: семіотичні елементи наповнюють дискурсивні структури змістом, а їх поєднання забезпечує реалізацію прагматичного впливу. Таким чином, ритуальність постає як цілісна багаторівнева система, у якій кожен рівень виконує специфічну функцію, а їх сукупність формує ефективний механізм організації та впливу публічної політичної комунікації [5].

Для верифікації запропонованої моделі багаторівневої ритуальності доцільно звернутися до аналізу сучасних політичних промов, у яких ритуальні компоненти набувають особливої виразності та функціональної значущості. Показовим у цьому контексті є публічне мовлення В. Зеленського, що характеризується високим ступенем структурованості, повторюваності та символічної насиченості. Його виступи демонструють цілісну систему організації ритуальності, у межах якої взаємодіють семіотичний, дискурсивний і комунікативно-прагматичний рівні. Саме тому аналіз цих промов дає змогу простежити механізми реалізації ритуальності в політичній комунікації та конкретизувати функції кожного з виокремлених рівнів [6].

Для верифікації запропонованої моделі рівнів ритуальності використано корпус політичних промов українських політиків, зокрема публічні виступи Президента України, оприлюднені у відкритому доступі. До аналізу залучено інавгураційні промови, офіційні звернення та відеозвернення, розміщені на офіційному YouTube-каналі Офісу Президента України. Відбір матеріалу здійснювався з урахуванням репрезентативності текстів, їхньої жанрової належності та наявності ритуальних елементів. Загальний обсяг проаналізованого матеріалу становить 100 одиниць, що дало змогу простежити реалізацію ритуальності на різних рівнях публічної комунікації.

Семіотичний (символічний) рівень. На рівні знаків і символів ключову роль відіграють усталені лексеми та формули, що конструюють спільний смисловий простір: *«українці»*, *«держава»*, *«свобода»*, *«незалежність»*, *«єдність»*. Частотні формули звернення (*«Шановні українці!»*, *«Дорогі співгромадяни!»*) виконують функцію ритуального входу в комунікацію. У щоденних зверненнях періоду повномасштабної війни фіксується стабільна формула привітання/ідентифікації, що забезпечує впізнаваність і повторюваність ритуалу. До символічного шару належать також топоніми й імена як маркери колективної пам'яті (*Київ*, *Харків*, *Бахмут*), а також посилання на історичні події. Невербальні елементи (стримана міміка, військовий одяг, локації з мінімалістичним фоном) підсилюють сакралізацію повідомлення та його легітиматійний ефект. У сукупності ці засоби кодують базові для спільноти смисли та формують символічний каркас ритуалу.

Дискурсивний (структурний) рівень. Структура промов демонструє високий ступінь сценарної повторюваності. У щоденних зверненнях усталюється композиційна модель: (1) ритуальний вступ (звернення/ідентифікація), (2) інформативний блок (коротке резюмування

подій), (3) оцінно-інтерпретаційний сегмент (підкреслення значущості, моральна оцінка), (4) інтегративний фінал (заклик до єдності, подяка, формули на кшталт «*Слава Україні!*»). В інавгураційній промові 2019 р. простежується жанрово зумовлений сценарій сакралізації влади: апеляція до народу як джерела легітимності, декларативні обіцянки, символічні жести (зокрема акцент на «простому» походженні як маркері близькості до аудиторії). У виступах перед іноземними парламентами структурний рівень адаптується до адресата, але зберігає ритуальне ядро: локалізація спільних цінностей → історичні паралелі → моральний імператив → заклик до дії. Отже, дискурсивний рівень забезпечує впорядкованість і відтворюваність ритуального сценарію.

Комунікативно-прагматичний рівень. На рівні впливу ритуальність спрямована на формування довіри, консолідацію та мобілізацію аудиторії. Повторювані символи й стабільні композиційні ходи створюють ефект надійності й передбачуваності, що особливо важливо в кризових умовах. Інтегративні формули («*ми разом*», «*ми вистоймо*») виконують функцію колективізації досвіду й підсилюють ідентифікацію адресата з мовцем. Декларативні та перформативні висловлювання (обіцянки, подяки, визнання) підкріплюють легітимність політичних дій і водночас виконують емоційно-регулятивну функцію. У міжнародних виступах прагматичний ефект досягається через поєднання універсальних цінностей (свобода, демократія) з конкретними запитами (підтримка, санкції), що підсилює переконувальність і спонукає до дії.

Взаємодія рівнів. Семіотичні елементи (ключові символи, формули) інтегруються в дискурсивні шаблони (жанри, композиції) і в сукупності забезпечують прагматичний ефект (довіра, єдність, мобілізація). Таким чином, ритуальність у промовах В. Зеленського постає як цілісна багаторівнева система: символічне наповнення структурується через повторювані сценарії та реалізується як ефективний інструмент комунікативного впливу.

Висновки і перспективи дослідження. У результаті дослідження встановлено, що ритуальність є системною характеристикою політичної публічної комунікації та реалізується як багаторівневе явище. Запропонована модель структурування ритуальності, що передбачає виокремлення семіотичного, дискурсивного та комунікативно-прагматичного рівнів, дала змогу комплексно описати механізми її функціонування в політичних промовах. Семіотичний рівень забезпечує кодування та трансляцію ключових для спільноти смислів через систему символів, знаків і повторюваних мовних формул, формуючи впізнаваний ритуальний простір комунікації. Дискурсивний рівень відповідає за структурну організацію політичного мовлення, відтворення жанрових моделей і композиційних сценаріїв, що забезпечують стабільність і передбачуваність ритуальної взаємодії. Комунікативно-прагматичний рівень реалізує впливовий потенціал ритуальності, спрямований на інтеграцію аудиторії, формування довіри, легітимізацію політичних дій і консолідацію суспільства. Аналіз політичних промов засвідчив, що ефективність ритуальної комунікації зумовлена не окремими елементами, а їхньою узгодженою взаємодією в межах цілісної системи. Взаємопроникнення символічних, структурних і прагматичних компонентів забезпечує досягнення комунікативного ефекту та підсилює вплив політичного мовлення на індивідуальну й колективну свідомість.

Перспективи подальших досліджень. Подальші наукові розвідки можуть бути спрямовані на розширення емпіричної бази дослідження шляхом залучення корпусів політичних промов різних періодів і культурних контекстів, що дасть змогу здійснити порівняльний аналіз ритуальності в політичній комунікації. Перспективним є також вивчення трансформації ритуальних структур у цифровому середовищі, зокрема взаємодії традиційних і мережевих форм комунікації. Особливої уваги потребує дослідження мультимодальних аспектів ритуальності, включно з невербальними засобами (жестами, візуальними образами, просторовими характеристиками), а також аналіз когнітивних і нейропсихологічних механізмів сприйняття ритуалізованого мовлення. Крім того, перспективним є застосування міждисциплінарних підходів, що поєднують лінгвістику, семіотику, медіадослідження та політичну комунікацію, з метою поглиблення розуміння природи ритуальності як інструменту впливу.

Література

1. Нівня, Г. О. (2018). Ритуал як символічна форма соціальної комунікації: дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03. Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, 243 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/eb781c15-0d44-472d-80e5-5b350c68f9ae/content> (дата звернення: 09.11.2025).
2. Нерян, С. О. (2018). Полілогізм комунікації в соцмережах: форми і жанри. *Діалог: Медіа-студії*, № 24, с. 129–141.
3. Полякова, Т. Л. (2014). Лінгвостилістичні характеристики жанру твітінгу в англійській політичній інтернет-комунікації: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харків, 20 с.
4. Стрій, Л. І. (2017). Політичний ритуал: вербальні та невербальні складники. *Одеський лінгвістичний вісник, спецвип.*, с. 204–206.

5. Troshkina, O. A., Hnatiuk, L. R. (2022). Rituality and Theatricalization of Architectural Activity. Theory and Practice of Design: Architecture and Construction, Issue 26, pp. 97–107. <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2022.26.12>
6. Труба, Г. М. (2025). Психо- і нейролінгвістична специфіка освітняського мережевого дискурсу: евристичне моделювання: дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01. Одеса, 740 с.
7. Інавгураційна промова Президента України Володимира Зеленського (2019). YouTube, 20.05.2019. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=apyYfycEw6I> (дата звернення: 03.05.2026).
8. Інавгурація Президента України Володимира Зеленського (повна трансляція) (2019). YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=04Edhd_T3TM (дата звернення: 03.05.2026).
9. Звернення Президента України Володимира Зеленського (офіційний канал). YouTube. URL: <https://www.youtube.com/@PresidentGovUa> (дата звернення: 03.05.2026).
10. Звернення Володимира Зеленського з нагоди Дня Збройних Сил України. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=e1lPvaDPPIQ> (дата звернення: 03.05.2026).

References

1. Nivnia, H.O. (2018). *Rytual yak symbolichna forma sotsialnoi komunikatsii* [Ritual as a symbolic form of social communication]. Candidate's thesis. Odesa: Derzhavnyi zaklad "Pivdenoukrajinskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni K.D. Ushynskoho". Available at: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/eb781c15-0d44-472d-80e5-5b350c68f9ae/content> (Accessed: 09 November 2025).
2. Neryan, S.O. (2018). *Polilogizm komunikatsii v sotsmerezakhk: formy i zhanry* [Polylogism of communication in social networks: forms and genres]. *[[Dialog: Media-studii]]*, (24), pp. 129–141.
3. Poliuikova, T.L. (2014). *Lingvostylistychni kharakterystyky zhanru twitting v anhlomovnii politychnii internet-komunikatsii* [Linguostylistic characteristics of the genre of tweeting in English-language political internet communication]. Abstract of PhD thesis. Kharkiv.
4. Strii, L.I. (2017). *Politychnyi rytual: verbalni ta neverbalni skladnyky* [Political ritual: verbal and non-verbal components]. *[[Odeskyi linhvistychnyi visnyk]]*, Special issue, pp. 204–206.
5. Truba, H.M. (2025). *Psykho- i neirolinhvistychna spetsyfika osvitianskoho merezhevoho dyskursu: evristychnne modeliuвання* [Psycho- and neurolinguistic specifics of educational network discourse: heuristic modelling]. Doctoral thesis. Odesa.
6. Inaugural Address of the President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy (Inavhuratsiina promova Prezydenta Ukrainy Volodymyra Zelenskoho). 20.05.2019. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=apyYfycEw6I> (accessed: 03.05.2026).
7. Inauguration of the President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy (full broadcast) (Inavhuratsiia Prezydenta Ukrainy Volodymyra Zelenskoho (povna translatsiia)). YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=04Edhd_T3TM (accessed: 03.05.2026).
8. Address of the President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy (official channel) (Zvernennia Prezydenta Ukrainy Volodymyra Zelenskoho (ofitsiinyi kanal)). YouTube. URL: <https://www.youtube.com/@PresidentGovUa> (accessed: 03.05.2026).
9. Address by Volodymyr Zelenskyy on the Day of the Armed Forces of Ukraine (Zvernennia Volodymyra Zelenskoho z nahody Dnia Zbroinykh Syl Ukrainy). YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=e1lPvaDPPIQ> (accessed: 03.05.2026).

СТРИІ Людмила,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of Applied Linguistics, Dean of the Faculty of Philology, Odesa I. I. Mechnikov National University, Odesa, Ukraine
e-mail: strijludmila@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0007-9785-588X>

KISHCHENKO Alla,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of Applied Linguistics, Vice-Dean of the Faculty of Philology, Odesa I. I. Mechnikov National University, Odesa, Ukraine
e-mail: llallaki3005@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0002-1206-6106>

LEVELS OF RITUALITY AS A FEATURE OF PUBLIC COMMUNICATION: A CASE STUDY OF POLITICAL SPEECHES

Summary. The article is devoted to the study of levels of rituality as a defining feature of public communication based on political speeches. The relevance of the research stems from the increasing role of symbolic forms in constructing the public image of a politician, where rituality functions as an important mechanism influencing both individual and collective consciousness. Within the framework of this study, rituality is considered as a multi-level system realized at the semiotic, discursive, and communicative-pragmatic levels. The **aim** of the article is to identify and describe the levels of rituality in political speeches, as well as to determine their functional and semiotic characteristics. To achieve this aim, the following **objectives** have been addressed: outlining the main approaches to the interpretation of ritual in the humanities; identifying the key components of rituality in political communication; analyzing the ritual characteristics of political speeches of Ukrainian politicians; and describing the specifics of rituality functioning at different levels of communication. The **object** of the study is Ukrainian political public communication, while the **subject** is the levels of rituality as a complex of semiotic, discursive, and pragmatic characteristics of political speeches. The **methodological framework** is based on semiotic and discursive approaches, as well as contextual-interpretative and componential analysis, which made it possible to identify the structural elements of rituality and their functional load. The study proposes an interpretation of rituality as a multi-level model of public communication organization, in which each level (symbolic, structural-discursive, and pragmatic) performs specific functions ranging from formalization and sacralization to audience integration and reproduction of ideological meanings. The main features of rituality in political speeches are identified, including ceremoniality, performativity, declarativeness, ideological orientation, and integrative function, and their role in shaping communicative influence is demonstrated. The obtained **results** deepen the understanding of rituality as a systemic characteristic of public communication and open up prospects for further research in the analysis of symbolic structures and strategies of influence in political discourse.

Keywords: political communication, ritual, political speeches, rhetoric, network discourse.

Статтю прийнято 07.03.2026

Статтю затверджено до публікації 10.04.2026

Дата публікації 25.05.2026

ДИСКУРС-АНАЛІЗ І КОМУНІКАТИВНІ ПРАКТИКИ

УДК 81'42:791.43:61

<https://doi.org/10.18524/2307-4558.2026.45.357831>Це стаття відкритого доступу
за ліцензією CC BY-NC 4.0**БЯЛИК Василь Дмитрович**доктор філологічних наук, професор, професор кафедри лінгвістики та перекладу
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, вул. Коцюбинського 2, м. Чернівці, 58000, Україна
e-mail: v.bialyk@chnu.edu.ua<https://orcid.org/0000-0001-7428-7145>**ГЛЕВИЧ Владислава Віталіївна**магістрантка кафедри англійської мови, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
вул. Коцюбинського 2, м. Чернівці, 58000, Україна;

e-mail: hlevych.vladyslava@chnu.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0009-3125-8841>**КОНСТРУЮВАННЯ НАПРУГИ Й ДРАМАТИЗМУ В АУДІОВІЗУАЛЬНОМУ МЕДИЧНОМУ ДИСКУРСІ: ВЗАЄМОДІЯ ВЕРБАЛЬНИХ, НЕВЕРБАЛЬНИХ І МУЛЬТИМОДАЛЬНИХ ЗАСОБІВ**

Анотація. У статті здійснюється комплексне дослідження стратегій конструювання напруги та драматичного ефекту в аудіовізуальних медіа, що сприяє поглибленому розумінню механізмів залучення глядача, а також специфіки використання мовних і позамовних ресурсів у художній комунікації, зокрема у форматі телесеріалів. **Емпіричну базу** дослідження становлять діалоги та відібрані сцени першого сезону англійськомовного медичного телесеріалу *The Good Doctor*. Вибір матеріалу зумовлений специфікою драматичного жанру, який характеризується високим рівнем емоційної інтенсивності, конфліктністю та динамічними сюжетними лініями. На відміну від інших різновидів драматичних серіалів, медичні драми поєднують емоційну насиченість із репрезентацією професійної діяльності, безпосередньо пов'язаною з людським життям, що істотно підсилює драматичний ефект і підвищує ступінь емпатійного залучення глядача. У центрі дослідження перебувають вербальні, невербальні та мультимодальні засоби, за допомогою яких у серіалі формується емоційна напруга, моделюється драматизм і стимулюється очікування подальшого розвитку подій. Особливу увагу приділено уточненню їхніх поняттєво-термінологічних характеристик і функціональних ролей у межах аудіовізуального дискурсу. Вербальні засоби розглядаються на фонетичному, лексичному та граматичному рівнях; невербальні — як система паралінгвальних, екстралінгвальних, кінетичних і тактильних компонентів; мультимодальні — як інтеграція звукових, візуальних і мовних ресурсів. **Актуальність** дослідження зумовлена зростанням наукового інтересу до мультимодального аналізу аудіовізуальних текстів як одного з провідних напрямів сучасної лінгвістики та медіазнавства. Телесеріали постають важливим середовищем трансляції соціокультурних смислів, моделей поведінки та емоційних сценаріїв, що потребує їх комплексного аналізу з урахуванням взаємодії різних семіотичних модусів. **Метою** статті є ідентифікація, опис і систематизація засобів, що забезпечують створення драматичної напруги в досліджуваному матеріалі, а також виявлення механізмів їхньої взаємодії. Реалізація поставленої мети передбачає застосування інтегративного підходу, що поєднує дискурс-аналіз, стилістичний і мультимодальний аналіз. **Результати** дослідження засвідчують, що найвищий рівень напруження досягається завдяки синергетичній взаємодії різних модальностей, які функціонують у тісному взаємозв'язку та взаємно підсилюють одна одну. Встановлено, що узгодженість і синхронізація вербальних і невербальних компонентів відіграють ключову роль у забезпеченні цілісного драматичного впливу на реципієнта. Водночас мультимодальні ресурси дозволяють створити складну багаторівневу систему емоційного впливу, яка виходить за межі окремих каналів комунікації.

Ключові слова: напруга, драматизм, медичний телесеріал, вербальні засоби, невербальні засоби, мультимодальність.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. У сучасному комунікативному просторі цифрові технології посідають домінуюче місце, а телебачення та інтернет функціонують як провідні платформи соціальної взаємодії та мовленнєвої практики [8;9; 15; 16]. За цих умов аудіовізуальні продукти, зокрема телесеріали, стають не лише засобами розваги, а й потужними чинниками формування та трансформації мовних норм і дискурсивних моделей; телесеріал постає як складний полікомпонентний дискурс, що інтегрує риси усного мовлення, художнього тексту, писемної комунікації та аудіовізуальних кодів.

Актуальність дослідження зумовлена сучасними тенденціями розвитку лінгвістики, зокрема, зростанням інтересу до мультимодального дискурсу та аудіовізуальних текстів як ключових носіїв соціокультурних смислів. Медичний теледискурс є особливо репрезентативним об'єктом, оскільки поєднує ознаки інституційної комунікації з високим ступенем емоційної насиченості. Незважаючи на наявність наукових праць, присвячених медіадискурсу, проблема

інтегративного аналізу засобів створення напруги в межах різних модальностей залишається недостатньо розробленою.

Аналіз досліджень проблеми. Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується активним зростанням інтересу до мультимодального аналізу, що зумовлено розширенням цифрових форм комунікації та домінуванням аудіовізуальних текстів [1; 7; 8; 13; 14]. Останні дослідження засвідчують поступовий перехід від вивчення ізольованих мовних явищ до комплексного аналізу взаємодії різних семіотичних ресурсів [3; 4 та ін.].

У працях останніх років мультимодальність розглядається як ключова характеристика сучасного дискурсу [7; 8; 13; 14].

Сучасні дослідження демонструють, що цей підхід дозволяє виявляти нарративні стратегії та механізми емоційного впливу в аудіовізуальних текстах, зокрема через аналіз взаємодії зображення, звуку та мовлення. При цьому наголошується на складності ідентифікації драматичних ефектів та необхідності розробки більш точних аналітичних інструментів.

У межах соціосеміотичного підходу [3; 4; 11; 12 та ін.] мультимодальний дискурс трактується як система взаємопов'язаних знакових ресурсів, що формують соціальну реальність і впливають на інтерпретацію смислів.

Новітні міждисциплінарні дослідження (зокрема у сфері цифрових медіа та відеоплатформ) доводять, що взаємодія модальностей має синергетичний характер: поєднання візуальних, аудіальних і вербальних компонентів створює ефекти, які неможливо пояснити в межах однієї модальності. Це положення є особливо релевантним для аналізу драматизму та конструювання напруги у досліджуваному телесеріалі.

Таким чином, наявні наукові напрацювання створюють теоретико-методологічне підґрунтя для дослідження, однак водночас виявляють істотну наукову лаку, що обґрунтовує доцільність подальшого аналізу аудіовізуального медичного дискурсу на матеріалі телесеріалу *“The Good Doctor”* [15].

Метою дослідження є комплексний аналіз засобів конструювання напруги та драматизму в англomовному медичному телесеріалі *“The Good Doctor”* [15].

Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язання таких **завдань**: проаналізувати вербальні засоби створення напруги; визначити функціональну роль невербальних елементів; дослідити мультимодальні компоненти; встановити специфіку взаємодії різних семіотичних ресурсів у процесі формування драматичного ефекту.

Наукова новизна роботи полягає у здійсненні комплексного лінгвосеміотичного аналізу вербальних, невербальних і мультимодальних засобів як взаємопов'язаних компонентів єдиного дискурсивного механізму. На відміну від попередніх досліджень, що зосереджуються переважно на окремих рівнях (передусім вербальному), у цій статті запропоновано інтегративний підхід до вивчення конструювання емоційної напруги, що дозволяє глибше осмислити природу драматизму в аудіовізуальному дискурсі.

Матеріалом дослідження слугують 154 фрагменти першого сезону телесеріалу *“The Good Doctor”* [15], відібрані за критерієм високої драматичної напруженості (критичні діалоги, сцени невідкладної медичної допомоги, конфліктні ситуації тощо).

Методи дослідження охоплюють дискурсивний аналіз (для виявлення комунікативних стратегій і прагматичних інтенцій), стилістичний аналіз (для ідентифікації експресивних мовних засобів), а також мультимодальний аналіз, спрямований на дослідження взаємодії різних семіотичних модальностей у створенні цілісного драматичного ефекту.

Виклад основного матеріалу. Традиційно вважають, що конструювання напруги й драматизму в аудіовізуальному дискурсі загалом розвивається у кількох взаємопов'язаних напрямках, а саме: мультимодальна лінгвістика, медіадискурс, соціосеміотика та аналіз інституційної (у нашому випадку медичної) комунікації [1, с.3]. Проведене дослідження на матеріалі телесеріалу *“The Good Doctor”* [15] підтверджує цю думку, виокремлюючи мовні та позамовні засоби реалізації механізму конструювання напруги й драматизму на різних рівнях: вербальному, невербальному та мультимодальному.

Далі коротко зупинимося на найбільш характерних особливостях маніфестації цих рівнів в аудіовізуальному дискурсі.

Напруга та драматизм в аудіовізуальному тексті розглядаються, передовсім, як прояв емоційної інтенсивності нарративу, де емоційний стан тлумачиться як певне збудження, хвилювання, паніка, шок, що передається, головним чином, вербальними та невербальними каналами у процесі комунікації [3, с. 136]. У процесі комунікації вербальні та невербальні повідомлення взаємодіють одночасно, причому вербалізація емоцій не є точною, бо емоції ніколи не трапляються в чистому вигляді [10, с. 78]. Вербальна комунікація представляє буквальный зміст повідомлення, тоді як невербальна складова передає стиль або те, як слід інтерпретувати повідомлення [5; 6].

1. Вербальні засоби конструювання напруги та драматизму

До вербального компонента телесеріалу *“The Good Doctor”* належать діалогічне мовлення персонажів, вигуки, фонові оголошення, репліки головних героїв та інші мовні елементи, що беруть участь у формуванні драматичного ефекту. У межах дослідження вербальні засоби створення напруги та драматизму розглядаються на трьох основних мовних рівнях: фонетичному, лексичному та граматичному.

Фонетичний рівень

На фонетичному рівні напруга реалізується через інтонаційні характеристики мовлення, темп, паузацію та артикуляційні особливості. У критичних ситуаціях, зокрема під час надання невідкладної медичної допомоги, мовлення персонажів набуває прискореного темпу, підвищеної інтонації та емоційної насиченості, що підсилює відчуття терміновості:

“We need to move now!” [15].

Важливою є мовленнєва характеристика головного героя — лікаря Шона Мерфі, який страждає на аутистичний розлад. Його мовлення вирізняється монотонністю, чіткою артикуляцією, уповільненим темпом і відсутністю інтонаційної варіативності. Така особливість створює ефект комунікативної дисгармонії та контрастує з емоційно насиченим мовленням інших персонажів, що, у свою чергу, підсилює драматизм сцен.

У мовленні інших лікарів простежуються типові фонетичні процеси, зокрема асиміляція та елізія, що сприяють пришвидшенню комунікації та надають їй природності. Наприклад, можливе уподібнення звуків у слові *“handbag”* ([nd] → [m]) або регресивна асиміляція у виразі *“good boy”*. Елізія як редукція звуків у швидкому мовленні також є характерною для мовлення персонажів телесеріалу:

“next please” [neks pli:z] (опущення [t]) *“friends”* [frenz] (опущення [d]) [The Good Doctor, 2017].

Натомість мовлення Шона Мерфі характеризується мінімальною редукцією та відсутністю асиміляційних процесів:

“The incision should take place two ribs down.” [15].

Вигуки виступають важливим засобом передачі емоційного стану персонажів, зокрема шоку чи тривоги:

“Adam?! Oh, my God!” [15].

Поширеними є також вигуки, що виражають здивування або сумнів:

“Oh, ” “Wow”, “Hmm” [15].

Паузи та повтори сигналізують про когнітивне навантаження та емоційну напруженість:

“He... he has internal bleeding.” [15].

Показовою є репліка Шона *“I am a surgeon.”* [15], вимовлена з монотонною інтонацією, що контрастує з емоційною напругою ситуації.

Лексичний рівень

Лексичний рівень характеризується використанням емоційно забарвленої лексики, експресивних одиниць і професійної термінології. Значну роль відіграє медична термінологія, яка маркує критичні ситуації та формує атмосферу невідкладності:

“His jugular vein's been cut” [15].

Емоційно насичена лексика сприяє передачі психологічного стану персонажів:

“You're scared” [15].

Окрему групу становить лексика, що репрезентує втрату та трагедію:

“You're killing him” [15].

Лексика небезпеки та критичних ситуацій також є ключовою:

“He was bleeding out.” “It is a critical moment for him” [15].

Таким чином, поєднання медичної термінології, коротких реплік і експресивної лексики забезпечує високий рівень напруги, особливо в сценах оперативного втручання.

Граматичний рівень

На граматичному рівні напруга реалізується через переважання коротких, синтаксично простих конструкцій, що відповідають умовам дефіциту часу.

Провідну роль відіграють наказові конструкції, які виражають команди та інструкції:

“Move!” “Get him to the OR!” [15].

Такі конструкції характеризуються лаконічністю та високою динамічністю.

Широко представлені також еліптичні конструкції — синтаксично неповні, але семантично завершені висловлення, які забезпечують економію мовних засобів [2, с.11]:

“Too much blood.” [15].

Їх використання є типовим для професійного медичного дискурсу в умовах екстреності.

Таким чином, аналіз досліджуваного матеріалу дозволяє виявити ієрархію та функціональну специфіку вербальних засобів конструювання напруги й драматизму в телесеріалі *“The Good Doctor”*.

Передусім варто зазначити, що найбільшою часткою характеризуються граматичні засоби, зокрема наказові конструкції — 22% (34 фрагменти). Їх домінування є закономірним, оскільки медичний дискурс у ситуаціях невідкладної допомоги передбачає швидке прийняття рішень і негайну координацію дій. Імперативні висловлення типу *“Get him to the OR!”*, *“Move!”* виконують не лише комунікативну, а й організаційну функцію, створюючи ефект терміновості та високої динаміки подій.

Другою за частотністю є група фонетичних засобів, а саме вигуки — 20% (31 фрагмент). Вигуки (*“Oh”*, *“Wow”*, *“Oh, my God!”*) безпосередньо репрезентують емоційні реакції персонажів (шок, страх, здивування), що сприяє інтенсифікації емоційного фону та залученню глядача до переживання критичних ситуацій.

Порівняно високий показник мають також лексичні засоби, представлені медичною термінологією — 19% (29 фрагментів). Це підтверджує, що професійна лексика є важливим інструментом створення напруги, оскільки вона сигналізує про критичний стан пацієнтів і водночас підсилює реалістичність зображуваних подій. Використання спеціалізованих термінів (*“jugular vein”*, *“blood pressure”*) формує відчуття автентичності та експертності дискурсу.

Паузи та повтори (16%, 24 фрагменти), що належать до фонетичного рівня, виконують подвійну функцію: з одного боку, вони відображають когнітивне навантаження персонажів у стресових умовах, а з іншого — створюють ефект затримки інформації, посилюючи напружене очікування розвитку подій.

Менш репрезентованими є лексичні засоби, що передають небезпеку та критичні ситуації (9%, 14 фрагментів) і емоції втрати та трагедії (9%, 14 фрагментів). Відносно нижча частотність цих груп пояснюється тим, що вони мають більш маркований, кульмінаційний характер і використовуються переважно в ключових драматичних моментах, а не в кожній сцені.

Найменшу частку становлять еліптичні конструкції (5%, 8 фрагментів). Попри низьку частотність, їх функціональне значення є вагомим: скорочені висловлення (*“Too much blood.”*, *“Not stable.”*) забезпечують максимальну лаконічність і швидкість передачі інформації, що відповідає умовам екстреної комунікації.

Узагальнюючи, можна констатувати, що вербальні засоби створення напруги в серіалі характеризуються комплексністю та ієрархічною організацією. Взаємодія різнорівневих мовних ресурсів забезпечує ефективне конструювання напруги й драматизму в аудіовізуальному дискурсі.

2. Невербальні засоби конструювання напруги та драматизму

У межах даного дослідження невербальні засоби класифікуються на чотири основні групи: паралінгвальні (інтонація, тембр, гучність, темп, паузи); екстралінгвальні (сміх, плач, зітхання, кашель тощо); кінесичні (жести, міміка, пози, рухи тіла); тактильно-кінетичні (дотики, рукостискання, обійми тощо).

У критичних ситуаціях більшість персонажів демонструє інтенсивні емоційні реакції — страх, шок, паніку, що значно підсилює загальну напруженість сцен [16, с. 177]. Натомість невербальна поведінка Шона характеризується стриманістю, емоційною нейтральністю та мінімальною експресією. Відсутність очікуваних емоційних реакцій актуалізує раціональний спосіб сприйняття подій і створює додаткову напругу через контраст.

Важливу роль відіграють також кінесичні засоби [6; 9; 10]. У сценах надання невідкладної допомоги рухи персонажів, як правило, є швидкими, різкими та частково хаотичними, що відображає стан дезорганізації. Водночас поведінка головного героя вирізняється чіткістю, послідовністю та контрольованістю, що створює опозицію «хаос — контроль».

До екстралінгвальних засобів належать такі акустичні прояви, як плач, важке дихання, тремтіння голосу, які, хоча й не є центральними елементами комунікації, формують фоновий емоційний ефект і підсилюють драматизм на підсвідомому рівні.

Отже, невербальні засоби у телесеріалі виконують системоутворювальну функцію у конструюванні напруги та драматизму. Їх ефективність значною мірою зумовлена контрастом між емоційно насиченою поведінкою більшості персонажів і стриманою, раціоналізованою невербальною комунікацією Шона Мерфі, що не лише посилює драматичний ефект, а й сприяє глибшому розкриттю його образу.

У ході проведеного дослідження встановлено відносно рівномірний розподіл різновидів невербальних засобів у процесі конструювання напруги та драматизму, водночас дозволяючи виокремити їхню функціональну ієрархію та специфіку реалізації в аудіовізуальному дискурсі.

Найвищу частку становлять кінесичні засоби — 28%, що підтверджує їхню провідну роль у передачі емоційного напруження. Жести, міміка, пантоміміка та рухи тіла безпосередньо

візуалізують внутрішні стани персонажів, роблячи їх доступними для негайного сприйняття глядачем. Особливо показовим є контраст між хаотичними, різкими рухами лікарів у критичних ситуаціях і стриманою, контрольованою поведінкою головного героя. Така опозиція «емоційна дезорганізація — раціональний контроль» виступає потужним засобом драматизації.

Близькі за показниками є тактильно-кінестичні засоби (25%), які відіграють важливу роль у формуванні емоційного зв'язку між персонажами. Дотики, обійми, тримання за руку виконують функцію підтримки, співпереживання та встановлення довіри. В умовах критичних медичних ситуацій ці засоби підсилюють драматизм через актуалізацію людського виміру подій, зокрема страху втрати та потреби в емоційній опорі.

Екстралінгвальні засоби становлять 24% і репрезентують акустичний аспект невербальної комунікації. Такі елементи, як плач, тремтіння голосу, нерівне дихання або приглушені звуки болю, створюють фоновий емоційний ефект, який значною мірою впливає на підсвідоме сприйняття сцени. Їхня особливість полягає в тому, що вони не завжди перебувають у центрі уваги, проте істотно підсилюють загальну атмосферу напруження.

Деяко нижчу частку мають паралінгвальні засоби (23%), однак їхнє функціональне значення залишається вагомим. Інтонація, гучність і темп мовлення безпосередньо пов'язані з емоційною експресією та відображають ступінь напруження ситуації.

Таким чином, можна з впевненістю стверджувати, що всі типи невербальних засобів функціонують у тісній взаємодії та взаємно доповнюють один одного, формуючи цілісну систему передачі напруги та драматизму.

3. Мультимодальні засоби конструювання напруги та драматизму

Мультимодальність у сучасних лінгвістичних дослідженнях розглядається як інтегративна характеристика комунікації, що передбачає взаємодію різних семіотичних модусів — вербального, аудіального, візуального та просторового — у процесі створення й передавання повідомлення [1, с. 5]. Такий підхід дозволяє аналізувати аудіовізуальні тексти як складні комунікативні утворення, в яких смисл формується внаслідок синергії різних каналів сприйняття.

У телесеріалі *“The Good Doctor”* мультимодальні засоби функціонують як єдина система, що об'єднує вербальні, акустичні та візуальні компоненти. Їхня взаємодія забезпечує цілісність сприйняття сцен і значно підсилює емоційний вплив на глядача, зокрема у процесі конструювання напруги та драматизму.

Аудіальний компонент, представлений звуковими ефектами та музичним супроводом, є одним із ключових інструментів формування напруги. Наприклад, у першій серії першого сезону звук розбитого вітринного скла в аеропорту, коли уламки падають на хлопчика, виконує функцію тригера кризової ситуації, задаючи тон подальшому розвитку подій. Важливу роль відіграють також звуки медичних приладів — характерне «пікання», яке змінює свою частоту залежно від стану пацієнта: його пришвидшення сигналізує про критичне погіршення, тоді як раптове припинення вказує на летальний результат. Такі акустичні сигнали створюють відчуття невідкладності та постійної загрози.

Музичний супровід виконує функцію емоційного маркера, орієнтуючи глядача щодо інтерпретації подій. Музика підсилює кульмінаційні моменти, формує напружене очікування та забезпечує логічні переходи між сценами. У низці випадків вона частково або повністю заміщує вербальний компонент, коли візуальний ряд супроводжується лише музикою, що сприяє більш інтенсивному емоційному впливу.

Візуальний компонент відіграє важливу роль у мультимодальному аудіовізуальному дискурсі [8; 11] та включає у досліджуваному телесеріалі такі засоби, як монтаж, ракурс камери та деталізація зображення. У напружених сценах активно використовується швидкий монтаж, що передає динаміку та хаотичність ситуації. Крупні плани дозволяють акцентувати емоційні стани персонажів, тоді як детальна репрезентація медичних процедур (інструменти, кров, операційні дії) підсилює ефект реалізму та драматизму.

Особливу увагу привертає візуалізація когнітивних процесів головного героя. З метою репрезентації специфіки сприйняття Шона Мерфі, режисери використовують прийом візуалізації анатомічних структур і процесів у вигляді графічних образів. Це не лише підкреслює його унікальний когнітивний стиль, пов'язаний із синдромом саванта, а й створює додаткову напругу через контраст між інтелектуальною геніальністю та соціальною дезадаптацією персонажа.

Проведене дослідження свідчить про ієрархічну організацію мультимодальних засобів конструювання напруги та драматизму, у якій провідну роль відіграє візуальний компонент (швидкий монтаж, крупний план, зміна ракурсу камери та деталізація зображення, 56%), тоді як аудіальні (звук розбитого скла або характерне «пікання» медичних приладів, 27%) та вербальні засоби (17%) виконують допоміжні, але функціонально значущі ролі.

Отже, можна констатувати, що мультимодальні засоби конструювання напруги та драматизму функціонують за принципом синергії: візуальні компоненти забезпечують основний емоційний вплив, аудіальні — підсилюють і модулюють його, тоді як вербальні — конкретизують зміст і структурують комунікативний простір. Такий розподіл підтверджує, що ефективність аудіовізуального дискурсу визначається не окремими засобами, а їхньою інтегрованою взаємодією.

Висновки та перспективи дослідження. У результаті проведеного дослідження встановлено, що конструювання напруги та драматизму в англomовному медичному телесеріалі “*The Good Doctor*” є багаторівневим і комплексним процесом, який реалізується через інтегративну взаємодію вербальних, невербальних і мультимодальних засобів. Кожен із зазначених рівнів виконує специфічні функції, однак максимальний прагматичний ефект досягається саме завдяки їхній синергії, що забезпечує цілісний і потужний емоційний вплив на реципієнта. Аналіз вербальних засобів засвідчив, що формування напруги значною мірою зумовлене особливостями мовленнєвої організації дискурсу, зокрема використанням імперативних конструкцій, емоційно маркованої лексики, пауз і повторів, які відображають динаміку критичних ситуацій. Дослідження невербальних компонентів підтвердило їхню провідну роль у репрезентації емоційних станів персонажів: міміка, жести, кінетичні та паралінгвальні засоби формують інтенсивний емоційний фон, що істотно впливає на інтерпретацію подій глядачем. Водночас аналіз мультимодальних ресурсів дозволив встановити, що найвищий рівень драматичного ефекту досягається через інтеграцію звукових, візуальних і вербальних елементів, які функціонують у тісній взаємодії та взаємно підсилюють один одного. Саме синхронізація різних модальностей забезпечує ефект занурення та підвищує інтенсивність емоційного переживання. Отже, результати дослідження підтверджують, що напруга і драматизм у медичному теледискурсі не є результатом дії окремих мовних чи семіотичних засобів, а постають як наслідок складної взаємодії різнорівневих комунікативних ресурсів. Особливе значення у цьому процесі має образ головного героя, який виступає смисловим центром дискурсу: його мовленнєві, поведінкові та когнітивні характеристики не лише підсилюють драматичний ефект, але й сприяють концептуалізації тем соціальної інакшості, професійної етики та гуманістичних цінностей. Таким чином, дослідження доводить, що ефективне конструювання напруги в сучасному аудіовізуальному дискурсі досягається шляхом інтеграції різних комунікативних рівнів, що відкриває **перспективи** для подальших наукових розвідок у сфері мультимодальної лінгвістики, медіадискурсу та міждисциплінарних студій комунікації.

Література

1. Андреева, І. О. (2016). Мультимодальний аналіз дискурсу: методологічна основа та перспективи напрямку. *Одеський лінгвістичний вісник*, вип. 7, с. 3–8.
2. Богатько, В. (2023). Функційні вияви еліптичних речень у мові сучасної української прози для дітей. *Current Issues of Linguistics and Translation Studies*, т. 29, с. 11–16. <https://doi.org/10.31891/2415-7929-2023-29-2>
3. Голубенко, Н. І. (2021). Специфіка відтворення засобів вираження модальності в інтерсеміотичній площині. *Закарпатські філологічні студії*, вип. 15, с. 135–139. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.15.24>
4. Жихарева, О. О. (2021). Лінгвосеміотичний аналіз мультимодального дискурсу: нові підходи і перспективи дослідження. *International Journal of Philology / Міжнародний філологічний часопис*, т. 12, № 1, с. 41–44. <https://doi.org/10.31548/philolog2021.01.045>
5. Солощук, Л. В. (2006). Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англomовному дискурсі. Харків: Константа, 300 с.
6. Солощук, Л. В. (2011). Кінетичні номінації в англomовному дискурсі. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов*, № 953, вип. 65, с. 6–14.
7. Bateman, J., Wildfeuer, J., Hiippala, T. (2017). *Multimodality: Foundations, Research and Analysis. A Problem-Oriented Introduction*. Berlin; Boston: De Gruyter Mouton, 415 p.
8. Bialyk, V., Ivasyshyn, M. (2023). The Multimodality of the English Visual and Graphic Text. *Analele Universității din Craiova. Seria Științe Filologice. Lingvistică, Anul XLV, Nr. 1–2*, pp. 13–26. <https://doi.org/10.52846/auessflingv.v45i1-2.84>
9. Birdwhistell, R. L. (1952). *Introduction to Kinesics: An Annotation System for Analysis of Body Motion and Gesture*. Washington, DC: Foreign Service Institute, 368 p.
10. Birdwhistell, R. L. (1970). *Kinesics and Context: Essays on Body Motion Communication*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
11. Jewitt, C., Oyama, R. (2001). Visual Meaning: A Social Semiotic Approach. In: Van Leeuwen, T., Jewitt, C. (eds.), *Handbook of Visual Analysis*. London: Sage, pp. 134–156.
12. Kress, G., Van Leeuwen, T. (2006). *Reading Images: The Grammar of Visual Design*. New York: Routledge.
13. O'Halloran, K. (2004). *Multimodal Discourse Analysis: Systemic Functional Perspectives*. London: Continuum.
14. Tannen, D. (2013). The Medium is the Metamessage: Conversational Style in Social Media Interaction. In: Tannen, D., Trester, A. M. (eds.), *Discourse 2.0: Language and New Media*. Washington, DC: Georgetown University Press, pp. 99–117.

15. The Good Doctor (2017). First Season. URL: https://sublikescript.com/series/The_Good_Doctor-6470478 (дата звернення: 12.10.2025).

16. Zabolotna, T. (2023). Non-Verbal and Verbal Components of Communication as a Means of Expressing Emotions. *Humanities Science Current Issues*, Vol. 1, No. 61, pp. 175–181. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-1-29>

References

1. Andreyeva, I. (2016). ‘Multymodalnyi analiz dyskursu: metodolohichna osnova ta perspektyvy napriamu’ [Multimodal Analysis of Discourse: Methodological Basis and Perspectives of the Trend]. *Odeskyi liguistychnyi visnyk*. Issue 7. Pp. 3–8.
2. Bateman J., Wildfeuer J., Hiippala T. (2017). *Multimodality. Foundations, research, and analysis. A problem-oriented introduction*. Berlin, Boston, De Gruyter Mouton.
3. Bialyk, V., Ivasyshyn, M. (2023). ‘The Multimodality of the English Visual and Graphic Text’. *Analele Universității din Craiova. Seria Științe Filologice. Lingvistică*, Anul XLV, Nr. 1–2, 2023, pp. 13–26. DOI:<https://doi.org/10.52846/aucssflingv.v45i1-2.84>.
4. Birdwhistell R. L. (1952). *Introduction to kinesics: An annotation system for analysis of body motion and gesture*. Washington DC: Foreign Service Institute,
5. Birdwhistell, R. L. (1970). *Kinesics and Context: Essays on Body Motion Communication*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
6. Bohatko V. (2023). ‘Funktsiyni vyjavy eliptychnykh rechen u movi suchasnoi ukrainskoi prozy dlia ditey’. [Functional Manifestations of Elliptical Constructions in Contemporary Ukrainian Prose for Children]. *Current issues of linguistics and translation studies*. 2023. V. 29. Pp. 11–16. URL: <https://doi.org/10.31891/2415-7929-2023-29-2>
7. Holubenko, N. I. (2021). ‘Spetsyfika vidtvorennia zasobiv vyrazhennia modalnosti v intersemiotychniy ploshchyni’ [The Specifics of Reproduction of Expressive Means of Modality in Intersemiotic Space]. *Zakarpatski filologichni studiyi*. Issue 15, 2021. Pp. 135–139. DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.15.24>.
8. Jewitt, C. & Oyama, R. (2001). ‘Visual meaning: A social semiotic approach.’ In T. Van Leeuwen and C. Jewitt (eds.). *Handbook of Visual Analysis*. London: Sage, 2001, Pp. 134–156.
9. Kress, G. & Van Leeuwen, T. (2006). *Reading images: The grammar of visual design*, New York: Routledge.
10. O’Halloran, K. (2004). *Multimodal discourse analysis: Systemic functional perspectives*, London: Continuum.
11. Soloshchuk, L.V. (2011). ‘Kinesychni nominatsiyi v anhlovnomu dyskursi’ [Kinesical Nominations in English Discourse]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.Karazina*. Kharkiv P: Kharkiv University Press. No 953 Seria: Romano-hermanska filolohia. Metodyka vykladannia inozemnykh mov. Issue. 65. Pp. 6–14.
12. Soloshchuk, L.V. (2006). *Verbalni i neverbalni komponenty komunikatsiyi v anhlovnomu dyskursi*. [Verbal and Non-Verbal Components of Communication in English Discourse]. Kharkiv: Konstanta.
13. Tannen, D. (2013). “The Medium is the Metamessage: Conversational Style in Social Media Interaction.” *Discourse 2.0: Language and New Media*, ed. by Deborah Tannen and Anna Marie Trester. Washington, DC: Georgetown University Press, 2013. Pp. 99–117.
14. The Good Doctor. First Season (2017). https://sublikescript.com/series/The_Good_Doctor-6470478 (retrieved 12.10.25).
15. Zabolotna T. (2023). ‘Non-Verbal and Verbal Components of Communication As A Means of Expressing Emotions’. *Humanities science current issues*. Vol. 1, no. 61. P. 175–181. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-1-29>
16. Zhyharieva, O.O. (2021). ‘Lingvosemiotychnyi analiz multymodalnoho dyskursu : novi pidhody I perspektyvy doslodzhennia’ [Linguosemiotic Analysis of Multimodal Discourse: New Approaches and Perspectives of Research]. *International Journal of Philology*. Vol. 12, № 1, 2021 C.41–44.

BIALYK Vasyl,

Doctor of Philology, Professor, Professor at the Department of Linguistics and Translation, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2 Kotsiubynskoho St, 58000, Ukraine;

e-mail: v.bialyk@chnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-7428-7145>

HLEVYCH Vladyslava,

MA Student at the Department of Linguistics and Translation, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2 Kotsiubynskoho St, 58000, Ukraine;

e-mail: hlevych.vladyslava@chnu.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0009-3125-8841>

CONSTRUCTING TENSION AND DRAMATIC EFFECT IN AUDIOVISUAL MEDICAL DISCOURSE: THE INTERACTION OF VERBAL, NONVERBAL, AND MULTIMODAL MEANS

Summary. The article presents a comprehensive study of strategies for constructing suspense and dramatic effect in audiovisual media, contributing to a deeper understanding of mechanisms of viewer engagement and the specific use of linguistic and non-linguistic resources in artistic communication, particularly in the format of television series. The **empirical basis** of the research consists of dialogues and selected scenes from the first season of the English-language medical television series *The Good Doctor*. The choice of material is determined by the drama genre's high emotional intensity, conflict, and dynamic plotlines. Unlike other types of dramatic series, medical dramas combine emotional richness with the representation of professional activities directly related to human life, thereby significantly enhancing dramatic effect and increasing viewer empathy. The **study focuses** on verbal, nonverbal, and multimodal means through which emotional tension is constructed, dramatic effect is modeled, and anticipation of further developments is stimulated. Particular attention is paid to clarifying their conceptual and terminological characteristics as well as their

functional roles within audiovisual discourse. Verbal means are analyzed at the phonetic, lexical, and grammatical levels; nonverbal means are examined as a system of paralinguistic, extralinguistic, kinetic, and tactile components; multimodal means are considered as the integration of auditory, visual, and linguistic resources. The **relevance** of the study stems from the growing scholarly interest in multimodal analysis of audiovisual texts as one of the leading directions in contemporary linguistics and media studies. Television series are viewed as an important medium for transmitting sociocultural meanings, behavioral models, and emotional patterns, which necessitates their comprehensive analysis of the interaction among different semiotic modes. The **aim** of the article is to identify, describe, and systematize the means that create dramatic tension in the analyzed material, and to determine the mechanisms of their interaction. Achieving this aim involves applying an integrative approach that combines discourse analysis, stylistic analysis, and multimodal analysis. The results of the study demonstrate that the highest level of tension is achieved through the synergistic interaction of different modalities, which function in close interrelation and mutually reinforce one another. It is established that the coordination and synchronization of verbal and nonverbal components play a key role in ensuring the integrity of the dramatic impact on the recipient. At the same time, multimodal resources enable the creation of a complex, multi-layered system of emotional influence that goes beyond individual channels of communication.

Keywords: suspense, dramatic effect, medical television series, verbal means, nonverbal means, multimodality.

Статтю прийнято 01.03.2026

Статтю затверджено до публікації 10.04.2026

Дата публікації 25.05.2026

УДК 81'42:34:808.5
<https://doi.org/10.18524/2307-4558.2026.45.357829>

Це стаття відкритого доступу
 за ліцензією CC BY-NC 4.0

ГРЄЧКА Микола Геннадійович,

аспірант, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, м. Одеса, Україна

e-mail: billimilligan271@ukr.net

<https://orcid.org/0009-0002-0882-9801>

РИТОРИЧНІ ПРИЙОМИ ЗДІЙСНЕННЯ ВПЛИВУ У ВИСТУПІ ПРОКУРОРА (на матеріалі судового виступу прокурора у кримінальному процесі)

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз судової промови прокурора як особливого різновиду інституційного дискурсу, що поєднує правову аргументацію, комунікативні стратегії та риторичні засоби впливу. Обґрунтовується теза про те, що ефективність діяльності прокурора в судовому процесі значною мірою залежить не лише від змісту правової позиції, а й від способів її мовленнєвого та позамовного представлення. Особлива увага приділяється проблемі дотримання балансу між логічною переконливістю, емоційно-психологічним впливом і вимогами професійної етики. Матеріалом дослідження є судовий виступ прокурора А. Авраменка під час повторного розгляду клопотання про арешт тимчасово вилученого майна, що розглядається як приклад реальної комунікативної практики в умовах судового засідання. У роботі проаналізовано систему вербальних і невербальних риторичних прийомів, які формують цілісну стратегію впливу на суд, зокрема особливості побудови аргументації, мовні засоби акцентування ключових положень, інтонаційні характеристики мовлення, темп, паузування та невербальну поведінку прокурора. Наукова новизна статті полягає у зверненні до конкретного емпіричного матеріалу судової практики та його інтерпретації з позицій риторики й юрислінгвістики. Теоретичне значення роботи полягає у поглибленні уявлень про функціонування риторичних засобів у судовому дискурсі, а практичне — у можливості використання отриманих висновків для оцінки ефективності судових виступів прокурорів і вдосконалення їхньої професійної комунікативної підготовки.

Ключові слова: риторика, прокурор, судовий виступ, риторичні прийоми, вплив, переконання, комунікативна стратегія.

Постановка проблеми. Сучасний судовий процес вимагає від прокурора не лише глибоких знань у галузі права, а й високого рівня риторичної майстерності, що забезпечує ефективне донесення позиції обвинувачення. Попри значну увагу до питань юридичної етики та професійної комунікації, у виступах прокурорів недостатньо дослідженими залишаються особливості використання риторичних прийомів як інструментів впливу на суд та учасників процесу. В українському науковому дискурсі бракує системного аналізу мовленнєвих стратегій і тактик, що дозволяють прокурору поєднувати логічну аргументацію з емоційно-психологічним впливом, не виходячи за межі правових та етичних норм. Актуальність проблеми зумовлена потребою формування риторичної компетентності прокурорів як важливої складової їхньої професійної діяльності та гарантії об'єктивності й переконливості судової промови.

Мета та завдання статті. Проаналізувати вербальні та невербальні риторичні засоби, які використано у промові прокурора А. Авраменка в судовому засіданні від 04.11.2016 року

щодо повторного розгляду клопотання про арешт тимчасово вилученого майна по справі № 684/12561/16.

Об'єкт дослідження: судові засідання від 04.11.2016 року щодо повторного розгляду клопотання про арешт тимчасово вилученого майна по справі № 684/12561/16, на основі матеріалів, які знаходяться у відкритому доступі.

Предмет дослідження: вербальні та невербальні риторичні прийоми прокурора А. Авраменка, які він застосовує під час своєї промови у конкретному судовому засіданні від 04.11.2016 року.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження риторичних прийомів присвятили свої праці різні вчені. Особливо ми виділяємо роботи М. Заболотньої, О. Борзенко, Н. Вербич, А. Шпортун, О. Савицької. На мою думку, одним з найбільш важливих досліджень є робота М. Заболотньої, присвячена дослідженню риторичних прийомів комунікації. Вчена розглядає їх як обов'язковий елемент спілкування. У своїй роботі авторка зазначила, що «найважливішими видами спілкування у людей є вербальне і невербальне. Невербальне — це спілкування за допомогою міміки, жестів і пантоміміки, через прямі сенсорні або тілесні контакти. Вербальне спілкування властиво тільки людині і в якості обов'язкової умови припускає засвоєння мови» [4, с. 25]. У свою чергу, О. Борзенко сфокусований на характеристиці впливу інтонації на спілкування, а це є невід'ємним елементом вербальних прийомів прокурора в його виступі. Автор зазначає: «Кожне осмислення думки, власної або чужої, може бути правильно виражене і так само сприйняте слухачами, лише в тому разі, коли мовець правильно використовує всі компоненти мови (системи її звуків, складобудови, словесного наголосу) та інтонації (органічної єдності пауз, логічної та емоційної функції наголосів, мелодики, темпу, ритму й голосового тембру)» [2, с. 75].

У нашому дослідженні велика увага приділяється невербальним засобам комунікації та їхнього впливу на перше враження слухача. Цьому питанню присвятила свою роботу О. Савицька, яка зазначає, що «перше враження утримує більш чи менш усвідомлювані, узагальнювано оціночні судження про співрозмовника, у ньому завжди присутній елемент емоційного ставлення до тієї людини, яка виступає суб'єктом сприйняття і оцінки» [7, с. 89]. Варто наголосити, що для прокурора вкрай важливо створити гарне перше враження на нього з боку судді.

Варто також звернути увагу на працю А. Шпортун, в якій досліджено безпосередньо важливість риторичних та комунікаційних прийомів у діяльності прокурора. У своїй роботі він відзначав, що «узагальнюючи погляди авторів можемо констатувати, що поняття «комунікативна компетентність» є однією із базових компетентностей особистості, яка включає спроможність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми та є компонентом узагальненої оцінки професійної дієздатності, яка відображає здатність налагоджувати і підтримувати комунікативні контакти, застосовуючи вербальні і невербальні засоби спілкування» [9, с. 159].

Джерельна база. Існує велика кількість записів судового процесу, за якими можна здійснити аналіз вербальних та невербальних дій прокурора, але конкретно в цьому дослідженні буде використовуватися запис судового виступу прокурора А. Авраменка в судовому засіданні від 04.11.2016 року щодо повторного розгляду клопотання про арешт тимчасово вилученого майна по справі № 684/12561/16, запис було розміщено на платформі YouTube на каналі «Відкритий Суд». Допоміжними джерелами інформації є наукові статті філологічної направленості.

Наукова новизна. Ця наукова стаття є одним з перших практичних досліджень конкретного судового виступу прокурора на предмет використання вербальних та невербальних риторичних прийомів.

Теоретичне та практичне значення. Теоретично значення полягає у аналізі існуючих вербальних та невербальних риторичних прийомів та їх ролі у судовому виступі. Практичне значення може полягати у оцінці ефективності використання тих чи інших риторичних прийомів у судовому процесі.

Виклад основного матеріалу. У процесі судового провадження промова прокурора відіграє ключову роль у формуванні суддівського переконання, оскільки поєднує у собі як інформаційну, так і переконувальну функції. Ефективність такого виступу значною мірою ґрунтується на використанні комплексу риторичних прийомів, спрямованих на логічне обґрунтування позиції обвинувачення, емоційний вплив на аудиторію та забезпечення чіткого структурування доказового матеріалу. У цьому контексті риторика прокурора постає не лише як інструмент юридичної аргументації, а й як форма професійної комунікації, що передбачає свідоме застосування вербальних і невербальних засобів впливу.

У контексті дослідження професійної підготовки прокурорів, О. Семенов та Л. Насіленко трактують поняття «комунікативна компетентність» як інтегральну особистісну характеристику юриста, «що поєднує ціннісні установки, комунікативні знання, уміння, навички, здібності, які забезпечують ефективну діалогову взаємодію із суб'єктами правових відносин у певному колі професійних правових ситуацій на основі вільного володіння вербальними і невербальними засобами юридичної комунікації відповідно до моральноетичних норм» [8, с. 69].

По суті, комунікативна компетенція відображає «здатність особистості налагоджувати і підтримувати комунікативні контакти з іншими людьми, застосовуючи вербальні і невербальні засоби спілкування» [6, с. 40].

На думку Бевзюк І.М., комунікативна компетентність прокурора є його якісною особистісною характеристикою, що визначається наявністю відповідних професійним функціям комунікативних знань, умінь, здібностей та ступені готовності їх реалізації у професійній діяльності. «Структура комунікативної компетентності прокурора охоплює такі компоненти:

- «– гностичний;
- комунікативний;
- емоційний;
- мотиваційний» [1, с. 203].

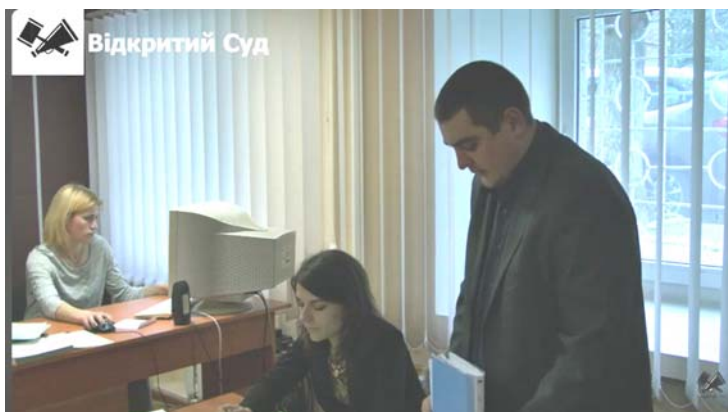
В рамках нашого дослідження основний фокус буде зроблено на комунікативній та емоційній складних риторичній компетенції прокурора, які тісно пов'язані між собою. Крім того, на мою думку, невід'ємною частиною як комунікативної компетенції, так й комунікації загалом є риторичні прийоми здійснення впливу на слухача. Тож «комунікативна компетентність прокурорів не обмежується здатністю висловлювати свої думки, вона охоплює широкий спектр навичок, які включають етичне та професійне спілкування в умовах тиску та відповідальності» [9, с. 160].

Варто зазначити, що обраний судовий виступ містить велику кількість вербальних та невербальних прийомів комунікації, серед яких можна виділити: невербальні та вербальні ознаки психологічного стану оратора, інтонаційні прийоми здійснення впливу на слухача, різні способи підтримання інтересу аудиторії та контролю такого інтересу (зоровий контакт), маніпулятивні прийоми і т.д..

Надважливу роль у виступі грає інтонація, з якою оратор промовляє свій текст. Як відомо, інтонаційне забарвлення відіграє надважливу роль у здійсненні впливу оратором на своїх слухачів. Крім того, чітка, поставлена й зрозуміла вимова є фундаментальною складовою ефективного риторичного виступу та успішної комунікації. Вона забезпечує правильне сприйняття змісту промови, дозволяє аудиторії без зусиль розуміти думки оратора й зосереджуватися на аргументах, а не на тому, щоб розібрати слова. Варто також відзначити, що підтримання зорового контакту зі слухачем є одним із ключових елементів ефективної риторики та комунікації, адже воно створює атмосферу довіри, відкритості й взаєморозуміння між промовцем та аудиторією. Маніпулятивними прийомами прокурора можна назвати випадки, коли під час судового засідання він не відповідає на чітке запитання судді та дозволяє собі вказувати суду на межі компетенції («це не є предметом розгляду», «суд не в праві» тощо), й це можна розцінювати як приклад порушення комунікативних принципів професійного спілкування.

Для здійснення безпосереднього аналізу риторичних прийомів у виступах прокурора, розглянемо виступ прокурора А. Авраменко від 04.11.2016 року щодо повторного розгляду клопотання про арешт тимчасово вилученого майна по справі № 684/12561/16. Справа розглядалася в Новозаводському районному суді м. Чернігова.

У судовому виступі із самого початку ми можемо відзначити нервозність прокурора А. Авраменка, яка проявляється у *постійних неконтрольованих рухах руками, перекладанні документів з місця на місце, триманні їх то в руці, то на столі* [5, 0:06-0:26, 01:13-01:20]. *Хоча на записі й не видно стола доповідача, у будь-якому разі можна побачити, що на першому фрагменті прокурор постійно поправляє документи, при чому не змінює їх положення, а фактично просто доторкається до них. Наприклад, оратор вирівнює стопку документів, яка знаходиться у нього в руках, хоча й не збирається передавати ці документи ні судді, ні секретарю суду* [5, 0:21]. *А на другому фрагменті прокурор тримає в руках синю папку з документами і навіть не відкриває її. Тож папка просто слугує певним «заспокоєливим» для нього. Це ми можемо побачити наглядно:*

У наведених моментах ми чітко бачимо, що прокурор не читає зміст документів, а лише неконтрольовано перекладає їх з місця на місце. Такі дії вказують на наявність певної нервозності, невпевненості оратора.

Варто зазначити, що подібні прояви можна помітити протягом усього виступу прокурора, не тільки у зазначених вище фрагментах [5, 3:34-3:38, 4:25-4:28]. Проте важливо відмітити, що більшість таких проявів комунікації все ж припадає на початок виступу прокурора, а вже в процесі він набуває більшої впевненості та краще контролює свої рухи.

Тож ми відмічаємо невербальні прийоми прокурора, які вказують на його схвильованість. Проте це виглядає доволі парадоксально з огляду на те, що виступ прокурора можна вважати цілком вдалим. Позаяк тембр, гучність, інтонація його голосу – все вказує на впевненість в собі і позитивно впливає на сприйняття слухача. Крім того, варто зазначити, що прокурор доволі вдало інтонаційно подає свій виступ, оскільки він не підвищує голос, при цьому не доводить все до вимови «собі під ніс».

Можна відзначити й інтонаційну гру прокурора.

Він голосом підкреслює тезу, обґрунтуванню якої присвятив попередні 10 секунд виступу, голосно та чітко зазначив: «ухвала законної сили не набрала» [5, 0:19-0:21]. Прокурор робить інтонаційний акцент саме на цьому моменті, оскільки це має важливе значення для його позиції. Також можна побачити зміну тембру та інтонації, але вже в негативному плані [5, 3:36-3:46].

Якщо до цього прокурор говорив трохи голосніше та акцентував увагу на наступних словах, то в даному випадку він, навпаки, говорить тихіше, ніби бажає скоріше перейти до наступної теми. У цьому фрагменті прокурор описує причини, по яким сторона обвинувачення не встигла вчасно подати необхідні документи. З інтонації прокурора можемо прийти до висновку, що він сумнівається, чи будуть ці причини визнані поважними для судді.

У цьому ж контексті варто зосередити увагу на моменті, коли прокурор розуміє, що не має вірної відповіді на запитання судді, і тому видає свою версію як «виправдання».

Це супроводжується, по-перше, невербальним проявом невпевненості, а саме: схилянням голови набік (до цього прокурор або дивився в бік судді, або в бік документів на столі). По-друге, вербальним проявом: прокурор робить глибокий вдих, ніби від втоми, але ми розуміємо, що це вказує на небажання промовляти далі [5, 04:09-4:14].

У виступі прокурора ми бачимо, що він говорить доволі розмірено, належним чином відділяючи одні слова від інших, в результаті чого його мова добре зрозуміла слухачу. Наприклад на конкретному фрагменті ми можемо розчутти абсолютно кожне сказане прокурором слово (так буде впродовж усього виступу), що не є звичним для виступів сторони обвинувачення, оскільки вони часто переходять в режим швидкого читання заготовленого тексту [5, 0:05-0:27]. Причому, навіть зазначаючи інформацію формального характеру, прокурор не «пробігає» її, а розмірено й чітко вимовляє кожне слово. Теж саме ми бачимо коли прокурор зачитує характеристики вогнепальної зброї і також робить це, чітко вимовляючи кожне слово [5, 0:59-1:10].

Хочеться відмітити і той факт, що А. Авраменко під час свого виступу не читає інформацію з листка, він фактично розповідає її судді. Це ми можемо побачити протягом всього виступу [5, 0:28-0:40, 2:50-3:00].

На цих фрагментах відео ми можемо побачити, що прокурор хоча й має перед собою певний пакет документів, фактично не читає їх, а здійснює переказ матеріалу. Це вказує на належну підготовку прокурора до виступу, на його готовність говорити без додаткових матеріалів.

Проте у виступі прокурора є інший недолік, який проявляється у тому, що він навідріз відмовляється підтримувати зоровий контакт з слухачем.

Доволі красномовним є момент, де оратор дивиться в бік судді, але все одно не підіймає очей й дивиться практично у підлогу [5, 03:26-3:34]. Крім того, подібні моменти можемо відзначити протягом всього виступу, де прокурор фактично звертається до суду, але робить це не підіймаючи очей [5, 0:34-0:42, 03:37-03:42].

Виключеннями є лише випадки, коли вже суддя напряму звертається до прокурора. У такому випадку прокурор встановлює зоровий контакт, адже інша реакція могла б бути розцінена як неповага до особи судді. [5, 03:35-03:37].

Наглядний приклад відсутності зорового контакту з слухачем можемо побачити на наступному скриншоті:

Ще один момент, який заслуговує на увагу в цьому виступі, – доволі агресивна позиція прокурора по відношенню до свого основного слухача –судді. Ця позиція проявляється у декількох моментах.

По-перше, прокурор не відповідає на пряме питання судді: «Що вам заважало?». На це прокурор сухо відповідає: «Я вже пояснив свою відповідь» [5, 3:52-4:00]. Звернемо увагу й на інший подібний момент, коли прокурор фактично розказує суду, що входить до компетенції суду, а що ні, зазначаючи «це не є предметом даного розгляду» та «до компетенції суду не відноситься розгляд цього питання» [5, 1:18-1:28, 4:00-4:10]. Використання таких риторичних прийомів складно назвати вдалою стратегією з комунікативної точки зору, якщо не звертати увагу саме на правовий аспект.

З комунікативної точки зору така манера висловлювання суперечить принципу кооперації, сформульованому Г. Грайсом, адже прокурор не дотримується «максим релевантності, ясності та достатності інформації» [3, с. 216], уникаючи прямої відповіді на поставлене запитання.

Загалом, хочеться відзначити вміння прокурора «зчитати» реакцію слухача й вчасно на неї реагувати.

Наприклад, в певний момент по виразу обличчя судді помітно, що він не був достатньо задоволений попередніми словами прокурора. Через те, скориставшись паузою, оратор усіма силами намагається її заповнити і підсилити свою позицію. Він оприлюднює таку інформацію, яка хоча й є очевидною, але теж може вплинути на суддю [5, 04:37-04:42].

Зосередимо увагу й на хвилині виступу, де прокурор будує свою промову дещо маніпулятивно. Він зазначає, що «захисник клопоче про повідомлення до яких-ось там органів» [5, 1:14-1:19]. Безумовно, прокурор обізнаний, до яких саме компетентних органів просив звернутися захисник, але навмисно використовує таку «зневажливу» форму подання інформації, щоб акцентувати увагу на абсурдності дій захисника.

Висновки і перспективи дослідження. У результаті проведеного аналізу встановлено, що у конкретному судовому засіданні риторична поведінка прокурора А. Авраменка являє собою складний комплекс вербальних та невербальних прийомів. Попри наявність зазначених недоліків, вербальний аспект промови прокурора можна вважати загалом ефективним: він демонструє чіткість дикції, логічність побудови висловлювань, вдале використання пауз та інтонаційних акцентів для виокремлення ключових тез. Окрему увагу заслуговує вміння прокурора адаптувати свою риторику відповідно до реакції судді, своєчасно підсилюючи або уточнюючи аргументацію. Утім, виявлена агресивно-захисна манера відповідей, особливо у відповідях на прямі запитання судді, свідчить про відсутність достатньої комунікативної гнучкості та може розцінюватися як не зовсім вдала стратегія впливу. Отже, проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що риторична ефективність виступу у судовому процесі визначається не лише змістовною та інтонаційною складовими, але й здатністю оратора гармонійно поєднувати вербальні та невербальні засоби комунікації. Невідповідність між ними, як показує аналіз, може суттєво нівелювати сильні сторони промови, навіть якщо її логічна структура та інтонаційне оформлення є достатньо професійними. Перспективи подальших досліджень полягають у розширенні емпіричної бази для порівняння риторичних моделей поведінки різних прокурорів та адвокатів у реальних судових засіданнях, що дозволить виокремити типові комунікативні стратегії та їхню ефективність залежно від ситуації. Також перспективним є вивчення психологічних чинників, які впливають на формування невербальної поведінки правників під час публічних виступів, та розроблення методичних рекомендацій щодо оптимізації комунікативної підготовки учасників судового процесу.

Література

1. Бевзюк, І. М. (2013). Особистісні детермінанти комунікативної компетентності майбутніх працівників прокуратури. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки, вип. 41, с. 202–207.
2. Борзенко, О. П. (2024). Інтонація та її вплив на мовленнєве спілкування. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія», вип. 21 (89), с. 74–76.
3. Грайс, Г. П. (1985). Логіка та мовленнєве спілкування. Нове у закордонній лінгвістиці, вип. XVI, с. 240.
4. Заболотня, М. Ю., Городнова, Н. М. (2019). Невербальна комунікація як складова процесу спілкування: курсова робота. Київ: Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, 51 с.
5. Запис виступу прокурора Авраменка А. А. у судовому засіданні Новозаводського районного суду м. Чернігова від 04.11.2016 р. (2016). Електронний ресурс. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=TUo2v1bCcHQ> (дата звернення: 14.11.2025).
6. Козар, С. (2021). Особливості розвитку комунікативної компетентності у працівників прокуратури. Магістерський науковий вісник, № 37, с. 39–41.
7. Савицька, О. В. (2010). Роль невербальних компонентів комунікації при формуванні «першого враження» про співрозмовника у процесі спілкування. Освіта регіону, с. 88–90.
8. Семенов, О. М., Насієнко, Л. А. (2015). Професійна комунікативна підготовка майбутніх юристів: теорія і практика: монографія. Суми: Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 324 с.
9. Шпортун, А. М. (2024). Комунікативна компетентність прокурора. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, с. 158–160.

References

1. Bevziuk, I. M. (2013). *Personal determinants of communicative competence of future prosecution officers* [Osobystisni determinanty komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnykh pratsivnykiv prokuratury]. Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series 12: Psychological Sciences, Issue 41, pp. 202–207.
2. Borzenko, O. P. (2024). *Intonation and its influence on speech communication* [Intonatsiia ta yii vplyv na movlennieve spilkuvannia]. Academic Notes of the National University of Ostroh Academy. Philology Series, Issue 21(89), pp. 74–76.
3. Grice, H. P. (1985). *Logic and conversation*. New Trends in Foreign Linguistics, Issue XVI, p. 240.
4. Zabolotnia, M. Yu., Horodnova, N. M. (2019). *Nonverbal communication as a component of the communication process* [Kursova robota]. Kyiv: O. O. Bohomolets National Medical University, 51 p.
5. Recording of the prosecutor Avramenko, A. A. court speech at the NovoZavodskyi District Court of Chernihiv, November 4, 2016. (2016). Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=TUo2v1bCcHQ> (accessed: November 14, 2025).
6. Kozar, S. (2021). *Features of the development of communicative competence of prosecution officers* [Osoblyvosti rozvytku komunikatyvnoi kompetentnosti u pratsivnykiv prokuratury]. Master's Scientific Bulletin, No. 37, pp. 39–41.
7. Savytska, O. V. (2010). *The role of nonverbal components of communication in forming the "first impression" of an interlocutor*. Education of the Region, pp. 88–90.
8. Semenov, O. M., Nasilenko, L. A. (2015). *Professional communicative training of future lawyers: theory and practice*. Sumy: Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko, 324 p.
9. Shportun, A. M. (2024). *Communicative competence of a prosecutor*. Kharkiv: Kharkiv National University of Internal Affairs, pp. 158–160.

Hrechka Mykola Hennadiiovych

PhD Student, Odesa I. I. Mechnikov National University, Odesa, Ukraine
billimilligan271@ukr.net
<https://orcid.org/0009-0002-0882-9801>

RHETORICAL TECHNIQUES OF INFLUENCE IN THE PROSECUTOR'S SPEECH
(based on the material of the prosecutor's courtroom speech in a criminal proceeding)

Summary. The article provides a comprehensive analysis of a prosecutor's courtroom speech as a specific type of institutional discourse that integrates legal argumentation, communicative strategies, and rhetorical means of influence. It substantiates the thesis that the effectiveness of a prosecutor's activity in judicial proceedings largely depends not only on the substantive content of the legal position but also on the ways in which it is verbally and nonverbally presented. Particular attention is paid to the issue of maintaining a balance between logical persuasiveness, emotional and psychological impact, and the requirements of professional ethics. The empirical material of the study is the courtroom speech delivered by prosecutor A. Avramenko during the repeated consideration of a motion for the seizure of temporarily confiscated property, which is examined as an example of real communicative practice within a court hearing. The paper analyzes a system of verbal and nonverbal rhetorical devices that form an integrated strategy of influence on the court, including the structure of argumentation, linguistic means of emphasizing key points, intonational features of speech, tempo, pausing, and the prosecutor's nonverbal behavior. The scientific novelty of the article lies in its focus on specific empirical material from judicial practice and its interpretation from the perspectives of rhetoric and forensic linguistics. The theoretical significance of the study consists in deepening the understanding of the functioning of rhetorical devices in courtroom discourse, while its practical significance lies in the possibility of applying the findings to assess the effectiveness of prosecutors' courtroom speeches and to improve their professional communicative training.

Keywords: rhetoric, prosecutor, courtroom speech, rhetorical techniques, influence, persuasion, communicative strategy.

Статтю прийнято 07.03.2026

Статтю затверджено до публікації 10.04.2026

Дата публікації 25.05.2026

ГРОМОВЕНКО Вікторія Володимирівна,

доктор філософії, доцент, доцент кафедри іноземних мов професійного спілкування Міжнародного університету (м. Одеса);

e-mail: gromovenkovikkos@gmail.com;<https://orcid.org/0000-0001-6706-3231>**ФРЕЙМУВАННЯ КРИЗОВИХ ПОДІЙ В АМЕРИКАНСЬКОМУ МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ: НОМІНАЦІЯ ТА ПРОСТОРОВЕ МАСШТАБУВАННЯ *WINTER STORM FERN***

Анотація. Питання взаємодії номінації та просторового масштабування як взаємопов'язаних інструментів кризового фреймування в медійному дискурсі набувають більшої актуальності та потребують подальшого лінгвістичного осмислення. Мовні засоби відіграють ключову роль у трансформації природного явища на соціально значущу кризу, формуючи уявлення про її масштаби, рівень загрози та можливі наслідки. **Метою** статті є встановлення лінгвістичних механізмів фреймування кризових подій шляхом аналізу номінації та просторового масштабування зимовому шторму *Winter Storm Fern* в американському медійному дискурсі. Матеріалом дослідження слугували публікації американських медіа різної ідеологічної та жанрової спрямованості (умовно-нейтральної, ліберально-демократичної та наративно-табloidної), присвячені висвітленню зимового шторму *Winter Storm Fern* (січень 2026 року). Корпус дослідження становить добірка текстів, що репрезентують різні моделі інтерпретації кризової події в американському медійному дискурсі. Методологічним підґрунтям дослідження є когнітивно-дискурсивний підхід, елементи критичного дискурсу-аналізу та лінгвістичний аналіз семантичних і прагматичних механізмів медійної репрезентації подій. У процесі аналізу встановлено, що номінація функціонує як механізм первинної категоризації події. При цьому природне явище переходить в семантичне поле надзвичайності, небезпеки та соціальної значущості. Просторове масштабування забезпечує дискурсивне розгортання кризи до масштабної соціальної проблеми. У **результаті дослідження** виявлено системне використання таких стратегій просторового конструювання кризової події, як територіальне розширення, мультирегіональність, демографічне накладання та інфраструктурна просторовість. Ці механізми формують у медіадискурсі уявлення про масштабність і суспільну значущість події. Зроблено висновок, що фреймування кризових подій у медійному дискурсі має виразну лінгвістичну природу та реалізується через узгоджену дію семантичних і прагматичних механізмів, які визначають межі, інтенсивність і соціальні наслідки кризи в рецепції аудиторії.

Ключові слова: фреймування, кризова подія, номінація, просторове масштабування, медійний дискурс, лінгвістичний аналіз, англійська мова

Постановка проблеми. Дослідження феномену фреймування кризових подій в американському медійному дискурсі зосереджено на номінаціях та просторовому масштабуванні зимового шторму (*Winter Storm Fern*) як ключового інструменту конструювання його соціальної значущості. **Актуальність** дослідження зумовлена тим, що медійна інтерпретація природних катастроф часто визначає сприйняття їхньої загрозовості та суспільної важливості незалежно від реальних метеорологічних параметрів події.

Природні події осмислюються як значущі для суспільства за допомогою мовних засобів. Подальшого дослідження потребують тактики номінацій та просторового масштабування як взаємопов'язаних інструментів фреймування природних катаклізмів в американському медійному дискурсі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям дослідження слугує теорія фреймування [2; 3;6], що дозволяє виявити механізми вибіркової репрезентації інформації та впливу на інтерпретацію подій аудиторією. Фрейми постають як базові способи структурування досвіду, що забезпечують впізнавання та інтерпретацію подій як таких, що виходять за межі звичного [3]. У контексті кризового фреймування ці схеми виконують функцію первинного смислового фільтра, завдяки якому природне явище набуває статусу соціально значущої загрози. Подальший розвиток цього підходу, представлений у працях Роберт Ентман [2], дозволяє розглядати фреймування як процес вибіркового семантичного профілювання події, що спрямовує інтерпретацію, оцінку та потенційні реакції аудиторії.

У поєднанні з концепціями соціального конструювання реальності [1], це дає змогу розглядати фреймування кризових подій як механізм дискурсивного надання онтологічного статусу кризі. Подія постає як соціально реальна не лише внаслідок факту свого існування, а завдяки її мовному закріпленню в категоріях винятковості, загрози та масштабності.

Номінація події інтерпретується як механізм первинної категоризації, що переводить природне явище з нейтральної площини у семантичне поле надзвичайності та небезпеки. Просторове масштабування функціонує як дискурсивний інструмент розгортання кризи, за допомогою якого локальний інцидент концептуалізується як суспільна проблема. Спираючись на лінгвістичні підходи до аналізу дискурсу, зокрема концепцію номінації у працях Теун ван

Дейк [7], ці механізми розглядаються як взаємопов'язані складники кризового смислотворення, що формують уявлення про просторові межі події, її інтенсивність і потенційні соціальні наслідки.

Дослідження лінгвістичного аспекту фреймування передбачає визначення ролі номінації [7] та просторового масштабування як взаємопов'язаних, але аналітично відмінних механізмів, за допомогою яких медіа формують уявлення про масштаб, поширеність і соціальні наслідки зимового шторму *Winter Storm Fern*.

Феномен фреймування кризових подій трактується нами як когнітивно-дискурсивний механізм конструювання соціальної значущості, зосереджуючись на номінації та просторовому масштабуванні природних катаклізм в американському медійному дискурсі. Криза постає як результат лінгвістично опосередкованої когнітивної роботи, у межах якої визначаються її межі, масштаб, інтенсивність загрози та соціальні наслідки. Дослідження фреймування охоплює лінгвістично орієнтований аналіз кризових подій як дискурсивних конструктів. У нашій розвідці медіатексти розглядаються не як об'єкт аналізу самі по собі, а як простір реалізації лінгвістичних стратегій кризового фреймування.

Методологія спрямована на виявлення мовних механізмів фреймування кризової події, зокрема номінації та просторового масштабування, як інструментів конструювання соціальної значущості природного катаклізму. Медіа не просто інформують, вони визначають, що є нормою, а що – катастрофою [4]. Емпіричну базу дослідження становлять публікації американських онлайн-медіа, присвячені зимовому шторму *Winter Storm Fern*, що охопив територію США у січні 2026 року та набув статусу масштабної кризової події. До вибірки увійшли тексти трьох медійних ресурсів, репрезентативних щодо різних ідеологічних та жанрових сегментів американського медіапростору: умовно-нейтральний інформаційний дискурс (Associated Press), ліберально-демократичний аналітичний дискурс (The Washington Post) та консервативно таблоїдний дискурс (New York Post). Загальний обсяг корпусу становить 3 статті, відібраних за такими критеріями: тематична релевантність (центральним об'єктом матеріалу є зимовий шторм); часові рамки (публікації в період активної фази кризи); жанрова однорідність (новинні або аналітично-нарративні тексти); доступність повного тексту. Такий відбір дозволяє зіставити способи лінгвістичного фреймування кризової події в різних типах медіа.

Дослідження реалізовано у кілька послідовних етапів. На першому етапі застосовано елементи дискурс аналізу, що дозволив визначити кризову подію як об'єкт фреймування та окреслити її репрезентаційні межі в текстах. На цьому етапі ідентифіковано фрагменти, в яких подія інтерпретується як соціально значуща, загрозна або системна. Другий етап передбачав лінгвістичний аналіз номінації, спрямований на виявлення лексичних одиниць і словосполук із семантикою надзвичайності, загрози, винятковості та емоційної інтенсивності. Аналіз охоплював прикметникові модифікатори, метафоричні номінації та оцінні маркери, що виконують функцію первинної категоризації події як кризової. На третьому етапі здійснено аналіз просторового масштабування, який включав виявлення та класифікацію просторових маркерів за такими параметрами: територіальне розширення, мультирегіональність, вертикальне масштабування, картографічна репрезентація, демографічне накладання та інфраструктурна просторовість. Ці параметри аналізувалися як семантично й прагматично значущі механізми розгортання кризи від локального інциденту до загальнонаціональної проблеми. У цьому контексті просторове масштабування є не просто географічним описом, а свідомою стратегією медіа з перетворення локального снігопаду на «екзистенційну кризу національного масштабу». Результати є об'єктивними завдяки чіткому визначенню категорій і застосуванню до всіх текстів. Кожен приклад аналізувався в контексті ширшого текстового фрагмента.

Метою статті є виявлення лінгвістичних механізмів фреймування природної кризової події в американському медійному дискурсі на матеріалі репрезентації зимового шторму *Winter Storm Fern*. **Об'єкт** дослідження – фреймування кризової події в американських медіатекстах. **Предмет** дослідження – лінгвістичні механізми фреймування кризової події в американських медіатекстах.

Виклад основного матеріалу дослідження. У нашому дослідженні виділено, класифіковано та описано засоби представлення *стратегії фреймування кризової події* у вищезазначених медіа та типах публікацій. Зазначену стратегію визначено як базову дискурсивну стратегію, спрямовану на первинну інтерпретацію події як кризової, соціально значущої та такої, що потребує негайної уваги. Зазначена стратегія впливає на те, під яким кутом аудиторія побачить кризу, та вирішує одне з наступних завдань: 1) драматизувати кризу для створення ефекту емоційного включення та нагальності, 2) представити її як контрольований процес або 3) зробити акцент на окремих деталях з ігноруванням її системних причин. Фреймування

кризової події включає тактики, які відбирають, структурують та визначають найбільш важливі аспекти для презентації.

Серед тактик, які представляють подію як соціально значущу, виділяємо *номінацію події* через добір лексики із семантикою надзвичайності. Тексти AP та WP номінують подію як гіперболізовану, переводячи її з розряду метеорологічних явищ у категорію виняткових: *colossal winter storm* [8; 10]. Для опису холоду та низьких температур використовуються сполуки з якісними прикметниками, наприклад, словосполучення *bitter cold* [8] номінує подію через сенсорну оцінку та викликає асоціації з болем та стражданнями, а сполучення *far-reaching and fearsome cold* [10] поєднує просторову (*far-reaching*) та емоційну (*fearsome*) компоненти, що додає експресивності опису та підсилює його драматичний ефект. Додатково унікальність та історична ексклюзивність події визначається текстом WP за допомогою найвищого ступеня порівняння прикметників *one of the most sprawling and impactful winter events in possibly decades* WP та проєкцією на наслідки шторму, що дозволяє конструювати подію як національну кризу з довготривалими наслідками. Включення модального маркера *possibly* формально зберігає обережність, але не зменшує враження унікальності та масштабності події.

У тексті NYP номінація події відбувається за допомогою сенсаційно-катастрофічної лексики, типової для таблоїдів, що дозволяє створити відчуття катастрофи та підсилити емоційний вплив. Наприклад, номінація *brutal snowfall* [9] є метафорою фізичного насильства та персоніфікує природне явище як агресивну силу. У прикладі *Winter Storm Fern rages* [9] представлено поєднання офіційної назви події з дієслівною антропоморфізацією, оскільки дієслово *rages* наділяє шторм ознаками неконтрольованої люті, що посилює відчуття небезпеки та динаміки. Така номінація переводить подію в наративну площину боротьби між людиною і стихією. Номінація *the weather nightmare* [9] актуалізує кризову подію через метафору сну й жаху, яка вербалізується не як фізичний процес, а як психологічний стан страху й безпорадності. Така форма номінації характерна для наративних і таблоїдних медіа, де емоційний вплив на аудиторію є пріоритетним.

Щодо використання тактик *масштабування події*, то вона розширює або звужує події через просторові або темпоральні маркери. *Просторове масштабування події* є дискурсивною тактикою, за допомогою якої кризова подія репрезентується як просторово розширена, що трансформує її з локального інциденту на системну суспільну загрозу. Зазначена тактика широко представлена в усіх аналізованих текстах.

Маркери територіального розширення презентують подію як таку, що виходить за межі локального інциденту і поширюється на значні території, та у такий спосіб підсилює відчуття масштабної загрози. Наприклад, номінація *two-thirds of the U.S.* [8] створює уявлення про масштаб події практично тотального впливу. Шторм перетворюється із регіонального явища на загальнонаціональну кризу. У схожому прикладі з тексту NYP *more than two-thirds of the nation* [9] додатково за рахунок інтенсифікатора *more than* масштаб загрози збільшується. Номінації *across the United States* [10]; *across US* [9] функціонують як узагальнений маркер територіального розширення. Простір країни подається як єдине ціле, в межах якого подія не має чітких локальних кордонів. Номінація *across an unusually large swath of the nation* [10] позначає територіальне розширення та містить оцінний компонент. Словосполучення *unusually large* підкреслює відхилення від норми, *a swath of the nation* апелює до безперервної смуги простору. У результаті створюється образ нетипово великої зони ураження, що підсилює сприйняття події як виняткової та загрозової. Наступний приклад *pummeled 34 states* [9] поєднує територіальне розширення з кількісною раціоналізацією та динамічною метафорою. Кількість штатів надає масштабу точності, а дієслово *pummeled* наділяє простір образами насильницького впливу. У результаті велика територія постає не просто охопленою, а активно ураженою подією. Емпіричний матеріал дослідження демонструє, що усі проаналізовані видання визнають надзвичайний масштаб шторму, проте відповідно до своєї направленості таблоїдне видання надає найбільш драматичний опис кризової події.

Мультирегіональність події актуалізується через одночасне залучення інформації про кілька різних регіонів, що можуть відрізнитися географічно, кліматично, соціально або адміністративно. Простір структурується як сукупність окремих, але взаємопов'язаних локацій, кожна з яких зазнає власної версії впливу події. Такий підхід дозволяє показати складність і неоднорідність наслідків, а також підкреслити системний характер кризи. Мультирегіональність створює відчуття широти події без обов'язкової гіперболізації, описується у схожих сполучках та має на меті підкреслити розмір території, яку шторм охопив. Наступні приклади представляють мультирегіональність через лінійне просторове простягнення між двома географічно й кліматично різними регіонами: *from Arkansas to New*

England [8]; *from Oklahoma to the Deep South to New England* [10]; *from Arizona to Maine* [9]. Згадки окремих макрорегіонів функціонують як елементи більш широкої мультирегіональної структури: *the Northeast* [8; 10] *across the East Coast* [10]; *parts of the South* [8]; *the Mid-Atlantic* [9]. Перелік декількох регіонів або штатів в одному контексті підкреслює широкий характер поширення події: *the Midwest, South, and Northeast* [8]; *in Mississippi and Louisiana* [10]; *Texas, Kentucky, Georgia, West Virginia and Alabama* [9].

Тактика масштабування події в усіх проаналізованих статтях актуалізується через вертикальне масштабування, що дозволяє пов'язати локальні події із загальнонаціональними у текстах AP та WP: *In New York City, across the U.S; in Mississippi, nationwide* [8]; *In North Carolina, In the District, across the United States* [10]. У тексті [9] за допомогою вертикального масштабування зв'язується локальна інфраструктурна точка *LaGuardia Airport* [9] та загальна система *American Airlines and Delta* [9].

Картографічність у масштабуванні простору дозволяє репрезентувати подію через логіку географічної карти, де простір вибудовується за допомогою напрямів, зон, і траєкторій. Це допомагає візуалізувати подію та зрозуміти її територіальне поширення, масштаб і динаміку. У проаналізованому матеріалі простір мислиться як смуга *a 1,300-mile (2,100-kilometer) swath* [8] або зона на мапі *areas north of Pittsburgh* [8]; структурується як карта транспортних коридорів: *a zone from St. Louis to Pittsburgh* [10]; *along Interstates 70, 80 and 95* [10]; описується як вісь на мапі, якою рухається шторм: *the storm is expected to deliver heavy snow and ice from Arizona to Maine* [9].

Демографічне накладання забезпечує кореляцію простору з кількісними та соціальними характеристиками населення, що знаходиться у межах дії шторму, постраждало від нього та його наслідків, тобто акцент робиться на чисельності людей, соціальних груп або вразливих категорій. Таке накладання перетворює карту на «людську географію» події, посилює уявлення про масовість і соціальну значущість наслідків та сприяє емоційній або раціональній легітимізації надзвичайних заходів. У наступних прикладах простір корелює з кількістю постраждалих: *hundreds of thousands without power* [8]; *more than a million customers* [10]; *more than 1 million customers left without electricity* [9]. Водночас інші ілюстрації відображають масштаб залучення населення до зони впливу екстремально низьких температур, зокрема: *110 million people* [10], а також потенційний рівень уразливості – *millions of Americans* [10]; *more than 190 million Americans* [9]; *two-thirds of the nation* [9]. Щодо інформації про загиблих під час шторму, то її надають всі ресурси, хоча найбільш детальну інформацію подано у матеріалі AP. У матеріалі WP людські втрати репрезентуються у зв'язку з мультирегіональним просторовим охопленням події (*caused deaths in multiple states* [10]), що підсилює уявлення про її масштабність. Натомість у NYP ефект демографічного накладання реалізується через кумулятивну стратегію підрахунку постраждалих, яка створює враження поступового нарощування масштабів кризи. Простір імпліцитно охоплює всі попередні локації, а сукупний показник жертв функціонує як узагальнений індикатор демографічних втрат, акумулюючи людський вимір кризи: *It brings the total deaths caused by the storm system up to seven* [9]. Найбільш розгорнуто репрезентацію людських втрат подано у матеріалі [8], де кількісний показник винесено в заголовок статті. У цьому випадку число виконує функцію маркера масовості та сприяє формуванню уявленню про значний масштаб демографічної шкоди незалежно від конкретної локалізації події: *At least 30 deaths were reported* [8]. Приклад *A rising death toll included two people* [8] поєднує динамічний аспект з демографічним накладанням, формула *rising death toll* сигналізує про зростання кількості жертв у просторі, тоді як згадка конкретних осіб переводить абстрактну статистику в людський вимір, посилюючи соціальну значущість події. Наступний вислів *Storm leads to deaths in a number of states* [8] реалізує ефект демографічного накладання через розподіл смертей між кількома територіями. Людські втрати стають показником географічної широти події, а простір – носієм демографічних наслідків, що підкреслює міжрегіональний характер кризи. Ціла низка прикладів поєднує демографічні дані з чіткою регіональною прив'язкою. Простір структурується через порівняльний розподіл втрат між штатами, що дозволяє показати, як одна подія по-різному, але симетрично впливає на різні території: *Arkansas and Texas reported two deaths apiece* [8]; *The cause of deaths for the eight people found outside in New York City* [8]; *Officials reported four deaths in Tennessee* [8]; *three deaths apiece in Louisiana and Pennsylvania* [8]; *two deaths in Mississippi* [8]; *and one each in New Jersey, South Carolina and Kentucky* [8].

Додатково відбувається опис простору через мережі матеріальних і функціональних об'єктів: транспорт, енергетику, освіту, охорону здоров'я. Простір постає як система взаємопов'язаних вузлів і ліній, порушення яких демонструє масштаб і глибину кризи. Інфраструктурна просторовість дозволяє показати, що подія виходить за межі природного явища і трансформується у соціально-економічну проблему. В аналізованому матеріалі зазначено декілька мереж, що постраждали від шторму. Так, проблеми в енергетичній мережі як дефіциту базового ресурсу представлено в усіх аналізованих матеріалах: *power outages* [8; 10]; *mass power outages* [9]; *Tennessee alone had more than 300,000 reports of outages* [9]; *560,000 power outages* [8]. Стан транспортних мереж зазначено лише у тексті AP: *halted traffic* [8]; стан автомобільних доріг описано у текстах [8] та [10], де акцент зроблено на прикметниках із сильним емотивним забарвленням: *to stay off perilous roads* [10]; *slick roads* [10]; *while making roads treacherous to navigate* [10]; *20 public roads had major damage* [8]; залізниця згадується лише у тексті WP: *the cancellation of some Amtrak trains on the Northeast Corridor* [10]. Водночас повітряна транспортна сфера, як найбільш уразлива ланка, зазначена в усіх статтях із використанням кількісної раціоналізації, що сприяє створенню ефекту об'єктивності та масштабності: *More than 11,000 Sunday flights were canceled, along with at least 2,400 on Monday* [10]; *more than 12,000 flight delays or cancellations nationwide* [8]; *11,601 flight cancellations* [9]; *45% of flights canceled* [8]; *canceled flights* [8]; *to cancel nearly half of their flights 4 436 of its outgoing flights cancelled* [9]; *has canceled 84% of its flights* [9]; *444 outgoing trips called off* [9]; *597 flights canceled* [9]; *The brutal snowfall also triggered the Ronald Reagan National Airport in Washington, DC to cancel all of its 820 flights scheduled to arrive and depart from the airport* [9]. Однак найбільш детально проблеми з авіаперевізками описані у тексті NYP, що робить акцент на технологічному та економічному аспектах. Лише текст WP вводить у дискурс інформацію про освітню мережу, акцентуючи увагу на закритті шкіл *school cancellations* [10]; *school closures* [10]; *public schools shut down* [10] та переведенні учнів на заняття онлайн: *roughly 500,000 students were told to log in for online lessons Monday* [10], що маркує трансформацію соціальних інститутів під тиском стихії. Ризики у системі громадської охорони здоров'я зазначаються лише у тексті [10]: *Public health risks remained for millions of Americans* [10]. Водночас, всі аналізовані тексти роблять акцент на штормі як причині інфраструктурного колапсу.

У результаті проведеного аналізу встановлено, що представлення зимового шторму в американських медіа ґрунтується на системному використанні стратегії фреймування кризової події, яка реалізується через комплекс взаємопов'язаних тактик номінації та просторового масштабування події. Незалежно від ідеологічної спрямованості та жанрового формату видань, подія послідовно конструюється як соціально значуща, виняткова та така, що виходить за межі звичайного метеорологічного явища.

Тактика номінації забезпечує первинну інтерпретацію події шляхом добору лексики із семантикою надзвичайності, загрози та емоційної інтенсивності. Умовно-нейтральні та ліберально-демократичні медіа тяжіють до гіперболізованих, але відносно стриманих форм оцінювання, поєднуючи експресивні маркери з модальними застереженнями, що дозволяє одночасно підкреслити масштаб події й зберегти дискурсивну обережність. Натомість наративно-таблідне видання активно використовує сенсаційно-катастрофічну лексику, антропоморфізацію та метафори насильства, переводячи кризову подію в наратив боротьби між людиною і стихією та максимізуючи емоційний вплив на аудиторію.

Тактика масштабування простору функціонує як ключовий механізм трансформації локального інциденту на загальнонаціональну кризу. Просторове розширення реалізується через територіальну узагальненість, мультирегіональність, вертикальне масштабування, картографічну візуалізацію та демографічне накладання. Унаслідок цього простір репрезентується не лише як географічна площина, а як заселена, інфраструктурно пов'язана й соціально вразлива система, у межах якої природне явище постає причиною широкомасштабних людських, економічних та функціональних порушень. Демографічне накладання дозволяє поєднати абстрактні просторові маркери з кількісними показниками населення, постраждалих і загиблих. Через це подія набуває людського виміру, а статистичні дані виконують не лише інформативну, а й оціночну функцію, посилюючи сприйняття кризи як масової та соціально значущої. При цьому AP найдетальніше представляє жертв шторму, розбиваючи їх по штатах та представляючи простір як карту збитків; WP та NYP лише констатують наявність жертв. Інфраструктурна просторовість, у свою чергу, демонструє, що шторм функціонує в дискурсі не як ізольоване природне явище, а як тригер системного колапсу взаємопов'язаних мереж – енергетичних, транспортних, освітніх та медичних. Відмінності у представленні інфраструктури полягають у тому, що лише WP згадує залізничний транспорт, загрози соціальним інститутам здоров'я та освіти, що переводять

природну подію в площину соціальної відповідальності. НҀР надає особливу увагу авіперевізникам, підкреслюючи пріоритетність бізнес-інфраструктури.

Проведений аналіз показує, що представлення зимового шторму в американських медіа ґрунтується на системному використанні стратегії фреймування кризової події, яка реалізується через комплекс взаємопов'язаних тактик номінації та просторового масштабування. Незалежно від жанрової та ідеологічної спрямованості медіа, подія послідовно конструюється як масштабна соціальна криза, що виходить за межі звичайного метеорологічного явища.

Висновки. Стратегія фреймування кризової події в американському медійному дискурсі має багаторівневий характер. Спільні дискурсивні тактики, зокрема у сфері номінації та просторового масштабування, забезпечують формування консенсусу щодо винятковості, масштабності та загрозовості події, тоді як жанрові й ідеологічні відмінності зумовлюють різний ступінь драматизації, емоційної насиченості та наративізації. Саме лінгвістичні механізми (семантична інтенсифікація, прагматичне розгортання просторових параметрів і категоризація події через номінацію) відіграють ключову роль у трансформації природного явища на соціально значущу кризу. У такий спосіб медіа не лише інформують про кризу, а й активно конструюють домінантне бачення її природи, меж, масштабів і соціальних наслідків та зумовлюють подальшого осмислення події аудиторією. **Перспективи** подальших досліджень убачаються у розширенні типології кризових подій, зокрема через залучення соціальних або гібридних криз, які представлені в масмедійному дискурсі США.

Література

1. Berger, P. L., Luckmann, T. (1966). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. New York: Anchor Books, 240 p.
2. Entman, R. M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, Vol. 43, No. 4, pp. 51–58.
3. Goffman, E. (1974). *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. Cambridge: Harvard University Press, 584 p.
4. Rodriguez, O. (2024). Power, discourse, and the displacement of the filter in the digital age: A Foucauldian reading. *Medium*. URL: <https://medium.com> (дата звернення: 07.04.2026).
5. Sang, Z., Shi, T. (2025). Semantic and pragmatic properties of post-truth discourse. *Journal of Pragmatics*, Vol. 3, No. 3, pp. 3995–4010.
6. Scheufele, B. (2004). Framing-effects approach: A theoretical and methodological critique. URL: <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:17253314> (дата звернення: 07.04.2026).
7. van Dijk, T. A. (1988). *News as Discourse*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates, 210 p.
8. Associated Press (2026). Winter weather storm brings snow and ice across the U.S. URL: <https://apnews.com/article/winter-weather-storm-snow-ice-cbdc1977b810322baf976c91b622516b> (дата звернення: 25.01.2026).
9. New York Post (2026). Winter Storm Fern rages across U.S., canceling flights and leaving more than 1M without power. URL: <https://nypost.com/2026/01/25/us-news/winter-storm-fern-rages-across-us-canceling-flights-leaving-more-than-1m-without-power/> (дата звернення: 25.01.2026).
10. The Washington Post (2026). Storm forecast: Snow totals and power outages expected. URL: <https://www.washingtonpost.com/weather/2026/01/25/storm-forecast-snow-totals-power-outages/> (дата звернення: 25.01.2026).

References

1. Berger, P. L., & Luckmann, T. (1966). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. New York, NY: Anchor Books.
2. Entman, R. M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51–58.
3. Goffman, E. (1974). *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
4. Rodriguez, O. (2024). Power, discourse, and the displacement of the filter in the digital age: A Foucauldian reading. *Medium*. Retrieved from <https://medium.com>.
5. Sang, Z., & Shi, T. (2025). Semantic and pragmatic properties of post-truth discourse. *Journal of Pragmatics*, 3(3), 3995–4010.
6. Scheufele, B. (2004). Framing-effects approach: A theoretical and methodological critique. Retrieved from <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:17253314>
7. van Dijk, T. A. (1988). *News as discourse*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
8. Associated Press. (2026). Winter weather storm brings snow and ice across the U.S. Retrieved from <https://apnews.com/article/winter-weather-storm-snow-ice-cbdc1977b810322baf976c91b622516b>.
9. New York Post. (2026, January 25). Winter Storm Fern rages across U.S., canceling flights and leaving more than 1M without power. Retrieved from <https://nypost.com/2026/01/25/us-news/winter-storm-fern-rages-across-us-canceling-flights-leaving-more-than-1m-without-power/>.
10. The Washington Post. (2026, January 25). Storm forecast: Snow totals and power outages expected. Retrieved from <https://www.washingtonpost.com/weather/2026/01/25/storm-forecast-snow-totals-p-ower-outages/>.

HROMOVENKO Viktoriia V.,

PhD, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Foreign Languages of Professional Communication of the International University; e-mail: gromovenkovikkos@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-6706-3231>

FRAMING CRISIS EVENTS IN AMERICAN MEDIA DISCOURSE: NOMINATION AND SPATIAL SCALING OF A WINTER STORM FERN

Summary. The interaction between nomination and spatial scaling as interrelated tools of crisis framing in media discourse is gaining increasing relevance and requires further linguistic investigation. Linguistic means play a key role in transforming a natural phenomenon into a socially significant crisis, shaping perceptions of its scale, level of threat, and potential consequences. The aim of the article is to identify the linguistic mechanisms of framing crisis events through the analysis of nomination and spatial scaling of the winter storm *Winter Storm Fern* in American media discourse. The research material comprises publications from American media of different ideological and genre orientations (conditionally neutral, liberal-democratic, and narrative-tabloid) covering *Winter Storm Fern* (January 2026). The corpus includes a selection of texts representing various models of interpreting a crisis event in American media discourse. The methodological framework is based on a cognitive-discursive approach, elements of critical discourse analysis, and linguistic analysis of semantic and pragmatic mechanisms of media representation. The analysis shows that nomination functions as a mechanism of primary categorization of an event, whereby a natural phenomenon shifts into the semantic domain of emergency, danger, and social significance. Spatial scaling ensures the discursive expansion of the crisis into a large-scale social problem. The study reveals the systematic use of spatial construction strategies such as territorial expansion, multiregionality, demographic overlay, and infrastructural spatiality. These mechanisms shape the perception of the scale and social significance of the event in media discourse. It is concluded that the framing of crisis events in media discourse has a distinctly linguistic nature and is demonstrated through the coordinated interaction of semantic and pragmatic mechanisms that determine the boundaries, intensity, and social consequences of a crisis in audience perception.

Keywords: framing, crisis event, nomination, spatial scaling, media discourse, linguistic analysis, English.

Статтю прийнято 05.03.2026

Статтю затверджено до публікації 10.04.2026

Дата публікації 25.05.2026

УДК 811.161.2:276.6:61:32

<https://doi.org/10.18524/2307-4558.2026.45.357825>

Це стаття відкритого доступу
за ліцензією CC BY-NC 4.0

КУНЬЧ Зоряна Йосипівна

кандидат філологічних наук, доцент, директор навчально-наукового інституту гуманітарних та соціальних наук Національного університету «Львівська політехніка»; вул. С. Бандери, 12, Львів, 79013, Україна;

e-mail: zoriana.y.kunch@lpnu.ua;

<https://orcid.org/0000-0002-8924-7274>

ФУНКЦІЙНЕ НАВАНТАЖЕННЯ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ У ВОЄННОМУ НАРАТИВІ ТА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІЙ АНАЛІТИЦІ

Анотація. Здійснено лексико-семантичний аналіз вибраних з медійного дискурсу мікроконтекстів з детермінованими лексемами *інфекція, симптом, хвороба, пульс* з метою дослідити їхнє функційне навантаження у воєнному наративі та суспільно-політичній аналітиці. Експериментальним полем для лінгвістичного аналізу обрано Загальний регіонально-анотований корпус української мови (GRAC). У GRAC v.18 створено підкорпус «Новини_2022», у результаті аналізу якого виокремлено 8 390 цитат з аналізованими лексемами, що стало матеріалом для цієї розвідки. Застосування контекстного аналізу уможливило виявити приклади детермінування аналізованих лексем, з ясувати їхню сполучуваність у мікроконтекстах, простежити семантичні трансформації. Загалом виокремлено 2,08 % цитат, у яких аналізовані лексеми зазнали семантичних трансформацій та перейшли в тематичне поле воєнного наративу та суспільно-політичної аналітики. Матеріали дослідження дають змогу простежити два основні комунікативні завдання, які реалізують детерміновані медичні лексеми в соціо-політичному дискурсі. 1) Структурування абстрактних думок. Механізм реалізації цього завдання вкладається в парадигму концептуальної метафори і ґрунтується на виокремленні та підсиленні окремих семантичних нюансів детермінованих лексем і накладанні цих важливих для автора сем на значення зіставлюваного об'єкта, отож у такому разі спостерігаємо певні семантичні модифікації терміної лексики. Концептуальна метафора «суспільства/держави як організму» стає домінуючою, а медичні лексеми перетворюються на інструмент дегуманізації агресора та аналізу воєнних реалій. 2) Досягнення художньої досконалості, експресивності викладу. У досліджуваних джерелах спостерігаємо чимало яскравих прикладів тропейчного застосування детермінацій для підсилення емоційного впливу на читача: епітети, метафори, метонімії, антитези тощо. Констатовано, що публіцистичний стиль літературної мови ефективно залучає детерміновану лексику, автор за власним задумом трансформує її семантику з метою акцентувати на окремих важливих для реалізації його комунікативної мети семах і досягти таким чином точності, влучності, виразності висловлювання, а також спричинити певний емотивний вплив на читачів.

Ключові слова: термін, семантика, лексема, детермінування, сема, метафора, епітет.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Лексико-семантична система мови є гетерогенною структурою, що динамічно трансформується під дією екстралінгвальних чинників, серед яких в нинішніх українських реаліях найвагомішим є чинник війни. Слушно зауважено в монографії «Система та структура української мови у функціонально-стильовому вимірі», що «зміни в когнітивному просторі функціонування мови – його розширення, поглиблення й переорганізація – спричинені розвитком суспільства, потребою мовців означити нові реалії, поняття або нові аспекти уже відомих понять, їхні нові конотації й оцінки, ословити нові мовні та культурні стереотипи в свідомості спільноти» [4, с. 100]. Сучасний стан лінгвостистеми характеризується нівелюванням міжстильових меж, що інтенсифікує процеси детермінування – експансії спеціальних одиниць у неспеціальні типи дискурсу. Оскільки переміщення терміна в новий контекст спричиняє трансформацію його семантики, аналіз функціонування спеціальної лексики поза межами наукового стилю є актуальним вектором лінгвістичних розвідок.

Аналіз досліджень проблеми. Проблеми детермінування в сучасному медійному дискурсі порушено в низці лінгвістичних досліджень. Дослідники звертають увагу на різні аспекти коректності використання термінової лексики в медіатекстах. Так, у розвідці Христини Дацишин проаналізовано способи впровадження в публіцистичний текст мистецьких термінів та професійної лексики, подано практичні рекомендації щодо їх використання у загальнополітичних медіа [3]. Окремі дослідження присвячено виявленню особливостей застосування термінів із різних наукових сфер на прикладі матеріалів вітчизняних ЗМІ [8]. Інша група досліджень акцентує увагу на вивчення семантико-стилістичних трансформацій детермінованих лексем у медіатекстах. Певним аспектам цієї проблематики присвячено працю Антоніни Григораш, яка на прикладі української періодики 90-х років ХХ ст. розглядає функціонування суспільно-політичних термінологічних фразеологізмів як інструментів політичної полеміки [2]. Стилістичний потенціал детермінованих лексем висвітлено на матеріалі праці Ліни Костенко «Гуманітарна аура нації, або Дефект головного дзеркала» [6], також проаналізовано вживання термінологічної лексики на сторінках окремих періодичних видань [10], звернено увагу на детермінування як чинник інтелектуалізації українського мовного простору [5], досліджено мистецьку термінологічну лексику в газетному тексті на матеріалі газет «Дзеркало тижня», «Газета по-українськи», «Високий замок», «Скриня» [9], окреслено функційні особливості терміна в публіцистичному стилі на прикладі терміна *резонанс* [7]. Проте досі не досліджено функційного навантаження медичних термінів у воєнному наративі та суспільно-політичній аналітиці.

Мета цієї розвідки – виявити функційні характеристики медичних термінів, які набули значного поширення в сучасному медійному дискурсі (*інфекція, симптом, хвороба, пульс*), у воєнному наративі та суспільно-політичній аналітиці. Для досягнення означеної мети буде реалізовано такі **завдання**: 1) здійснити вибирання цитат із використанням лексем *інфекція, симптом, хвороба, пульс* в українських новинних ресурсах 2022 року; 2) виявити когнітивно-стилістичні механізми, що зумовлюють переосмислення терміна в неспеціальному контексті; 3) визначити прагматичні функції детермінованих лексем як засобу експресивізації та оцінності.

Емпіричну основу статті становить корпусний матеріал сучасного українського медійного дискурсу, відібраний із Генерального регіонально анотованого корпусу української мови (GRAC) – одного з найрепрезентативніших ресурсів для дослідження сучасної української мови в її жанровій, стильовій та регіональній варіативності. Використання корпусного підходу зумовлено потребою системного аналізу мовних одиниць у широкому масиві автентичних текстів, що забезпечує об'єктивність результатів, статистичну верифікованість спостережень та можливість простежити актуальні тенденції в публічному мовленні. Для забезпечення синхронного зрізу мовних процесів у GRAC v. 18 створено підкорпус «Новини_2022», до якого увійшли, зокрема, такі відомі онлайн-ЗМІ, як «Unian.net», «LB.ua», «Громадське телебачення», «Zaxid.net», «Європейська правда», «Житомир.info», «Мілітарний», «День», «Українська правда», «Новини Хмельницького «Є»», «Високий замок» [GRAC]. З підкорпусу виокремлено 1076 цитат із лексемами *інфекція, 1817 – симптом, 5399 – хвороба, 98 – пульс*, які слугували матеріалом для цієї роботи.

Методика дослідження. Основним методом лінгвістичного дослідження вжитку детермінованих лексем у новинних ресурсах є контекстний аналіз, застосування якого допомогло виявити приклади детермінування аналізованих лексем, з'ясувати їхню сполучуваність у мікроконтекстах, простежити семантичні трансформації. Водночас ми поєднували в цьому дослідженні і дистрибутивний аналіз мовних явищ, за яким поділ мовних одиниць і розуміння їхніх властивостей розглядали на основі їхнього виокремлення в певних фразах. Дистрибутивне моделювання уможливило висвітлити функціонування слова та його сполучуваність. Також у цьому дослідженні застосовано дедуктивний підхід, завдяки якому

виокремлено лексичний інвентар, а саме вживання детермінованих лексем в їхньому контекстуальному вияві; індуктивний метод дав змогу узагальнити результати конкретних спостережень і показати загальну картину використання детермінованих лексем в українських новинних ресурсах з різною комунікативною метою.

Виклад основного матеріалу. Кількісний аналіз виявив, що кожна з аналізованих лексичних одиниць зазнає детермінування різних рівнів – від функційного, за якого термінне значення повністю зберігається, до семантико-стилістичного, за якого термін «втрачає свої дефінітивні ознаки, набуває нового відтінку значення, а також стає елементом художнього засобу (тропа, стилістичної фігури)» [Фаріон, Куньч, Васишин, Микитюк, Ментинська, 2020, с. 93]. Проте інтенсивність семантичних трансформацій в медіаконтексті варіюється. Лексема *хвороба* демонструє відносну стабільність із домінуванням номінативної функції. Лексеми *симптом* та *інфекція* посідають перехідну позицію, поєднуючи медичне ядро з інтерпретативними моделями соціальної діагностики. Найвищий рівень трансформації зафіксовано для лексеми *пульс*, яка функціонує переважно як символічний маркер колективного стану. Загалом виокремлено 2,08 % мікроконтекстів, у яких аналізовані лексеми зазнали семантичних трансформацій та перейшли в тематичне поле воєнного нарративу та суспільно-політичної аналітики.

Матеріали нашого дослідження дають змогу простежити два основні комунікативні завдання, яке реалізують детерміновані медичні лексеми в соціо-політичному дискурсі. **Перше комунікативне завдання – структурування абстрактних думок.** Досліджуваний матеріал демонструє контексти, в яких аналізовані лексеми сприяють влучності відтворення авторської думки, дають можливість акцентувати увагу читача на важливих для сприйняття його думки семах. Механізм реалізації цього завдання вкладається в парадигму концептуальної метафори, яку сформулювали Джордж Лакофф і Марк Джонсон: «Суть метафори полягає в розумінні та сприйманні одних речей через інші» (переклад власний – З. К.) [12, с. 5]. Він ґрунтується на виокремленні та підсиленні окремих семантичних нюансів детермінованих лексем і накладанні цих важливих для автора сем на значення зіставляваного об'єкта, отож у такому разі спостерігаємо певні семантичні модифікації терміної лексики. Семантико-стилістичний аналіз вибірки свідчить про формування в медійному дискурсі специфічного лексико-семантичного блоку, який можна визначити як «військово-політична патологія». Концептуальна метафора «суспільства/держави як організму» стає домінантною, а медичні лексеми перетворюються на інструмент дегуманізації агресора та аналізу воєнних реалій.

Розгляньмо на кількох прикладах:

А) «Як Москва приховує свою війну за “спеціальною військовою операцією”, так вона приховує свій фашизм за кампанією викорінення “нацистів” в Україні. Тімоті Снайдер, професор Єльського університету, виявляє *характерні симптоми*: “Люди не згодні, часто люто, з тим, що таке фашизм, – написав він нещодавно в *NewYorkTimes*, – але сьогоднішня Росія відповідає більшості критеріїв” («Наші гроші») [Тут і далі цитати взято з корпусу “GRAK”, в дужках зазначаємо назву видання] – лексеми *симптом* використано для опису внутрішніх руйнівних процесів у державі-агресорі, що подаються як ознаки «невиліковної хвороби»;

Б) «“Я розумію, що багато людей в оточенні президента Російської Федерації, вони саме *хворі через це завищення амбіцій, нерозуміння і неповагу до міжнародного права*, просто до життя людей”, – сказав Президент України, додавши, що саме ця *хвороба небезпечна для нашої держави*, а все інше – балачки» («LB.ua») – використання лексем *хвороба*, *хворий* сприяє вираженню характеристики ознак ерозії московських еліт.

Домінантною моделлю метафоризації лексеми *симптом* є перенесення медичного поняття *симптом* до сфери політики та державного управління та надання їй семи ‘індикатор соціально-політичної патології’. Виникають мікроконтексти, в яких реалізується концептуальна метафора за моделлю «суспільство як організм»: *симптом кризи, симптом фінансового здоров'я міста, симптом деградації*. У таких мікроконтекстах лексема *симптом* функціонує як мовний інструмент діагностики «нездоров'я» системи, сигнал деградації інституцій або узурпації влади, приміром у такому мікроконтексті: «Заклики повернення “години запитань” можуть бути *симптомом* іншої парламентської недуги – зменшення суб'єктності Верховної Ради загалом та опозиції зокрема» («LB.ua»). Найвіддаленішою семантичною трансформацією лексеми *симптом* є вживання її в сучасному медійному дискурсі як синоніма до лексем *проблема/ознака*. Відтак цю лексеми використано для критики поверхових рішень і наголошення на необхідності системних змін. Показовим є такий мікроконтекст: *ми маємо боротися із самою проблемою, а не з симптомами*. Цей тип вживання демонструє, що медична логіка “наслідок – причина” стає універсальним

когнітивним шаблоном пояснення соціальних процесів. Наголосимо, що хоча в більшості мікроконтекстів зберігається негативне забарвлення (симптом як ознака зла), спостерігаємо поодинокі випадки меліорації (поліпшення значення), де *симптом* стає ознакою одужання або успіху, отож відбувається повна трансформація його семантики від негативного до позитивного контексту.

Найпоказовішою тенденцією сучасного медійного мовлення є перенесення лексеми *хвороба* на сферу суспільних явищ, де вона позначає корупцію, авторитаризм, соціальну деградацію, інформаційні загрози, моральні кризи. Лексема *хвороба* стає універсальним образом патології системи, а суспільство постає як організм, що потребує лікування. Ця модель активно підтримує риторику реформ, очищення, оздоровлення держави. У культурному дискурсі лексема *хвороба* набуває семантики травми й колективного болю. Вона може позначати не лише фізичний стан, а й символічний досвід війни, втрати, руйнування соціальних зв'язків. Завдяки використанню лексеми *хвороба* автор має змогу драматизувати ситуацію, легітимувати втручання, формувати образ ворога, мобілізувати суспільство. Коли певне явище названо *хворобою*, воно автоматично потрапляє в рамку, де наявні семи 'лікування', 'боротьба', 'оздоровлення', завдяки чому мікроконтекст має високий переконувальний потенціал. Отож медіа використовують лексеми *хвороба* як універсальну концептуальну метафору кризових явищ, що забезпечує інтерпретацію соціальної реальності через модель патології, загрози й потреби 'оздоровлення'. Наприклад: «Ми вже стали свідками наслідків просування меседжів про те, що “Донбас годує всю Україну”. У Харкова є власна “хвороба”: міф про “першу столицю”» («LB.ua») – метафоричне зіставлення небезпечних інформаційних нарративів з медичним тематичним полем «матеріалізує» наше розуміння загрозовості цих процесів та увиразнює зміст мікроконтексту.

У разі метафоризації лексеми *інфекція* на сферу суспільних процесів цією лексемою позначають корупцію, ненависть, пропаганду, паніку, радикалізацію. Як можна спостерегти, так формується концептуальна модель «соціальна проблема як інфекція», що поширюється через контакти, інформаційні мережі або політичні механізми. Ця метафора є особливо продуктивною в кризових нарративах, оскільки дозволяє представити суспільні явища як небезпечні, заразні й такі, що потребують ізоляції або «лікування». У воєнному контексті лексема *інфекція* може набувати значення руйнівного проникнення агресії в соціальний організм. Медіа використовують цю одиницю для опису війни як процесу, що вражає *інфекцією* життя, культуру, пам'ять і психологічний стан суспільства, до прикладу: «Виходить, що НАТО та холодна війна ніби імперію зла розвалили, але ідеологічне ядро залишилося, яке фактично, як шматок *інфекції*, знову зробило набряк. І зараз себе проявляє. За ідеєю цей набряк мав би просто зникнути. Бо наша боротьба зі зброєю в руках, економічна війна, яку розгорнув цивілізований світ, дає усвідомлення, що з Росією має бути так само, як із нацизмом» (газета «День»).

Лексема *пульс* в аналізованому матеріалі набуває семантики універсального показника стану соціального організму. Її використання в медійному мовленні демонструє, що медична логіка діагностики переноситься на опис політичних, економічних і культурних процесів, формуючи образ суспільства як системи, яку можна «прослухати», «перевірити» й «оцінити її стан» за *пульсом*. Наприклад: «Тому ситуація нормалізувалась», – сказав експерт. Він зазначив, що найближчого місяця ринок остаточно стабілізується. “Ринок *знайшов свій пульс*, він *знайшов той ритм*, в якому треба працювати” («Unian.net») – завдяки введенню до контексту лексеми *пульс* досягнуто увиразнення семи 'нормальна життєдіяльність', перенесеної на соціально-економічний контекст. Також спостережено, що на відміну від лексем загрози (*хвороба*, *інфекція*), *пульс* формує дискурс життя й стійкості, завершуючи медичну рамку дослідження образом суспільства як організму, що продовжує «боротися» навіть у кризі.

Друга важлива функція детермінованих медичних лексем у воєнному нарративі та суспільно-політичній аналітиці – це досягнення художньої досконалості, експресивності викладу. У досліджуваних джерелах спостерігаємо чимало яскравих прикладів тропейного застосування детермінованих лексем для орнаментативної мовлення, підсилення емоційного впливу на читача.

Найяскравішим прикладом художнього осмислення медичних термінів у медіадискурсі є увиразнення їх завдяки поєднанню з означеннями-епітетами, що підсилює оцінну інтерпретацію детермінованих лексем. Приміром, лексема *симптом* у досліджуваних матеріалах поєднується з такими оригінальними епітетами: *поганий*, *яскравий*, *загрозливий*, *страшний*, *сильніший*, *простий*, *складний*, *здоровий*, *різноманітний*, *несильний*, *тонкий*, *красномовний*, *невтішний*, *найлегший*, *традиційний*, *неочікуваний*, *незручний*,

надзвичайний, м'який, невеликий, справжній, гірший, обнадійливий, знайомий, найновіший, унікальний, найважливіший, дрібний, найвідоміший тощо: «Найболючішим симптомом, проте, залишається прагнення наших співгромадян зрозуміти, пробачити і виправдати агресора» («LB.ua»).

Завдяки поєднанню медичних детермінованих лексем із не притаманними для наукового дискурсу лексемами творяться оригінальні **метафори**. Приміром, нетипові сполучення з дієсловами сприяють виникненню таких метафор: «Хвороба сколихнула світову економіку і *перевантажила* системи охорони здоров'я» («LB.ua»); «На кожний колективний запит знаходиться свій “шарлатан”. Але йому, аби доп'ястися влади, потрібно *стимулювати* “пульс натовпу”; роздмухати вогники заздрости, нетерпимости, ненависти» («Україна молода»). Нетипові сполучення з іменниками спричинюють виникнення таких, приміром, метафор: «З погляду парадигмального переходу, політична нестабільність, економічна криза, зовнішньополітичні загрози, соціальна напруга, демографічний провал і навіть втрата суб'єктності – це все лише *симптоми драми* “Крах України епохи модерну”, що наближається до свого завершення» («Дзеркало тижня»); «Держкіно намагається знищити одну з найстаріших і найуспішніших інституцій у сфері кіно. Але не тільки. Цей демонтаж – лише один *симптом недолугої політики Держкіно*» («LB.ua») – через метафоризацію детермінованих лексем досягнуто не лише влучного накладання медичної термінології на суспільно-політичний контекст, що сприяє глибшому осмисленню ідеї, а й створює виразний сатиричний ефект.

Матеріали нашого дослідження виявили також приклади **метонімії**, що виникає завдяки накладання медичних детермінованих лексем на суспільно-політичний дискурс, як у такому прикладі: «Донбас, Азов і Маріуполь – це *симптоми проблем*. Ми маємо боротися із самою проблемою, а не з *симптомами*. Проблема – це Росія сама по собі і російське суспільство» («Високий замок») – у цьому мікроконтексті географічні назви (Донбас, Азов, Маріуполь) переносяться з площини топографії у площину клінічної картини, що допомагає осмислити те, що війна на конкретних територіях – це лише зовнішній прояв глибинної патології; підсилену **антитезою** лексему *Росія* подано як дефектну сутність або джерело зараження. Відтак емоційний біль від втрат (Маріуполь, Азов) трансформується в раціональне розуміння причини – екзистенційної загрози з боку російського суспільства.

Особливу художню виразність демонструють приклади **розгорнутої художньої метафори**, в яких поєднується кілька медичних детермінованих лексем, які посилюють накладання медичного і суспільно-політичного семантичних полів: «У Зеленського вказали на *важливий симптом важкої хвороби Росії*. Кожен окупант, нагороджений у РФ, вже є у списку військових злочинців, поділився радник керівника Офісу президента» («Unian.net»); «Будапештський меморандум – це *хвороба*, якою Україна давно і хронічно ускладнюється. Основними *симптомами “будапештського синдрому”* є глибока криза системи національної безпеки і оборони при повній ілюзії захисту, неадекватне сприйняття російської збройної агресії, спроби зрозуміти і виправдати агресивні дії проти України» («LB.ua»).

Ще один яскравий приклад художнього осмислення медичних термінів – **фразеологізація** їх. Констатуємо наявність у медіадискурсі, приміром, таких сталих словосполук з лексемою *пульс*: *тримати руку на пульсі* (бути в курсі всіх змін, контролювати ситуацію, оперативно реагувати на новини), *пульс дня / тижня* (назва рубрики або добірки головних новин), *відчутти пульс часу* (розуміти сучасні тренди та запити суспільства), *пульс ринку* (аналітика поточного стану попиту, пропозиції та цін), *слабкий пульс економіки* (метафора застою, рецесії або низької ділової активності), *пульс інвестицій* (інтенсивність вливання капіталу в певну галузь.), *пульс реформ* (моніторинг того, як просуваються зміни в країні), *пульс громади* (висвітлення життя місцевого самоврядування, запитів звичайних людей), *електоральний пульс* (динаміка рейтингів політиків перед виборами), *пульс міста* (про нічне життя, фестивалі, культурні заходи та загальну атмосферу мегаполіса), *музичний пульс* (ритмічна характеристика треку або огляд новинок шоубізнесу) тощо.

Констатуємо, що вмиле використання медичних детермінованих лексем у функції художніх засобів сприяє подальшому збагаченню палітри мовних фігур і тропів та засвідчує високий інтелектуальний рівень мовців.

Висновки та перспективи дослідження. На основі проведеного аналізу семантичних трансформацій медичних детермінованих лексем *інфекція, симптом, хвороба, пульс* у медійному дискурсі 2022 р. можна дійти таких висновків:

1. Висока концентрація вживань у 2022 році (особливо в ресурсах на кшталт *LB.ua* та *Unian.net*) аналізованих термінів доводить, що медичні детерміновані лексеми стали опорним

пунктом медійного нарративу про війну, даючи можливість структурувати складні геополітичні події в зрозумілу для масового читача модель «хвороба – ознаки – фінал». Досліджувані одиниці зазнають інтенсивної ресемантизації, вони втрачають свою нейтральну денотацію (медичний показник) і набувають стійких негативних конотацій, стаючи засобом вербальної агресії та інструментом дегуманізації політичних процесів супротивника. У воєнному контексті аналізовані лексеми слугують для означення руйнівного проникнення агресії в соціальний організм. Медіа використовують ці одиниці для опису війни як процесу, що «інфікує» життя, культуру, пам'ять і психологічний стан суспільства.

2. Залучення медичних термінів до медійного дискурсу у воєнному нарративі та суспільно-політичній аналітиці сприяє досягненню принаймні двох результатів:

а) змістова ясність, точність – детерміновані лексеми завдяки семантичним трансформаціям дають змогу структурувати абстрактні думки, матеріалізувати їх; медичні детерміновані лексеми виступають виразними маркерами для означення хаосу, поразок або морального краху, надаючи публіцистичному тексту вигляду нейтрального експертного висновку.

б) експресивність, художня досконалість – залучення детермінованої лексики до складу тропів сприяє орнаментативності мовлення, виявляє авторське ставлення до названих об'єктів і врешті-решт насичує текст експресією.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в потребі проаналізувати функційне навантаження інших тематичних груп детермінованих лексем у сучасному медійному дискурсі.

Л і т е р а т у р а

1. Генеральний регіонально анотований корпус української мови (GRAC) (2017–2024). URL: <https://www.uacorporus.org/Kyiv/ua> (дата звернення: 26.02.2026).

2. Григораш, А. (2000). Індивідуально-авторське використання суспільно-політичної термінології фразеологічного характеру як засіб політичної полеміки (на матеріалі преси України 90-х років). Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології», № 402, с. 337–341.

3. Дацишин, Х. (2018). Мистецька термінологія і професійна лексика в загальнополітичних медіа: способи впровадження в текст і особливості використання. Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика, вип. 43, с. 227–233. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Jur_2018_43_31 (дата звернення: 16.01.2026).

4. Карпіловська, Є. А., Кислюк, Л. П., Клименко, Н. Ф. (2024). Система та структура української мови у функціонально-стильовому вимірі: монографія. Київ: Інститут української мови НАН України, 351 с. URL: https://iul-nasu.org.ua/wp-content/uploads/2024/02/MONOGRAFIYA_strukturalisty.pdf (дата звернення: 16.01.2026).

5. Куньч, З. Й. (2024). Детермінування як чинник інтелектуалізації українського мовного простору. Український смисл: збірник наукових праць, вип. 1, с. 86–94. <https://doi.org/10.15421/462409>

6. Куньч, З. Й. (2024). Стилістична роль детермінованої лексики в публіцистичному стилі (на матеріалі статті Ліни Костенко «Гуманітарна аура нації, або Дефект головного дзеркала»). Alfred Nobel University Journal of Philology, вип. 1 (27), с. 206–219. <https://doi.org/10.32342/2523-4463-2024-1-27-14>

7. Куньч, З. Й. (2025). Функційні особливості терміна в публіцистичному стилі української літературної мови (на прикладі терміна «резонанс»). Термінологічний вісник, вип. 8, с. 432–439. <https://doi.org/10.37919/2221-8807-2025-8-39>

8. Писарська, Н. В., Гомон, А. М., Заверющенко, М. П. (2023). Наукова термінологія у сучасній публіцистиці: особливості застосування. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика, т. 34 (73), № 1, ч. 2, с. 187–192. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.1.2/30>

9. Поліщук, Н. (2012). Мистецька термінологічна лексика в газетному тексті (на матеріалі газет «Дзеркало тижня», «Газета по-українськи», «Високий замок», «Скриня»). Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології», вип. 733, с. 216–222.

10. Туровська, Л. (2007). Термінологічна лексика на сторінках періодичних видань. Українська мова, вип. 2, с. 33–41.

11. Фаріон, І. Д., Куньч, З. Й., Васишин, І. П., Микитюк, О. Р., Ментинська, І. Б. (2020). Термінологічна актуалізація української мовної дійсності: монографія. Львів: Галицька Видавнича Спілка, 232 с.

12. Lakoff, G., Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago; London: University of Chicago Press.

R e f e r e n c e s

1. Datsyshyn, Kh. (2018). Mystetska terminolohiia i profesiina leksyka v zahalnopolitychnykh media: sposoby vprovadzhennia v tekst i osoblyvosti vykorystannia [Artistic terminology and professional vocabulary in general political media: methods of introduction into the text and features of use]. Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii: Zhurnalistyka [Lviv University Bulletin. Series: Journalism]. 43, 227–233. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Jur_2018_43_31 (16.01.2026) (in Ukrainian).

2. Farion, I. D., Kunch, Z. I., Vasylyshyn, I. P., Mykytiuk, O. R., & Mentynska, I. B. (2020). *Terminolohichna aktualizatsiia ukraïnskoi movnoi diïsnosti [Terminological actualization of Ukrainian linguistic reality: monograph]*. Lviv: Halytska Vydavnycha Spilka (in Ukrainian).

3. Hryhorash, A. (2000). Indyvidualno-avtorske vykorystannia suspilno-politychnoi terminolohii frazeolohichnoho kharakteru yak zasib politychnoi polemiky (na materialy presy Ukrainy 90-kh rokiv) [Individual author's use of socio-political terminology of a phraseological nature as a means of political polemics (based on materials from the Ukrainian press of the 1990s)]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika". Serii "Problemy*

ukrainskoi terminologii” [Bulletin of the National University “Lviv Polytechnic”. Series “Problems of Ukrainian Terminology”], 402, 337–341 (in Ukrainian).

4. Karpilovska, Ye.A., Kysliuk, L.P., Klymenko, N.F. (2024). *Systema ta struktura ukraïnskoi movy u funktsionalno-stylovomu vymiri: monohrafiia* [The system and structure of the Ukrainian language in the functional-stylistic dimension: monograph]. Kyiv: Instytut ukraïnskoi movy NAN Ukrainy. URL: https://iul-nasu.org.ua/wp-content/uploads/2024/02/MONOGRAFIYA_strukturalisty.pdf (16.01.2026) (in Ukrainian).

5. Kunch, Z. I. (2024a). Determinuvannia yak chynnyk intelektualizatsii ukraïnskoho movnoho prostoru [Determination as a factor in the intellectualization of the Ukrainian linguistic space]. *Ukraïnskyi smysl: zbirnyk naukovykh prats* [Ukrainian meaning: a collection of scientific works]. 2024a, 1, 86–94. URL: <https://doi.org/10.15421/462409> (23.01.2026) (in Ukrainian).

6. Kunch, Z. I. (2024b). Stylistychna rol determinovanoi leksyky v publitsystychnomu styli (na materiali statti Liny Kostenko “Humanitarna aura natsii, abo Defekt holovnoho dzerkala”) [The stylistic role of deterministic vocabulary in the journalistic style (based on the article by Lina Kostenko “The Humanitarian Aura of the Nation, or the Defect of the Main Mirror”)]. *Alfred Nobel University Journal of Philology*, 1 (27), 206–219. URL: <https://doi.org/10.32342/2523-4463-2024-1-27-14> (23.01.2026) (in Ukrainian).

7. Kunch, Z. I. (2025). Funktsiini osoblyvosti termina v publitsystychnomu styli ukraïnskoi literaturnoi movy (na prykladi termina rezonans) [Functional features of the term in the journalistic style of the Ukrainian literary language (using the example of the term resonance)]. *Terminolohichnyi visnyk* [Terminological Bulletin], 8, 432–439. URL: <https://doi.org/10.37919/2221-8807-2025-8-39> (23.01.2026) (in Ukrainian).

8. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors we live by*. Chicago & London: University of Chicago Press, 1980.

9. Polishchuk, N. (2012). Mystetska terminolohichna leksyka v hazetnomu teksti (na materiali hazet “Dzerkalo tyzhnia”, “Hazeta po-ukraïnsky”, “Vysokyi zamok”, “Skrynia”) [Artistic terminological vocabulary in newspaper text (based on materials from the newspapers “Dzerkalo Tyzhnia”, “Gazeta po-ukraïnsky”, “Vysokyi zamok”, “Skrynia”)]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhnika”. Seriiia “Problemy ukraïnskoi terminologii”* [Bulletin of the National University “Lviv Polytechnic”. Series “Problems of Ukrainian Terminology”], 733, 216–222 (in Ukrainian).

10. Pysarska, N. V., Homon, A. M., Zaveriushchenko, M. P. Naukova terminolohiia u suchasniï publitsystytsi: osoblyvosti zastosuvannia [Scientific terminology in modern journalism: features of application]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriiia: Filolohiia. Zhurnalistyka* [Academic Notes of V. I. Vernadsky TNU. Series: Philology. Journalism], 2023, 34 (73), № 1(2), 187–192. URL: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.1.2/30> (23.01.2026) (in Ukrainian).

11. Shvedova, M., von Waldenfels, R., Yarygin, S., et al. (2017–2024). *Heneralnyi rehionalno anotovanyi korpus ukraïnskoi movy (HRAK)* [General Regionally Annotated Corpus of the Ukrainian Language]. [Data set]. <http://www.uacorpus.org/> (26.02.2026) (in Ukrainian).

12. Turovska, L. (2007). Terminolohichna leksyka na storinkakh periodychnykh vydan [Terminological vocabulary on the pages of periodicals]. *Ukraïnska mova* [Ukrainian language], 2, 33–41 (in Ukrainian).

KUNCH Zoriana

PhD (Philology), Associate Professor

Lviv Polytechnic National University, Head of the Institute of the Humanities and Social Sciences

e-mail: zoriana.y.kunch@lpnu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-8924-7274>

FUNCTIONAL ROLE OF MEDICAL TERMS IN WAR NARRATIVES AND SOCIO-POLITICAL ANALYSIS

Summary. This study presents a lexical-semantic analysis of selected microcontexts from media discourse containing the lexemes infection, symptom, disease, and pulse, with the aim of examining their functional role in war narratives and socio-political analysis. The empirical basis for the linguistic analysis is the General Regionally Annotated Corpus of the Ukrainian Language (GRAC). Within GRAC v.18, a subcorpus titled “News_2022” was compiled. Its analysis yielded 8,390 citations containing the target lexemes, which constitute the material for this study. Contextual analysis made it possible to identify cases of semantic reinterpretation of the analyzed lexemes, examine their patterns of collocation in specific contexts, and trace their semantic transformations. Overall, 2.08% of the citations demonstrate semantic shifts whereby the analyzed lexemes move into the thematic domain of war narratives and socio-political analysis. The research reveals two principal communicative functions performed by medical lexemes in socio-political discourse. First, they serve as a means of structuring abstract concepts. The mechanism underlying this function aligns with the framework of conceptual metaphor, which involves highlighting particular semantic features of medical lexemes and projecting these features onto the meaning of another object. In such cases, the terminology undergoes semantic modification. The conceptual metaphor “society/state as an organism” emerges as dominant, while medical vocabulary becomes an instrument for the dehumanization of the aggressor and for the interpretation of wartime realities. Second, these lexemes contribute to expressiveness and stylistic impact. The analyzed sources provide numerous examples of the figurative use of medical terminology, including epithets, metaphors, metonymies, antitheses, and other rhetorical devices that intensify the emotional effect on the reader. The study concludes that the journalistic style of literary language actively incorporates medical terminology, with authors deliberately transforming its semantic scope in order to emphasize specific semantic features relevant to their communicative intentions. This enables greater precision, expressiveness, and rhetorical impact, while also producing a distinct emotive influence on readers.

Keywords: term, semantics, lexeme, determinization, seme, metaphor, epithet.

Статтю прийнято 4.03.2026

Статтю затверджено до публікації 10.04.2026

Дата публікації 25.05.2026

СЕМЕНЕНКО Олександра

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри прикладної лінгвістики Одеський національний університет імені І. І. Мечникова.

e-mail: semenenko_aleksandra@ukr.net<https://orcid.org/0000-0002-6178-7623>**ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВОЛОНТЕРСЬКОГО ДИСКУРСУ ЯК ФОРМИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ**

Анотація. Статтю присвячено аналізу лексичних особливостей волонтерського дискурсу як специфічної форми масової комунікації в сучасному українському інформаційному просторі. **Актуальність** дослідження зумовлена зростанням ролі волонтерства як соціального феномену, що не лише забезпечує практичну допомогу, а й формує нові комунікативні моделі, ціннісні орієнтири та механізми суспільної мобілізації, особливо в умовах повномасштабної війни. Волонтерський дискурс розглядається як динамічна мовленнєва система, у якій лексичний рівень виконує ключову роль у структуруванні повідомлення, передачі значущих смислів та організації комунікативного впливу. **Метою** статті є виявлення та опис лексичних особливостей волонтерського дискурсу, а також визначення їхніх функцій у межах масової комунікації. **Об'єктом** дослідження є волонтерський дискурс у сучасному українському медійному та соціальному просторі, **предметом** — лексичні засоби його реалізації, зокрема ключові номінації, термінологічні одиниці, емоційно-експресивна лексика, мовні кліше та маркери солідарності. **Джерельну базу** становлять публікації в соціальних мережах, медіатексти, офіційні звернення волонтерських організацій та інші форми публічної комунікації. У дослідженні застосовано описовий, контекстуально-інтерпретаційний, дискурсивний та компонентний аналіз, що дало змогу виявити специфіку функціонування лексичних одиниць у волонтерському дискурсі. Встановлено, що лексичний рівень характеризується високою динамічністю, гібридністю та функціональною варіативністю, поєднанням термінологічної точності з емоційною насиченістю, а також активним використанням мовних засобів, спрямованих на мобілізацію, інтеграцію та підтримку аудиторії. **Наукова новизна** полягає у визначенні лексичних параметрів волонтерського дискурсу як самостійного комунікативного явища та у виявленні їхньої ролі в організації масової комунікації. **Отримані результати** поглиблюють розуміння мовних механізмів суспільної взаємодії та можуть бути використані в подальших дослідженнях медіадискурсу, соціолінгвістики та комунікативних стратегій громадянського суспільства.

Ключові слова: дискурс, волонтерство, волонтерський дискурс, масова комунікація, мережевий дискурс

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Актуальність дослідження зумовлена тим, що волонтерський дискурс у сучасному українському інформаційному суспільстві трансформувався в одну з ключових форм масової комунікації, у межах якої лексичний рівень відіграє визначальну роль у структуруванні та передачі смислів. Волонтерство сьогодні охоплює різні сфери суспільного життя – соціальну, політичну, культурну та економічну, – формуючи нові моделі комунікативної взаємодії, що супроводжуються появою специфічних мовних засобів і лексичних інновацій.

Як потужний комунікативний інструмент, волонтерський дискурс не лише інформує про потреби, ресурси та форми допомоги, а й через систему лексичних маркерів відображає ціннісні орієнтири спільноти, формує емоційно-експресивне тло повідомлень, впливає на громадську думку та сприяє консолідації суспільства. Умови цифровізації та медіатизації комунікації зумовлюють інтенсивну динаміку лексичного складу цього дискурсу: активізуються процеси неологізації, запозичення, термінологізації та семантичного переосмислення мовних одиниць. Потіки інформації, що циркулюють у соціальних мережах, медіа та в межах громадських ініціатив, засвідчують, що волонтерський дискурс функціонує як ефективний механізм соціальної мобілізації, у якому саме лексичні засоби забезпечують швидкість сприйняття, емоційну залученість і переконувальний потенціал повідомлень. У зв'язку з цим особливої ваги набуває дослідження лексичних особливостей волонтерського дискурсу як форми масової комунікації, що дозволяє глибше зрозуміти мовні механізми організації суспільної взаємодії в сучасних умовах.

Аналіз досліджень проблеми. Проблематика волонтерства й волонтерського дискурсу в українському науковому просторі досить нова, бо особливого значення, саме як суспільне явище, воно набрало лише після повномасштабного вторгнення росії в Україну. На жаль, волонтерський дискурс представлений досить поодинокими розрізненими науковими дослідженнями, які охоплюють соціально-правовий, соціологічний, педагогічний, культурологічний та комунікативний аспекти. У працях В. Болотової, Н. Ляшенко та Т. Байдак [1] волонтерська діяльність розглядається як специфічний різновид соціальної активності, що детермінує зміни в суспільній поведінці та сприяє формуванню громадянської відповідальності. Соціально-правовий вимір волонтерства ґрунтовно висвітлено в монографії П. Горінова та Р. Драпушка, де окреслено інституційні засади та нормативно-правові

механізми функціонування волонтерських рухів в Україні. У низці досліджень, зокрема у роботах А. Єременка та О. Безрукової [2], увага акцентується на мотиваційних чинниках та поведінкових стратегіях волонтерів у контексті російсько-української війни, що дає змогу осмислити трансформацію волонтерства як масового соціального явища в умовах кризи.

Питання соціальної активності як основи волонтерського руху розкриваються в працях М. Уйсімбаєвої [15], С. Чернети [16] та Н. Ковтун [8], які розглядають активність особистості як чинник суспільного розвитку, джерело самоорганізації громадян і передумову становлення волонтерських ініціатив. Педагогічний аспект формування соціальної активності молоді висвітлює А. Котелевець (2024), наголошуючи на ролі волонтерства у розвитку громадянської позиції студентів. Значущими для дослідження є сучасні статистичні дані, зокрема аналітика OpenDataBot (2024), яка фіксує суттєве зростання кількості зареєстрованих волонтерів, що засвідчує активізацію громадянського сектору.

У мас-медійному та цифровому середовищі волонтерство репрезентоване як інструмент колективної взаємодії та технологічного розвитку, про що свідчать матеріали спеціалізованих платформ (Volunteer Country) та публікації про волонтерські інновації (наприклад, створення пристроїв для моніторингу ворожих військ). Рефлексивно-філософський контекст проблеми окреслено у працях Ж.-Ж. Руссо та Ж.-П. Сартра, чії ідеї суспільної угоди, свободи, відповідальності та екзистенційного вибору закладають теоретичні підвалини для аналізу феномену добровільної соціальної участі.

Таким чином, сучасний стан дослідження проблеми засвідчує багатовимірний характер волонтерства як соціального, правового й комунікативного феномену, проте недостатньо вивченими залишаються дискурсивні механізми його функціонування як форми масової комунікації — що й обумовлює подальшу потребу в комплексному лінгвістичному аналізі волонтерського дискурсу.

Мета дослідження полягає у виявленні та описі лексичних особливостей волонтерського дискурсу як форми масової комунікації, а також у визначенні їхніх функцій і ролі в організації комунікативного впливу в сучасному українському суспільстві.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: з'ясувати теоретичні засади вивчення волонтерського дискурсу в лінгвістиці та суміжних галузях знань; охарактеризувати волонтерський дискурс як форму масової комунікації з урахуванням його лексичної специфіки; проаналізувати лексичні засоби, що функціонують у волонтерському дискурсі, зокрема ключові номінації, термінологічні одиниці, емоційно-експресивну лексику, мовні кліше та маркери солідарності; визначити функції лексичних одиниць у забезпеченні інформаційного, мобілізаційного та інтегративного потенціалу волонтерського дискурсу; окреслити основні тенденції розвитку та трансформації лексичного складу волонтерського дискурсу в умовах цифровізації та медіатизації.

Відповідно до поставлених завдань **об'єктом дослідження** є волонтерський дискурс у сучасному українському медійному та соціальному просторі, а **предметом дослідження** — лексичні особливості волонтерського дискурсу як форми масової комунікації та їхні функційні характеристики.

Джерельну базу становлять: аналітичні матеріали про волонтерський сектор та статистичні звіти (OpenDataBot); електронні ресурси, онлайніві енциклопедії та спеціалізовані волонтерські платформи [18]; фактичний комунікативний матеріал: тексти публікацій у соціальних мережах, новинні повідомлення, офіційні звернення волонтерських ініціатив, приклади волонтерських кейсів із медіа. Фактичний матеріал відбирається за критеріями актуальності, репрезентативності та комунікативної значущості для аналізу сучасних практик волонтерського дискурсу.

У дослідженні використано комплекс взаємодоповнювальних методів. Описовий метод застосовано для фіксації та узагальнення основних характеристик лексичного складу волонтерського дискурсу; контекстуально-інтерпретаційний аналіз — для визначення функцій і смислового наповнення лексичних одиниць у різних комунікативних ситуаціях; дискурсивний аналіз — для виявлення ролі лексичних засобів у реалізації комунікативних стратегій волонтерської взаємодії; семіотичний аналіз — для інтерпретації символічного навантаження мовних одиниць; компонентний аналіз — для дослідження семантичної структури ключових лексем; елементи контент-аналізу — для кількісного й якісного опрацювання фактичного матеріалу та виявлення частотності вживання окремих лексичних груп.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в роботі вперше: волонтерський дискурс розглядається крізь призму його лексичної організації як самостійна форма масової комунікації зі специфічним набором мовних засобів; визначено основні лексичні маркери сучасного волонтерського дискурсу в умовах війни та інформаційної мобілізації; здійснено класифікацію лексичних одиниць волонтерського дискурсу (термінологічна, розмовна, емоційно-експресивна, запозичена лексика) та окреслено їхні функції; виявлено тенденції розвитку лексичного складу

волонтерського дискурсу в умовах цифровізації та медіатизації; проаналізовано роль лексичних засобів у формуванні колективної ідентичності та суспільної солідарності.

Теоретична цінність роботи полягає у розширенні наукових уявлень про волонтерський дискурс як лінгвістичне явище, у систематизації його лексичних характеристик та інтеграції результатів у площину сучасних дискурсологічних і комунікативних досліджень.

Практична цінність дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів у подальших наукових студіях із соціолінгвістики та медіакомунікації; у медіааналітиці та журналістиці — для інтерпретації волонтерських повідомлень і виявлення їхнього впливового потенціалу; у підготовці освітніх матеріалів і тренінгів для волонтерів; а також у розробленні ефективних комунікаційних стратегій для громадських і гуманітарних ініціатив.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж окреслити межі волонтерського дискурсу варто дати визначення дискурсу, як такого. У своєму баченні дискурсу будемо спиратися на сучасну розробку дослідниці мережових дискурсів Трубу Г.М. На її думку, **дискурс** – це багаторівнева, соціально й культурно зумовлена форма комунікації, що охоплює не лише текст, а й комплекс екстралінгвістичних чинників: ситуаційний контекст, наміри учасників, ціннісні орієнтири, соціальні ролі, комунікативні стратегії, жанрові моделі та семіотичні практики взаємодії. Він розгортається в певному соціальному просторі й формує специфічний тип комунікативної особистості, створюючи смисли на макро-, мезо- та мікрорівнях. У такому розумінні дискурс є динамічною системою значень, яка поєднує мовні структури з соціальними практиками та реалізується через повторювані, культурно закріплені й ситуативно варіативні форми мовлення [13]. В українській мові слово *волонтер* з'являється як запозичення ще у XVII–XVIII ст., причому фіксується в кількох орфографічних варіантах – *волентир*, *волунтир*, *валентир*, *волунтер*. Спершу ця лексема позначала осіб, які з власної ініціативи вступали до війська. Водночас у національній мовній традиції існували й автохтонні відповідники до сучасного поняття *волонтер*. Зокрема, уживалося слово *охотник* – людина, що добровільно погоджується виконувати певну справу на користь інших; пізніше воно набуло значення *наймит*, *доброволець*. Інша назва – *доброволець-охотник* – застосовувалася для позначення тих, хто добровільно приєднувався до військових формувань. Таким чином, семантика добровільної участі й безоплатної допомоги була притаманна українській лексиці задовго до актуалізації сучасного запозичення *волонтер* [11].

У тлумачних джерелах подано різні трактування лексеми *волонтер*. У 11-томному *Словнику української мови* (перший том датований 1970 р.) слово *волонтер* визначено як застаріле й пов'язане насамперед із військовою сферою: «той, хто вступив на службу до війська за власним бажанням; доброволець» [11, с. 730]. Дефініція демонструє чіткий зв'язок із військовою реальністю минулих епох та містить ядерну семантику суб'єкта дії (той, хто вступає) і периферійні значення, пов'язані з добровільністю та військовою службою. Ілюстрації, наведені у словнику, мають історичний характер, що ще раз підтверджує семантичне закріплення лексеми в минулій військовій традиції. Аналогічне тлумачення пропонує й *Словник іншомовних слів* О. С. Мельничука, де *волонтер* (з фр. *volontaire*, лат. *voluntarius*) також подається як особа, що добровільно вступила до війська [11]. *Великий тлумачний словник української мови* дещо розширює сферу вжитку, додаючи до військової ще й державну службу: *волонтер* — той, хто за власною волею став на військову або іншу державну службу [12].

Принципово новий підхід представлено в *Словнику української мови у 20 томах*, де слово *волонтер* уже має два значення. Перше повторює зафіксоване в СУМ–11 й стосується військової добровільної служби. Друге ж значення демонструє суттєву семантичну еволюцію: *особа, яка добровільно бере участь у соціально значущій діяльності; людина, що з власної волі допомагає іншим* [12]. Таким чином, у сучасному лексикографічному описі вперше з'являються компоненти «допомога», «соціальна важливість», «помічник», що відображає зміну суспільного сприйняття волонтерства за останні пів століття. Подібну тенденцію простежуємо й у додаткових томах СУМ, виданих у 2017 р., де вперше фіксується переносне значення: *добровільна участь у будь-якій корисній справі* [12, с. 184].

На відміну від історичних тлумачень, українське законодавство надає модернізоване, чітке й соціально орієнтоване визначення волонтера. Відповідно до Закону України «Про волонтерську діяльність», *волонтер* – це фізична особа, яка з власної ініціативи здійснює суспільно значущу, неприбуткову діяльність, надаючи волонтерську допомогу [10]. У цьому визначенні повністю усунуто історичну асоціацію з військовою службою, натомість акцент зроблено на добровільності та допомозі.

У спеціальних термінологічних словниках волонтерів описують як активних представників суспільства, які прагнуть сприяти демократичним процесам, підтримувати вразливі групи населення і брати участь у розвитку соціальної та культурної сфер [5, с. 13]. В інших джерелах волонтер визначається як особа, що у вільний час і з власної волі, організовано й безоплатно застосовує свої знання та навички на благо суспільства [4, с. 111], або як людина, яка добровільно надає соціальну допомогу тим, хто опинився у складних життєвих обставинах [7, с. 12].

Узагальнюючи наведені дефініції, можна стверджувати, що ядром лексичного значення лексеми *волонтер* є «людина», «суб'єкт добровільної дії». Близня семантична периферія об'єднує такі компоненти, як «допомога», «безоплатність», «соціальна користь», тоді як дальня – «адресат допомоги» та «сфера застосування зусиль». Таким чином, сучасне значення лексеми значно розширилося: від вузького військового терміна до загальносоціальної категорії, що позначає добровільну, альтруїстичну діяльність різних типів.

Отже, у нашому дослідженні будемо розуміти волонтерський дискурс, як комплексну форму соціальної комунікації, що виникає на перетині добровільної суспільно корисної діяльності та мовленнєвих практик, у яких відображаються мотиви, цінності, способи самоорганізації та моделі взаємодії волонтерів. Він функціонує як багаторівнева система смислів, що охоплює текстові й позатекстові елементи: інтенції учасників, емоційно-ціннісні орієнтири, соціальні ролі, жанрові формати, ритуальні й семіотичні маркери допомоги та солідарності. У цьому дискурсі мова стає інструментом конструювання спільноти, мобілізації ресурсів, координації дій і формування колективної відповідальності. Волонтерський дискурс уналежнює як традиційні офлайн-практики (інформаційні повідомлення, звіти, публічні звернення, організаційні тексти), так і розгалужений масив мережевої комунікації — пости, оголошення, заклики до донатів, звіти прозорості, контент підтримки чи подяки. Його характерними ознаками є добровільність, альтруїстична мотивація, орієнтація на допомогу, соціальна значущість, емоційність, ритуальність та висока інтенсивність інтеракції. У такому розумінні волонтерський дискурс є не лише мовленнєвим оформленням волонтерської діяльності, а й **комунікативним середовищем**, у якому продукуються й закріплюються смисли про суспільну взаємодопомогу, самоорганізацію, солідарність і громадянську активність. Він формує специфічний тип комунікативної особистості – активної, емпатійної, відповідальної, залученої до соціально значущої діяльності.

З огляду на багатовимірну природу волонтерського дискурсу як форми масової комунікації, особливої уваги потребує аналіз його мовної організації, зокрема лексичного рівня. Саме лексика виступає ключовим інструментом репрезентації соціально значущих смислів, позначення дій, учасників і процесів волонтерської діяльності, а також забезпечує ефективність комунікативного впливу. У сучасному українському інформаційному просторі волонтерський дискурс характеризується високою динамічністю, відкритістю до інновацій і поєднанням різностильових елементів, що зумовлює формування специфічного лексичного складу. Аналіз лексичних особливостей цього дискурсу дає змогу виявити механізми організації повідомлень, окреслити їхні функції в межах масової комунікації та простежити роль мовних засобів у процесах соціальної мобілізації, інтеграції та формування колективної ідентичності.

Лексичний склад волонтерського дискурсу як форми масової комунікації характеризується високою динамічністю, гібридністю та функціональною багатовимірністю. Він формується під впливом соціальних, політичних і технологічних чинників та відображає актуальні потреби суспільства, зокрема в умовах кризових ситуацій і війни. У межах дослідження доцільно виокремити кілька основних груп лексики, що забезпечують функціонування волонтерського дискурсу:

1. Базова номінативна лексика. До цієї групи належать лексичні одиниці, що становлять ядро волонтерського дискурсу та виконують номінативну функцію. Вони позначають ключові суб'єкти, об'єкти та дії волонтерської діяльності: *волонтер, допомога, підтримка, збір, донат, потреба, запит*. Функція цієї лексики полягає в організації інформаційного простору дискурсу, забезпеченні зрозумілості повідомлення та швидкій ідентифікації комунікативної ситуації.

2. Термінологічна та напівтермінологічна лексика. Ця група представлена спеціалізованими номінаціями, що походять із військової, медичної, логістичної та технічної сфер: *дрон, FPV, нікан, тепловізор, турнікет, евакуація, бронезилет*. Її функція полягає у забезпеченні точності комунікації, конкретизації потреб і професіоналізації дискурсу. Наявність такої лексики свідчить про тісний зв'язок волонтерської діяльності з практичними аспектами забезпечення та допомоги.

3. Емоційно-експресивна лексика. Волонтерський дискурс активно використовує емоційно насичені мовні засоби: *дякуємо, підтримаймо, допоможіть, врятуємо, наші герої, сильні*,

незламні. Функція цієї лексики полягає у створенні емоційного впливу, залученні адресата до комунікації та стимулюванні соціальної активності. Вона відіграє ключову роль у мобілізації аудиторії та формуванні позитивного ставлення до волонтерської діяльності.

4. Розмовна та мережева лексика. До цієї групи належать спрощені, розмовні або жаргонізовані форми, характерні для комунікації в соціальних мережах: *донати, збори закрили, евак, на фронт, закрити потребу*. Функція цієї лексики полягає у підвищенні швидкості комунікації, зниженні дистанції між учасниками та формуванні ефекту неформального спілкування. Вона сприяє створенню «своїх» комунікативної спільноти.

5. Запозичена лексика та англіцизми. Волонтерський дискурс активно інтегрує запозичення, насамперед з англійської мови: *donat (donate), fundraising, crowdfunding, update*. Їхня функція полягає у відображенні глобалізаційних процесів, інтеграції українського волонтерського руху в міжнародний контекст та розширенні комунікативних можливостей дискурсу.

6. Лексичні кліше та формули мобілізації. Особливу групу становлять усталені мовні конструкції, що виконують прагматичну функцію: *потрібна допомога, терміновий збір, долучайтесь, кожен донат важливий, разом до перемоги*. Ці одиниці мають високий ступінь повторюваності та виконують функцію мобілізації, інтеграції та координації дій учасників комунікації.

Висновки. У результаті дослідження встановлено, що волонтерський дискурс у сучасному українському інформаційному просторі функціонує як самостійна форма масової комунікації, у межах якої лексичний рівень відіграє визначальну роль у структуруванні повідомлень та організації комунікативного впливу. Виявлено, що лексичний склад волонтерського дискурсу характеризується високою динамічністю, гібридністю та функціональною варіативністю, що зумовлено соціальними трансформаціями, цифровізацією та умовами воєнного часу. Здійснена класифікація лексичних одиниць дала змогу виокремити основні групи лексики: базову номінативну, термінологічну та напівтермінологічну, емоційно-експресивну, розмовну та мережеву, запозичену, а також лексичні кліше та формули мобілізації. Встановлено, що кожна з цих груп виконує специфічні функції – номінативну, інформативну, мобілізаційну, інтегративну, емоційно-впливову та координаційну, а їхня взаємодія забезпечує ефективність волонтерського дискурсу як механізму соціальної комунікації. Доведено, що лексичні засоби у волонтерському дискурсі не лише передають інформацію про потреби та ресурси, а й виступають інструментом формування колективної ідентичності, соціальної солідарності та громадянської активності. Саме через лексику реалізуються процеси мобілізації, інтеграції та емоційного залучення аудиторії, що визначає високий впливовий потенціал цього дискурсу.

Перспективи подальших досліджень. Перспективи подальших наукових розвідок пов'язані з поглибленням аналізу волонтерського дискурсу в різних комунікативних середовищах, зокрема у соціальних мережах, медіа та міжкультурному просторі. Актуальним є розширення емпіричної бази дослідження шляхом залучення корпусів текстів і здійснення кількісного аналізу лексичних одиниць. Окремого вивчення потребують процеси неологізації, семантичної трансформації та стилістичної гібридизації лексики волонтерського дискурсу, а також взаємодія вербальних і невербальних засобів у межах мультимодальної комунікації. Перспективним є також дослідження прагматичного потенціалу мовних засобів у контексті маніпулятивних і переконувальних стратегій, а також порівняльний аналіз волонтерського дискурсу в різних країнах. Подальші студії можуть бути спрямовані на інтеграцію лінгвістичних підходів із соціологічними, медіааналітичними та когнітивними дослідженнями, що дозволить глибше осмислити волонтерський дискурс як складне соціокомунікативне явище сучасності.

Л і т е р а т у р а

1. Болотова, В. О., Ляшенко, Н. О., Байдак, Т. М. (2018). Волонтерська діяльність в Україні як вид соціальної активності. *Грані*, т. 21, № 9, с. 47–57.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. В. Бусел (2009). Київ; Ірпінь: Перун, 1736 с.
3. Горінов, П., Драпушко, Р. (2022). Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження: монографія. Київ: Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 240 с.
4. Годуб, В. Л. (2014). Державне визнання волонтерської діяльності як чинник розвитку взаємовідносин держави та суспільства. *Теорія та практика державного управління*, вип. 4 (47), с. 110–118.
5. Дейчаківський, М. (1995). Роль громадських організацій в Україні. *Громада*, № 3, с. 10–15.
6. Єременко, А., Безрукова, О. (2023). Характеристика волонтерського руху та мотивація волонтерів в умовах російсько-української війни (за результатами якісного дослідження). *Соціологічні студії*, № 2, с. 26–37.
7. Зверєва, І., Лактіонова, Г. (2001). Волонтерство в соціально-педагогічній діяльності. Київ: Науковий світ, 129 с.
8. Ковгун, Н. (2014). До проблеми визначення поняття «соціальна активність». *Українська поліоністика*, вип. 11, с. 129–137.
9. Котелевець, А. М. (2024). Розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності: дис. ... д-ра філософії. Київ: Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 212 с.

10. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011 № 3236-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (дата звернення: 02.01.2025).
11. Словник української мови: в 11 т. (1970–1980). Київ: Наукова думка, т. 1, 776 с.
12. Словник української мови: в 20 т. (2012). Т. 3: ВІДСТАВАННЯ — ГУРАЛЬНЯ / наук. ред. С. Я. Єрмоленко. Київ: Наукова думка, 976 с.
13. Труба, Г. М. (2025). Психо- і нейролінгвістична специфіка освітнянського мережевого дискурсу: евристичне моделювання: дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01. Одеса, 740 с.
14. Уйсімбаєва, М. (2014). Соціальна активність особистості як чинник суспільного розвитку. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, вип. 132, с. 247–250.
15. Чернета, С. (2015). Соціальна активність особистості як умова розвитку сучасного українського суспільства. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки, № 1, с. 177–180.
16. Snihur, L. (2022). Концепти ВОЛОНТЕР і ВОЛОНТЕРСТВО: історичний контекст та перспективи розвитку (погляд лінгвіста). Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика, № 45, с. 109–128. URL: <https://apultr.knu.ua/index.php/APULTR/article/view/133> (дата звернення: 02.01.2025).
17. Volunteering Ukraine (n.d.). Volunteering Ukraine. URL: <https://www.volunteeringukraine.com/en> (дата звернення: 02.01.2025).
18. B50. Country of Volunteers (n.d.). Country of Volunteers. URL: <https://b50.com.ua/en/activities-en/country-of-volunteers-en/> (дата звернення: 02.01.2025).

References

1. Bolotova, V.O., Liashenko, N.O. & Baidak, T.M. (2018) Volonterska diialnist v Ukraini yak vyd sotsialnoi aktyvnosti [Volunteering in Ukraine as a Type of Social Activity], *Hrani [Grani]*, 21(9), pp. 47–57.
2. Busel, V. (ed.) (2009) *Velykyi tlmachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Comprehensive Explanatory Dictionary of the Contemporary Ukrainian Language]*. Kyiv, Irpin: Perun.
3. Horinov, P. & Drapushko, R. (2022) *Volonterska diialnist v Ukraini: sotsialno-pravove doslidzhennia [Volunteering in Ukraine: A Socio-Legal Study]*. Kyiv: Derzhavnyi instytut simeinoi ta molodizhnoi polityky.
4. Holub, V.L. (2014) ‘Derzhavne vyznannia volonterskoi diialnosti yak chynnyk rozvytku vzaiemovidnosyn derzhavy ta suspilstva [State Recognition of Volunteering as a Factor of Public–State Relations Development]’, *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia [Theory and Practice of Public Administration]*, 4(47), pp. 110–118.
5. Deichakivskiy, M. (1995) ‘Rol hromadskykh orhanizatsii v Ukraini [The Role of Civic Organisations in Ukraine]’, *Hromada [Community]*, 3, pp. 10–15.
6. Yeremenko, A. & Bezrukova, O. (2023) ‘Kharakterystyka volonterskoho rukhu ta motyvatsiia volonteriv v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny [Characteristics of the Volunteer Movement and Motivation of Volunteers in the Context of the Russo-Ukrainian War]’, *Sotsiologichni studii [Sociological Studies]*, 2, pp. 26–37.
7. Zvierieva, I. & Laktionova, H. (2001) *Volonterstvo v sotsialno-pedahohichnii diialnosti [Volunteering in Social and Pedagogical Work]*. Kyiv: Naukovyi svit.
8. Kovtun, N. (2014) ‘Do problemy vyznachennia poniattia “sotsialna aktyvnist” [On the Problem of Defining “Social Activity”]’, *Ukrainska polonistyka [Ukrainian Polonistics]*, 11, pp. 129–137.
9. Kotelevets, A.M. (2024) *Rozvytok sotsialnoi aktyvnosti studentiv u volonterskii diialnosti [Development of Students’ Social Activity in Volunteering]*. Doctoral thesis. Kyiv: Kyivskiy stolichnyi universytet imeni Borysa Hrinchenka.
10. Verkhovna Rada Ukrainy (2011) *Pro volontersku diialnist: Zakon Ukrainy № 3236-IV vid 19.04.2011 [On Volunteering: Law of Ukraine No. 3236-IV of 19 April 2011]*. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (Accessed: 2 January 2025).
11. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 tomakh [Dictionary of the Ukrainian Language: In 11 Volumes] (1970–1980). Kyiv: Naukova dumka.
12. Slovnyk ukrainskoi movy: v 20 tomakh. Tom 3: Vidstavannia – Huralnia [Dictionary of the Ukrainian Language: In 20 Volumes. Vol. 3: Vidstavannia – Huralnia] (2012). Kyiv: Naukova dumka.
13. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 tomakh. Dodatkovyi tom. Kn. 1: A–L [Dictionary of the Ukrainian Language: 11 Volumes. Supplementary Volume. Book 1: A–L] (2017). Kyiv: Vydavnychi dim D. Buraho.
14. Truba, H.M. (2025) *Psykho- i neivolinhvistychna spetsyfika osvithnianskoho merezhevoho dyskursu: evrystychne modeliuvannia [Psycho- and Neurolinguistic Specifics of Educational Network Discourse: Heuristic Modelling]*. Doctoral thesis. Odesa: Odesa I.I. Mechnikov National University.
15. Uisimbaeva, M. (2014) ‘Sotsialna aktyvnist osobystosti yak chynnyk suspilnoho rozvytku [Social Activity of an Individual as a Factor of Social Development]’, *Naukovi zapysky. Seria: Pedahohichni nauky [Academic Notes. Series: Pedagogical Sciences]*, 132, pp. 247–250.
16. Cherneta, S. (2015) ‘Sotsialna aktyvnist osobystosti yak umova rozvytku suchasnoho ukrainskoho suspilstva [Social Activity of an Individual as a Condition for the Development of Modern Ukrainian Society]’, *Naukovyi visnyk Shkhidnoevropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Pedahohichni nauky [Scientific Bulletin of the Lesya Ukrainka Eastern European National University. Pedagogical Sciences]*, 1, pp. 177–180.
17. Snihur, L. (2022) ‘Kontsepty VOLONTER i VOLONTERSTVO: istorychnyi kontekst ta perspektyvy rozvytku (pohliad lnhvisty) [Concepts VOLONTEER and VOLUNTEERING: Historical Context and Development Prospects (Linguist’s View)]’, *Aktualni problemy ukrainskoi lnhvistyky: teoriia i praktyka [Current Issues of Ukrainian Linguistics: Theory and Practice]*, 45, pp. 109–128. Available at: <https://apultr.knu.ua/index.php/APULTR/article/view/133> (Accessed: 2 January 2025).
18. Volunteering Ukraine (n.d.) *Volunteering Ukraine*. Available at: <https://www.volunteeringukraine.com/en> (Accessed: 2 January 2025).
19. B50. Country of Volunteers (n.d.) *Country of Volunteers*. Available at: <https://b50.com.ua/en/activities-en/country-of-volunteers-en/> (Accessed: 2 January 2025).

SEMENENKO Oleksandra

PhD in Philology, Associate Professor at the Department of Applied Linguistics,
Odesa I. I. Mechnikov National University;
e-mail: semenenko_oleksandra@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-6178-7623>

LEXICAL FEATURES OF VOLUNTEER DISCOURSE AS A FORM OF MASS COMMUNICATION

Summary. The article is devoted to the analysis of the lexical features of volunteer discourse as a specific form of mass communication in the contemporary Ukrainian information space. The relevance of the study is determined by the increasing role of volunteering as a social phenomenon that not only provides practical assistance but also shapes new communicative models, value orientations, and mechanisms of social mobilization, especially under the conditions of full-scale war. Volunteer discourse is considered as a dynamic speech system in which the lexical level plays a key role in structuring messages, conveying significant meanings, and organizing communicative influence. The aim of the article is to identify and describe the lexical features of volunteer discourse, as well as to determine their functions within mass communication. The object of the study is volunteer discourse in the modern Ukrainian media and social space, while the subject is the lexical means of its realization, including key nominations, terminological units, emotionally expressive vocabulary, lexical clichés, and markers of solidarity. The source base includes social media publications, media texts, official statements of volunteer organizations, and other forms of public communication. The study employs descriptive, contextual-interpretative, discursive, and componential analysis, which made it possible to identify the specifics of the functioning of lexical units in volunteer discourse. It has been established that the lexical level is characterized by high dynamism, hybridity, and functional variability, combining terminological precision with emotional intensity, as well as active use of linguistic means aimed at mobilizing, integrating, and supporting the audience. The scientific novelty of the research lies in defining the lexical parameters of volunteer discourse as an independent communicative phenomenon and in revealing their role in the organization of mass communication. The obtained results deepen the understanding of linguistic mechanisms of social interaction and can be applied in further studies of media discourse, sociolinguistics, and communication strategies of civil society.

Keywords: discourse, volunteering, volunteer discourse, mass communication, digital discourse.

Статтю прийнято 06.03.2026

Статтю затверджено до публікації 10.04.2026

Дата публікації 25.05.2026

УДК 81`25:[004:314/316
<https://doi.org/10.18524/2307-4558.2026.45.357837>

Це стаття відкритого доступу
за ліцензією CC BY-NC 4.0

СКЛЯРЕНКО Олеся Богданівна

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання Університету Григорія Сковороди в Переяславі; вул. Сухомлинського, 30, Переяслав, 08401, Україна
e-mail: lesiaskliarenko82@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-3412-6560>

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ В ЦИФРОВОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. У статті розглянуто соціокультурні та прагматичні аспекти перекладу в цифровому дискурсі. **Метою статті** є дослідження соціокультурних та прагматичних особливостей перекладу текстів цифрового дискурсу та визначення перекладацьких стратегій, необхідних для адекватної передачі змісту й комунікативного наміру в умовах міжкультурної онлайн-комунікації. **Об'єкт** дослідження — переклад текстів цифрового дискурсу як особливого виду міжмовної та міжкультурної комунікації в умовах цифрового середовища. **Предмет** дослідження — соціокультурні та прагматичні особливості перекладу текстів цифрового дискурсу, а також перекладацькі стратегії (адаптація, локалізація, компенсація, транскреація тощо), що забезпечують адекватну передачу змісту та комунікативного наміру. У роботі особливу увагу приділено аналізу специфіки цифрової комунікації, яка характеризується високим рівнем динамічності, гібридністю мовних форм, використанням невербальних елементів (емодзі, мемів, гіперпосилань) та стислим форматом повідомлень. З'ясовано, що такі особливості істотно впливають на перекладацький процес, ускладнюючи інтерпретацію змісту та намірів автора. Встановлено, що перекладач має враховувати не лише мовні, а й екстралінгвістичні чинники, зокрема культурні коди, соціальні норми та контекст онлайн-взаємодії. **Наукова новизна** дослідження полягає у визначенні соціокультурних і прагматичних особливостей перекладу текстів цифрового дискурсу з урахуванням їх мультимодальної та інтерактивної природи. У роботі уточнено поняття цифрового дискурсу в перекладознавстві та систематизовано перекладацькі стратегії, необхідні для адекватної передачі змісту й комунікативного наміру в онлайн-комунікації; наведено приклади перекладу текстів цифрової комунікації та узагальнено соціокультурні труднощі перекладу у вигляді таблиць. Окремо проаналізовано роль контексту платформи (соціальні мережі, блоги, форуми) у виборі перекладацьких рішень, а також вплив аудиторії на формування перекладацької стратегії. Зазначено, що ефективний переклад цифрового контенту передбачає гнучке поєднання різних стратегій залежно від комунікативної ситуації. Доведено, що адекватний переклад текстів цифрового дискурсу можливий за умови врахування соціокультурних і

прагматичних чинників та орієнтації на цільову аудиторію. У результаті дослідження сформовано **висновки** щодо перекладу різних типів цифрових текстів, зокрема текстів соціальних мереж, блогів і мультимедійних повідомлень, що може бути використано у подальших перекладознавчих і методичних розробках.

Ключові слова: переклад, цифровий дискурс, соціокультурний аспект, прагматичний аспект, локалізація, транскреція, міжкультурна комунікація.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. В умовах стрімкого розвитку цифрових технологій перекладацька діяльність зазнає суттєвих змін, що пов'язані з появою нових типів текстів і нових форматів комунікації. У цифровому дискурсі особливу роль відіграють фонові знання, культурні реалії, комунікативні наміри автора, норми онлайн-комунікації, які можуть відрізнитися в різних лінгвокультурах. У зв'язку з цим перекладач повинен враховувати соціокультурні та прагматичні аспекти тексту, застосовуючи відповідні перекладацькі стратегії, такі як адаптація, локалізація, транскреція, описовий переклад тощо.

Особливого значення набуває переклад текстів цифрового дискурсу, до яких належать повідомлення соціальних мереж, блоги, форуми, вебсайти, онлайн-новини, рекламні та мультимедійні тексти. Такі тексти характеризуються поєднанням вербальних і невербальних елементів, використанням емодзі, скорочень, мемів, гіперпосилань, а також високим рівнем культурної та прагматичної зумовленості.

Актуальність дослідження зумовлена розвитком цифрової комунікації, поширенням соціальних мереж, онлайн-платформ та використанням машинного перекладу, що змінює підходи до перекладу та потребує врахування не лише мовних, а й соціокультурних і прагматичних факторів комунікації.

Проблема соціокультурних та прагматичних аспектів перекладу досліджувалася у працях вітчизняних і зарубіжних науковців, які розглядали переклад як процес міжкультурної комунікації, у якому важливу роль відіграють культурні чинники, комунікативна ситуація та прагматична мета висловлювання. Однак питання перекладу текстів цифрового дискурсу, зокрема з урахуванням їх соціокультурних і прагматичних характеристик, потребує подальшого дослідження, оскільки цифрова комунікація постійно розвивається та породжує нові мовні й комунікативні явища.

Метою статті є дослідження соціокультурних та прагматичних особливостей перекладу текстів цифрового дискурсу та визначення перекладацьких стратегій, необхідних для адекватної передачі змісту й комунікативного наміру в умовах міжкультурної онлайн-комунікації. Для реалізації мети необхідно вирішити наступні 4 питання: (1) У чому полягає сутність поняття цифрового дискурсу? (2) Які основні характеристики соціокультурного та прагматичного аспекту перекладу в цифровому середовищі; (3) Які основні труднощі виникають у перекладі лексики, що вживається у цифровій комунікації? (4) Які перекладацькі стратегії є ефективними?

Об'єкт дослідження – переклад текстів цифрового дискурсу як особливого виду міжмовної та міжкультурної комунікації в умовах цифрового середовища. *Предмет дослідження* – соціокультурні та прагматичні особливості перекладу текстів цифрового дискурсу, а також перекладацькі стратегії (адаптація, локалізація, компенсація, транскреція тощо), що забезпечують адекватну передачу змісту та комунікативного наміру.

Аналіз досліджень проблеми. Аналіз наукових публікацій засвідчує зростаючий інтерес дослідників до проблем перекладу в умовах цифровізації, зокрема до його соціокультурних і прагматичних аспектів. Сучасні дослідження демонструють міждисциплінарний характер цієї проблематики, поєднуючи підходи перекладознавства, соціолінгвістики, прагматики та цифрових технологій. У вітчизняному науковому дискурсі значну увагу приділено перекладу культурно маркованих одиниць у цифровому середовищі. Так, С. Маслова аналізує специфіку перекладу культурно зумовленої лексики в цифровому науковому дискурсі, наголошуючи на необхідності використання адаптаційних стратегій для збереження змісту та культурного контексту [1]. О. Ребрій розглядає переклад у цифрову епоху як процес, що зазнає впливу нових технологій, підкреслюючи як нові можливості (зокрема машинний переклад), так і виклики, пов'язані з якістю та адекватністю передачі змісту [2]. М. Стріха акцентує увагу на балансі між збереженням національної ідентичності та забезпеченням міжнародної доступності перекладених текстів у глобальному цифровому просторі [3].

Проблему перекладу як форми культурного посередництва розглядають І. Фролова та О. Кобзєва, які підкреслюють роль перекладача як медіатора між культурами в умовах цифрових глобальних просторів [4]. У дослідженні Н. Христич та О. Скляренко увага зосереджена на перекладах художньої літератури, що має велике значення для розуміння соціокультурного аспекту перекладу. Автори наголошують на ролі перекладача, адже «читає

осягає розумом об'єкти вторинної дійсності через рецепцію індивідуально-авторських концептів, сукупність яких і формує індивідуальну картину світу митця» [5, с. 340].

J. Androutsopoulos визначає комп'ютерно-опосередковану комунікацію як окрему сферу соціолінгвістичних досліджень, що характеризується специфічними мовними практиками [6]. M. Baker підкреслює вплив глобальних процесів і технологій на переклад [7], а M. Cronin вводить поняття нових «екологій перекладу», сформованих цифровим середовищем [9]. Дослідження F. Gaspari та A. Total акцентують на ролі машинного перекладу та перекладацьких технологій у сучасному перекладацькому процесі [9]. Прагматичний аспект перекладу ґрунтовно розкрито у працях J. House [14] та M. Locher et al. [15], де переклад розглядається як комунікативний акт, орієнтований на передачу наміру автора та досягнення еквівалентного ефекту в цільовій аудиторії. У цьому контексті важливим є врахування не лише мовних, а й соціальних та культурних чинників.

Окрему групу становлять дослідження, присвячені цифровій компетентності та використанню технологій у навчанні й комунікації: це праці M. Curca, [10], L. Paz-Saavedra et al. [16], Durán et al. [12]). Учені підкреслюють необхідність формування цифрової грамотності як передумови ефективної міжкультурної взаємодії. У роботах O. Chaika & N. Sharmanova [8], V. Svyrydiuk et al. [17], а також N. Dmitrenko et al. [11] акцентується увага на розвитку міжкультурної компетентності та стратегій комунікації в цифровому середовищі.

Таким чином, аналіз наукових джерел засвідчує, що проблема перекладу в цифровому дискурсі розглядається з різних позицій: як технологічний процес, як форма міжкультурної комунікації та як прагматично зумовлена діяльність. Водночас спостерігається потреба в комплексному дослідженні, яке б поєднувало соціокультурний і прагматичний підходи до аналізу перекладу цифрових текстів, що й зумовлює актуальність даної роботи.

Виклад основного матеріалу. Цифровий дискурс у теорії перекладу розглядається як особливий тип комунікації, що здійснюється в електронному середовищі та характеризується поєднанням мовних, візуальних і мультимодальних елементів. Його сутність полягає у функціонуванні текстів у цифровому просторі (соціальні мережі, блоги, форуми, месенджери), де значення формується не лише через вербальні засоби, а й через емодзі, гіперпосилання, хештеги, меми та інші паралінгвістичні ресурси. Сучасний перекладач працює в умовах мультимодального цифрового середовища; активно використовує онлайн-ресурси та технології, є посередником у міжкультурній та міжмовній комунікації, що відображено на Рис. 1.

Рис. 1. Цифровий дискурс у професійній діяльності перекладача.

На Рис. 1. зображено перекладача, який у своїй професійній діяльності користується сучасними цифровими технологіями. Навколо нього розміщено численні візуальні елементи, що відображають специфіку перекладацької діяльності: мовні символи та репліки (“Hello”, “Привіт”) – передача змісту між різними мовами; іконки перекладу (A↔) – процес трансформації тексту з однієї мови в іншу; смартфон і комп’ютери – використання цифрових платформ і додатків; мікрофон – усний переклад і голосова комунікація; відеодзвінок на екрані – дистанційна взаємодія з клієнтами або колегами; документи та текстові блоки – робота з письмовими матеріалами. Додаткові символи (хмарки повідомлень, значки налаштувань, підкреслюють аналітичний характер перекладацької роботи, необхідність пошуку інформації, використання технологій і цифрових інструментів.

Переклад у цифровому середовищі тісно пов'язаний із соціокультурним контекстом онлайн-комунікації, який формується під впливом глобалізації, цифрових технологій та міжкультурної взаємодії. Однією з ключових характеристик є швидке поширення інформації, що зумовлює необхідність оперативного перекладу з урахуванням культурних норм і очікувань різних аудиторій. Цифровий простір об'єднує представників різних культур, тому перекладач повинен враховувати культурні коди, цінності, стереотипи та особливості сприйняття інформації.

Важливим аспектом є адаптація культурно маркованих елементів, таких як меми, жарти, алюзії, соціальні та політичні реалії. У цифровому дискурсі вони часто мають короткотривалий характер і можуть бути зрозумілими лише в межах певної спільноти або в конкретний момент часу. Це вимагає від перекладача не лише знання мови, а й обізнаності з актуальними трендами, медіакультурою та інтернет-субкультурами.

Крім того, цифрове середовище характеризується демократизацією комунікації: тексти створюються не лише професійними авторами, а й звичайними користувачами. Це зумовлює варіативність мовлення, наявність помилок, змішування стилів, використання сленгу та скорочень. Перекладач має вирішувати, чи зберігати ці особливості для передачі автентичності, чи нормалізувати текст відповідно до стандартів цільової мови.

Також важливим є вплив платформ (соціальні мережі, форуми, месенджери), які задають певні формати та обмеження (кількість символів, форматування, мультимедійність). Це впливає на вибір перекладацьких стратегій, зокрема локалізації та культурної адаптації.

Прагматичні особливості перекладу цифрового дискурсу визначаються орієнтацією на комунікативний ефект і реакцію цільової аудиторії. У цифровому середовищі значення тексту формується не лише через зміст, а й через намір автора, контекст ситуації та очікування реципієнта. Тому перекладач повинен забезпечити не буквальну, а функціональну еквівалентність.

Однією з ключових рис є інтерактивність: тексти часто є частиною діалогу (коментарі, чати, відповіді), тому переклад має зберігати природність і відповідати стилю живого спілкування. Важливу роль відіграє також експресивність, яка реалізується через емодзі, знаки пунктуації, великі літери, меми. Перекладач повинен адекватно передавати емоційне забарвлення, іноді використовуючи компенсацію або адаптацію.

Ще однією особливістю є економія мовних засобів: цифрові тексти часто є короткими, містять аббревіатури, скорочення та неформальні конструкції. Це вимагає від перекладача вміння передавати зміст лаконічно, не втрачаючи смислових і прагматичних компонентів. Напр.: *“We’re super excited to launch our new app today! Check it out and let us know what you think 😊”* У перекладі для соціальних мереж (неформальний стиль) ця фраза може звучати так: **«Ми неймовірно раді запустити наш новий застосунок сьогодні! Спробуйте та напишіть, що думаєте 😊»**. У перекладі для офіційного сайту (нейтрально-формальний стиль) вдалим варіантом є: **«Сьогодні ми презентуємо наш новий застосунок. Запрошуємо ознайомитися з ним та поділитися своїми враженнями». Спробуємо порівняти 2 варіанта перекладу (Табл. 1).**

Таблиця 1.

Неформальний стиль

Використано емоційно забарвлену лексику

Збережено емодзі

Дружній, розмовний тон

Формальний стиль

Стриманий тон

Відсутність емоційних вигуків та емодзі

Більш структуроване формулювання

Отже, той самий зміст передається по-різному: залежно від типу цифрового дискурсу змінюються лексика, синтаксис, тон і навіть наявність емодзі. У кожному випадку важливо дотримуватися відповідного стилю, тону та рівня формальності.

Подаємо низку прикладів з перекладами у неформальному стилі цифрового дискурсу: (1) *“Just dropped a new vlog – check it out!”* → «Щойно виклав новий влог – зацініть!» (2) *“He ghosted me...”* → «Він просто зник (перестав відповідати)...». (3) *“This meme made my day 😊”* → «Цей мем зробив мій день 😊» (4) *“I’m obsessed with this song”* → «Я просто підсів/підсіла на цю пісню». (5) *“Link in bio”*. → «Посилання в описі профілю». (6) *“Let’s goo!!!”* → «Поїхали!!!» (7) *“This app is user-friendly”* → «Цей застосунок зручний у користуванні». (8) *“No spoilers please!”* → «Без спойлерів, будь ласка!» (9) *“Feeling blessed 🙏”* → «Відчуваю вдячність 🙏» (10) *“DM me for details”* → «Напишіть мені в приват для деталей»

Переклад культурно маркованих одиниць у цифровому середовищі є складним завданням, оскільки такі елементи тісно пов'язані з конкретним соціокультурним контекстом і часто мають обмежену зрозумілість поза межами певної спільноти. Однією з головних труднощів є

швидкоплинність цифрового контенту: меми, тренди, інтернет-жарти та алюзії можуть втрачати актуальність уже через короткий час, що ускладнює їх адекватну інтерпретацію та переклад.

Ще однією проблемою є відсутність прямих еквівалентів у мові перекладу. Культурно специфічні реалії, жарти або соціальні відсилання часто не мають відповідників, що змушує перекладача застосовувати описовий переклад, адаптацію або компенсацію. При цьому існує ризик втрати національного колориту або, навпаки, перевантаження тексту поясненнями.

Суттєві труднощі виникають також у зв'язку з мультимодальністю цифрового дискурсу. Значення культурно маркованої одиниці може формуватися через поєднання тексту, зображення, відео та емодзі. Перекладач повинен враховувати взаємодію цих елементів, що не завжди можливо відтворити в повному обсязі в іншій мовно-культурній системі.

Крім того, цифрова комунікація характеризується високим рівнем неформальності, використанням сленгу, скорочень, іронії та гри слів. Такі мовні явища часто мають культурно зумовлений характер і потребують творчого підходу до перекладу. Неправильна інтерпретація може призвести до втрати гумору або навіть до комунікативних непорозумінь.

Отже, труднощі перекладу культурно маркованих одиниць у цифровій комунікації зумовлені їх динамічністю, контекстуальністю, відсутністю еквівалентів і мультимодальною природою, що вимагає від перекладача високого рівня культурної та прагматичної компетентності.

Переклад текстів цифрового дискурсу передбачає використання комплексу стратегій і трансформацій, спрямованих на досягнення функціональної та прагматичної еквівалентності. Однією з провідних стратегій є *локалізація*, яка передбачає адаптацію тексту до мовних, культурних і технічних особливостей цільової аудиторії. Вона є особливо важливою для перекладу вебсайтів, мобільних застосунків і контенту соціальних мереж.

Серед основних перекладацьких трансформацій варто виділити *адаптацію*, що застосовується для передачі культурно специфічних елементів через функціональні аналоги; *компенсацію*, яка дозволяє відшкодувати втрату смислових або стилістичних компонентів в іншій частині тексту; та *описовий переклад*, що використовується у випадках відсутності прямих еквівалентів.

Також широко застосовується *транслітерація* або *транскрипція* (наприклад, для передачі власних назв, брендів, хештегів), часто в поєднанні з коротким поясненням. *Калькування* може використовуватися для відтворення нових цифрових термінів, проте потребує обережності, щоб уникнути неприродності.

У цифровому дискурсі важливу роль відіграють *прагматичні трансформації*, зокрема зміна стилю, рівня формальності, структури висловлювання або навіть комунікативного наміру для досягнення аналогічного ефекту. Наприклад, гумор або іронія можуть передаватися через інші мовні засоби, ніж в оригіналі.

Крім того, перекладач повинен враховувати технічні обмеження платформи (обсяг тексту, формат, мультимедійність), що може зумовлювати *компресію* або *розширення* тексту. У результаті ефективний переклад цифрового дискурсу базується на гнучкому поєднанні різних стратегій і трансформацій, орієнтованих на збереження змісту, функції та комунікативного впливу тексту.

Вищеподані приклади демонструють використання різних перекладацьких стратегій: адаптації, компенсації, функціональних аналогів, прагматичного уточнення та збереження емоційного забарвлення, що є характерним для цифрового дискурсу.

Висновки та перспективи дослідження. У результаті дослідження було встановлено, що переклад текстів цифрового дискурсу є складним і багатогранним процесом, який потребує врахування не лише мовних, але й соціокультурних та прагматичних чинників. Цифровий дискурс як об'єкт перекладу характеризується такими рисами, як мультимодальність, інтерактивність, використання скорочень, емодзі, мемів, хештегів та інших елементів онлайн-комунікації, що впливає на процес перекладу та зумовлює необхідність використання спеціальних перекладацьких стратегій. Було визначено, що соціокультурний аспект перекладу передбачає відтворення культурних реалій, фонових знань, норм комунікативної поведінки та інших культурно зумовлених елементів тексту. У процесі перекладу текстів цифрового дискурсу перекладач часто використовує такі стратегії, як адаптація, локалізація, описовий переклад, калькування та транскреція. Прагматичний аспект перекладу пов'язаний із передачею комунікативного наміру автора, функції тексту та його впливу на реципієнта. У цифровому дискурсі особливо важливим є досягнення прагматичної еквівалентності, тобто забезпечення аналогічного комунікативного ефекту тексту перекладу порівняно з оригіналом.

Отже, урахування соціокультурних і прагматичних аспектів є необхідною умовою адекватного перекладу текстів цифрового дискурсу та ефективної міжкультурної комунікації в цифровому середовищі. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні особливостей перекладу різних типів цифрових текстів, зокрема текстів соціальних мереж, рекламних текстів, мультимедійних текстів та текстів, створених за допомогою штучного інтелекту.

Література

1. Маслова, С. (2025). Переклад культурно маркованої лексики в сучасному цифровому науковому дискурсі: методичні виміри та стратегії адаптації. *Актуальні питання у сучасній науці*, вип. 11 (41), с. 1689–1698. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-11\(41\)-1689-1698](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-11(41)-1689-1698)
2. Ребрій, О. В. (2019). Переклад у цифрову епоху: нові виклики та можливості. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія»*, вип. 90, с. 78–87.
3. Стріха, М. В. (2021). Український переклад у глобальному цифровому просторі: між збереженням ідентичності та міжнародною доступністю. *Всесвіт*, № 3–4, с. 201–215.
4. Фролова, І. Є., Кобзева, О. О. (2025). Переклад як культурне посередництво в цифрових глобальних просторах. *Слобожанський науковий вісник. Серія: Філологія*, вип. 10, с. 49–54. <https://doi.org/10.32782/philspu/2025.10.8>
5. Христин, Н., Склярєнко, О. (2020). Переклади української художньої літератури за кордоном як важлива складова мовної картини світу. У: *Тези II Міжнародної науково-практичної конференції (3 грудня 2020 р.)*. Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Переяслав, с. 340–343.
6. Androutsopoulos, J. (2006). Introduction: Sociolinguistics and computer-mediated communication. *Journal of Sociolinguistics*, Vol. 10 (4), pp. 419–438. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9841.2006.00286.x>
7. Baker, M. (2019). *Researching Translation in the Age of Technology and Global Conflict*. Routledge, 352 p.
8. Chaika, O., Sharmanova, N. (2023). Innovative efficiency models in foreign language communication: lifelong learning and multiculturalism. In: *Lifelong Learning: Models and Methods of Implementation*, pp. 59–88. Kharkiv: Technology Center PC. <https://doi.org/10.15587/978-617-7319-70-1.ch3>
9. Cronin, M. (2020). *Translation in the Digital Age: New Ecologies of Translation*. London: Routledge, 256 p.
10. Curca, M. (2023). The role of digital competence in the educational system of the 21st century. *Didactica Danubiensis*, Iss. 3 (1), pp. 86–92. URL: <https://dj.univ-danubius.ro/index.php/DD/article/view/2525>
11. Dmitrenko, N., Khrystych, N., Prokopchuk, N., Kalinina, L., Bodyk, O. (2025). Cultivating intercultural competency: The role of sustainability in pre-service teacher professional development. *Scientia et Societas*, Iss. 4 (1), pp. 39–49. <https://doi.org/10.69587/ss/1.2025.39>
12. Durán, B., López, J., Martínez, J., Flores, T. (2017). Formación en TIC y competencia digital en la docencia en instituciones públicas de educación superior. *Apertura*, Iss. 9 (1), pp. 80–96. <https://doi.org/10.18381/Ap.v9n1.922>
13. Gaspari, F., Toral, A. (2021). *Translation in the Digital Age: Machine Translation and Translation Technology*. Cambridge Scholars Publishing.
14. House, J. (2016). *Translation as Communication Across Languages and Cultures*. London; New York: Routledge Taylor & Francis Group.
15. Locher, M., Dayter, D., Messerli, T. (2023). *Pragmatics and Translation*. Amsterdam: John Benjamins.
16. Paz-Saavedra, L. E., Cervera, M. G., Usart-Rodríguez, M. (2022). Competencia digital docente, actitud y uso de tecnologías digitales por parte de profesores universitarios. *Pixel-Bit. Revista de Medios y Educación*, Iss. 63, pp. 91–130. <https://doi.org/10.12795/pixelbit.91652>
17. Svyrydiuk, V., Bodyk, O., Kalinina, L., Prokopchuk, N., Khrystych, N. (2024). The digital frontier: strategies and tools for cultivating educational-strategic competence for pre-service teachers. *Information Technologies and Learning Tools*, Iss. 101 (3), pp. 1–14. <https://doi.org/10.33407/itlt.v101i3.5547>

References

1. Maslova, S. (2025). Pereklad kulturno markovanovi leksyky v suchasnomu tsyvrovomu naukovomu dyskursi: metodychni vymiry ta stratehivi adaptatsiyi. [Translation of culturally marked vocabulary in modern digital scientific discourse: methodological dimensions and adaptation strategies]. *Aktualni pytannya u suchasniy nauky*, Iss. 11(41), pp. 1689–1698. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-11\(41\)-1689-1698](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-11(41)-1689-1698).
2. Rebrii, O. V. (2019). Pereklad u tsyvrovu epokhu: novi vvyklyky ta mozhlyvosti [Translation in the digital age: new challenges and opportunities]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universitetu imeni V. N. Karazina. Seriya «Inozemna filolohiia»*, Iss. 90, pp. 78–87. <https://doi.org/10.26565/2227-1864-2019-90-10.10>.
3. Strikha, M. V. (2021). Ukrayinskyy pereklad u hlobalnomu tsyvrovomu prostori: mizh zberezhenyamy identychnosti ta mizhnarodnoyu dostupnistyu. [Ukrainian translation in the global digital space: between preserving identity and international accessibility]. *Vsesvit*, Iss. 3–4, pp. 201–215.
4. Frolova, I. Ye., Kobzyeva, O. O. (2025.). Pereklad yak kulturne poserednytstvo v tsyvrovykh hlobalnykh prostorakh. Translation as Cultural Mediation in Digital Global Spaces. *Slobozhanskuu naukovuu visnyk. Seriya: Filolohiia*, 10, pp. 49–54. <https://doi.org/10.32782/philspu/2025.10.8>
5. Khrystych, N. & Skliarenko, O. (2020). Perekłady ukrayinskoï khudozhnoi literatury zakordonom yak vazhlyva skladova movnoi kartyny svitu. [Translations of Ukrainian Fiction Abroad as an Important Component of the Linguistic Worldview]. *Tezu II Mizhnarodnoi naukovy-praktychnoi konferentsii «Modern methods of teaching foreign languages and translation in Ukraine and beyond»*, Dec 3, 340–343.
6. Androutsopoulos, J. (2006). Introduction: Sociolinguistics and computer-mediated communication. *Journal of Sociolinguistics*, Iss. 10(4), pp. 419–438. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9841.2006.00286.x>
7. Baker, M. (2019). *Researching Translation in the Age of Technology and Global Conflict*. Routledge. 352 p.

8. Chaika, O. & Sharmanova, N. (2023). Innovative efficiency models in foreign language communication: lifelong learning and multiculturalism. *Lifelong Learning: Models and Methods of Implementation*, pp. 59–88. <https://doi.org/https://doi.org/10.15587/978-617-7319-70-1.ch3>
9. Cronin, M. (2020). *Translation in the Digital Age: New Ecologies of Translation*. Routledge. 256 p.
10. Curca, M. (2023). The role of digital competence in the educational system of the 21st century. *Didactica Danubiensis*, Iss. 3(1), pp. 86–92. <https://dj.univ-danubius.ro/index.php/DD/article/view/2525>
11. Dmitrenko, N., Khrystvch, N., Prokopchuk, N., Kalinina, L. & Bodvk, O. (2025). Cultivating intercultural competency: The role of sustainability in pre-service teacher professional development. *Scientia et Societas*, Iss. 4(1), pp. 39–49. <https://doi.org/10.69587/ss/1.2025.39>.
12. Durán, B., López, J., Martínez, J., & Flores, T. (2017). Formación en TIC y competencia digital en la docencia en instituciones públicas de educación superior. *Apertura*, Iss. 9(1), pp. 80–96. <https://doi.org/10.18381/Ap.v9n1.922>
13. Gaspari, F. & Toral, A. (2021). *Translation in the Digital Age: Machine Translation and Translation Technology*. Cambridge Scholars Publishing.
14. House, J. (2016). *Translation as Communication Across Languages and Cultures*. London and New York: Routledge.
15. Locher, M., Dayter, D. & Messerli, T. (2023). *Praagmatics and Translation*. Amsterdam: John Benjamins.
16. Paz-Saavedra, L. E., Cervera, M. G., & Usart-Rodríguez, M. (2022). Competencia digital docente, actitud y uso de tecnologías digitales por parte de profesores universitarios. *Pixel-Bit, Revista de Medios y Educación*, Iss. 63, pp.91–130. <https://doi.org/10.12795/pixelbit.91652>
17. Svyrvdiuk, V., Bodvk, O., Kalinina, L., Prokopchuk, N. & Khrystvch, N. (2024). The digital frontier: strategies and tools for cultivating educational-strategic competence for pre-service teachers. *Information Technologies and Learning Tools*, Iss. 101(3), pp. 1–14. <https://doi.org/10.33407/itlt.v10i3.5547>

SKLIARENKO O.

PhD in Philology, Associate Professor at the Department of Foreign Philology, Translation and Teaching Methods, Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav, 30 Sukhomlynskoho St, Pereiaslav, 08401, Ukraine; e-mail: lesiaskliarenko82@gmail.com <https://orcid.org/0000-0003-3412-6560>

SOCIOCULTURAL AND PRAGMATIC ASPECTS OF TRANSLATION IN DIGITAL DISCOURSE

Summary. The article examines the sociocultural and pragmatic aspects of translation in digital discourse. **The aim of the study** is to investigate the sociocultural and pragmatic features of translating digital discourse texts and to identify translation strategies necessary for the adequate rendering of meaning and communicative intent in intercultural online communication. **The object** of the study is the translation of digital discourse texts as a specific type of interlingual and intercultural communication in a digital environment. **The subject** of the research includes the sociocultural and pragmatic features of translating digital discourse texts, as well as translation strategies (adaptation, localization, compensation, transcreation, etc.) that ensure the adequate transfer of meaning and communicative intent. Special attention is paid to the analysis of the specific nature of digital communication, which is characterized by a high level of dynamism, hybridity of language forms, the use of non-verbal elements (emojis, memes, hyperlinks), and the concise format of messages. It is established that these features significantly affect the translation process, complicating the interpretation of meaning and the author's intentions. It is argued that the translator must take into account not only linguistic but also extralinguistic factors, including cultural codes, social norms, and the context of online interaction. **The scientific novelty** of the study lies in identifying the sociocultural and pragmatic features of translating digital discourse texts, taking into account their multimodal and interactive nature. The paper examines the concept of digital discourse in translation studies and systematizes translation strategies necessary for the adequate rendering of meaning and communicative intent in online communication; it also provides examples of translating digital communication texts and summarizes sociocultural translation challenges in the form of tables. The role of platform context (social media, blogs, forums) in shaping translation decisions, as well as the influence of the target audience on the choice of translation strategy, is analyzed. It is emphasized that effective translation of digital content requires a flexible combination of strategies depending on the communicative situation. The study demonstrates that an adequate translation of digital discourse texts is possible provided that sociocultural and pragmatic factors are taken into account and the translation is oriented toward the target audience. The findings contribute to the understanding of translating various types of digital texts, including social media posts, blogs, and multimedia messages, and may be applied in further translation studies and methodological research.

Keywords: translation, digital discourse, sociocultural aspect, pragmatic aspect, localization, transcreation, intercultural communication.

Статтю прийнято 05.03.2026

Статтю затверджено до публікації 10.04.2026

Дата публікації 25.05.2026

ХАРЧУК Лілія Валеріївна,кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»; вул. С. Бандери 12, Львів,
79013, Україна;
e-mail: liliia.v.kharchuk@lpnu.ua;
<https://orcid.org/0000-0003-0063-1956>

УКРАЇНСЬКА ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В МЕДІАДИСКУРСІ ВОЄННОГО ЧАСУ: ЕВФЕМІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У статті досліджено особливості функціонування електроенергетичної термінології в українському медіадискурсі воєнного часу. **Актуальність** роботи зумовлена активним входженням спеціальної лексики до сфери масової комунікації в умовах повномасштабної війни, що зумовлює їхні семантичні та прагматичні трансформації. **Метою** дослідження є аналіз евфемістичних змін електроенергетичних термінів у медійному просторі та з'ясування їхніх функцій у кризовому дискурсі. **Об'єктом** дослідження є електроенергетична термінологія сучасної української мови, предметом — евфемістичні трансформації цієї термінології в медіадискурсі воєнного часу. **Джерельну базу** становлять тексти українських медіа (новинні ресурси, офіційні повідомлення енергетичних компаній, матеріали соціальних мереж) за 2022–2025 рр. У роботі використано описовий, семантичний і дискурсивний аналіз, а також елементи корпусного аналізу, що дало змогу систематизувати фактичний матеріал і виявити закономірності трансформацій. **У результаті** дослідження встановлено, що електроенергетична термінологія в медіадискурсі воєнного часу зазнає системних змін, серед яких домінує евфемізація, а також технократизація, деперсоналізація, метафоризація, узагальнення та активне залучення англійців. Виявлено стійку варіативність між нормативною терміносистемою та її медійними реалізаціями, що свідчить про формування паралельної дискурсивно модифікованої підсистеми. З'ясовано, що евфемістично трансформовані терміни виконують функції зниження тривожності, нормалізації кризових явищ, комунікативної адаптації та регуляції суспільного сприйняття. **Перспективи** подальших досліджень пов'язані з розширенням корпусу матеріалу, зокрема залученням регіональних медіа та соціальних мереж, а також зіставним аналізом електроенергетичної термінології в різних мовах і дискурсах. Актуальним є також вивчення взаємодії евфемізації з іншими процесами трансформації спеціальної лексики в умовах соціальних криз.

Ключові слова: електроенергетична термінологія, евфемізація, медіадискурс, воєнний дискурс, семантична трансформація, терміносистема.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Повномасштабна війна росії проти України спричинила суттєві трансформації не лише в соціально-політичному та економічному житті держави, а й у мовній сфері, зокрема у функціонуванні спеціальної термінології. Однією з найчутливіших галузей, що зазнала значних змін, є електроенергетика, яка в умовах воєнного часу набула статусу критичної інфраструктури та стала об'єктом системних атак. У зв'язку з цим електроенергетична термінологія виходить за межі вузькопрофесійного вжитку й активно функціонує в медійному дискурсі, стаючи частиною повсякденної мовної практики.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю осмислення процесів трансформації спеціальної лексики в умовах кризової комунікації. У медіадискурсі воєнного часу електроенергетичні терміни зазнають семантичних і функційних змін, зокрема набувають евфемістичних ознак, що сприяє пом'якшенню негативного сприйняття кризових явищ, зниженню рівня соціальної напруги та формуванню контрольованого інформаційного поля. Водночас простежується розрив між нормативною терміносистемою та її медійними реалізаціями, що потребує окремого лінгвістичного аналізу.

Отже, проблема дослідження полягає у виявленні закономірностей функціонування електроенергетичної термінології в українському медіадискурсі воєнного часу та з'ясуванні ролі евфемізації як провідного механізму її трансформації.

Аналіз досліджень проблеми. Проблематика евфемізації в сучасному мовознавстві розглядається в межах різних наукових парадигм – семантичної, прагматичної, когнітивної та дискурсивної [7; 1]. Евфемізми традиційно трактують як мовні засоби, що замінюють прямі або потенційно негативно марковані номінації з метою пом'якшення висловлення, уникнення комунікативного конфлікту або регуляції емоційного впливу на адресата [9, с. 1]. У сучасних дослідженнях особливу увагу приділено функціонуванню евфемізмів у публічному та медійному дискурсі, де вони виконують не лише стилістичну, а й соціально-регуляторну функцію [3; 5].

У контексті воєнного часу мовні процеси розглядають крізь призму трансформації дискурсу, зокрема формування нових семантичних моделей, метафоричних репрезентацій та прагматичних стратегій. Дослідники відзначають активізацію процесів евфемізації в офіційній та медійній комунікації, що пов'язано з необхідністю керування інформаційними потоками, зниження рівня тривожності та забезпечення соціальної стабільності [8; 17]. Водночас

медіадискурс постає простором формування нових мовних практик, у яких поєднуються інформативна та впливова функції мовлення [6].

Окрему групу становлять праці, присвячені функціонуванню спеціальної термінології в нефармових дискурсах. У них наголошено на явищах детермінологізації, популяризації та семантичної модифікації термінів у масовій комунікації [4]. У межах цього підходу терміносистема постає як динамічне утворення, здатне адаптуватися до нових комунікативних умов.

Електроенергетична термінологія української мови неодноразово ставала об'єктом спеціальних досліджень, у яких розглянуто її структурно-семантичні особливості, тематичну організацію, полісемію та динаміку розвитку [11; 12; 13; 14; 15; 16]. У новітніх працях увагу зосереджено на функціонуванні спеціальної лексики в дискурсі, зокрема в умовах соціальних трансформацій [16], що створює підґрунтя для аналізу електроенергетичної термінології в медіадискурсі воєнного часу.

Водночас, попри значний науковий доробок у галузі термінознавства та дискурсивного аналізу, українська електроенергетична термінологія залишається недостатньо дослідженою в площині її дискурсивних трансформацій, зокрема евфемізації, в сучасному медійному просторі, що зумовлює потребу в подальшому вивченні функціонування електроенергетичних термінів у медіадискурсі воєнного часу, а також механізмів їхнього семантичного переосмислення й практичної адаптації.

Метою дослідження є аналіз особливостей евфемізації електроенергетичної термінології в українському медіадискурсі воєнного часу.

Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язання таких завдань: з'ясувати специфіку функціонування української електроенергетичної термінології в медійному просторі; виявити основні типи евфемістичних трансформацій; описати функції евфемізмів у кризовому дискурсі; простежити розбіжності між нормативною терміносистемою та її медійними реалізаціями.

Об'єктом дослідження є електроенергетична термінологія сучасної української мови. Предметом дослідження є евфемістичні трансформації електроенергетичних термінів у медіадискурсі воєнного часу.

Джерельну базу становлять тексти українських медіа (новинні ресурси, офіційні повідомлення енергетичних компаній, повідомлення в соціальних мережах) за період 2022–2025 рр.

Методи дослідження: описовий – для систематизації матеріалу; семантичний – для аналізу значень і трансформацій термінів; дискурсивний аналіз – для виявлення прагматичних функцій мовних одиниць; елементи корпусного аналізу – для відбору та узагальнення фактичного матеріалу.

Наукова новизна дослідження полягає у виявленні та системному описі евфемістичних трансформацій електроенергетичної термінології в українському медіадискурсі воєнного часу, що засвідчує формування паралельної дискурсивно модифікованої терміносистеми.

Теоретичне значення роботи полягає в уточненні уявлень про взаємодію термінології та дискурсу в умовах соціокультурних криз. Практична цінність результатів дослідження полягає в можливості їхнього використання у викладанні курсів із сучасної української мови, соціолінгвістики, дискурсивного аналізу та термінознавства.

Українська електроенергетична термінологія в умовах медіадискурсу воєнного часу. Унаслідок повномасштабної війни українська електроенергетична термінологія зазнала суттєвих функційних змін, пов'язаних із виходом за межі фахової комунікації та активним входженням у медійний простір. Якщо в традиційному науково-технічному дискурсі терміни функціонують як засоби точної номінації, то в умовах масової комунікації вони набувають додаткових прагматичних і стилістичних характеристик.

У медіадискурсі воєнного часу електроенергетичні терміни виконують не лише номінативну, а й регулятивну функцію, оскільки стають інструментом інформування, пояснення та водночас впливу на емоційний стан адресата. Це зумовлює їхню адаптацію до широкої аудиторії, що виявляється у спрощенні, узагальненні, метафоризації та, передусім, евфемізації.

Водночас простежується чітка варіативність між нормативною терміносистемою та її медійними реалізаціями. У результаті формується своєрідна паралельна підсистема, яку можна визначити як медіалізовану версію електроенергетичної термінології. Ця підсистема характеризується зниженим рівнем спеціалізації, підвищеною комунікативною адаптованістю та прагматичною спрямованістю.

Аналіз фактичного матеріалу засвідчує, що в українському медіадискурсі воєнного часу електроенергетична термінологія зазнає системних евфемістичних трансформацій, які реалізуються через низку повторюваних мовних моделей.

Найпоширенішою є заміна прямої номінації пом'якшеними конструкціями. Так, замість нормативного терміна *вимкнення електроенергії* (пор.: *вимкнення* – припинення подачі електроенергії) у медійному просторі функціують формулювання *екстрені обмеження електропостачання, тимчасова відсутність електропостачання, застосування обмежень*. Водночас спостереження засвідчують паралельне активне вживання форми *відключення*, яка є поширеною в медіадискурсі, попри її ненормативний статус і походження як кальки з російської мови.

Подібно, *планові вимкнення електроенергії* репрезентуються як *стабілізаційні графіки*, що надає висловленню технократичного й водночас нейтралізованого характеру. У випадках позначення дефіцитних явищ замість точних термінів (*дефіцит електроенергії, критичний дефіцит потужності*) використовують узагальнені формулювання на кшталт *складна ситуація в енергосистемі* або *напружена ситуація*, що знижує рівень тривожности адресата.

Важливу роль у трансформації електроенергетичної термінології відіграє технократизація мовлення, що полягає в поданні складних або потенційно негативних явищ через формалізовані, професійно марковані конструкції. У медіадискурсі такі мовні моделі функціують як засіб маскування проблемних ситуацій і водночас як інструмент їхньої раціоналізації. Зокрема, *обмеження електропостачання* подають як *застосування графіків, планові вимкнення* – як *стабілізаційні графіки*, а *зниження споживання* – як *оптимізація споживання*. Подібно формулювання *дефіцит електроенергії* нерідко замінюють конструкцією *необхідність балансування системи* або *регулювання навантаження*.

Такі трансформації створюють ефект керованости процесів, формують уявлення про їхню контрольованість і прогнозованість, а також сприяють підвищенню довіри до дій інституцій, відповідальних за функціонування енергосистеми. Тут технократизація виступає не лише мовним, а й дискурсивним механізмом, що забезпечує раціоналізацію кризових явищ і їхню інтерпретацію як таких, що перебувають у межах контрольованого управління.

Характерною ознакою медіадискурсу є також деперсоналізація, що виявляється в усуненні або розмитті суб'єкта дії. У повідомленнях про пошкодження енергетичної інфраструктури це реалізується через заміну прямих конструкцій із чітко окресленим агентом (*ворог пошкодив об'єкти енергетики, здійснено обстріл енергосистеми*) на безособові або узагальнені формулювання: *зафіксовано пошкодження інфраструктури, сталися збої в роботі системи, виявлено пошкодження мереж, відбулося порушення електропостачання, є пошкодження об'єктів енергетики, виникли перебої в енергосистемі*.

Подібні конструкції усувають або знеособлюють джерело дії, зміщуючи фокус із причин на наслідки. У результаті агресивний компонент висловлення нейтралізується, а повідомлення набуває більш стриманого й формалізованого характеру. Це, зокрема, сприяє зменшенню емоційного напруження адресата та забезпечує подання інформації в більш нейтральному, менш конфліктогенному форматі [Шумарова & Мариненко, 2025].

З'ясовано, що в медійному просторі також активно функціують метафоричні моделі, в межах яких електроенергетика осмислюється як сфера боротьби, захисту та відновлення. Такі моделі формують когнітивну рамку, в якій функціонування енергосистеми інтерпретується через призму воєнних і відбудовчих процесів. Зокрема, діяльність енергетичної інфраструктури репрезентується як *робота енергетичного фронту, утримання енергетичного фронту, боротьба за енергосистему*, тоді як пошкодження об'єктів описуються як *удари по енергетиці, атаки на енергетичну інфраструктуру, енергетичний терор*.

Водночас процеси ліквідації наслідків руйнувань і технічного відновлення подають через метафори відбудови: *відновлення енергосистеми, відбудова енергетики, повернення світла в оселі, відновлення енергетичного балансу, реанімація енергомереж*. У деяких випадках енергосистема постає як живий організм, що потребує підтримки та «лікування», що виявляється у формулюваннях на кшталт *енергосистема працює в напруженому режимі, система відновлюється, енергомережі поступово стабілізуються*.

Спостерігаємо, що метафоризація забезпечує не лише образність мовлення, а й виконує важливу мобілізаційну функцію, формуючи у свідомості адресата уявлення про колективне зусилля, стійкість і спротив. Вона сприяє переосмисленню технічних процесів у категоріях соціального досвіду, роблячи їх ближчими й зрозумілішими для широкої аудиторії. У цьому контексті електроенергетична термінологія виходить за межі технічної номінації та набуває символічного значення.

Поряд із зазначеними трансформаційними моделями в українському медіадискурсі воєнного часу простежується активне використання англізмів, які функціують як специфічний засіб мовної адаптації та водночас евфемізації. Запозичені одиниці, зберігаючи відтінок

технічності й експертності, нерідко виконують роль комунікативних «буферів», що пом'якшують сприйняття негативно маркованих явищ.

Зокрема поряд із українськими відповідниками в медійному просторі вживають такі номінації, як *blackout* (повне знеструмлення), *energy resilience* (стійкість енергосистеми), *distributed generation* (розподілена генерація), *load shedding* (контрольоване вимкнення навантаження). У низці випадків саме англійська форма виявляється більш уживаною або стилістично маркованою, ніж її український відповідник, попри наявність усталених питомих термінів у науковій мові.

Показовим тут є вживання лексеми *blackout*, яка в сучасному медіадискурсі закріпилася у значенні «повне знеструмлення». Водночас етимологічно цей термін походить із військової практики й первісно позначав затемнення (вимкнення освітлення) з метою маскуванню об'єктів у нічний час під час повітряних атак. Лише згодом його значення розширилося й було переосмислене в технічній сфері як повне припинення електропостачання.

Активне функціонування цього запозичення в українському медійному просторі, поряд із нормативним відповідником *повне знеструмлення*, засвідчує тенденцію до використання іншомовних одиниць як більш експресивних, узагальнених і водночас стилістично маркованих засобів номінації. У цьому випадку англійзм виконує не лише номінативну, а й евфемістичну функцію, оскільки віддаляє сприйняття реальної ситуації, знижуючи її емоційну гостроту.

Функціонування англійзмів у цьому контексті пов'язане не лише з глобалізаційними процесами, а й із прагненням надати висловленню ознак технічної точності, сучасності та міжнародної значущості. Водночас використання іншомовних одиниць може знижувати емоційну напруженість повідомлення, оскільки віддаляє адресата від безпосереднього сприйняття негативного змісту, попри наявність питомих українських відповідників у науковій терміносистемі.

Отже, англійзми виступають важливим компонентом медіалізованої електроенергетичної терміносистеми, поєднуючи функції технократизації, евфемізації та символічного осучаснення мовлення, а також відображаючи вплив глобального інформаційного простору на розвиток сучасної української електроенергетичної терміносистеми.

Ще одним важливим механізмом трансформації української електроенергетичної термінології є узагальнення, що полягає в заміні конкретних технічних термінів більш нейтральними та семантично розмитими формулюваннями. У медіадискурсі це виявляється, зокрема, у трансформаціях типу *аварія на підстанції* → *технічні проблеми*, *перевантаження мережі* → *складнощі в системі*, *пошкодження високовольтних ліній* → *проблеми з електропостачанням*. Подібні мовні моделі мінімізують рівень конкретизації, зміщуючи акцент із технічних деталей на загальне уявлення про ситуацію, що дає змогу уникнути надмірної деталізації та пом'якшити сприйняття інформації.

Така семантична розмитість дає змогу уникнути надмірної деталізації, що може бути складною для сприйняття нефаховою аудиторією, а також сприяє пом'якшенню негативного ефекту від отримуваної інформації. Водночас узагальнення виконує функцію комунікативної адаптації, забезпечуючи доступність повідомлення та його відповідність умовам масового медіасередовища.

Отже, зафіксовані трансформації мають системний характер і можуть бути інтерпретовані як формування евфемістично модифікованої медійної версії електроенергетичної терміносистеми.

Функції евфемізмів у кризовому медіадискурсі. Евфемістичні трансформації електроенергетичної термінології виконують низку важливих функцій у медіадискурсі воєнного часу, що зумовлено необхідністю адаптації спеціальної лексики до умов кризової комунікації та масового сприйняття.

Передусім евфемізми сприяють зниженню рівня тривожності та психологічного напруження, що є критично важливим у ситуаціях постійної небезпеки. Замінюючи прямі номінації, пов'язані з порушенням функціонування енергосистеми (*аварія*, *дефіцит*, *відсутність електроенергії*), на пом'якшені формулювання (*складна ситуація*, *обмеження електропостачання*, *тимчасові перебої*), медіадискурс зменшує емоційне навантаження повідомлення та запобігає панічним реакціям.

Водночас евфемізація виконує нормалізаційну функцію, репрезентуючи кризові явища як такі, що перебувають у межах контрольованих і керованих процесів. Такі формулювання, як *стабілізаційні графіки*, *регулювання навантаження*, *балансування системи*, створюють уявлення про системність і прогнозованість ситуації, навіть за умов реальної нестабільності. Тут мова виступає інструментом раціоналізації кризового досвіду.

Ще однією важливою функцією є комунікативна адаптація спеціальної лексики до широкої аудиторії. Евфемістично трансформовані терміни забезпечують зрозумілість і доступність

інформації для нефахового адресата, замінюючи складні технічні поняття більш узагальненими й інтерпретованими формулюваннями. Це особливо важливо в умовах масового інформування, коли повідомлення має бути швидко сприйняте та правильно інтерпретоване.

Крім того, евфемізація виконує функцію деперсоналізації та зниження конфліктності, оскільки дає змогу уникнути прямого називання джерела загрози або акцентування на руйнівних наслідках. У поєднанні з безособовими конструкціями та узагальненими номінаціями це сприяє формуванню більш нейтрального й стриманого дискурсу.

Важливою є також інтерпретаційна функція евфемізмів, яка полягає у формуванні певної картини подій. Через добір мовних засобів медіа не лише інформують, а й задають рамки сприйняття ситуації, визначаючи її як контрольовану, тимчасову або таку, що підлягає подоланню. У зазначеному аспекті евфемізація постає інструментом дискурсивного впливу та опосередкованого регулювання суспільних настроїв.

Отже, спостережено, що у медіадискурсі воєнного часу українська електроенергетична термінологія набуває ознак не лише технічної, а й соціально значущої мовної підсистеми, в якій евфемізація виконує комплекс взаємопов'язаних функцій – від емоційної регуляції до формування інтерпретаційних моделей дійсності. Це засвідчує розширення функцій української електроенергетичної терміносистеми в умовах кризового суспільного досвіду.

Висновки та перспективи дослідження. Проведене дослідження засвідчило, що в умовах воєнного часу електроенергетична термінологія української мови зазнає суттєвих функційних і семантичних трансформацій, зумовлених її активним входженням у медіадискурс. Виходячи за межі вузькопрофесійного вжитку, терміни адаптуються до потреб масової комунікації, набуваючи нових прагматичних характеристик і дискурсивних функцій. Виявлено, що вирішальним механізмом трансформації української електроенергетичної термінології є евфемізація, яка реалізується через низку моделей, зокрема заміну прямої номінації пом'якшеними конструкціями, узагальнення, технократизацію та деперсоналізацію, а також активне залучення англійзмів. Також зафіксовано використання метафоризації як засобу формування мобілізаційних смислів і когнітивного осмислення енергетичної сфери в категоріях боротьби та відновлення. Аналіз фактичного матеріалу дав змогу виявити системну варіативність між нормативною електроенергетичною терміносистемою та її медійними реалізаціями, зокрема в аспекті співвідношення нормативних і ненормативних форм (пор.: *вимкнення* – *відключення*). Це свідчить про формування паралельної дискурсивно модифікованої підсистеми, яка функціонує за власними комунікативними законами та орієнтована на регуляцію суспільного сприйняття кризових явищ. З'ясовано, що евфемістично трансформовані терміни виконують комплекс функцій, серед яких провідними є зниження рівня тривожності, нормалізація кризових процесів, забезпечення зрозумілості інформації для широкої аудиторії та формування контрольованого інформаційного поля. Водночас вони виконують інтерпретаційну функцію, задаючи рамки осмислення подій і сприяючи їхній репрезентації як контрольованих і таких, що підлягають подоланню. Тут українська електроенергетична термінологія постає не лише як інструмент фахової комунікації, а й як важливий елемент соціального впливу. Отже, результати дослідження підтверджують, що в сучасному українському медіадискурсі воєнного часу відбувається переосмислення функцій спеціальної лексики, що зумовлює її інтеграцію в ширший соціокультурний контекст і формування нових моделей мовної взаємодії, у яких поєднуються інформативна, регулятивна та впливова функції, зокрема через залучення іншомовних (передусім англійських) одиниць. Перспективи подальших досліджень убачаємо в розширенні корпусу аналізованого матеріалу, зокрема залученні регіональних медіа та соціальних мереж, а також у зіставному вивченні електроенергетичної термінології в українському та іншомовних медіадискурсах. Перспективним є також дослідження взаємодії евфемізації з іншими мовними процесами, зокрема метафоризацією, детермінологізацією та ідеологізацією, що дасть змогу глибше осмислити механізми трансформації мови в умовах соціальних криз.

Література

1. Allan, K., & Burrige, K. (2006). *Forbidden words: Taboo and the censoring of language*. Cambridge University Press.
2. Burrige, K. (2012). Euphemism and language change: The sixth and seventh ages. *Lexis*, 7. <https://doi.org/10.4000/lexis.355>
3. Fairclough, N. (1995). *Media discourse*. Edward Arnold.
4. Hunston, S. (2002). *Corpora in applied linguistics*. Cambridge University Press.
5. Van Dijk, T. A. (2008). *Discourse and power*. Palgrave Macmillan.
6. Бацевич, Ф. С. (2004). *Основи комунікативної лінгвістики*. Київ: ВЦ «Академія».
7. Голянич, М. І. (2007). *Внутрішня форма слова і дискурс* [Монографія]. Івано-Франківськ: Видавничо-друкарський центр ЦІТ ПНУ.

8. Ізотова, Н. П., Потапенко, С. І. (ред.). (2024). *Український воєнний дискурс: полілог жанрів і стилів* [колективна монографія]. Київ: Видавничий центр КНЛУ.
9. Кочерган, М. П. (2010). *Загальне мовознавство* (3-тє вид.). ВЦ «Академія».
10. Куньч, З. Й., Харчук, Л. В. (2014). Семантичний потенціал електроенергетичних професіоналізмів і професійних жаргонізмів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*, 791, С. 61–65.
11. Куньч, З. Й., Харчук, Л. В. (2016). Полісемія в українській електроенергетичній термінології. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*, 842, С. 77–81.
12. Харчук, Л. В. (2013). Тематична класифікація українських електроенергетичних термінів. *Термінологічний вісник*, 2(2), С. 72–77.
13. Харчук, Л. В. (2018). Формування наукової терміносистеми як результат стихійного нагромадження термінного матеріалу (на матеріалі української електроенергетичної термінології). *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*, 1(15), С. 276–281.
14. Харчук, Л. В. (2019). Відображення української електроенергетичної термінології у вітчизняній лексикографії кінця ХХ – початку ХХІ століття. *Термінологічний вісник*, 5, С. 352–359.
15. Харчук, Л. В. (2022). Запозичення в українській електроенергетичній терміносистемі. *У: Wrocławska Ukrainistyka. Lingua – Litterae – Sermo* С. 153–166.
16. Харчук, Л. В. (2025). Військовий соціолект у соціальних мережах: комунікативні стратегії та мовні моделі офіційного й неофіційного дискурсу. *Філологічний часопис*, 2(26), С. 96–102.
17. Шумарова, Н., Мариненко, І. (2025). Мова медіа: дві тенденції текстотворення. *Наукові записки інституту журналістики*, 87(2), С. 21–32. <https://doi.org/10.17721/2522-1272.2025.87.2>

References

1. Allan, K., & Burrige, K. (2006). *Forbidden words: Taboo and the censoring of language*. Cambridge University Press.
2. Burrige, K. (2012). Euphemism and language change: The sixth and seventh ages. *Lexis*, 7. <https://doi.org/10.4000/lexis.355>
3. Fairclough, N. (1995). *Media discourse*. Edward Arnold.
4. Hunston, S. (2002). *Corpora in applied linguistics*. Cambridge University Press.
5. Van Dijk, T. A. (2008). *Discourse and power*. Palgrave Macmillan.
6. Batsevych, F. S. (2004). *Osnovy komunikativnoi linhvistyky* [Fundamentals of communicative linguistics]. Kyiv: VTs “Akademiia” (in Ukrainian).
7. Holianych, M. I. (2007). *Vnutrishnia forma slova i dyskurs* [Inner form of the word and discourse]. Ivano-Frankivsk: Vydavnycho-drukarskyi tsentr TsIT PNU (in Ukrainian).
8. Izotova, N. P. & Potapenko, S. I. (Eds.). (2024). *Ukrainskyi voiennyi dyskurs: poliloh zhanriv i styliv* [Ukrainian wartime discourse: Polylogue of genres and styles]. Kyiv: Vydavnychi tsentr KNLU (in Ukrainian).
9. Kocherhan, M. P. (2010). *Zahalne movoznavstvo* [General linguistics] (3rd ed.). VTs “Akademiia” (in Ukrainian).
10. Kunch, Z. Y. & Kharchuk, L. V. (2014). Semantychnyi potentsial elektroenerhetychnykh profesionalizmiv i profesiinykh zharhonizmiv [Semantic potential of electric power professionalisms and jargon]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhnika”. Seria “Problemy ukrainskoi terminolohii”* [Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Series “Problems of Ukrainian Terminology”], 791, 61–65 (in Ukrainian).
11. Kunch, Z. Y. & Kharchuk, L. V. (2016). Polisemiia v ukrainskii elektroenerhetychnii terminolohii [Polysemy in Ukrainian electric power terminology]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhnika”. Seria “Problemy ukrainskoi terminolohii”* [Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Series “Problems of Ukrainian Terminology”], 842, 77–81 (in Ukrainian).
12. Kharchuk, L. V. (2013). Tematychna klasyfikatsiia ukrainskykh elektroenerhetychnykh terminiv [Thematic classification of Ukrainian electric power terminology]. *Terminologichnyi visnyk* [Terminology Bulletin], 2(2), 72–77 (in Ukrainian).
13. Kharchuk, L. V. (2018). Formuvannia naukovoї terminosystemy yak rezultat stikhiinoho nahromadzhennia terminnoho materialu (na materiali ukrainskoi elektroenerhetychnoi terminolohii) [Formation of a scientific terminology system as a result of spontaneous accumulation of terms (based on Ukrainian electric power terminology)]. *Visnyk Universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seria “Filolohichni nauky”* [Bulletin of Alfred Nobel University. Series “Philological Sciences”], 1(15), 276–281 (in Ukrainian).
14. Kharchuk, L. V. (2019). Vidobrazhennia ukrainskoi elektroenerhetychnoi terminolohii u vitchyznianiі leksykohrafii kintsia XX – pochatku XXI stolittia [Representation of Ukrainian electric power terminology in Ukrainian lexicography of the late 20th – early 21st century]. *Terminologichnyi visnyk* [Terminology Bulletin], 5, 352–359 (in Ukrainian).
15. Kharchuk, L. V. (2022). Zapozychennia v ukrainskii elektroenerhetychnii terminosystemi [Borrowings in Ukrainian electric power terminology]. In *Wrocławska Ukrainistyka. Lingua – Litterae – Sermo* (pp. 153–166) (in Ukrainian).
16. Kharchuk, L. V. (2025). Viiskovyi sotsiolekt u sotsialnykh merezhakh: komunikatyvni stratehii ta movni modeli ofitsiinoho y neofitsiinoho dyskursu [Military sociolect in social media: communicative strategies and language models of official and unofficial discourse]. *Filolohichniy chasopys* [Philological Journal], 2(26), 96–102 (in Ukrainian).
17. Shumarova, N. & Marynenko, I. (2025). Mova media: dvi tendentsii tekstotvorennia [Media language: two trends in text formation]. *Naukovi zapysky instytutu zhurnalistyky* [Scientific Notes of the Institute of Journalism], 87(2), 21–32. <https://doi.org/10.17721/2522-1272.2025.87.2> (in Ukrainian).

KHARCHUK Liliia

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Department of Ukrainian Language Lviv Polytechnic National University, 12 S. Bandera St, Lviv, 79013, Ukraine;
e-mail: liliia.v.kharchuk@lpnu.ua;
<https://orcid.org/0000-0003-0063-1956>

UKRAINIAN ELECTRICAL POWER TERMINOLOGY IN WARTIME MEDIA DISCOURSE: A EUPHEMISTIC ASPECT

Summary. The article examines the functioning of electric power terminology in the Ukrainian media discourse of wartime. The **relevance** of the study is determined by the active integration of specialized vocabulary into mass communication under the conditions of the full-scale war, which leads to its semantic and pragmatic transformations. The **aim** of the research is to analyze euphemistic transformations of electric power terminology in media discourse and to identify their functions in crisis communication. The **object** of the study is electric power terminology of the modern Ukrainian language, while the **subject** is its euphemistic transformations in wartime media discourse. The empirical material consists of Ukrainian media texts (news outlets, official communications of energy companies, and social media content) from 2022 to 2025. The research employs descriptive, semantic, and discourse analysis methods, as well as elements of corpus analysis, which made it possible to systematize the data and identify the main transformation patterns. The study has shown that electrical power terminology in wartime media discourse undergoes systematic changes, among which euphemization is dominant, along with technocratization, depersonalization, metaphorization, generalization, and the active incorporation of Anglicisms. A stable variation between the normative terminological system and its media realizations has been identified, which demonstrates the formation of a parallel discursively modified subsystem. Euphemistically transformed terms perform several key functions, including reducing anxiety, normalizing crisis phenomena, ensuring communicative accessibility, and regulating public perception. The **study concludes** that electric power terminology in contemporary Ukrainian media discourse extends beyond its purely technical function and becomes an important instrument of social influence. **Prospects** for further research include expanding the corpus of analyzed materials, particularly by incorporating regional media and social networks, as well as conducting comparative studies of electric power terminology across different languages and discourses. Further investigation into the interaction of euphemization with other linguistic processes, such as metaphorization and determinologization, also appears promising.

Keywords: electric power terminology, euphemization, media discourse, wartime discourse, semantic transformation, terminology system.

Статтю прийнято 01.03.2026

Статтю затверджено до публікації 10.04.2026

Дата публікації 25.05.2026

ЦИФРОВИЙ ДИСКУРС І НОВІ МЕДІА

УДК 81'25:378.147:811.161.2'28
<https://doi.org/10.18524/2307-4558.2026.45.357827>

Це стаття відкритого доступу
за ліцензією CC BY-NC 4.0

КІШКО Ольга,

старша викладачка кафедри англійської філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-1485-2653>

ПЕТИЙ Наталія,

старша викладачка кафедри англійської філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-3999-0932>

ЛОКАЛЬНИЙ МОВНИЙ КОД ЯК ДИДАКТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ У НАВЧАННІ ПЕРЕКЛАДУ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ (КЕЙС РОМАНУ «ІВАН І ФЕБА» ОКСАНИ ЛУЦИШИНОЇ)

Анотація. У статті обґрунтовано методику використання культурно маркованих художніх текстів як інструменту формування стратегічної компетентності майбутніх перекладачів-філологів. На матеріалі роману Оксани Луцишиної «Іван і Феба» та його англійського перекладу, виконаного Ніною Мюррей, проаналізовано стратегії відтворення закарпатського мовного коду, що функціонує як складна соціолінгвістична система з історичними угорськими, словацькими та німецькими впливами. Автори дослідження доходять висновку, що робота з локальними мовними кодами вимагає від перекладача не просто лінгвістичного перекодування, а й герменевтичного осмислення культурної пам'яті народу та регіональної ідентичності. Детальний компаративний аналіз охоплює переклад культурно-маркованої лексики (сокачка, біровати, неваловшний, кішкерт), кулінарних реалій (шонка, крумплі, баньки, гурки, леквар, ерош пішта, паленка, бограч, шютемені), обрядового дискурсу, тощо. Особливу увагу приділено стратегіям граматичної стилізації та їх соціокультурним імплікаціям, що актуалізує питання етичної відповідальності за адекватну культурну репрезентацію першоджерела. Доведено, що аналіз перекладу культурно-насичених текстів сприяє якісному переходу навчання від механічного лінгвістичного перекодування до глибокої культурної медіації та складного герменевтичного аналізу. Запропонована дидактична модель передбачає послідовне проходження етапів соціолінгвістичної деконструкції, картографування стратегічних рішень перекладача та самостійного прагматичного моделювання альтернативних варіантів. Результати дослідження підтверджують, що залучення складних для відтворення фрагментів сучасної прози активує фахову рефлексію студентів, навчаючи їх ефективно балансувати між лінгвістичною точністю та соціокультурною адекватністю в умовах високої семантичної невизначеності. Такий методичний підхід перетворює навчання на процес глибокого дослідження мовного середовища, готуючи фахівця до вирішення складних завдань у сфері міжкультурної взаємодії та репрезентації національної ідентичності у глобальному світі.

Ключові слова: навчання перекладу, локальний мовний код, культурна специфіка, закарпатський діалект, прагматична адаптація, Оксана Луцишина.

Постановка проблеми. Сьогодні підготовка перекладачів у вищій школі виходить далеко за межі суто лінгвістичних студій. Навчання сучасного філолога-перекладача зміщується у площину культурної антропології та герменевтики. Текст уже не є простою послідовністю знаків, він постає носієм колективного досвіду, де кожне слово може виявитися «архіваним» фрагментом історії. У цьому контексті роман Оксани Луцишиної «Іван і Феба» слугує надзвичайно показовим дидактичним матеріалом. Це текст-палімпсест, де за особистою драмою героїв прочитується ціла епоха: від Революції на граніті до закарпатських побутових реалій 90-х років.

Робота з таким твором кидає перекладачеві виклик не стільки складністю граматики чи лексики, скільки щільністю культурної пам'яті. Культурна специфіка тут є фундаментом сенсотворення. Ми розглядаємо культурну пам'ять як об'єкт цілеспрямованого навчання, де студент має навчитися розкодувати імпліцитні смисли, які для англійського читача не є частиною фонового знання. Це підводить нас до ключової тези дослідження: неперекладність не варто сприймати як бар'єр чи професійну невдачу. Навпаки, у навчальному процесі вона стає найціннішим ресурсом. Саме тоді, коли пряма еквівалентність неможлива, активується справжня фахова рефлексія. Студент змушений переходити до стратегічного планування, обираючи між адаптацією, коментарем чи компенсацією. Відтак аналіз перекладу Ніни Мюррей слугує для майбутніх фахівців простором критичного осмислення того, як «неперекладне» набуває зрозумілості в іншій культурі.

Мета цієї статті – обґрунтувати методику використання культурно маркованих текстів як інструменту формування стратегічної компетентності майбутніх перекладачів.

Огляд літератури. Теоретичну основу дослідження становлять фундаментальні положення загальної теорії перекладу, зокрема розробки О. Кальниченка в межах українського наукового дискурсу. Дослідник розглядає переклад як історично зумовлений герменевтичний процес, що безпосередньо корелює з еволюцією філологічної думки [2]. Така концепція дає змогу трактувати переклад не просто як акт лінгвістичного посередництва, а як простір для інтерпретації колективної пам'яті та ідеологем. Своєю чергою, Т. Володіна та О. Рудківський у курсі загальної теорії перекладу акцентують на проблемі лакуарності та стратегіях відтворення реалій [1]. Їхні напрацювання закладають методологічну базу для розривання безеквівалентної лексики та обґрунтування способів її компенсації в художньому тексті.

Питання перекладу культурно маркованих одиниць (culture-specific items) залишається в центрі уваги світової науки. Сучасні дослідження засвідчують, що стратегічний вибір між форенізацією та доместикацією зумовлений не лише типом тексту, а й дидактичними цілями, які ставить перед собою перекладач [10]. М. Аміні зазначає, що виклики, пов'язані з «культурними лакунами», часто спричиняють помилки у студентських роботах, що, своєю чергою, створює підґрунтя для глибокого аналізу [11].

Окремий масив джерел присвячено педагогіці перекладу в цифрову епоху. Набіль Аль-Аваде у праці про інноваційні підходи до навчання перекладу порушує питання взаємозв'язку теорії та практики [4]. Сучасна освітня парадигма, за визначенням Лі Вея, ґрунтується на концепціях «транслінгвізму» (translanguaging) та трансформативної педагогіки. Відповідно, навчання перекладу має сприяти глибокому осягненню «чужого» контексту [16]. В епоху штучного інтелекту роль людського чинника в інтерпретації культурних смислів лише зростає. Аналіз бібліометричного корпусу перекладознавства, проведений Кінгслі Обіаджолу Умеановаї та Геншеном Ху, демонструє, що сучасні дослідження дедалі більше тяжіють до вивчення когнітивних аспектів праці перекладача [15].

Емпіричним матеріалом дослідження слугує роман Оксани Луцишиної «Іван і Феба» та його англійська інтерпретація, здійснена Ніною Мюррей. Критична рецепція цього перекладу дає змогу простежити, як фахова спільнота оцінює стратегії відтворення культурної специфіки. Зокрема, Корі Олдвейлер у рецензії для “Words Without Borders” називає переклад Мюррей надзвичайно вдалим у передачі діалогів, передусім специфічного мовлення матерів головних героїв [12]. Водночас критик зауважує певну тональну розбалансованість окремих пасажів, що подекуди перешкоджає повному зануренню у текст. Натомість у відгуку Лілі Меєр висловлено критичнішу думку, де вона зазначає, що спроба відтворити мовлення матері Івана «межує з карикатурністю» [9].

Ельза Корт акцентує на багатомовності роману, зауважуючи, що Маргіта, мати Івана, як етнічна угорка та словачка, активно влітає у своє українське мовлення численні угорські лексеми [7]. Це додає складності до перекладацького завдання, адже йдеться не просто про відтворення окремого українського діалекту, а про багатозарову мовну ідентичність, що відображає складну історію Закарпаття. Наталія Шпильова-Саїд підкреслює, що Ніні Мюррей вдалося передати «гнучку текстуру» роману, яка поєднує діалектне розмаїття, угорські культурні та гастрономічні впливи, відбитки радянської ідеології та дух українського відродження 90-х років [14].

Отже, огляд джерел засвідчує, що хоча питання неперекладності та культурної специфіки належать до ґрунтовно розроблених проблем перекладознавства, їхнє залучення як дидактичного ресурсу на прикладі сучасної української прози потребує глибшого теоретичного осмислення. Критична рецепція перекладу «Іван і Феба» підтверджує актуальність дискусії про межі відтворення діалектного мовлення та етнокультурних реалій, що робить цей твір взірцевим навчальним матеріалом для підготовки майбутніх філологів-перекладачів.

Виклад основного матеріалу. *Локальні мовні коди як інструмент формування стратегічної компетенції перекладача.* Закарпатське мовлення в романі Оксани Луцишиної постає складним семіотичним маркером, що виконує значно ширший спектр завдань, ніж просто створення локального колориту. Це мова, у якій закодовано не лише географію, а й досвід поколінь, соціальний статус та історичну травму. Під локальним мовним кодом ми розуміємо не лише територіально обмежений лексичний інвентар (діалект, говірка), а живу соціолінгвістичну систему, що слугує інструментом ідентифікації «свій-чужий» та засобом трансляції специфічних культурних пресупозицій. Спираючись на концепцію соціолінгвістичних масштабів Я. Бломмарта [6], цей код можна розглядати як «сховище» колективного досвіду громади, де фонетичні, морфологічні та лексичні вибори мовця маркують його приналежність до конкретного соціокультурного локусу. Відповідно до теорії кодів Б. Бернштейна [5], такий локальний код функціонує як самобутня система значень, що забезпечує неперервність традиції та фіксує унікальну ідентичність пограниччя. Для

студентів-перекладачів ця багатошаровість стає ключовим навчальним моментом, вони мають усвідомити, що мовна одиниця є не автономним об'єктом, а вузлом значень, де перетинаються соціолінгвістика, культурна пам'ять та авторський задум.

Ужгород у романі – це не просто топографічна точка, а прикордонний простір із власною унікальною ідентичністю. Як зазначається у матеріалах презентації перекладу в Університеті Техасу, «ця територія, хоча й є суто українською, залишається пограниччям із власним унікальним діалектом» [13]. Історично Закарпаття належало до різних державних утворень – від Австро-Угорщини до Чехословаччини, а потім до Радянського Союзу та незалежної України. Кожен з цих періодів залишив свій слід у локальному мовленні. У романі «Іван і Феба» Оксани Луцишиної ця історична багатошаровість пронизує побутові репліки персонажів, визначає їхній спосіб мислення та формує світогляд.

Особливої уваги в контексті формування стратегічної компетенції майбутніх філологів заслуговує аналіз мовленнєвого портрета Маргіти, матері головного героя, чиє мовлення критик Корі Олдвейлер влучно характеризує як «граматично вільний говір» (*grammatically laissez-faire patois*) [12], що вимагає від перекладача Ніни Мюррей особливої майстерності у відтворенні локального мовного коду. Зокрема, фрагмент про підготовку до весілля демонструє роботу з трьома складними лінгворегіональними одиницями, де кожне рішення перекладача стає окремим кейсом для вивчення: «*На голубці до свинини, та Ондія най стане коло сокачок, бо як ся син аптекаря женив, то покралм парадну шонку, шо на словаках купили*» [3, с. 11] – “*It's good to mix up the pork in the holubtsi . . . and let Ondia keep an eye on the hired cooks 'cause when the pharmacist's son got hitched one stole their best ham they bought from the Slovaks*” [8, с. 11]. В оригіналі «сокачка» – це не просто кухарка, а ціла інституція сільського чи містечкового весілля на Закарпатті. Це жінка-майстриня, яку запрошують керувати приготуванням страв на велику кількість гостей. Ніна Мюррей перекладає цю лексему “*hired cooks*”. З одного боку, ми бачимо втрату специфічного етнографічного компонента (культу сокачок як розпорядниць свята), проте з дидактичного погляду це рішення демонструє стратегію семантичної нейтралізації. Перекладачка фокусується на функціональному аспекті (найняті особи), оскільки введення запозичення (транслітерації) могло б переобтяжити текст для сприйняття.

Вираз «парадна шонка» містить кілька рівнів локального коду. Лексема «шонка» (етимологічно пов'язана з німецьким *Schinken*, але запозичена через угорське посередництво) позначає не просто м'ясний виріб, а культовий продукт, зазвичай домашнього копчення, що має особливий статус у закарпатській кухні. Епітет «парадна» додатково маркує виняткову якість продукту, призначеного для урочистих подій. Ніна Мюррей трансформує це сполучення у “*best ham*”. У цьому рішенні простежується стилістична компенсація, оскільки перекладачка відмовляється від відтворення діалектної форми іменника, проте посилює прикметник, щоб передати ціннісну категорію предмета. Для студентів-перекладачів це слугує важливим прикладом того, що прагматична вага слова («парадність» як ознака престижу чи свята) часто є пріоритетнішою за його формальну лексичну оболонку.

Локальна усталена фраза («на словаках») (у значенні «у Словаччині» або «на території Словаччини») відображає прикордонну свідомість мешканців Закарпаття, де сусідня держава сприймається через людей, що там живуть. Рішення Мюррей перекласти це “*from the Slovaks*” є надзвичайно точним з погляду збереження етнолінгвістичного аспекту. Вона не використовує офіційну назву країни (*Slovakia*), що зруйнувало б автентичність мовлення Маргіти, а зберігає орієнтацію на людей, характерну для мешканців прикордоння.

У прикладі, поданому нижче, перекладачка обирає іншу стратегію – повну граматичну нейтралізацію: «*Та хоч ся мало погостите*» [3, с. 11] – “*Come in for a bit at least*” [8, с. 13]. Англійське речення не містить жодних діалектних маркерів. Така непослідовність у передачі діалектності є типовим викликом для перекладача художньої прози, що задається питанням: чи варто маркувати кожну репліку персонажа діалектними рисами, чи достатньо створити загальне враження через окремі яскраві приклади?

Не менш репрезентативним у дидактичному плані є фрагмент діалогу в лікарняному просторі, де використання локального мовного коду лікарем висвітлює роль регіонального мовлення як інструменту соціальної солідарності та емоційної розрядки: «*Туй болить?*» — *натиснув хірург, аж Іван засичав. Ув очах йому знов потемніло. «Шо, — вів своєї хірург, — син ся не хоче женити?» Батько коротко засміявся. «Не хоче ся ти подпись у загсі ставити?» — звернувся лікар тепер уже до Івана. — Обкрутила тя дівка, не?»* [3, с. 13] – “*Hurt here?*” the surgeon pressed on a spot which made Ivan hiss. The world went dark for him again. “I see,” the doctor continued. “The boy *wishn't* get wed, eh?” Ivan's father chuckled. “Won't sign the form at the registrar's, eh?” the surgeon said, now to Ivan. “Girl got you trapped, is that

right?» [8, с. 13]. Ніна Мюррей реалізує стратегію граматичної стилізації, спрямованої на створення ефекту «іншої» англійської мови. Зокрема, вживання оказіональної форми “wishn’t” замість нормативних “won’t” або “doesn’t wish” виступає сильним фонетичним та морфологічним маркером, що імітує діалектну вимову і відтворює специфічну мелодіку закарпатського мовлення. Вибір лексеми “wed” замість нейтрального “married” додає висловлюванню відтінку архаїчності та регіональної консервативності, що корелює з патріархальним устроєм, описаним у романі. Використання риторичного маркера “eh?” замість «не?» слугує фінальним штрихом у відтворенні неформальної атмосфери розмови, демонструючи майбутнім перекладачам, як через мікрорівень мовних часток можна реконструювати макрорівень культурного середовища. Такий порівняльний аналіз навчає студентів розрізняти межі між буквальним перекладом і функціональною стилізацією, де збереження загального настрою сцени виправдовує втрату окремих лінгвістичних деталей оригіналу.

Наступний рівень складності пов’язаний із культурними запозиченнями, особливо з угорської мови. Закарпатська культура глибоко вкорінена у багатомовне середовище, що відображається у кулінарній лексиці, наприклад: «*Мили поверхні, шкребли підлоги, пекли шютемені, гори перевертали руками, як три гігантки, прародительки світу, народжені для надлюдських завдань*» [3, с. 20]. – “*They polished surfaces, scrubbed floors, baked the **sütemény**, Hungarian pastries, and moved mountains with their bare hands, like three giantesses, primal mothers of the world born themselves for superhuman tasks*” [8, с. 20]. Тут перекладачка застосовує стратегію подвійної номінації: спершу зберігається угорське слово “sütemény” з діакритичними знаками, а потім додається пояснення “Hungarian pastries”. Таке рішення є компромісним, оскільки воно зберігає культурну автентичність, але одночасно робить текст доступним для цільової аудиторії. Для студента важливо усвідомити функцію такої стратегії, адже вона не просто передає денотативне значення (тістечка), а й конотативне, тобто зв’язок із угорською культурою, історію Закарпаття як частини Австро-Угорщини, побутовий мультілінгвізм регіону.

Продовжуючи аналіз стратегій трансляції матеріальної культури, варто звернути увагу на фрагмент, що описує приїзд Ондії з Угорщини, оскільки він є наочним прикладом диференційованого підходу до перекладу реалій, запозичених з інших мов: «*Ондія вчора приїхала з Угорщини, де жила вже багато років, — возила сестрам журнали з інтер’єрами, копчені курячі стегенця, добру шонку, аджику, ерош пішту, вегету, джинси*» [3, с. 20-21] – “*Ondia arrived the day before from Hungary, where she’d lived for many years and from where she brought her sisters magazines with pretty homes and gardens, smoked chicken thighs, **good spices**, **Erős Pista chili sauce**, **Vegeta seasoning**, and jeans*” [8, с. 20]. У цьому контексті Ніна Мюррей демонструє майстерне застосування прагматичної адаптації, варіюючи ступінь експліцитності залежно від гіпотетичної культурної компетенції англомовного реципієнта. Зокрема, узагальнювальна трансформація «аджикки» у “good spices” свідчить про свідоме зниження когнітивного навантаження на читача у випадках, натомість збереження угорської номінації “Erős Pista” з автентичною діакритикою та додаванням експлікації “chili sauce” виступає засобом збереження лінгвокультурної інакшості. Дидактична цінність цього кейсу для студентів-філологів полягає в усвідомленні ієрархічності перекладацьких рішень. Збереження комерційної назви “Vegeta seasoning” апелює до впізнаваності регіональних брендів, тоді як вибір на користь оригінального написання угорських реалій відображає транскордонний характер закарпатського регіону. Такий підхід навчає майбутніх фахівців знаходити рівновагу між екзотизацією та універсалізацією, де критерієм успішності перекладу постає не лише лексична точність, а й прагматична доступність тексту, що не нівелює при цьому його локального колориту.

Аналіз обрядової лексики та гастрономічного коду в межах весільної традиції, змальованої в романі, відкриває широкі можливості для дискусії про межі перекладацької точності та комунікативної прагматики: «*Спершу виголошувалися тости, гості зичили молодятам кохання, дітей, достатку, а при цьому, як водиться, всі причащалися вином та паленкою*» [3, с. 24]. – “*First there were toasts, the guests wished the newlyweds much love, many children, and material wealth, while imbibing, of course, wine and **pálinka***” [8, с. 25]. У наведеному фрагменті перекладачка застосовує комбіновану стратегію, де транслітерація лексеми «паленка» як “pálinka” з дотриманням угорської орфографії виступає інструментом форенізації, що засвідчує регіональну ідентичність напою. Водночас використання перекладацької примітки, де термін пояснюється як “Hungarian vodka”, стає об’єктом цікавої дидактичної рефлексії. З погляду технології виробництва, таке визначення є технічно неточним, адже паленка – це фруктовий дистилат, а не зерновий спирт, проте в контексті

навчання перекладу цей приклад ілюструє пріоритетність функціональної еквівалентності. Для студента-філолога цей кейс стає моментом складного фахового вибору між денотативною точністю та лінгвокультурною доступністю. Використання заміника “vodka” є комунікативно виправданим кроком, оскільки він миттєво активує у свідомості англomовного реципієнта категорію «міцний алкогольний напій», не створюючи при цьому зайвого когнітивного шуму, який міг би виникнути при спробі дати розлоге енциклопедичне визначення. Таким чином, ми навчаємо майбутніх перекладачів, що ефективність міжкультурної комунікації часто залежить від здатності вчасно пожертвувати термінологічною скрупульозністю на користь прагматичного ефекту, зберігаючи при цьому автентичну назву як індикатор «чужої» культури.

Дослідження відтворення фольклорно-обрядового дискурсу у перекладі Ніни Мюррей відкриває ще один важливий аспект дидактичного потенціалу тексту – роботу з римованими речитативами, що мають особливу ритуальну прагматику. У наведеному фрагменті перекладачка демонструє креативну стратегію функціонально-стилістичної адекватності, трансформуючи традиційне українське весільне закликання «Гірко!» у римоване двовіршя: «*Раз по раз хтось вигукував: «Гірко, гірко, гіркая вода! Най ся поцілує пара молода!»* [3, с. 26]. – “*Time after time someone would start chanting, “Bitter, bitter, bitter is the hooch, let the bride and groom fix it with a smooch!”* [8, с. 26]. Для майбутнього філолога-перекладача цей приклад є показовим з погляду пріоритетності збереження ігрового характеру тексту над формальною відповідністю оригіналу. Використання сленгової одиниці “hooch” (самогон, міцний алкоголь) як відповідника до контекстуального значення «води» (алкогольного напою) дозволяє вибудувати звукову риму з розмовним “smooch” (цілуватися, обійматися). Хоча при цьому відбувається неминуча втрата специфічних граматичних маркерів українського фольклору, як-от частки «ся», перекладачка успішно відтворює ритмічний малюнок оригіналу. У межах навчальної дискусії цей кейс спонукає студентів до критичного осмислення перекладацького вибору: чи є римовання в англійській мові оптимальним інструментом для передачі обрядового заклик, чи, можливо, варто було б зберегти урочистість через більш високий стилістичний реєстр? Аналіз таких рішень вчить студентів розуміти, що переклад ритуального тексту – це завжди пошук балансу між етнографічною точністю та здатністю тексту функціонувати у новій мовній реальності як природна, ритмічно організована одиниця. Саме через такі «творчі втрати» та «функціональні здобутки» формується справжня стратегічна компетенція перекладача художньої прози.

Кулінарні реалії у романі формують окремих пласт культурної пам’яті. Вони є символами приналежності до закарпатської ідентичності, а не просто елементами побуту, наприклад: «... розповідав щось про традиції, про **бограч**, про **гуляш-левеш**, про **казан надворі**, де ця страва варитиметься, про **дрова**, якими треба підгодовувати вогнище, про **печені баньки...**» [3, с. 260]. – “...and Styopa went on and on, about Ivan’s duty to his family, about their traditions, about **bograc** and **goulash**, and the great cast-iron cauldron out in the open air where these would be cooked, and the firewood he would need to keep the fire going, about baked **potatoes ...**” [8, с. 266]. У цьому фрагменті бачимо стратегію вибіркового збереження реалій. «Бограч» транслітерується як “bograc” без пояснення, оскільки далі у реченні згадується “goulash”, що дає читачеві контекстуальну підказку. «Баньки» (картопля, нарізана кружальцями і запечена) нейтралізуються до “baked potatoes”, втрачаючи діалектну маркованість.

Цікавим є приклад, де Мюррей зберігає діалектне слово у перекладі та створює римовану конструкцію: «*Туй у нас **крумплі**, авать **баньки**, не **олай**, а ну бистренько до нас у «Закарпатський автобус» **завітай!***» [3, с. 362] – “*Bake some **taters!**” Styopa answered. “Grill ‘em, **no oil!**” Styopa made up a jingle on the spot*” [8, с. 370]. У цьому кейсі ми спостерігаємо суттєве семантичне спрощення: питомо закарпатські номінації картоплі «крумплі» (германізм через угорське посередництво) та «баньки» (локальний діалектизм) редуковані до розмовного американського варіанта “taters” (афереза від “potatoes”). Перекладачка свідомо обирає стратегію доместикації, зберігаючи динаміку римованого заклик (jingle), проте повністю нівелюючи лінгвокультурну специфіку першоджерела. Для майбутніх філологів цей приклад стає плідним підґрунтям для дискусії щодо ієрархії перекладацьких рішень. Зокрема, постає питання: чи не доцільнішим було б у цьому контексті вдатися до форенізації та зберегти лексему “krumpli” як унікальний маркер локусу, навіть ціною втрати римованої структури? Такий аналіз вчить студентів розрізняти функціональну еквівалентність (збереження «духу» жарту) та формальну точність (збереження культурного коду).

Вагомим для дидактичного розбору є приклад перекладу фрагмента, що описує приготування традиційних домашніх м’ясних виробів: «...А **Стьопа**, **напевно**, **вже був у**

підвали, може, різав м'ясо на порційні шматки, може, збиралися з Маргітою чи то з Христиною крутити **гурки**» [3, с. 381]. – “He would be cutting the meat into portions or setting up to make **sausages** with Margita and Christina” [8, с. 390]. Діалектне «гурки» перекладається нейтральним функціональним еквівалентом “sausages”. Така стратегія призводить до нівелювання етнографічного компонента, адже гурка є автентичною стравою, яка за інгредієнтами та способом приготування тяжіє до британських “black pudding” (кров’яна) або “white pudding” (ліверна з крупою). Очевидно, що перекладачка свідомо уникала використання британських лінгвокультурних аналогів, аби запобігти небажаній культурній підміні українського тексту. Для майбутніх філологів цей кейс відкриває простір для пошуку альтернативних стратегій: чи доцільно було б зберегти транслітеровану форму “hurky” (за аналогією з уже відомим англomовному читачеві “salo”), забезпечивши термін коментарем? Чи могло б залучення розмовних англійських відповідників, як-от “links” чи “chubs”, компенсувати втрату діалектного забарвлення оригіналу? Така дискусія вчить студентів розуміти, що вибір між нейтралізацією та збереженням екзотизму – це завжди стратегічне рішення, яке визначає рівень антропологічної глибини перекладу.

Розглянемо переклад лексеми «леквар», що виступає вузловим елементом закарпатської побутової культури: «*Приставляла каву й мастила на хліб **леквар**, сама сідала собі за стіл, перед нею сяяла залита сонцем церата*» [3, с. 58]. “...then would pour herself a cup of coffee, spread **jam** on a slice of bread, and sit down alone at the table. The oilcloth threw brilliant sunshine back at her” [8, с. 60]. Для носія закарпатського мовного коду «леквар» – це не просто денотат солодкого продукту, а складний культурний конструкт, що позначає автентичне сливове повидло, яке традиційно виварюється до надгустої консистенції без додавання цукру протягом доби. Вибір на користь загального поняття “jam” є прикладом семантичної нейтралізації (гіперонімічного перекладу). У результаті такої трансформації повністю нівелюється технологічна та смакова унікальність продукту, а текст втрачає свою антропологічну достовірність. Цей кейс ілюструє роботу перекладача в умовах «культурної лакуни», де задля збереження динаміки оповіді та зрозумілості дії Н. Мюррей жертвує етнографічною специфікою. Під час навчального аналізу студентам варто запропонувати шляхи прагматичної компенсації. Зокрема, доцільно обговорити можливість дескриптивного (описового) перекладу або введення контекстуальних уточнень (акцент на густині чи специфічному кольорі), що дозволило б англomовному читачеві ідентифікувати «леквар» як щось відмінне від типового європейського конфітуру чи джему.

Аналіз опису екстер’єру ужгородських осель дозволяє простежити трансформацію локального топосу в універсальну візуальну дескрипцію, що є важливим для розуміння стратегій прагматичної адаптації: «*У **кішкертах** буяла зелень, цвіли квіти – переважно троянди*» [3, с. 57]. – “*Behind the fences, front gardens stood verdant and full, dotted with flowers, mostly roses*” [8, с. 58]. У поданому вище фрагменті, лексема «кішкерт» (від угор. *kiskert* – малий садок) є самоочевидним лінгвокультурним маркером для закарпатського реципієнта. Тут перекладачка вдається до подвійної стратегії: по-перше, здійснює експлікацію просторової структури (behind the fences), матеріалізуючи для англomовного читача притаманну ужгородським палісадникам інтимність та відгородженість; по-друге, використовує функціональний відповідник “front gardens”, який точно локалізує об’єкт у межах прибудинкової території, уникаючи при цьому когнітивного дисонансу, що міг би виникнути при транслітерації. Такий підхід навчає студентів-перекладачів бачити в оригіналі не просто лексему, а цілісну сцену, де реконструкція візуального образу та логіки художнього простору стає пріоритетною над буквальним відтворенням етнографізму.

Особливий науковий інтерес для вивчення стратегій відтворення афективного мовлення персонажів становить аналіз перекладу лексеми «неваловшний» (від угор. *való* – справжній, дійсний, придатний): «... *Маргіта сварила прилюдно могутнього свого зятя, а тепер, бач, потрібний їй зять, бо син її власний до газдівства **неваловшний!***» [3, с. 382] – “...the reason Margita had raked her omnipotent son-in-law publicly over the coals, and then came calling because her own son **was shit at husbandry and would never learn**” [8, с. 391]. Ніна Мюррей трансформує це закарпатське поняття, вдаючись до виразного стилістичного контрасту. Поєднання низького розмовного регістру (shit) з архаїчним, майже біблійним за звучанням “husbandry” створює специфічний ефект, який може сприйматися як спроба компенсувати втрачену автентичність через інтелектуальну гру. Для студента-філолога цей фрагмент стає простором для фахової рефлексії: чи є таке поєднання низького регістру та лексичного історизму адекватною компенсацією втраченого локального колориту? У дидактичному вимірі цей приклад демонструє ризики переходу від регіональної автентичності до «загальної

розмовності» (general colloquialism), де специфічна закарпатська ментальність може бути нівельована агресивною соціолінгвістичною адаптацією цільової мови.

Завершальним етапом аналізу має стати розгляд фрагментів, де специфічна морфологія та лексика стають інструментом ескалації міжособистісного протистояння. Найскладнішим завданням для перекладача є випадки, коли саме граматичні форми (зокрема закарпатська форма минулого часу на «-ісь») та локальні номінації визначають експресивне забарвлення мовленнєвого акту: *«Не біровав-ісь? Ушитко розвалив-ісь та і тепер шо — хіба в політику підеш, як ковдош!»* [3, с. 383] – *“Too good to work at it, like anyone else. You done ruined everything you had so what are you gonna do now? Go into politics, eh? Ha!”* [8, с. 391]. У цьому насиченому уривку Ніна Мюррей пропонує комплексний підхід до подолання мовної асиметрії. Аналізуючи переклад дієслова «біровати» (від угор. *bírni* – бути здатним, справлятися), ми помічаємо трансформацію через описову конструкцію “too good to work at it”. Це дозволяє передати не просто фізичну неспроможність, а іронічний закид у лінощах та зарозумілості героя. Натомість займенник «ушитко» (все) органічно вбудовується у структуру “everything you had”, що забезпечує природне звучання англомовного висловлювання. Найбільш дискусійним рішенням є переклад одиниці «ковдош» (від угор. *koldus* – жабрак, волоцюга) через нейтральну конструкцію “like anyone else”. Така стратегія значно приглушує агресивну тональність оригіналу, проте почасти компенсується загальною глузливою інтонацією репліки.

Використання Ніною Мюррей конструкцій на кшталт “done ruined” або скорочення “gonna”, притаманних афроамериканському вернакуляру (AAVE) або південним діалектам США, постає як сміливий акт діалектної аналогії. Проте в межах професійної підготовки майбутній філолог має критично оцінити етичні та соціолінгвістичні ризики такого рішення. Ключовим питанням для дискусії є те, чи не провокують ці маркери у цільового реципієнта хибні расові чи географічні асоціації, що вступають у дисонанс із закарпатським локусом. Аналіз таких прагматичних імплікацій навчає студентів, що вибір мовного коду – це не просто технічний пошук еквівалента, а глибока соціокультурна відповідальність. Вона вимагає від перекладача усвідомлення всього спектра додаткових значень (конотацій), які мимохіть зчитує носій мови перекладу. Такий дидактичний підхід дозволяє студентам зрозуміти: заміна одного локального коду іншим (наприклад, закарпатського – південноамериканським) може створити ефект «культурної підміни», де автентична українська ідентичність розмивається через занадто впізнавані стереотипи цільової культури.

Дидактичний потенціал матеріалу та стратегії формування перекладацької компетенції. Наведені фрагменти з роману Оксани Луцишиної в інтерпретації Ніни Мюррей становлять цілісну емпіричну основу для формування багаторівневої моделі навчання художнього перекладу. Ми розглядаємо цей матеріал як інструмент занурення студента в «проблемне поле» перекладознавства, де кожне рішення є актом балансування між лінгвістичною точністю та соціокультурною адекватністю. Логіка навчання в межах такої методики передбачає послідовний перехід від аналізу описів до критичного осмислення та творчого синтезу.

Першочерговим завданням викладача є стимулювання соціолінгвістичної деконструкції тексту. Студенти мають навчитися ідентифікувати локальні мовні коди не як лексичні аномалії, а як маркери соціальної стратифікації та гендерної ідентичності. Аналізуючи мовлення Маргіти чи Стьопи, майбутній перекладач повинен зчитати за діалектною формою патріархальні цінності та «етику газди», що протиставляється інтелектуальній рефлексії головного героя. Це формує навичку герменевтичного читання, де переклад починається з розпізнавання ідеологічного та культурного підтексту, імпліцитно закладеного в оригіналі.

Наступний рівень дидактичної взаємодії передбачає критичну верифікацію стратегічного перекладацького вибору. Студентам пропонується провести системне картографування рішень перекладача, класифікуючи їх за критеріями «форенізація – доместикація». Особлива увага приділяється аналізу непослідовності, а саме: чому в одних випадках перекладачка обирає радикальну нейтралізацію локального коду (hired cooks), а в інших – вдається до граматичних деформацій (wishn't, done ruined)? Така аналітична робота позбавляє студентів ілюзії існування «універсального алгоритму» та підводить до розуміння перекладу як ситуативного вибору пріоритетів.

Важливим компонентом навчання є залучення рецептивної естетики та етичного аналізу. Використання полярних оцінок критиків (від закидів у «карикатурності» до схвалення автентичності) дозволяє перетворити аудиторію на дискусійний майданчик. Студенти навчаються помічати соціокультурні ризики перекладацьких рішень, зокрема етичні імплікації використання афроамериканського вернакуляру для передачі закарпатського мовного коду. Це виховує професійну відповідальність, адже майбутній фахівець має усвідомлювати, що використання певного варіанту чи діалекту цільової мови автоматично переносить на текст

специфічні расові чи соціальні стереотипи, які можуть дисонувати з оригінальним культурним контекстом.

Завершальна фаза дидактичного циклу базується на прагматичному моделюванні. Студентам пропонується виступити в ролі «редактора-стратега», який має запропонувати власну концепцію подолання культурних лакун (як-от угорських запозичень чи обрядових речитативів). Через зіставлення альтернатив – від створення глосарію до контекстуальної експлікації – формується здатність прогнозувати рецепцію тексту різними цільовими групами. Таким чином, робота з локальним кодом в романі «Іван і Феба» Оксани Луцишиної стає для студента-філолога переходом від механічного перекодування до усвідомленої культурної медіації. Ми прагнемо виховати не технічного виконавця, а професійно зрілого перекладача, здатного приймати відповідальні творчі рішення в умовах високої семантичної невизначеності, перетворюючи неперекладність із нездоланного бар'єра на джерело професійного натхнення.

Висновки. Проведений аналіз стратегій відтворення закарпатського мовлення в англomовному перекладі засвідчує, що робота з подібними текстами вимагає від майбутнього фахівця здатності бачити за мовною формою глибинні соціокультурні коди. Випадки, коли побутові назви страв чи специфічні граматичні конструкції замінюються нейтральними відповідниками або діалектними аналогами з американської культури, стають для студентів наочним доказом того, що переклад – це не пошук рівнозначних слів, а спроба примирити різні світогляди. Розгляд досвіду Мюррей крізь призму професійної відповідальності вчить майбутніх філологів розрізняти технічне спрощення тексту та свідому зміну його культурного забарвлення, що є вкрай важливим при роботі з такою багатопрокладною прозою, як роман Оксани Луцишиної «Іван і Феба». Цінність такого підходу в навчанні полягає у зміщенні уваги з лінгвістичного копіювання на змістовну інтерпретацію, де кожна «культурна лакуна» сприймається як поштовх до самостійного пошуку. Замість заучування готових стратегій, студенти опановують мистецтво вибору пріоритетів, навчаються прогнозувати реакцію іноземного читача та усвідомлюють відповідальність за те, як вони представляють свою культуру світові. У такий спосіб ми виховуємо перекладача-дослідника, для якого робота з неперекладними елементами стає не професійною поразкою, а можливістю виявити власну фахову самостійність. Такий підхід перетворює навчання на дослідження мовного середовища, готуючи фахівця до розв'язання найскладніших завдань у сфері міжкультурної взаємодії.

Л і т е р а т у р а

1. Володіна, Т. С., Рудківський, О. П. (2017). Загальна теорія перекладу для першого (бакалаврського) рівня: навчально-методичний посібник. Київ: Вид. центр КНЛУ, 296 с.
2. Кальниченко, О. А. (2017). Теорія перекладу: для студентів 3–4 курсів факультету «Референт-перекладач», які навчаються за спеціальністю 035 Філологія (Переклад). Харків: Вид-во НУА, ч. 1, 64 с.
3. Луцишина, О. (2019). *Іван і Феба: роман*. Львів: Видавництво Старого Лева, 392 с.
4. Al-Awawdeh, N. (2024). *Teaching Translation: Theory, Practice and Technological Innovations*. Cambridge Scholars Publishing, 187 p.
5. Bernstein, B. (1971). *Class, Codes and Control: Theoretical Studies towards a Sociology of Language*, Vol. 1. London: Routledge and K. Paul, 238 p.
6. Blommaert, J. (2010). *The Sociolinguistics of Globalization*. Cambridge: Cambridge University Press, 234 p. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511845307>
7. Court, E. (2023). When the Revolution's Over: A Review of Ivan and Phoebe. *Apofenie*, October 28. URL: <https://www.apofenie.com/the-latest-content/ivan-and-phoebe-review> (дата звернення: 30.04.2026).
8. Lutsyshyna, O. (2023). *Ivan & Phoebe*. Translated by N. Murray. Deep Vellum Publishing, 400 p.
9. Meyer, L. (2023). 3 Works in Translation: History and Literature Intertwined. *NPR*, June 26. URL: <https://www.npr.org/2023/06/26/1179616359/3-works-in-translation-kairos-ivan-and-phoebe-the-four-corners-of-the-heart> (дата звернення: 30.04.2026).
10. Chunyuan, N., Chwee Fang, N., Hazlina, A. H., Nik, F. M. (2024). Translation strategies of Chinese-English culture-specific items: The case of translation test from CET4 and CET6. *AWEJ for Translation & Literary Studies*, Vol. 8, No. 1, pp. 58–72. <https://doi.org/10.24093/awejtls/vol8no1.4>
11. Qiufen, W., Amini, M., Tan, D. A. L. (2025). Strategies, errors, and challenges in translating culture-specific items in Chinese-English literary works: A systematic review. *Jurnal Arbitrer*, Vol. 12, Issue 2, pp. 259–273. <https://doi.org/10.25077/ar.12.2.259-273.2025>
12. Oldweiler, C. (2023). This tumultuous, seminal period: Oksana Lutsyshyna's *Ivan and Phoebe*. *Words Without Borders*, August 31. URL: <https://wordswithoutborders.org/book-reviews/tumultuous-seminal-period-oksana-lutsyshyna-ivan-and-phoebe-cory-oldweiler/> (дата звернення: 30.04.2026).
13. *Performing Borderlands: Nina Murray's Translation of Ivan and Phoebe* (2024). Texas Language Center, University of Texas at Austin. URL: <https://liberalarts.utexas.edu/tlc/events/performing-borderlands-nina-murray-s-translation-of-ivan-and-phoebe-oksana-lutsyshyna-2> (дата звернення: 30.04.2026).
14. Shpylova-Saeed, N. (2023). A review of *Ivan and Phoebe* by Oksana Lutsyshyna. *Compulsive Reader*, August 24. URL: <https://compulsivereader.com/2023/08/24/a-review-of-ivan-and-phoebe-by-oksana-lutsyshyna/> (дата звернення: 30.04.2026).
15. Umeanowai, K. O., Hu, G. (2024). Unveiling the dynamic landscape of translation studies: A bibliometric analysis. *SAGE Open*, Vol. 14, Issue 4, pp. 1–16. <https://doi.org/10.1177/21582440241300123>
16. Wei, L. (2023). Transformative pedagogy for inclusion and social justice through translanguaging, co-learning, and transpositioning. *Language Teaching*, Vol. 57, Issue 2, pp. 203–214. <https://doi.org/10.1017/S0261444823000186>

References

1. Volodina, T. S., Rudkivskiy, O. P. (2017), *General Theory of Translation for the First (Bachelor's) Level: Study Guide [Zahal'na teoriya perekladu dlya pershoho (bakalavr'skoho) rivniya: navchal'no-metodychnyy posibnyk]*, KNLU Publishing Centre, Kyiv, 296 p.
2. Kalnychenko, O. A. (2017), *Theory of Translation for 3rd–4th Year Students of the Faculty “Referent Translator” (Specialty 035 Philology – Translation). Part 1 [Teoriya perekladu: dlya studentiv 3–4 kursiv fakul'tetu “Referent perekladach”]*, National Ukrainian Academy, Kharkiv, 64 p.
3. Lutsyshyna, O. (2019), *Ivan and Phoebe: A Novel [Ivan i Feba: roman]*, Vydavnytstvo Staroho Leva, Lviv, 392 p.
4. Al-Awawdeh, N. (2024), *Teaching Translation: Theory, Practice and Technological Innovations*, Cambridge Scholars Publishing, 187 p.
5. Bernstein, B. (1971), *Class, Codes and Control: Theoretical Studies towards a Sociology of Language*, Vol. 1, Routledge and K. Paul, London, 238 p.
6. Blommaert, J. (2010), *The Sociolinguistics of Globalization*, Cambridge University Press, Cambridge, 234 p., <https://doi.org/10.1017/CBO9780511845307>
7. Court, E. (2023), “When the Revolution's Over: A Review of Ivan and Phoebe (Deep Vellum)” [“Koly revolyutsiya zakinchylasya: retsenziya na roman ‘Ivan i Phoebe’”], Apofenie, October 28, available at: <https://www.apofenie.com/the-latest-content/ivan-and-phoebe-review> (accessed 30 April 2026).
8. Lutsyshyna, O. (2023), *Ivan & Phoebe*, transl. by N. Murray, Deep Vellum Publishing, 400 p.
9. Meyer, L. (2023), “3 Works in Translation: History and Literature Intertwined” [“Try perekladeni tvory: istoriya ta literatura v perepletenni”], NPR, June 26, available at: <https://www.npr.org/2023/06/26/1179616359/3-works-in-translation-kairos-ivan-and-phoebe-the-four-corners-of-the-heart> (accessed 30 April 2026).
10. Chunyuan, N., Chwee Fang, N., Hazlina, A. H., Nik, F. M. (2024), “Translation Strategies of Chinese-English Culture-Specific Items: The Case of Translation Test from CET4 and CET6”, *AWEJ for Translation & Literary Studies*, Vol. 8, No. 1, pp. 58–72, <https://doi.org/10.24093/awejtls/vol8no1.4>
11. Qiufen, W., Amini, M., Tan, D. A. L. (2025), “Strategies, Errors, and Challenges in Translating Culture-Specific Items in Chinese-English Literary Works: A Systematic Review”, *Jurnal Arbitrer*, Vol. 12, Issue 2, pp. 259–273, <https://doi.org/10.25077/ar.12.2.259-273.2025>
12. Oldweiler, C. (2023), “This Tumultuous, Seminal Period: Oksana Lutsyshyna's ‘Ivan and Phoebe’”, *Words Without Borders*, August 31, available at: <https://wordswithoutborders.org/book-reviews/tumultuous-seminal-period-oksana-lutsyshyna-ivan-and-phoebe-cory-oldweiler/> (accessed 30 April 2026).
13. “Performing Borderlands: Nina Murray's Translation of Ivan and Phoebe” (2024), Texas Language Center, University of Texas at Austin, available at: <https://liberalarts.utexas.edu/tlc/events/performing-borderlands-nina-murray-s-translation-of-ivan-and-phoebe-oksana-lutsyshyna-2> (accessed 30 April 2026).
14. Shpylova-Saeed, N. (2023), “A Review of Ivan and Phoebe by Oksana Lutsyshyna”, *Compulsive Reader*, August 24, available at: <https://compulsivereader.com/2023/08/24/a-review-of-ivan-and-phoebe-by-oksana-lutsyshyna/> (accessed 30 April 2026).
15. Umeanowai, K. O., Hu, G. (2024), “Unveiling the Dynamic Landscape of Translation Studies: A Bibliometric Analysis”, *SAGE Open*, Vol. 14, Issue 4, pp. 1–16, <https://doi.org/10.1177/21582440241300123>
16. Wei, L. (2023), “Transformative Pedagogy for Inclusion and Social Justice through Translanguaging, Co-learning, and Transpositioning”, *Language Teaching*, Vol. 57, Issue 2, pp. 203–214, <https://doi.org/10.1017/S0261444823000186>

KISHKO Olha,

Senior Lecturer at the Department of English Philology, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-1485-2653>

PETII Nataliia,

Senior Lecturer at the Department of English Philology, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-3999-0932>

LOCAL LINGUISTIC CODE AS DIDACTIC MATERIAL IN TEACHING TRANSLATION TO PHILOLOGY STUDENTS (A CASE STUDY OF OKSANA LUTSYSHYNA'S NOVEL “IVAN AND PHOEBE”)

Summary. The article provides a rationale for using culturally marked literary texts as a tool for developing the strategic competence of future translators. Based on Oksana Lutsyshyna's novel “Ivan and Phoebe” and its English translation by Nina Murray, the authors analyze strategies for recreating the Transcarpathian language code, which functions as a complex sociolinguistic system with historical Hungarian, Slovak, and German influences. The researchers conclude that working with local language codes requires translators not only to recode linguistically, but also to hermeneutically comprehend the cultural memory of a community and its regional identity. A detailed comparative analysis covers the translation of culturally marked vocabulary (сокачка, бровати, неваловшний, кішкерп), culinary realities (шонка, крумплі, баньки, гурки, леквар, ерош пішта, паленка, бограч, шютемені), ritual discourse, etc. Particular attention is paid to strategies of grammatical stylization and their sociocultural implications, which raises the issue of ethical responsibility for the adequate cultural representation of the source text. The study proves that the analysis of culturally saturated texts contributes to a qualitative transition in teaching from mechanical linguistic recoding to deep cultural mediation and complex hermeneutic analysis. The proposed didactic model involves a step-by-step approach to sociolinguistic deconstruction, mapping the translator's strategic decisions, and independent pragmatic modeling of alternative options. The results of the research confirm that the use of fragments of contemporary prose that are difficult to translate activates students' professional reflection, teaching them to find an effective balancing point between linguistic accuracy and sociocultural adequacy in conditions of high semantic uncertainty. This methodological approach transforms learning into a process of in-depth study of the linguistic milieu, preparing specialists to solve complex tasks in the field of intercultural interaction and representation of national identity in a global world.

Keywords: translation training, local language code, cultural specificity, Transcarpathian dialect, pragmatic adaptation, Oksana Lutsyshyna.

Статтю прийнято 07.03.2026

Статтю затверджено до публікації 10.04.2026

Дата публікації 25.05.2026

OLENA Pozharytska

PhD, Associate Professor, Department of English Grammar, Odesa I. I. Mechnikov National University
2 Zmiiienka Vsevoloda St, Odesa, 65026, Ukraine
e-mail: grammarlena@onu.edu.ua
https://orcid.org/0000-0003-4820-8129

HYPERTEXT IN DIGITAL LITERATURE AND SOCIAL MEDIA: HYPERLINKS VS HASHTAGS

Summary. The digital transformation of communication, which began in the late XXth century and intensified with the emergence of Web 2.0, has led to the development of new principles of textual organisation, among which hypertext occupies a central position. Originally introduced by Ted Nelson in 1965, hypertext denotes a non-linear system of interconnected textual fragments. The present article focuses on two specific manifestations of hypertextuality: hyperlinks functioning in digital fiction and hashtags used in social media discourse. Although these phenomena originate from different communicative environments and serve distinct functions, they demonstrate a number of shared structural, semantic, and pragmatic features that allow them to be analysed within a unified theoretical framework. The relevance of the research lies in the insufficient attention to the comparative analysis of these elements in linguistics, despite extensive studies of hypertext theory and social media linguistics. The **aim** of this paper is to identify both common and distinctive characteristics of hyperlinks and hashtags and to propose a model of their correlation as forms of hypertextual connectivity. The research is based on a corpus of digital literary works, including canonical hypertexts, as well as contemporary interactive narratives and Instagram posts by popular influencers. The methodology combines linguistic analysis, contextual interpretation, and elements of quantitative analysis. The findings demonstrate that both hyperlinks and hashtags function as metatextual devices enabling non-linear navigation and user interaction. However, they differ significantly in their structural role, semantic specificity, and degree of authorial control. While hyperlinks are constitutive elements of digital narratives, shaping their architecture and enabling ergodic reading, hashtags serve as indexing tools facilitating thematic aggregation within platform-driven environments. The study concludes with an idea that hyperlinks and hashtags represent two divergent evolutionary paths of hypertext: one oriented towards narrative complexity and authorial design, the other towards communicative efficiency and collective meaning-making.

Keywords: hypertext, hyperlink, hashtag, social media, discourse, fiction, narrative.

Problem-setting. The digital transformation of communication, which began in the final third of the 20th century and accelerated sharply with the spread of Web 2.0, has led to the emergence of fundamentally new principles of text organisation. One of the key concepts in this context has been that of hypertext – a non-linearly organised system of textual fragments linked by a network of connections [23 Pozharytska, Morozova 2025]. The term was introduced by Ted Nelson in 1965 and originally described computerised document management systems [21]. Subsequently, it found widespread application in literary theory, media linguistics and semiotics.

Within the scope of this study, a comparison of two specific forms of hypertextual connectivity is of particular interest: hyperlinks used in digital fiction and hashtags functioning within the social media space. At first glance, these phenomena belong to different communicative spheres and perform different functions. However, in reality, despite operating within different types of discourse, they share a number of common characteristics, allowing them to be considered within a unified analytical framework of hypertext theory.

Task-setting and recent papers survey. The relevance of this study stems from the fact that, despite numerous works on hypertext theory and digital literature (G. Landow, 1992 [16], 2006 [15]; J.D. Bolter, 1991[5]; E. Aarseth, 1997 [3], O. Pozharytska, 2016 [22]; O. Pozharytska & I. Morozova 2021 [19] etc.) as well as on the linguistics of social media (M.Zappavigna, 2012 [27]; S.C. Herring, 2007 [11]; A.R.Daer, R. Hoffman & S. Goodman, 2014 [9]), a comparative analysis of hashtags and hyperlinks within a single theoretical framework has been presented only in a highly fragmentary manner in the academic literature. This study aims to fill this gap by proposing a comprehensive comparative model that takes into account the structural, semantic and pragmatic parameters of both phenomena.

The aim of this study is to conduct a comparative analysis of hashtags and hyperlinks as forms of hypertextuality, to identify their common and specific characteristics, and to propose a theoretical model of their correlation. To achieve this aim, the following **tasks** are addressed: to examine the theoretical foundations of the concept of hypertext; to describe the structural and functional characteristics of hyperlinks in digital literature; to analyse the structural and functional characteristics of hashtags in social media; and to conduct a comparative analysis of both linguistic phenomena.

Thus, **the object** of this paper is hyperlinks and hashtags in modern English-language digital fiction and Instagram blogs, respectively. **The subject** is their communicative, structural and functional peculiarities.

The research **material** consisted, on the one hand, of 15 works of digital literature containing hyperlinks (including the now ‘classic’ “Victory Garden” (1992) by S. Moulthrop [20], “My Body — a Wunderkammer” (1997) by Sh. Jackson [12], “The Virtual Disappearance of Miriam” (2000) by Martin Bedford [4], as well as more recent works such as R. Kendall’s “Clues” (2001–2008) [14], and A. Corfman’s “Open Sorcery” (2017) [7], narrative games such as “The Case of the Solitary Resident” (2024–2025) [25], works from the Romance Club platform and in the CYOA genre, and literary pieces by the participants of the Spring Thing 2025 interactive literature festival). On the other hand, we analysed 10 popular Instagram blogs by contemporary influencers (including @selenagomez, @christiano, @victoriabeckham, @oljaryz, @emmamiller, @tay_renae and others) and a list of the 100 top popular hashtags on the internet according to Influencer Marketing Hub.

The research process presupposed using both general scientific **methods** and methodologies, and purely linguistic ones, including: methods of induction and deduction, synthesis and analysis, contextual-interpretative method, modelling method, elements of statistical calculation method, and others.

Practical research. To begin with, the question of whether hashtags and hyperlinks can be compared requires a separate theoretical justification, as these phenomena arose in different technical and discursive contexts. Whilst hyperlinks have been an integral element of hypertext systems since their inception and were conceptualised as early as in the pioneering works in the field of information technology, the hashtag, by contrast, emerged much later, within the realm of microblogging, and was initially perceived as a purely pragmatic tool for organising user-generated content.

Nevertheless, today both phenomena embody the fundamental principle of hypertext formulated by Ted Nelson, namely the principle of non-linear connectivity of textual elements [21], which assumes that any text is not a closed and linearly organised structure, but is embedded in a broader network of connections with other texts.

The very concept of hypertext has a rich theoretical history. Vannevar Bush is often cited as the precursor to the modern concept, with his essay “As We May Think” (1945) [6], in which he described the hypothetical Memex system – a device for the associative storage and retrieval of information. V. Bush wrote that the human mind works on the principle of association, jumping from one subject to another – and it is precisely this principle that formed the basis of the concept of hypertext.

For the purposes of this study, we define the hyperlink as a structural element of digital text that enables narrative variability and non-linearity through a clickable transition to another textual node. This definition takes into account both the technical aspect (clickability) and the narrative aspect (variability). The hashtag, in turn, is defined as an indexing marker in the format #word or #phrase, which enables the thematic aggregation of user-generated content on social media platforms. It’s noteworthy that the hashtag itself was originally proposed by Chris Messina in 2007 as a tool for grouping messages on Twitter [18] and subsequently spread to Instagram, Facebook, TikTok and other platforms.

At the same time, Michelle Zappavigna suggests viewing hashtags through the lens of M. Halliday’s metafunctions of language since in addition to the ideational function (conveying content), they perform an interpersonal function (constructing social relationships) and a textual function (organisation of discourse) [27]. This three-level description allows us to integrate hashtags into a broader linguistic theory and compare them with hyperlinks, which also perform structuring and semantic functions in narrative discourse.

It should be noted that both hashtags and hyperlinks currently function as markers of transition between information nodes. For example, the hashtag #travel brings together a multitude of disparate posts into a single thematic stream: a user who clicks on this tag gains access to aggregated content that would otherwise remain unconnected. Similarly, a hyperlink in a work of digital fiction – for example, in Michael Joyce’s novel “afternoon, a story” [13] – connects various fragments of the narrative, creating a non-linear textual architecture.

Furthermore, both hyperlinks and hashtags essentially possess a metatextual status. They do not merely form part of the text, but indicate its connection to other texts, thereby realising intertextuality in the sense of Gérard Genette (1982) [10]. Here a hashtag functions as an indexical sign referring to a broad thematic field. A hyperlink functions as a direct link to a specific fragment.

While analysing hashtags and hyperlinks, it is also important to consider the role of the user, whether a blog reader or a reader of digital literary texts. Both hashtags and hyperlinks are

activated by the user: without a click or a deliberate search, they remain potential rather than actual connections, which brings them close to Espen Aarseth's concept of the ergodic text (1997), where meaning arises through the reader's non-trivial interaction with the text [3].

Thus, the difference between a hyperlink and a hashtag, is in fact, not that fundamental, but purely functional and discursive in nature. To prove it, we will analyse the linguistic features of these relatively new linguistic phenomena of the modern digital world in more detail.

The main domain of hyperlinks is digital literature. It is here that the hyperlink takes on a special significance that goes beyond its navigational function. The first hypertext works appeared in the 1980s. Michael Joyce's "afternoon, a story" (written in 1987, published in 1990 by Eastgate Systems) [13] is generally regarded as the first significant work of hypertext literature. The novel consists of a branched structure made up of a large number of textual fragments – nodes – linked by various transition routes. The reader cannot follow a linear path from beginning to end: each choice of hyperlink creates a new, unique reading trajectory, and no single reading encompasses the work in its entirety. Researchers, notably J.D. Bolter (2001), describe this as the fundamental 'topography' of a text, in which the map of routes is more important than any specific path [5].

Another telling example of the functional importance of hyperlinks for digital fiction is Stuart Moulthrop's "Victory Garden" (1991) [20], which deals with the events of the Gulf War. The work is structured as a branched narrative network with numerous intersecting fragments. Here, hyperlinks do not merely offer the reader a choice of route, but simulate the experience of informational chaos and uncertainty characteristic of media coverage of military events. The reader finds themselves in a situation analogous to that of a news consumer: the abundance of links and the impossibility of taking in the entire text reproduce the effect of an overloaded media space. As G.P. Landow notes, in such works the hyperlink ceases to be a neutral technical tool and becomes a vehicle for ideological and aesthetic meaning [15].

In her work "My Body – A Wunderkammer" (1997) [12], Shelley Jackson uses hyperlinks in a fundamentally different way: the entry point is a schematic representation of the body, every part of which serves as a hyperlink leading to an autobiographical fragment. Here, the hyperlink performs a semantically generative function as it does not merely organise navigation, but constitutes the very structure of the narrative as a bodily-spatial map of identity. The connection between a body part and the corresponding text is not arbitrary: it is built on metaphorical, associative and biographical grounds, which transforms the body into a kind of hypertextual interface of memory and experience.

In more modern works of digital fiction, hyperlinks mostly provide the reader with a choice of their next steps.

Thus, from a linguistic perspective, hyperlinks in digital literature function as elements of the text's deictic system, pointing to and referring to other parts of the narrative. The semantic content of the anchor text – the word or phrase to which the link is attached – shapes the reader's expectations and creates narrative tension in the transition. For instance, in the work "Victory Garden" [20], such transitions often deliberately disorient the reader: the reader discovers that they have ended up somewhere quite different from where they expected to go, which in itself is a literary device that replicates the disorientation of the information flow.

The results of our analysis show that there exist the following types of hyperlinks: verbal, audio, graphic and mixed. It is undeniable that verbal hyperlinks are the most frequent across all the types of digital literary works examined. It should be noted that over 50% of verbal links are represented by non-predicative nominative constructions (such as: *Miriam, My village*) or simple elliptical constructions of an imperative nature (*Look here! Find it out*). Single-word hyperlinks occur less frequently than two- and multi-component ones (only 24% in total, according to our observations). Hyperlinks realised as non-elliptical simple sentences occur with a frequency of 12.5%, whilst more complex constructions very rarely function as hyperlinks (around 3%).

As mentioned above, the hashtag as a phenomenon originated on Twitter in August 2007, when technologist Chris Messina suggested using the # symbol to group messages by topic [18]. The hashtag #sandiegofire is generally considered to be the first widely used hashtag. It was used to coordinate information about the wildfires in San Diego in October 2007. Since then, the hashtag has evolved from a technical tool into a cultural phenomenon, spreading across all major social media platforms – Instagram, Facebook, TikTok, LinkedIn and others.

From a morphological point of view, hashtags are predominantly single-word constructions: #love, #art, #travel, #picoftheday [2]. According to the results of our analysis, 71% of hashtags are single-word constructions, and 84% are nouns or substantivised forms. In our view, this trend reflects the tendency of hashtags towards categorisation and classification rather than predication, which is consistent with the observations of M. Zappavigna [28] and A.R. Daer, R. Hoffman & S. Goodman [9]. Phrasal constructions in which several words are written as a single unit

(#throwbackthursday, #followforfollow) account, according to our data, for 22%, whilst abbreviations (#tbt – throwback Thursday, #ootd – outfit of the day) make up only 7%, although some of them have become widely used online.

Functionally, hashtags can be divided into several types. Topic-based hashtags (#politics, #sports, #technology) indicate the subject matter of a post. Event hashtags (#oscars, #worldcup) mark a connection to a specific real-time event and often become a tool for creating a ‘live’ media event – a collective discussion in real time. Emotional hashtags (#mood, #blessed, #grateful) serve an interpersonal rather than an informational function, expressing the author’s emotional stance. Finally, commercial and brand hashtags (#nike, #justdoit) are used for marketing purposes.

As our analysis of the blogosphere shows, 51% of posts do not use hashtags at all, whilst 37% contain hashtags as the sole text element of the caption – without any accompanying text. This fact indicates a polarisation of practices: some authors completely refrain from tagging, whilst others use hashtags as an independent linguistic act. It is worth noting that this trend is, to a certain extent, consistent with the observations of L. Yang et al. [26] regarding the platform-specific nature of hashtag usage, since their role and frequency differ fundamentally depending on the communicative norms of a particular platform.

It is worth noting that an excessive use of hashtags – the so-called ‘hashtag stuffing’ – is viewed negatively by the community and reduces the perceived quality of a post. This fact alone indicates that established norms for the use of hashtags have emerged in social media practice, and any breach of these norms is regarded as a sign of dishonest communication. Moreover, the phenomenon of ‘algorithmic optimisation’ of hashtags, whereby users select tags not on the basis of thematic relevance but according to search popularity, indicates that the hashtag has acquired a distinct pragmatic dimension, which often diverges from its original indexing function.

At the next stage of work, we compared hashtags and hyperlinks across five key parameters: structural impact on the text; nature of user interaction; semantic density and specificity; degree of author control; and contextual dependence.

So, a fundamental difference is observed in terms of the structural impact of hashtags and hyperlinks on the text involved. Whilst a hashtag is embedded within the text of a post but has virtually no effect on its content structure (the post ‘Beautiful sunset (+ picture) #sunset #beach #summer’ remains exactly the same message with and without the hashtags), a hyperlink, on the contrary, is constitutive of a hypertextual work and its removal destroys the very structure of the text. E.g., in R.Kendall’s “Clues”, the removal of hyperlinks would mean transforming the work into a disjointed collection of fragments. In other words, a hashtag is an additional element, whereas a hyperlink is an immanent feature of a digital literary text.

In terms of user interaction, both elements require active participation, though the nature of this participation differs. Interaction with a hashtag involves navigating to aggregated content, that is, to a collection of independent documents linked by a common tag. Interaction with a hyperlink involves navigation within a single work (or, in the case of an external link, to a specific document). E. Aarseth describes three types of user functions in an ergodic text: exploration, configuration and textonymy (recording) [3]. From this viewpoint, a hashtag corresponds primarily to the function of exploration, whereas a hyperlink in a literary work corresponds to the function of configuration: the reader does not merely explore, but co-constructs the narrative.

As to semantic density, hashtags tend to be more general in nature (#love or #art cover a vast semantic field), and this generality makes them versatile aggregation tools but reduces their accuracy. Both E. Cunha et al. [8] and D.Liu et al. [17] note a significant thematic diffuseness in hashtagged content since the same tag often unites posts that are only indirectly related to its literal meaning. This feature undoubtedly indicates a divergence between the formal and pragmatic semantics of a hashtag. Hyperlinks, by contrast, are highly context-dependent: their semantic weight is determined by a specific narrative context, and the same anchor phrase carries fundamentally different semantic weight in different works.

The nature of author’s control over hashtags and hyperlinks is also quite specific, for we can find a significant asymmetry at play here. The author of a hypertext work has complete control over the linking system: they determine where each link leads, what alternatives are offered to the reader, and which paths are fundamentally inaccessible. In this way they are close to the options given to video game players [1;24]. A social media user employing a hashtag does not control what content will be aggregated under that tag: they merely mark their post as part of a certain thematic stream formed collectively. Thus, we believe that this fundamental difference in the degree of authorial control reflects a broader tension between individual authorship and collective production of meaning within the two types of digital discourse as a whole.

Whilst hyperlinks in digital literature are created and controlled by the author, hashtags exist within the institutional space of a platform that determines the algorithms for aggregating,

displaying and ranking content. For instance, the Twitter/X platform has, at various times, imposed restrictions on the use of certain hashtags, blocked trends or, conversely, artificially promoted them. This means that the hashtag, as a hypertextual element, is fundamentally mediated by institutional and algorithmic factors, which distinguishes it significantly from a hyperlink, which functions within the relatively autonomous space of the author's text and can have greater creative potential.

Conclusions and perspectives of the research. To sum up, this study confirms that hashtags and hyperlinks can and should be viewed as different manifestations of one and the same hypertextual principle. Despite the difference in discursive contexts – mass communication in the case of hashtags and artistic narrative in the case of hyperlinks – both phenomena share key characteristics: metatextual status, the principle of non-linear connectivity, and dependence on user activation. At the same time, our comparison reveals fundamental differences between them. The hashtag functions as a reduced hypertext index, oriented towards a mass audience and characterised by a high degree of standardisation, low semantic specificity and collective production of meaning. The hyperlink, in its turn, constitutes an immanent narrative element that shapes the architecture of the text, ensures its variability, and presupposes individual author-reader interaction. We see perspectives for further research in a comparative diachronic analysis of the frequency of use and basic characteristics of hashtags and hyperlinks, which will provide an opportunity to understand their contemporary essence and role in shaping digital information environment within media and artistic discourse.

Література

1. Пожарицька, О. О. (2021). Жанрова таксономія відеоігор. *Нова філологія*, № 81, т. 2, с. 66–76. <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-81-2-9>
2. Пожарицька, О., Садковська, О. (2022). Структурно-комунікативні особливості хештегів у сучасному медіадискурсі. У: *Science, Innovations and Education: Problems and Prospects*. Proceedings of the 11th International Scientific and Practical Conference. Tokyo: CPN Publishing Group, pp. 702–709.
3. Aarseth, E. J. (1997). *Cybertext: Perspectives on Ergodic Literature*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 203 p.
4. Bedford, M. (2000). *The Virtual Disappearance of Miriam*. URL: <https://labs.dreamingmethods.com/miriam/> (дата звернення: 09.04.2026).
5. Bolter, J. D. (2001). *Writing Space: Computers, Hypertext, and the Remediation of Print* (2nd ed.). Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, 324 p.
6. Bush, V. (1945). As We May Think. *The Atlantic Monthly*, Vol. 176, No. 1, pp. 101–108. URL: <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/1945/07/as-we-may-think/303881/> (дата звернення: 09.04.2026).
7. Corfman, A. (2017). *Open Sorcery*: комп'ютерна гра. URL: <https://store.steampowered.com> (дата звернення: 09.04.2026).
8. Cunha, E., Magno, G., Comarela, G., Almeida, V., Gonçalves, M. A., Benevenuto, F. (2011). Analyzing the dynamic evolution of hashtags on Twitter: A language-based approach. In: *Proceedings of the Workshop on Language in Social Media (LSM 2011)*, pp. 58–65. URL: <https://aclanthology.org/W11-0708/> (дата звернення: 09.04.2026).
9. Daer, A. R., Hoffman, R., Goodman, S. (2014). Rhetorical functions of hashtag forms across platforms. In: *Proceedings of the ACM SIGDOC Conference*, pp. 1–8. <https://doi.org/10.1145/2666216.2666231>
10. Genette, G. (1982). *Palimpsestes: La littérature au second degré*. Paris: Éditions du Seuil, 626 p.
11. Herring, S. C. (2007). A faceted classification scheme for computer-mediated discourse. *Language@Internet*, Vol. 4, Article 1. URL: <https://scholarworks.iu.edu/journals/index.php/li/article/view/37562> (дата звернення: 09.04.2026).
12. Jackson, S. (1997). *My Body – a Wunderkammer*. URL: <http://www.altx.com/thebody/> (дата звернення: 09.04.2026).
13. Joyce, M. (1990). *afternoon, a story*. Watertown: Eastgate Systems.
14. Kendall, R. (2001–2008). *Clues*. URL: <https://www.wordcircuits.com/clues/> (дата звернення: 09.04.2026).
15. Landow, G. P. (2006). *Hypertext 3.0: Critical Theory and New Media in an Era of Globalization*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 436 p.
16. Landow, G. P. (1992). *Hypertext: The Convergence of Contemporary Critical Theory and Technology*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 232 p.
17. Liu, D., Percival, D., Fienberg, S. (2010). User interest and interaction structure in online forums. *Proceedings of the International AAAI Conference on Web and Social Media*, Vol. 4 (1), pp. 283–286. <https://doi.org/10.1609/icwsm.v4i1.14059>
18. Messina, C. (2007). Groups for Twitter; or a proposal for Twitter tag channels. URL: <https://factoryjoe.com/2007/08/25/groups-for-twitter-or-a-proposal-for-twitter-tag-channels/> (дата звернення: 09.04.2026).
19. Morozova, I. B., Pozharytska, O. O. (2021). Literary characters and their verbal mimicry through the prism of Gestalt analysis. *Arab World English Journal*, Vol. 12, No. 2, pp. 457–468. <https://doi.org/10.24093/awej/vol12no2.31>
20. Moulthrop, S. (1992). *Victory Garden*. Watertown: Eastgate Systems. URL: <http://www.eastgate.com/VG/VGStart.html> (дата звернення: 09.04.2026).
21. Nelson, T. H. (1965). Complex information processing: A file structure for the complex, the changing and the indeterminate. In: *Proceedings of the ACM 20th National Conference*, pp. 84–100. <https://doi.org/10.1145/800197.806036>

22. Pozharytska, O. (2016). Computer literature as a new modus of the readers' existence. *Science and Education a New Dimension. Philology*, Vol. IV (23), Issue 100, pp. 27–32.
23. Pozharytska, O., Morozova, I. (2025). Exploring linguistic patterns and engagement in digital narratives: A computational analysis of “Clues”. *Research Journal in Advanced Humanities*, Vol. 6, No. 2. <https://doi.org/10.58256/hg4htd77>
24. Pozharytska, O., Morozova, I., Miliutina, K., Gusieva, G., Lenska, O. (2023). The computer game as an alternative artistic discourse. *Theory and Practice in Language Studies*, Vol. 13, No. 2, pp. 311–317. <https://doi.org/10.17507/tpls.1302.05>
25. *The Case of the Solitary Resident* (n.d.). Комп'ютерна гра. URL: <https://itch.io> (дата звернення: 22.03.2026).
26. Yang, L., Sun, T., Zhang, M., Mei, Q. (2012). We know what @you #tag: Does the dual role affect hashtag adoption? In: *Proceedings of the 21st International World Wide Web Conference*, pp. 261–270. <https://doi.org/10.1145/2187836.2187872>
27. Zappavigna, M. (2012). *Discourse of Twitter and Social Media: How We Use Language to Create Affiliation on the Web*. London: Continuum, 240 p.
28. Zappavigna, M. (2015). Searchable talk: The linguistic functions of hashtags. *Social Semiotics*, Vol. 25, No. 3, pp. 274–291. <https://doi.org/10.1080/10350330.2014.996948>

References

1. Pozharytska, O.O. (2021) ‘Zhanrova taksonomiia videoihor [Genre taxonomy of video games]’, *Nova filolohiia*, 81(2), pp. 66–76. DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-81-2-9>
2. Pozharytska, O. and Sadkovska, O. (2022) ‘Strukturno-komunikativni osoblyvosti kheshtehiv u suchasnomu media-dyskursi [Structural and communicative features of hashtags in modern media discourse]’, in *Science, innovations and education: problems and prospects*. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference. Tokyo: CPN Publishing Group, pp. 702–709.
3. Aarseth E. J. *Cybertext: Perspectives on Ergodic Literature*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1997. 203 p.
4. Bedford M. The Virtual Disappearance of Miriam [Електронний ресурс]. 2000. URL: <https://labs.dreamingmethods.com/miriam/> (дата звернення: 09.04.2026).
5. Bolter J. D. *Writing Space: Computers, Hypertext, and the Remediation of Print*. 2nd ed. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, 2001. 324 p.
6. Bush V. As We May Think // *The Atlantic Monthly*. 1945. Vol. 176, No. 1. P. 101–108. URL: <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/1945/07/as-we-may-think/303881/> (дата звернення: 09.04.2026).
7. Corfman A. Open Sorcery [Електронний ресурс]: комп'ютерна гра. 2017. URL: <https://store.steampowered.com> (дата звернення: 09.04.2026).
8. Cunha E., Magno G., Comarela G., Almeida V., Gonçalves M. A., Benevenuto F. Analyzing the Dynamic Evolution of Hashtags on Twitter: A Language-Based Approach // *Proceedings of the Workshop on Language in Social Media (LSM 2011)*. 2011. P. 58–65. URL: <https://aclanthology.org/W11-0708/> (дата звернення: 09.04.2026).
9. Daer A. R., Hoffman R., Goodman S. Rhetorical Functions of Hashtag Forms Across Platforms // *Proceedings of the ACM SIGDOC Conference*. 2014. P. 1–8. URL: <https://doi.org/10.1145/2666216.2666231> (дата звернення: 09.04.2026).
10. Genette G. *Palimpsestes: La littérature au second degré*. Paris: Éditions du Seuil, 1982. 626 p.
11. Herring S. C. A Faceted Classification Scheme for Computer-Mediated Discourse // *Language@Internet*. 2007. Vol. 4. Article 1. URL: <https://scholarworks.iu.edu/journals/index.php/li/article/view/37562> (дата звернення: 09.04.2026).
12. Jackson S. *My Body – a Wunderkammer* [Електронний ресурс]. 1997. URL: <http://www.altx.com/thebody/> (дата звернення: 09.04.2026).
13. Joyce M. *afternoon, a story* [Електронний ресурс]. Watertown: Eastgate Systems, 1990.
14. Kendall R. *Clues* [Електронний ресурс]. 2001–2008. URL: <https://www.wordcircuits.com/clues/> (дата звернення: 09.04.2026).
15. Landow G. P. *Hypertext 3.0: Critical Theory and New Media in an Era of Globalization*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2006. 436 p.
16. Landow G. P. *Hypertext: The Convergence of Contemporary Critical Theory and Technology*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1992. 232 p.
17. Liu, D., Percival, D., & Fienberg, S. (2010). User Interest and Interaction Structure in Online Forums. *Proceedings of the International AAAI Conference on Web and Social Media*, 4(1), 283–286. <https://doi.org/10.1609/icwsm.v4i1.14059>
18. Messina C. Groups for Twitter; or a proposal for Twitter tag channels [Електронний ресурс]. 2007. URL: <https://factoryjoe.com/2007/08/25/groups-for-twitter-or-a-proposal-for-twitter-tag-channels/> (дата звернення: 09.04.2026).
19. Morozova I. B., Pozharytska O. O. Literary Characters and Their Verbal Mimicry through the Prism of Gestalt Analysis // *Arab World English Journal*. 2021. Vol. 12, No. 2. P. 457–468. DOI: <https://doi.org/10.24093/awej/vol12no2.31>
20. Moulthrop S. *Victory Garden* [Електронний ресурс]. Watertown: Eastgate Systems, 1992. URL: <http://www.eastgate.com/VG/VGStart.html> (дата звернення: 09.04.2026).
21. Nelson T. H. Complex Information Processing: A File Structure for the Complex, the Changing and the Indeterminate // *Proceedings of the ACM 20th National Conference*. 1965. P. 84–100. URL: <https://doi.org/10.1145/800197.806036> (дата звернення: 09.04.2026).
22. Pozharytska O. Computer Literature as a New Modus of the Readers' Existence // *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2016. Vol. IV (23). Issue 100. P. 27–32.
23. Pozharytska O., Morozova I. Exploring Linguistic Patterns and Engagement in Digital Narratives: A Computational Analysis of “Clues” // *Research Journal in Advanced Humanities*. 2025. Vol. 6, No. 2. URL:

<https://royalliteglobal.com/advanced-humanities/article/view/1999> (дата звернення: 09.04.2026). DOI: <https://doi.org/10.58256/hg4htd77>

24. Pozharytska O., Morozova I., Miliutina K., Gusieva G., Lenska O. The Computer Game as an Alternative Artistic Discourse // Theory and Practice in Language Studies. 2023. Vol. 13, No. 2. P. 311–317. DOI: <https://doi.org/10.17507/tpls.1302.05>

25. The Case of the Solitary Resident [Електронний ресурс]: комп'ютерна гра / The Sleuth Academy. URL: <https://itch.io> (дата звернення: 22.03.2026).

26. Yang L., Sun T., Zhang M., Mei Q. We Know What @You #Tag: Does the Dual Role Affect Hashtag Adoption? // Proceedings of the 21st International World Wide Web Conference. 2012. P. 261–270. URL: <https://doi.org/10.1145/2187836.2187872> (дата звернення: 09.04.2026).

27. Zappavigna M. Discourse of Twitter and Social Media: How We Use Language to Create Affiliation on the Web. London: Continuum, 2012. 240 p.

28. Zappavigna M. Searchable Talk: The Linguistic Functions of Hashtags // Social Semiotics. 2015. Vol. 25, No. 3. P. 274–291. URL: <https://doi.org/10.1080/10350330.2014.996948> (дата звернення: 09.04.2026).

ПОЖАРИЦЬКА Олена Олександрівна,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри граматики англійської мови Одеського національного університету імені І. І. Мечникова; вул. Змієнка Всеволода, 2, Одеса, 65026, Україна;

e-mail: grammarlena@onu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-4820-8129>

ГІПЕРТЕКСТ У ЦИФРОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ ТА СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА: ГІПЕРПОСИЛАННЯ ПРОТИ ХЕШТЕГІВ

Анотація. Цифрова трансформація комунікації, яка розпочалася наприкінці ХХ століття та посилилася з появою Web 2.0, призвела до розвитку нових принципів текстової організації, серед яких гіпертекст займає центральне місце. Вперше запропонований Тедом Нельсоном у 1965 році, гіпертекст позначає нелінійну систему взаємопов'язаних текстових фрагментів. Подана стаття зосереджується на двох конкретних проявах гіпертекстуальності: гіперпосиланнях, що функціонують у цифровій художній літературі, та хештегах, що використовуються в дискурсі соціальних мереж. Хоча ці явища походять з різних комунікативних середовищ і виконують різні функції, вони демонструють низку спільних структурних, семантичних та прагматичних особливостей, що дозволяє аналізувати їх в рамках єдиної теоретичної бази. **Актуальність** дослідження полягає в недостатній увазі до порівняльного аналізу цих елементів у лінгвістиці, незважаючи на широкі дослідження теорії гіпертексту та лінгвістики соціальних мереж. Метою цієї статті є виявлення як спільних, так і відмінних характеристик гіперпосилань та хештегів, а також пропонування моделі їхньої кореляції як форм гіпертекстової зв'язності. Дослідження базується на аналізі корпусу цифрових літературних творів, що включає канонічні гіпертексти, а також сучасні інтерактивні наративи, та корпусу публікацій з Instagram популярних інфлюенсерів. Методи дослідження охоплюють лінгвістичний аналіз, контекстуальну інтерпретацію та елементи кількісного аналізу. Результати роботи демонструють, що гіперпосилання та хештеги функціонують як метатекстуальні засоби, що забезпечують нелінійну навігацію та взаємодію з користувачем. Однак вони суттєво відрізняються своєю структурною роллю, семантичною специфічністю та ступенем авторського контролю. Хоча гіперпосилання є конститутивними елементами цифрового наративу, формуючи його архітектуру та уможливаючи ергодичне читання, хештеги служать інструментами індексування, що сприяють тематичній агрегації в середовищах, керованих платформами. Зроблено висновок про те, що гіперпосилання та хештеги представляють два різні еволюційні шляхи гіпертексту: один орієнтований на складність наративу та авторський дизайн, інший — на комунікативну ефективність та колективне творення сенсу.

Ключові слова: гіпертекст, гіперпосилання, хештег, соціальні мережі, дискурс, художня література, наратив.

Статтю прийнято 20.02.2026

Статтю затверджено до публікації 10.04.2026

Дата публікації 25.05.2026

UDC 811.111'37

<https://doi.org/10.18524/2307-4558.2026.45.357818>

Це стаття відкритого доступу
за ліцензією CC BY-NC 4.0

STANKO Daryna,

Doctor of Philology, Professor at the Department of English Philology, Uzhhorod National University, 3 Narodna Square, Uzhhorod, Zakarpattia Region, Ukraine;

e-mail: daryna.stanko2021@gmail.com;

<https://orcid.org/0000-0002-7858-8663>

FANFICTION TERMINOLOGY AS A MANIFESTATION OF PARTICIPATORY CULTURE IN DIGITAL DISCOURSE

Summary. The article explores fanfiction terminology as a manifestation of participatory culture in digital discourse. The study is grounded in contemporary approaches to terminology theory and discourse analysis, which interpret terminological systems as dynamic, context-dependent, and socially constructed phenomena rather than strictly regulated and standardized structures. Within this framework, fanfiction communities are viewed as interactive

environments where users actively create, modify, and spread specialized vocabulary, thus forming a non-institutionalized yet functionally organized terminological system. The **aim** of the study is to investigate the structural, semantic, and functional characteristics of fanfiction terminology. The research identifies and classifies the main types of terminological units used in fanfiction communities, including genre and subgenre markers, relationship-related terms, narrative technique labels, and interactional units associated with content production and dissemination. Particular attention is paid to the mechanisms of term formation, such as abbreviation, compounding, blending, and semantic shift, which demonstrate a high degree of linguistic economy, flexibility, and creativity typical of digital communication. The semantic analysis reveals that fanfiction terminology is characterized by polysemy, metaphorization, and contextual variability. These properties allow for the flexible interpretation and adaptation of meaning across different fandoms, platforms, and communicative contexts. Furthermore, the study determines the key communicative and pragmatic functions of terminological units, including categorization, evaluation, identity construction, discourse organization, and facilitation of interaction. The findings confirm that fanfiction terminology plays a crucial role in structuring digital interaction, supporting collaborative practices, and maintaining shared knowledge within fan communities. It is concluded that fanfiction terminology constitutes a significant object of linguistic research, as it reflects broader processes of language change, the expansion of non-institutionalized terminological systems, and the influence of participatory culture on contemporary discourse practices.

Keywords: fanfiction terminology, digital discourse, participatory culture, fan communities, semantic properties, word formation, online communication.

Statement of the Research Problem and Its Relevance. In the context of rapid digitalization and the expansion of online communication, new forms of discourse have emerged, significantly transforming linguistic practices and the ways in which specialized vocabularies develop. One of the most dynamic environments for such transformations is fan culture, particularly fanfiction communities, which function within the broader framework of participatory culture. These communities are characterized by active user engagement, collaborative content creation, and the reinterpretation of existing cultural texts, resulting in the formation of specific linguistic systems.

Fanfiction, as a form of user-generated narrative based on pre-existing fictional worlds, has evolved into a complex communicative space where participants not only create texts but also develop and actively use a specific set of terminological units. These terms serve as markers of community membership, tools for categorizing narrative conventions, and means of structuring interaction within digital platforms. Therefore, fanfiction terminology can be considered a distinct subsystem of digital discourse shaped by both linguistic and sociocultural factors.

The relevance of this study is determined by the increasing scholarly interest in non-institutionalized terminological systems that emerge outside traditional scientific and professional domains. Unlike classical terminology, which is typically standardized and regulated, fanfiction terminology is characterized by variability, dynamism, and a strong dependence on communicative context. This makes it a valuable object of linguistic investigation within discourse studies, cognitive linguistics, and modern terminology theory.

Terminology is traditionally defined as a system of specialized lexical units that reflect conceptual structures within a particular field of knowledge [1]. Such systems are typically characterized by internal organization, precision, and a clear relationship between linguistic form and conceptual content [4]. At the same time, contemporary approaches emphasize the dynamic nature of terminology and its dependence on communicative and cognitive factors.

Modern terminology studies distinguish between descriptive, prescriptive, and explanatory approaches, highlighting the importance of analyzing terminological units not only as fixed elements but also as context-dependent and evolving phenomena [6]. This perspective is especially relevant for examining emerging terminologies in digital environments.

In Ukrainian linguistic research, particular attention has been paid to issues of terminology formation, semantic organization, and normalization. It is noted that the development of terminological units involves challenges related to semantic consistency and standardization [3]. At the same time, communicative and cognitive approaches stress the role of discourse and context in shaping terminological systems [2]. The concept of a term system as a structured and interconnected set of units remains central to understanding how terminology functions within specific domains [4]. Additionally, the interaction between terminology and translation is viewed as a complex process involving both linguistic and conceptual alignment [5].

However, traditional terminology studies mainly focus on institutionalized domains such as science and professional communication. In contrast, contemporary digital discourse gives rise to new types of terminological systems that emerge organically within online communities and are not subject to strict standardization.

Research on participatory culture and fan communities provides an important framework for understanding these processes. Participatory culture is associated with active audience involvement in content creation and dissemination [8]. Within such environments, fan communities develop their own communicative practices and linguistic resources, forming specific discourse systems [7].

Despite the growing interest in digital discourse and fan culture, the linguistic dimension of fanfiction, particularly its terminology, remains insufficiently explored. Existing studies primarily

focus on cultural, social, or narrative aspects, while the systematic analysis of terminological units and their functions has received limited attention.

Thus, there is a need for a comprehensive linguistic analysis of fanfiction terminology as a dynamic, context-dependent system that reflects the principles of participatory culture and the specifics of digital discourse. This study aims to address this gap by integrating approaches from terminology theory and discourse analysis.

Purpose and Objectives. The aim of the study is to investigate fanfiction terminology as a manifestation of participatory culture in digital discourse, with a focus on its structural, semantic, and functional characteristics. The objectives of the study are: to define the concept of fanfiction terminology within the framework of modern terminology studies and digital discourse analysis; to identify and classify the main types of terminological units used in fanfiction communities; to analyze the structural features of fanfiction terms, including their formation mechanisms and word-building patterns; to examine the semantic properties of fanfiction terminology, including polysemy, metaphorization, and contextual variability; to determine the communicative and pragmatic functions of terminological units in fanfiction discourse.

The empirical material comprises English fanfiction texts and glossaries published on major fan platforms such as *Archive of Our Own* (AO3), *FanFiction.net* communities [9; 10]. These sources reflect authentic user-generated discourse, providing a representative corpus of contemporary fanfiction terminology.

The research employs a combination of methods: descriptive and analytical – for defining and classifying terminological units; structural-semantic analysis – to determine internal organization and interrelations among terms; motivational and word-formation analysis – to identify derivational models and semantic shifts.

Main Findings. The analysis of fanfiction discourse has made it possible to identify and classify the main types of terminological units used in fanfiction communities. The findings demonstrate that fanfiction terminology constitutes a heterogeneous and dynamic system that reflects both narrative conventions and communicative practices of digital interaction.

First, a significant group of terminological units includes **genre and subgenre markers**, which are used to categorize texts according to narrative structure and thematic focus (e.g., *angst*, *fluff*, *hurt/comfort*). These terms function as organizational tools that facilitate navigation within large digital archives and help users select texts based on their preferences.

Second, **relationship-oriented terms** represent a central component of fanfiction terminology. Units such as *ship*, *OTP* (*one true pairing*), *slash*, *femslash* denote specific types of character relationships and play a crucial role in structuring fan narratives. These terms not only classify content but also reflect the values and interpretative practices of fan communities.

Third, the analysis reveals a group of **authorial and narrative technique markers**, including terms like *AU* (*alternative universe*), *OOC* (*out of character*), *canon*, *headcanon*. These units describe deviations from original source material, narrative strategies, and degrees of adherence to canonical texts. Their usage indicates a high level of meta-discursive awareness among participants.

Another important category consists of **interactional and platform-specific terms**, such as *fic*, *oneshot*, *drabble*, *beta reader*. These terms are closely connected with the production, editing, and dissemination of fanfiction texts and reflect the collaborative nature of participatory culture. A set of **evaluative and affective terms** has been identified, including *Mary Sue*, *self-insert*, which are used to assess narrative quality and characterize certain types of characters or authorial choices. These units perform a regulatory function within the community by shaping norms and expectations.

Structurally, fanfiction terminology demonstrates a high degree of abbreviation (*OTP*, *AU*), compounding (*fanfiction*, *headcanon*), and semantic shift, often involving recontextualization of existing lexical units. Semantically, many terms exhibit polysemy and context-dependence, with meanings that are negotiated within specific communities.

Overall, the classification of terminological units in fanfiction communities confirms that this terminology functions as an essential tool for organizing discourse, constructing community identity, and enabling efficient communication in digital environments.

The analysis of fanfiction terminology reveals a diverse range of structural features and word-formation mechanisms that reflect the dynamic and user-driven nature of digital discourse. The formation of fanfiction terms is characterized by a high degree of creativity, economy, and adaptability, which corresponds to the communicative needs of online communities.

One of the most prominent structural features is the widespread use of **abbreviation and acronymization**. Terms such as *AU* (alternative universe), *OOC* (out of character), and *OTP* (one true pairing) demonstrate a tendency toward linguistic compression, allowing users to convey

complex concepts in a concise form. These units function as efficient communicative tools and are easily recognizable within the community.

Another productive mechanism is **compounding**, which involves the combination of lexical elements into a single unit. Examples such as *fanfiction*, *headcanon*, *self-insert* illustrate how new meanings are constructed through the integration of existing lexical bases. These compounds often retain transparency, enabling users to infer meaning even without prior familiarity.

Blending also plays a role in the formation of fanfiction terminology, particularly in relationship labels and fandom-specific expressions. For instance, names of fictional pairings (often referred to as “ship names”) are created by merging parts of character names, resulting in hybrid lexical forms. This process reflects both linguistic creativity and the social practices of fandom.

Another important feature is **semantic shift and recontextualization**, where common lexical items acquire specialized meanings within the fanfiction context. Terms such as *canon* and *ship* illustrate this process: originally general-language words, they develop domain-specific meanings that are understood within the community.

In addition, **conversion (zero-derivation)** is frequently observed, as nouns and verbs interchange without formal morphological marking. For example, *to ship* (to support a romantic pairing) derives from the noun *ship*. This flexibility contributes to the economy and expressiveness of fan discourse.

The use of **affixation** is less systematic but still present, particularly in evaluative terms such as *Mary Sue*, which has generated derivatives and analogical formations. Furthermore, fanfiction terminology often incorporates elements of **informality and hybridity**, combining standard language with slang and internet-specific conventions.

Structural organization of fanfiction terminology reflects its non-standardized and evolving nature. The predominance of abbreviation, compounding, blending, and semantic transformation indicates that these terms are shaped not by institutional regulation but by the communicative practices of participatory culture.

The examination of the semantic properties of fanfiction terminology demonstrates that this subsystem of digital discourse is characterized by a high degree of polysemy, metaphorization, and contextual variability, which reflects its dynamic and community-driven nature.

One of the key features is **polysemy**, as many fanfiction terms possess multiple related meanings depending on the context of use. For example, the term *canon* may refer to the original source material, to the set of officially recognized events within a fictional universe, or to the degree of adherence of a fan-created text to that source. Similarly, *ship* can denote both a romantic pairing and the act of supporting such a pairing. This multiplicity of meanings does not lead to communicative ambiguity within fan communities, as interpretation is guided by shared knowledge and contextual cues.

Another important semantic process is **metaphorization**, which underlies the formation of many fanfiction terms. A significant number of units originate from metaphorical reinterpretation of existing lexical items. For instance, *ship* derives from *relationship*, metaphorically conceptualizing interpersonal dynamics as something that can be “constructed” or “supported.” Terms such as *fluff* metaphorically represent light, emotionally comforting content, while *angst* conveys emotional tension and distress through semantic extension. These metaphorical shifts contribute to the expressiveness and evaluative capacity of fanfiction terminology.

Fanfiction terminology exhibits pronounced **contextual variability**, as the meanings of terms are often shaped and modified by specific fandoms, platforms, or communicative situations. The same term may acquire nuanced interpretations depending on the narrative universe or community norms in which it is used. For example, the interpretation of *OOC* (out of character) may vary depending on how strictly a particular fandom adheres to canonical characterization. This variability indicates that meaning is not fixed but negotiated within discourse.

Semantic properties of fanfiction terms are closely linked to their **evaluative and pragmatic functions**. Many terms carry implicit judgments about narrative quality, character construction, or authorial choices. Units such as *Mary Sue* or *self-insert* encode critical evaluation and function as tools for regulating community standards. The semantic organization of fanfiction terminology is flexible, context-dependent, and highly responsive to communicative needs. The interaction of polysemy, metaphorization, and contextual variability ensures both efficiency and richness of meaning, allowing participants to convey complex ideas within a shared interpretative framework.

The analysis of fanfiction terminology makes it possible to determine a range of communicative and pragmatic functions performed by terminological units in fanfiction discourse. These units are not limited to naming or classification; they actively structure interaction, regulate communication, and contribute to the construction of meaning within fan communities.

First, terminological units perform a **categorizing function**, enabling users to organize and navigate large volumes of content. Terms such as *AU*, *angst*, *fluff*, *oneshot* serve as labels that classify texts according to genre, theme, length, or narrative features. This function ensures efficient information retrieval and helps readers select content that corresponds to their expectations.

Second, fanfiction terminology fulfills an important **communicative-economy function**. Abbreviations and condensed forms (e.g., *OTP*, *OOO*) allow users to convey complex ideas quickly and efficiently. This is particularly relevant in digital environments, where speed and brevity are valued. Another key function is **identity construction and group affiliation**. The use of specific terminological units signals membership in a particular fandom or community. Mastery of this terminology demonstrates insider knowledge and contributes to the formation of a shared linguistic identity among participants. Fanfiction terms also perform a **pragmatic-evaluative function**, as many units encode judgments about narrative quality, character portrayal, or stylistic choices. For example, terms like *Mary Sue* or *self-insert* are used to critique certain narrative patterns. In this way, terminology serves as a mechanism for expressing attitudes and regulating community norms. Terminological units have a **metacommunicative function**, as they are used to comment on the process of text creation and interpretation. Terms such as *canon*, *headcanon*, *OOO* allow participants to discuss narrative strategies, degrees of adherence to source material, and interpretative decisions. Another important function is **facilitating interaction and collaboration**. Terms like *beta reader* reflect the collaborative nature of fanfiction production and highlight the roles participants take within the community. This demonstrates that terminology is closely linked to social practices and interaction patterns. Finally, fanfiction terminology performs a **discursive-organizing function**, structuring communication within digital platforms by standardizing tags, descriptions, and metadata. This contributes to coherence and accessibility within the discourse.

Conclusions. The study has demonstrated that fanfiction terminology constitutes a dynamic and non-standardized subsystem of digital discourse, shaped by the principles of participatory culture. It has been established that fanfiction terms are formed through productive mechanisms such as abbreviation, compounding, blending, and semantic shift, reflecting the creative and adaptive nature of online communication. The analysis of semantic properties has shown that fanfiction terminology is characterized by polysemy, metaphorization, and contextual variability, which enable flexible meaning construction within specific communities. At the same time, terminological units perform a wide range of communicative and pragmatic functions, including categorization, evaluation, identity construction, and discourse organization. Overall, fanfiction terminology functions as an effective tool for structuring communication, facilitating interaction, and maintaining shared knowledge within fan communities, confirming its relevance as an object of modern linguistic research in the context of digital discourse.

Л і т е р а т у р а

1. Зарицький, М. С. (2004). Актуальні проблеми українського термінознавства: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Політехніка; ТОВ «Фірма «Періодика»», 124 с.
2. Іващенко, В. Л. (2013). Фреймове і комунікативне термінознавство в зарубіжній лінгвістиці. *Мовознавство*, № 1, с. 51–58.
3. Кияк, Т. Р. (2008). Семантичні аспекти нормалізації термінологічних одиниць. *Мова і культура. Серія «Філологія»*, вип. 3, т. 1, ч. 2, с. 57–71.
4. Попович, Ю. В., Бялик, В. Д. (2020). Поняття термінології та терміносистеми в сучасній лінгвістиці. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*, т. 31 (70), № 2 (2), с. 206–211.
5. Циткіна, Ф. О. (2003). Термінологія й переклад. Львів: ВЛІ, 187 с.
6. Cabré, M. T. (2003). Theories of Terminology: Their description, prescription and explanation. *Terminology*, No. 2, pp. 163–199.
7. Hills, M. (2017). From fan culture/community to the fan world: possible pathways and ways of having done fandom. *Palabra Clave*, Vol. 20 (4), pp. 856–883.
8. Jenkins, H. (1992). *Textual Poachers: Television Fans and Participatory Culture*. New York, 352 p.
9. FanFiction.net (n.d.). URL: <https://www.fanfiction.net/>
10. Archive of Our Own (n.d.). URL: <https://archiveofourown.org/>

R e f e r e n c e s

1. Zarytskyi, M. S. (2004), “Current issues of Ukrainian terminology”, *Aktual'ni problemy ukraïns'koho terminoznavstva*, Politekhnik; TOV “Firma ‘Periodyka’”, Kyiv, 124 p.
2. Ivashchenko, V. L. (2013), “Frame and communicative terminology studies in foreign linguistics”, *Movoznavstvo*, No. 1, pp. 51–58.
3. Kyiak, T. R. (2008), “Semantic aspects of the normalization of terminological units”, *Mova i kul'tura. Seriia ‘Filolohiia’*, Naukove vydavnytstvo, Kyiv, Vol. 3, Pt. 1, No. 2, pp. 57–71.

4. Popovych, Yu. V. and Bialyk, V. D. (2020), “The concept of terminology and term system in modern linguistics”, *Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: Philology. Social Communications*, Vol. 31(70), No. 2(2), pp. 206–211.
5. Tsytkina, F. O. (2003), “Terminology and translation”, *Terminolohiia y pereklad*, VLI, Lviv, 187 p.
6. Cabré, M. T. (2003), “Theories of Terminology: Their description, prescription and explanation”, *Terminology*, No. 2, pp. 163–199.
7. Hills, M. (2017), “From fan culture/community to the fan world: possible pathways and ways of having done fandom”, *Palabra Clave*, Vol. 20(4), pp. 856–883.
8. Jenkins, H. (1992), *Textual Poachers: Television Fans and Participatory Culture*, Routledge, New York, 352 p.
9. *FanFiction.net* (n.d.), available at: <https://www.fanfiction.net/>
10. *Archive of Our Own* (n.d.), available at: <https://archiveofourown.org/>

СТАНКО Дарина Василівна

доктор філологічних наук, професор кафедри англійської філології Ужгородського національного університету; пл. Народна 3, Ужгород, Закарпатська область, Україна; e-mail: daryna.stanko2021@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-7858-8663>

ТЕРМІНОЛОГІЯ ФАНФІКШЕНУ ЯК ПРОЯВ КУЛЬТУРИ УЧАСТІ У ЦИФРОВОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. У статті досліджується термінологія фанфікшену як прояв культури участі у цифровому дискурсі. Дослідження ґрунтується на сучасних підходах до теорії термінознавства та дискурс-аналізу, які трактують терміносистеми як динамічні, контекстуально зумовлені та соціально сконструйовані явища, а не як жорстко регламентовані й стандартизовані структури. У цьому контексті фанфікшн-спільноти розглядаються як інтерактивні середовища, у межах яких користувачі активно створюють, модифікують і поширюють спеціалізовану лексику, формуючи неінституціоналізовану, але функціонально впорядковану терміносистему. Метою дослідження є вивчення структурних, семантичних і функціональних характеристик термінології фанфікшену. У роботі визначено та класифіковано основні типи термінологічних одиниць, що використовуються у фанфікшн-спільнотах, зокрема жанрові та піджанрові маркери, терміни на позначення міжперсонажних взаємин, позначення наративних прийомів, а також одиниць, пов'язані з процесами створення та поширення контенту. Особливу увагу приділено механізмам термінотворення, таким як абревіація, словоскладання, блендинг і семантичне переосмислення, які відображають принципи мовної економії, гнучкості та креативності, притаманні цифровій комунікації. Семантичний аналіз засвідчив, що термінологія фанфікшену характеризується полісемією, метафоризацією та контекстуальною варіативністю. Ці властивості забезпечують гнучку інтерпретацію та адаптацію значень у межах різних фандомів, платформ і комунікативних ситуацій. Крім того, у дослідженні визначено основні комунікативні та прагматичні функції термінологічних одиниць, серед яких категоризація, оцінювання, конструювання ідентичності, організація дискурсу та забезпечення взаємодії. Отримані результати підтверджують, що термінологія фанфікшену відіграє важливу роль у структуруванні цифрової взаємодії, підтримці колаборативних практик і формуванні спільного знання в межах фан-спільнот. Зроблено висновок, що термінологія фанфікшену є вагомим об'єктом лінгвістичних досліджень, оскільки відображає ширші процеси мовних змін, розвиток неінституціоналізованих терміносистем і вплив культури участі на сучасні дискурсивні практики.

Ключові слова: термінологія фанфікшену, цифровий дискурс, культура участі, фан-спільноти, семантичні властивості, словотвір, онлайн-комунікація.

Статтю прийнято 03.03.2026

Статтю затверджено до публікації 10.04.2026

Дата публікації 25.05.2026

ТЕРМІНОЛОГІЯ

УДК 81'23:81'42:001.4
<https://doi.org/10.18524/2307-4558.2026.45.357828>

Це стаття відкритого доступу
 за ліцензією CC BY-NC 4.0

ГРОМКО Тетяна Василівна,

доктор філологічних наук, професор кафедри германських та східних мов і перекладу, Міжнародний університет,
 м. Одеса

e-mail: hromkot@gmail.com;

<https://orcid.org/0000-0002-4661-4302>

МЕТОДОЛОГІЯ КОДИФІКУВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ СУГЕСТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ В МЕЖАХ ОДЕСЬКОЇ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті обґрунтовано методологію кодифікування термінології сугестивної лінгвістики в межах Одеської лінгвістичної школи як інституційно сформованої терміносистеми сучасного українського мовознавства. **Мета дослідження** полягає в теоретичному осмисленні та реконструкції принципів, етапів і механізмів кодифікування термінології сугестивної лінгвістики, що сформувалася у працях представників Одеської лінгвістичної школи упродовж 2014–2024 років. **Об'єктом дослідження** є термінологія сугестивної лінгвістики як спеціалізована підсистема української лінгвістичної метамови. **Предмет дослідження** становлять методологічні засади її кодифікування, зокрема відбір, корпусна верифікація, семантичне уточнення, функціональна диференціація, ієрархізація, нормування та інтеграція термінів у цілісну терміносистему. **Методи дослідження** охоплюють описовий, системний, дефінітивний, компонентний, функціональний і корпусно орієнтований аналіз, що уможливають виявлення інваріантного ядра, динамічної периферії, сталих терміносполук і рівневої організації терміносистеми. **Результати дослідження** засвідчують, що термінологія сугестивної лінгвістики в межах Одеської лінгвістичної школи вже фактично кодифікується як цілісна, структурована й функціонально впорядкована система через корпусну повторюваність, результати дисертаційних досліджень, послідовну розробку проблематики в колективних монографіях, усталення термінологічних моделей і формування операційних схем аналізу мовного впливу. Виявлено, що цей процес супроводжується формуванням інваріантного ядра та динамічної периферії терміносистеми, а також стабілізацією ключових терміносполук у науковому дискурсі. Кодифікування постає не як механічне впорядкування окремих номінацій, а як реконструкція сформованої наукової методології, що забезпечує перехід від опису термінів до їх системного нормативного впорядкування та функціональної інтеграції в метамову сугестивної лінгвістики. **Перспективи дослідження** пов'язані зі створенням електронного словника термінів сугестивної лінгвістики, розширенням корпусу наукових текстів Одеської школи та застосуванням цифрових технологій для автоматизованої систематизації термінологічних одиниць.

Ключові слова: сугестивна лінгвістика, Одеська лінгвістична школа, терміносистема, кодифікування, мовний вплив, корпусна верифікація, метамова.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Одеська лінгвістична школа у сучасному українському мовознавстві постає не просто науковим напрямом чи сукупністю дослідницьких практик, а цілісним інтелектуальним явищем, що визначає траєкторії розвитку новітніх лінгвістичних парадигм. Її започаткуванням і концептуальним становленням українська наука завдячує передусім Т. Ю. Ковалевській, яка сформувала методологічний каркас школи, орієнтований на інтеграцію когнітивних, психолінгвістичних, прагмалінгвістичних і нейролінгвістичних підходів до аналізу мови як інструменту впливу. Не випадково у колективних працях школи підкреслюється, що дослідження її представників «завжди перебували на вістрі актуальної проблематики... із застосуванням складної та неординарної методологічної бази, переконливими й обґрунтованими висновками... з потужною теоретичною цінністю, науковою новизною та безсумнівним практичним значенням», – Т. Ковалевська [6, с. 9]. Водночас такий аспект в її характеристиці дозволяє говорити про Одеську лінгвістичну школу як про *методологічний центр формування нових мовознавчих знань*, зокрема у сфері сугестивної лінгвістики.

Актуальність нашого дослідження Одеської лінгвістичної школи зумовлена тим, що сучасна сугестивна лінгвістика вже вийшла за межі етапу становлення як окремого напрямку і демонструє ознаки сформованої наукової системи. У працях школи фіксується її інституційний статус як складника новітніх мовознавчих студій поряд із психолінгвістикою та когнітивною лінгвістикою [6, с. 2]. Водночас доведено, що сугестивні тексти характеризуються «наскрізною впливовістю лінгвальних елементів... та контекстуальною специфікою впливової експансії» [6, с. 11], що свідчить про системний характер мовного впливу як об'єкта дослідження.

Попри значний обсяг наукових розвідок сугестивної парадигми, однією з важливих проблем залишається відсутність цілісно описаної та науково кодифікованої терміносистеми сугестивної лінгвістики. Як засвідчують самі представники школи, «розгалуженість таких

наукових здобутків... зумовили потребу в систематизації, об'єднанні й структуризації найвагоміших досягнень» [6, с. 9], що достеменно фіксує внутрішню наукову необхідність переходу від накопичення знань до їх кодифікації. У цьому контексті особливої ваги набуває розуміння кодифікації не як традиційного теоретичного обговорення термінів, а як *реального наукового процесу*, що вже відбувся в межах школи і знайшов своє втілення у численних кваліфікаційних працях, колективних монографіях та прикладних дослідженнях, які забезпечують не лише опис явищ сугестивної комунікації, а й формування стабільних термінологічних одиниць, їх системних зв'язків та функціональних параметрів.

Наукова проблема нашого дослідження полягає у необхідності осмислення та теоретичного узагальнення методології кодифікування термінології сугестивної лінгвістики, яка фактично вже реалізована у практиці Одеської лінгвістичної школи, але ще не отримала достатнього концептуального опису як цілісна система. У цьому плані актуальним є не лише виявлення принципів кодифікації, але й реконструкція її етапів, механізмів та інструментів, що дозволяють розглядати терміносистему сугестивної лінгвістики як впорядковану метамову опису комунікативного впливу. А відтак, актуальність пропонованого дослідження визначається поєднанням двох чинників: з одного боку, високим рівнем розвитку сугестивної лінгвістики в межах Одеської школи, а з іншого – необхідністю її подальшої наукової кодифікації як системного явища сучасного українського мовознавства.

Аналіз досліджень проблеми. Проблематика сугестивної лінгвістики формується на перетині прагматики, психолінгвістики, когнітивної науки та дискурс-аналізу, у межах яких досліджуються механізми мовного впливу, інтерпретації та комунікативної взаємодії (Теун ван Дейк [17], Рут Водак [18], Дан Спербер і Дейдре Вілсон [16]). Водночас ці напрями, попри їхню теоретичну потужність, не сформували сугестивну лінгвістику як самостійну, цілісну дисципліну з усталеною терміносистемою. Попри наявність потужних досліджень мовного впливу в межах прагматики, когнітивної науки та дискурс-аналізу (Дуглас Байбер, Сьюзен Конрад, Ренді Реппен [15]; Лінн Боукер, Дженніфер Пірсон [11]; Кью Кагеура [13]; Тоні МакЕнері, Ендрю Гарді [14]), сугестивна лінгвістика як цілісний науковий напрям не була системно сформована в зарубіжному мовознавстві. І саме в межах Одеської лінгвістичної школи вона набуває статусу окремої дисципліни з власною терміносистемою та методологічним апаратом.

Українське мовознавство, зокрема в особі Одеської лінгвістичної школи, демонструє у цьому аспекті виразне новаторство: тут не лише інтегровано попередні теоретичні напрацювання, а й запропоновано принципово нову концепцію мови як інструмента впливу, що підлягає системному опису, моделюванню та кодифікації. Упродовж 2014–2024 років у межах школи сформовано цілісний корпус досліджень, представлений колективними монографіями: «Одеська лінгвістична школа: координати сучасних пошуків» (2014) [6], «Одеська лінгвістична школа: лінгвістика впливу» (2015) [7], «Одеська лінгвістична школа: парадигми сучасного мовознавства» (2016) [9], «Одеська лінгвістична школа: міждисциплінарні виміри» (2018) [8], «Одеська лінгвістична школа: дискурсивні студії» (2020) [3], «Одеська лінгвістична школа: когнітивно-дискурсивні дослідження» (2021) [5], «Одеська лінгвістична школа: інструментарій ідентифікації впливу» (2023) [4], «Одеська лінгвістична школа: пріоритетні напрями» (2024) [10]. Актуалізована в дослідженні, ця серія праць відображає послідовну еволюцію наукової парадигми – від концептуалізації мовного впливу до розроблення його аналітичного інструментарію та формування терміносистеми.

Попереднє узагальнення зазначених студій дає підстави констатувати, що термінологія сугестивної лінгвістики на сучасному етапі характеризується високим рівнем системності, ієрархічною організацією та функціональною спрямованістю. Вона формується як відкрита, динамічна терміносистема з інваріантним ядром базових понять і розгалуженою периферією, що відображає міждисциплінарні інтеграції та розширення дослідницького поля. Водночас саме в межах Одеської лінгвістичної школи ця терміносистема вперше набуває ознак цілісності, операційності та прикладної орієнтованості, що актуалізує потребу її подальшого впорядкування та кодифікації як метамови опису сугестивних процесів у сучасній комунікації.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є теоретичне осмислення та реконструкція методології кодифікування термінології сугестивної лінгвістики в межах Одеської лінгвістичної школи як цілісної наукової системи, що сформувалася упродовж 2014–2024 років і репрезентує інноваційний напрям сучасного українського мовознавства. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: (1) окреслити теоретичні передумови формування сугестивної лінгвістики як самостійної дисципліни; (2) проаналізувати корпус колективних монографій Одеської лінгвістичної школи як цілісний інституційний дискурс; (3) виявити структуру терміносистеми сугестивної лінгвістики, визначити її ядро та

периферію; (4) реконструювати етапи та механізми кодифікування термінів у межах досліджуваного напрямку; (5) узагальнити методи та інструменти, що забезпечують впорядкування термінологічного апарату; (6) обґрунтувати перспективи подальшої кодифікації терміносистеми сугестивної лінгвістики як метамови опису комунікативного впливу.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є термінологія сугестивної лінгвістики як підсистема сучасного українського мовознавства. Предметом дослідження є методологія кодифікування термінології сугестивної лінгвістики, зокрема принципи, етапи, механізми та інструменти її впорядкування в межах Одеської лінгвістичної школи.

Джерельна база, фактичний матеріал і методи дослідження. Джерельну базу дослідження становлять колективні монографії Одеської лінгвістичної школи 2014–2024 років, які репрезентують еволюцію наукової парадигми сугестивної лінгвістики: від концептуалізації мовного впливу до формування його термінологічного апарату та аналітичного інструментарію. До аналізу залучено також результати інших наукових студій, виконаних у межах школи, що відображають емпіричну реалізацію процесів кодифікації. Фактичним матеріалом дослідження є термінологічні одиниці сугестивної лінгвістики, зафіксовані у зазначених наукових працях, а також їх дефініції, функціональні характеристики та контекстуальні реалізації у науковому дискурсі.

Методологія дослідження базується на поєднанні загальнонаукових і спеціальних лінгвістичних методів. Описовий метод використано для фіксації та інтерпретації термінологічних одиниць і їх функціонування. Компонентний і дефінітивний аналізи забезпечують виявлення семантичної структури термінів і уточнення їх значень. Функціональний метод дозволяє встановити особливості вживання термінів у різних типах дискурсу та визначити їх роль у реалізації сугестивного впливу. Системний підхід застосовано для реконструкції внутрішньої організації терміносистеми, зокрема її ієрархії та зв'язків між елементами. Елементи корпусно орієнтованого аналізу використано для узагальнення даних і виявлення закономірностей функціонування термінологічних одиниць у науковому дискурсі.

Наукова новизна, теоретична і практична цінність дослідження. *Наукова новизна* дослідження полягає в тому, що вперше здійснено цілісну реконструкцію методології кодифікування термінології сугестивної лінгвістики в межах Одеської лінгвістичної школи як інституційно сформованої наукової системи. У роботі обґрунтовано поетапну модель кодифікації, що включає відбір термінологічних одиниць, їх системний аналіз, нормування та інтеграцію в межах цілісної терміносистеми. Визначено структурні особливості цієї терміносистеми, зокрема наявність інваріантного ядра та динамічної периферії, а також її когнітивно-дискурсивний характер. *Теоретична цінність* дослідження полягає в розвитку сучасних уявлень про терміносистему як метамову опису комунікативного впливу та в уточненні принципів її кодифікації в умовах міждисциплінарної інтеграції. Запропонований підхід поглиблює теорію термінознавства, зокрема в аспекті системної організації та функціональної спрямованості термінологічних одиниць. *Практична цінність* одержаних результатів полягає у можливості їх використання для подальшої стандартизації термінології сугестивної лінгвістики, укладання спеціалізованих словників, створення навчально-методичних матеріалів, а також у розробленні інструментів аналізу й моделювання комунікативного впливу в сучасних дискурсивних практиках.

Виклад основного матеріалу. Сугестивна лінгвістика в межах Одеської лінгвістичної школи постає не як сукупність окремих термінів або розрізнених дослідницьких підходів, а як цілісна інституційно сформована терміносистема, що виникла внаслідок тривалого й послідовного розвитку наукової парадигми упродовж 2014–2024 років. Саме системний характер цього процесу визначає її статус як самостійного напрямку сучасного мовознавства, що має власний концептуальний апарат, внутрішню ієрархію та методологічну завершеність. Як наголошується у програмних працях школи, наукові розвідки її представників відзначаються «складною та неординарною методологічною базою... з потужною теоретичною цінністю, науковою новизною та безсумнівним практичним значенням» [6, с. 9], що засвідчує не фрагментарність, а вже системність формування відповідного наукового знання.

У цьому контексті принципово важливим є розуміння того, що формування терміносистеми сугестивної лінгвістики відбувається в межах *єдиного інституційного дискурсу*, який репрезентує цілісний корпус досліджень, що забезпечує можливість його системного аналізу та подальшої кодифікації. Відповідно, сугестивна лінгвістика в межах цього корпусу постає не як периферійний або допоміжний напрям, а як «автономний, статистично верифікований і методологічно зрілий сегмент інституційного дискурсу» [1, с. 232], що має власну структурну організацію та функціональну визначеність.

Цілісність цього сегмента забезпечується передусім системною роботою з накопичення, осмислення та впорядкування наукового матеріалу, що знайшла відображення у серії

колективних монографій Одеської лінгвістичної школи. Уже в першому виданні підкреслюється, що «розгалуженість таких наукових здобутків... зумовили потребу в систематизації, об'єднанні й структурації найвагоміших досягнень» [6, с. 9]. Це положення головної редакторки Т.Ю. Ковалевської є принциповим, оскільки воно фіксує перехід від накопичення знань до їх системної організації, що становить необхідну передумову кодифікації терміносистеми.

Подальший розвиток цього підходу демонструє, що в межах школи відбувається не лише опис сугестивних явищ, а й формування їх концептуального апарату. Зокрема, встановлено, що сугестивні тексти характеризуються «наскрізною впливовістю лінгвальних елементів... та контекстуальною специфікою впливової експансії» [6, с. 11], що свідчить про системний характер мовного впливу як об'єкта дослідження, і зумовлює необхідність формування відповідної метамови, здатної адекватно описувати ці процеси, що й реалізується через розвиток термінології сугестивної лінгвістики.

Водночас еволюція цієї терміносистеми відображає послідовне ускладнення наукової моделі. Якщо на початковому етапі (2014–2016) увага зосереджується на окресленні предметного поля та базових категорій, то в подальших дослідженнях відбувається їх розширення та деталізація. У межах школи формується розгалужена система понять, що включає як загальнотеоретичні категорії (вплив, сугестія, дискурс), так і операційні одиниці (стратегії, індуктори, ідентифікатори, метапрограми), які функціонують у різних типах дискурсивних практик [3; 4].

Суттєвим є також те, що терміносистема сугестивної лінгвістики формується як ієрархічно організована структура, у межах якої виокремлюється стабільне інваріантне ядро та динамічна периферія. Як засвідчують дослідження в колективних монографіях школи, корпус публікацій школи характеризується чітко структурованою та методологічно узгодженою терміносистемою, що відповідає загальним закономірностям розвитку наукових терміносистем і свідчить про високий рівень їх внутрішньої впорядкованості – має чітку структурну організацію та демонструє ознаки методологічної зрілості. Саме така інтерпретація дозволяє перейти від розгляду окремих термінів до осмислення механізмів їх системного впорядкування, тобто до реконструкції методології кодифікування, яка становить предмет подальшого аналізу.

Еволюція терміносистеми сугестивної лінгвістики в межах Одеської лінгвістичної школи відбувається як послідовний і внутрішньо узгоджений процес, що охоплює період 2014–2024 років і відображає перехід від концептуалізації мовного впливу до його термінологічної систематизації та подальшої операціоналізації. Уже на початковому етапі розвитку школи підкреслюється, що дослідження школи мають «складну та неординарну методологічну базу... з потужною теоретичною цінністю, науковою новизною та безсумнівним практичним значенням» [6, с. 9], що визначає їх як основу формування нової термінологічної системи. Назвімо етапи становлення і розвитку терміносистеми сугестивної лінгвістики в межах Одеської лінгвістичної школи:

Початковий етап (2014–2016 рр.) характеризується концептуалізацією предметного поля сугестивної лінгвістики та формуванням її базових категорій. У працях цього періоду акцент зроблено на системному характері мовного впливу, що проявляється у «наскрізній впливовості лінгвальних елементів... та контекстуальній специфіці впливової експансії» [6, с. 11]. Названа властивість зумовлює потребу у створенні відповідного понятійного апарату, здатного відобразити складну природу сугестивних процесів. Водночас у цей період відбувається інтеграція різних теоретичних підходів, що дозволяє розглядати сугестивну лінгвістику як напрям, який поєднує прагмалінгвістичні, психолінгвістичні та нейролінгвістичні підходи до аналізу мовного впливу [2, с. 73; 14, с. 95].

Наступний етап розвитку (2018 р.) пов'язаний із поглибленням системного аналізу сугестогенних дискурсів і розширенням термінологічного апарату. У дослідженнях цього періоду посилюється увага до класифікації впливових механізмів, їх типологізації та функціональної диференціації, що сприяє формуванню більш складної та структурованої терміносистеми. Відповідно, термінологія починає виконувати не лише номінативну, а й аналітичну функцію, забезпечуючи опис механізмів мовного впливу в різних комунікативних ситуаціях.

У працях 2020 року відбувається подальша операціоналізація термінології, що проявляється у введенні понять, які описують конкретні механізми впливу, зокрема активатори, індуктори, техніки та стратегії. Це свідчить про перехід від загальнотеоретичного рівня до рівня прикладного аналізу, де терміни виконують функцію інструментів дослідження. У цей період терміносистема набуває більшої функціональної визначеності, що дозволяє використовувати її для аналізу конкретних дискурсивних практик.

Етап 2021 року характеризується інтеграцією попередніх напрацювань і формуванням цілісної когнітивно-дискурсивної моделі сугестивної лінгвістики. У цей час відбувається

узагальнення термінологічного апарату та його впорядкування, що створює передумови для подальшої кодифікації. Термінологія набуває ознак системності та внутрішньої узгодженості, що підтверджується її стабільним функціонуванням у науковому дискурсі.

У монографії 2023 року спостерігається суттєве розширення терміносистеми за рахунок введення нових аналітичних категорій, зокрема нейролінгвістичних метапрограм, ідентифікаторів впливу, комунікативних ролей та алгоритмів аналізу. Це свідчить про перехід до функціоналізації термінології, коли вона використовується не лише для опису, а й для моделювання сугестивних процесів. У цей період терміносистема набуває багатовимірного характеру, що дозволяє описувати складні когнітивно-дискурсивні структури.

Останній етап (2024 р.) відзначається подальшою технологізацією терміносистеми, що проявляється у введенні понять, пов'язаних із практичною реалізацією мовного впливу, таких як технологійний комплекс нейролінгвістичної корекції, медіавірус, інформаційно-психологічні операції та інші. Це свідчить про перехід терміносистеми на рівень прикладних моделей, здатних не лише описувати, а й впливати на комунікативні процеси.

У результаті такої еволюції терміносистема сугестивної лінгвістики формується як багаторівнева структура, що включає базові, когнітивні, операційні та технологічні компоненти. Вона характеризується внутрішньою узгодженістю, динамічністю та здатністю до подальшого розвитку, що визначає її як перспективний об'єкт для наукової кодифікації в межах сучасного мовознавства.

Методологія кодифікування термінології сугестивної лінгвістики в межах Одеської лінгвістичної школи спирається на принцип корпусної верифікації, відповідно до якого термінологічні одиниці не конструюються довільно, а встановлюються на підставі їх реального функціонування в науковому дискурсі. У цьому контексті науковий дискурс школи розглядається як інституційно цілісний і кількісно верифікований масив знання, що дозволяє об'єктивно фіксувати частотність, стабільність і функціональну релевантність термінів.

Практична реалізація цього принципу проведена нами з використанням корпусних інструментів аналізу, зокрема Wordlist, Keywords, KWIC та Collocations, які дають змогу виявити структурні доміанти терміносистеми. Так, у частотних списках (Wordlist) стабільно фіксуються базові терміни сугестивної лінгвістики, зокрема *сугестія*, *вплив*, *дискурс*, *стратегія*, *індуктор*, що засвідчує їх належність до інваріантного ядра терміносистеми. Водночас аналіз ключових слів (Keywords) дозволяє виявити одиниці з підвищеною семантичною значущістю в межах корпусу, серед яких *сугестивний вплив*, *сугестивний дискурс*, *механізм впливу*, що функціонують як концептуальні вузли наукового опису. Контекстуальний аналіз (KWIC) демонструє сталість функціонування термінів у типових наукових формулюваннях. Наприклад, у контекстах типу «*реалізація сугестивного впливу в політичному дискурсі*», «*механізми сугестивного впливу на адресата*», «*ідентифікація сугестивних стратегій*» простежується не лише повторюваність термінів, а й їх включеність у стійкі синтаксичні конструкції, що свідчить про їх нормативне закріплення. Така повторюваність підтверджує положення про те, що терміни функціонують не ізольовано, а в межах ustalених контекстуальних моделей.

Особливо показовим є аналіз колокацій (Collocations), який виявляє продуктивні термінові моделі. Зокрема, конструкція «*сугестивний + N*» демонструє високу частотність і варіативність реалізації: *сугестивний дискурс*, *сугестивний вплив*, *сугестивний потенціал*, *сугестивна стратегія*, *сугестивний механізм*. Повторюваність цієї моделі свідчить про її закріплення як продуктивного способу термінотворення. У цьому контексті важливим є положення про те, що серії однотипних термінів можуть розглядатися як еталони для утворення похідних термінів, що безпосередньо пов'язує колокаційний аналіз із процесом кодифікації.

Динамічний аспект корпусної верифікації відображається в аналізі тенденцій (Trends), який демонструє зростання частотності термінів сугестивної лінгвістики після 2018 року. Зокрема, значно активізується вживання таких одиниць, як *метапрограма*, *індуктор*, *ідентифікатор впливу*, *сугестогенний дискурс*, що корелює з розширенням дослідницького поля та поглибленням методологічного інструментарію. Така динаміка демонструє постулат: активізація окремих термінологічних сегментів корелює з появою нових дослідницьких векторів.

Водночас корпусний аналіз дозволяє виявити й проблемні зони терміносистеми, зокрема варіативність і конкуренцію термінів. Наприклад, паралельне функціонування форм *вплив* – *впливовість*, *сугестія* – *сугестивність*, *механізм* – *технологія впливу* свідчить про процес становлення терміносистеми. У цьому контексті принципово важливим є положення про те, що наявність синонімічних і варіантних термінів є показниками його постійного розвитку, що

дозволяє розглядати варіантність не як недолік, а як етап формування наукової метамови. Тобто корпусна верифікація забезпечує об'єктивне виявлення інваріантного ядра терміносистеми, фіксацію продуктивних термінотвірних моделей, аналіз контекстуального функціонування термінів і визначення динаміки їх розвитку. Саме на цій основі формується підґрунтя для подальшого нормування та кодифікації термінології сугестивної лінгвістики.

Методологічна модель кодифікування термінів сугестивної лінгвістики в межах Одеської лінгвістичної школи постає як поетапна система процедур, що поєднує корпусно орієнтований аналіз, семантичне уточнення та нормативне впорядкування термінологічних одиниць. Її формування спирається як на узагальнений досвід колективних монографій школи, так і на сучасні термінознавчі підходи до кодифікації, згідно з якими комплексний підхід органічно поєднує дескриптивний і прескриптивний аспекти дослідження.

У межах цієї моделі кодифікація розглядається не як одноразовий акт нормування, а як послідовний процес, що починається з відбору проблемних одиниць і завершується їх інтеграцією в цілісну терміносистему. Так, нами було відібрано характерні термінологічні одиниці, які спричиняють складнощі у кодифікації, що й визначило б вихідну точку методологічного аналізу.

Перший етап передбачає селекцію термінів, що характеризуються варіативністю, семантичною нестабільністю або конкуренцією форм. У корпусі сугестивної лінгвістики до таких належать, наприклад, пари *сугестія – сугестивність*, *вплив – впливовість*, *механізм впливу – технологія впливу*, які демонструють розходження у функціонуванні. Проведений відбір демонструє, що статистичний метод визначає звичні (вживані), але не обов'язково правильні мовні явища чи форми.

Другий етап полягає у перевірці відібраних одиниць за корпусними параметрами – частотністю, т.зв. «ключовістю», контекстуальною стабільністю та колокаційними зв'язками. Саме на цьому рівні відбувається розмежування між індивідуальним уживанням і системною належністю терміна. Наприклад, частота домінують одиниць *сугестивний вплив*, *сугестивний дискурс*, *сугестивна стратегія* підтверджує їх статус як елементів ядра терміносистеми. При цьому аналітичний метод допомагає виявити правильні, але не завжди звичні явища / форми, що дозволяє враховувати не лише частотність, а й нормативність. На цьому етапі застосовується дефінітивний і компонентний аналіз, спрямований на встановлення чітких меж значення терміна. Зокрема, компонентний аналіз для з'ясування семантичної структури термінів забезпечує розчленування складних понять на семантичні ознаки. Наприклад, термін *індуктор* може бути уточнений як елемент, що ініціює вплив, тоді як *активатор* – як елемент, що підсилює його реалізацію. У свою чергу, дефінітивний аналіз для унормування дозволяє закріпити ці відмінності на рівні дефініцій.

Подальший етап передбачає встановлення функційних відмінностей між термінами в межах дискурсу. У цьому контексті застосовується функційний метод для уточнення особливостей вживання синонімів, омонімів і паронімів. Наприклад, терміни *стратегія* і *техніка впливу* можуть співвідноситися як загальне і часткове, що визначає їх місце в ієрархії терміносистеми.

Наступний етап полягає у впорядкуванні термінів за принципом ієрархії та системних зв'язків. У межах сугестивної лінгвістики він передбачає розмежування базових, когнітивних і операційних одиниць як підхід, що визначає формування термінів як специфічну підсистему лексичного рівня, а лексико-семантичні відношення при цьому відображають семантичні кореляції між термінологічними одиницями.

Основним етапом кодифікації є нормування, що передбачає відбір оптимальних варіантів термінів відповідно до критеріїв точності, однозначності та системності, адже одним із необхідних критеріїв придатності терміна є його нормативність, а ознакою вдалого використання терміна є системність і однозначність. Наприклад, вибір між *сугестія* і *сугестивність* має здійснюватися з урахуванням їх функціонального навантаження та контекстуального вживання.

Завершальний етап передбачає включення кодифікованих одиниць у цілісну систему, що функціонує як метамова опису сугестивних процесів. У цьому контексті враховується, що наявність синонімічних і варіантних термінів є показниками його постійного розвитку, і це зумовлює необхідність їх упорядкування без втрати динамічності системи. До того ж, завжди актуальним є спостереження: термінологічний неологізм можна і слід утворювати, спираючись на питомий лексичний пласт, і це забезпечить адаптацію нових одиниць до національної мовної системи.

Таблиця 1. Етапи методології кодифікування термінів сугестивної лінгвістики

Етап	Зміст	Методи	Приклади
Відбір	Виявлення проблемних одиниць	статистичний аналіз	сугестія / сугестивність
Верифікація	Частотність, контексти, колокації	корпусні методи	сугестивний вплив
Семантичне уточнення	Визначення значення	компонентний, дефінітивний	індуктор / активатор
Функціональна диференціація	Розмежування ролей	функціональний метод	стратегія / техніка
Ієрархізація	Побудова структури	системний метод	базові / операційні
Нормування	Вибір нормативних форм	аналітичний метод	сугестія
Інтеграція	Включення в систему	системний підхід	терміносистема

Таким чином, методологічна модель кодифікування термінів сугестивної лінгвістики постає як складний, багаторівневий процес, у якому поєднуються корпусна верифікація, семантичний аналіз і нормативне впорядкування, що забезпечує формування цілісної та функціонально ефективною терміносистеми.

Реконструкція терміносистеми сугестивної лінгвістики в межах Одеської лінгвістичної школи засвідчує її чітко виражену ієрархічну організацію, що дозволяє розглядати її не як сукупність окремих термінів, а як багаторівневу метамову опису мовного впливу, адже терміни формують специфічну підсистему лексичного рівня, а їх функціонування визначається системними зв'язками, оскільки «лексико-семантичні відношення відображають семантичні кореляції між термінологічними одиницями. Водночас у межах наукового дискурсу Одеської лінгвістичної школи ця підсистема набуває статусу чітко структурованої та методологічно узгодженої терміносистеми, що дозволяє виокремити її рівневу організацію.

На базовому рівні функціонують фундаментальні категорії, які забезпечують концептуальне ядро терміносистеми: *вплив, сугестія, дискурс*. Саме ці одиниці характеризуються найвищою частотністю та стабільністю вживання, що відповідає їх статусу інваріантного ядра. Їх системоутворювальна роль пов'язана з тим, що вони відображають «наскрізну впливовість лінгвальних елементів... та контекстуальну специфіку впливової експансії» [6, с. 11], а отже, задають основні параметри опису сугестивних процесів.

Когнітивний рівень представлений термінами, що відображають внутрішні механізми сприйняття й обробки впливу: *метапрограма, емпація, сприйняття, активація*. Їх поява та закріплення в терміносистемі пов'язані з інтеграцією психолінгвістичних і нейролінгвістичних підходів, що забезпечує перехід від опису впливу до його когнітивного моделювання. У цьому контексті терміни виконують не лише номінативну, а й інтерпретаційну функцію, відображаючи внутрішні процеси взаємодії адресанта й адресата.

Операційний рівень охоплює терміни, що описують безпосередні інструменти реалізації впливу: *стратегія, індуктор, активатор, ідентифікатор*. Їх функціонування демонструє перехід до прикладного виміру сугестивної лінгвістики, де термінологія використовується як аналітичний інструмент. Повторюваність таких одиниць у науковому дискурсі та їх включеність у сталі контекстуальні моделі підтверджують їх нормативне закріплення й відповідність критеріям кодифікованого терміна.

Аналітичний рівень формують терміни, що забезпечують опис і моделювання сугестивних процесів: *алгоритм, параметр, модель, маркер*. Їх функціонування пов'язане з розвитком методологічного інструментаря школи, що дозволяє не лише фіксувати явища, але й здійснювати їх структурний аналіз. У цьому контексті серії однотипних термінів можуть розглядатися як еталони для утворення похідних термінів, що сприяє формуванню впорядкованих терміновірних моделей.

Дискурсивний рівень відображає розширення предметного поля сугестивної лінгвістики й охоплює такі терміни, як *сугестогенний дискурс, мегадискурс, патогенний дискурс*. Їх поява свідчить про перехід до аналізу складних комунікативних систем, у межах яких вплив реалізується як багатоаспектний процес, тому що активізація окремих термінологічних сегментів корелює з появою нових дослідницьких векторів.

Технологічний рівень репрезентує подальший розвиток терміносистеми, пов'язаний із її прикладною орієнтацією: *нейролінгвістична корекція, технологійний комплекс, медіавірус, інформаційно-психологічні операції (ІПСО)*. Ці терміни демонструють трансформацію сугестивної лінгвістики в напрямі практичного використання її результатів, що зумовлює необхідність їх нормативного впорядкування та адаптації до наукового дискурсу.

Експертний рівень охоплює терміни, пов'язані з оцінкою та інтерпретацією мовного впливу: *лінгвістична експертиза, мовленнєвий акт образи*. Їх функціонування свідчить про вихід терміносистеми за межі теоретичного опису й її інтеграцію в практику аналізу комунікативних ситуацій. У цьому контексті важливо враховувати, що «наявність синонімічних і варіантних термінів... є показниками його постійного розвитку», що зумовлює необхідність їх подальшої кодифікації.

Сукупність зазначених рівнів формує багатовимірну структуру терміносистеми, у межах якої кожен рівень виконує специфічну функцію, а їх взаємодія забезпечує цілісність опису сугестивних процесів. Така організація відповідає принципу ієрархійності, відповідно до якого терміни впорядковуються за ступенем абстракції та функціонального навантаження, що дозволяє розглядати терміносистему як впорядковану метамову.

Важливо підкреслити, що кодифікування в цьому випадку не зводиться до фіксації окремих термінів, а завершується побудовою багаторівневої системи, у якій кожна одиниця займає визначене місце та виконує конкретну функцію. Саме така інтерпретація відповідає сучасним уявленням про терміносистему як динамічну й відкриту структуру, здатну до подальшого розвитку та адаптації до нових наукових викликів.

Новизна методології кодифікування термінології сугестивної лінгвістики в межах Одеської лінгвістичної школи полягає в тому, що кодифікація тут не зводиться до зовнішнього впорядкування вже готового термінологічного матеріалу, а постає як результат тривалого процесу наукового формування, концептуального уточнення й функціонального випробування термінів у різних типах дискурсу. Йдеться про ситуацію, коли терміносистема не нав'язується дослідницькому матеріалові ззовні, а виростає з нього – через дисертаційні студії, колективні монографії, прикладні аналізи, повторювані терміносполуки й поступове закріплення понять у метамові школи.

Показово, що вже у 2015 році в межах Одеської лінгвістичної школи сугестія осмислюється не як побіжний аспект комунікації, а як окремий вимір мовознавчого аналізу: «...дослідження надактуального нейролінгвістичного програмування з окресленням особливо знакових вимірів сугестії... свідчать про концептуальну глибину дослідників Одеської лінгвістичної школи» [7, с. 7]. У цьому ж контексті сугестивна лінгвістика прямо фіксується серед «новітніх напрямів» поряд із нейролінгвістичним програмуванням [7, с. 8]. І вже на цьому етапі відбувається не лише тематичне виокремлення напрямку, а й закладання основ його термінологічної автономії.

Важливо, що кодифікаційний потенціал цієї терміносистеми виявляється через розширення об'єктної сфери. Зокрема, у колективній монографії 2015 року наголошено, що відповідний розділ висвітлює «сугестогенні дискурси... релігійний, медичний, юридичний та рекламний мегадискурс» [7, с. 9]. Це означає, що терміни сугестивної лінгвістики від самого початку формуються не в межах одного вузького матеріалу, а в полі міждискурсивного застосування, і тому кодифікація має враховувати не лише дефініцію терміна, а й тип дискурсу, у якому він функціонує: рекламний, політичний, медичний, юридичний, релігійний, масмедійний тощо.

Особливого значення набуває теза про те, що в межах школи було «запропоновано актуальні методи дослідження феномену комунікативного і вербального впливу» [7, с. 9]. Це положення є принциповим для методології кодифікування, оскільки термінологія сугестивної лінгвістики формується не тільки як номінативна система, а як інструмент дослідження. Термін тут виконує подвійну функцію: називає явище й водночас указує на спосіб його аналітичного виявлення.

Саме тому кодифікування термінів сугестивної лінгвістики має спиратися на зв'язок поняття й слова. У цьому аспекті особливо показовою є думка С. Войцевої: «Фіксація концептуальної системи супроводжується втіленням наукових понять у слова...» [6, с. 42]. Для нашого дослідження це означає, що кодифікація термінології сугестивної лінгвістики є не лише мовною процедурою, а способом фіксації концептуальної системи школи. Інакше кажучи, термінологічне впорядкування стає формою наукової пам'яті Одеської лінгвістичної школи.

Емпіричним підтвердженням цього процесу є праці Н. Кутузи, у яких сугестивність розглядається через конкретні мовні, структурні й дискурсивні механізми. Так, дослідниця аналізує «сугестивність політичних слоганів», зокрема їхні «функційні й структурні особливості, які оптимізують впливовий ефект повідомлення» [7]. У такому підході терміни сугестивності, впливовий ефект, політичний слоган, навіювальні елементи переходять із рівня описових номінацій у площину аналітичних одиниць. А відтак, це вже не просто слова для позначення явищ, а елементи методики виявлення впливу.

Так само важливим є виокремлення «основних та факультативних слоганів політичної передвиборчої кампанії з актуальними навіювальними елементами» [8]. У цьому разі кодифікаційний інтерес становить сама можливість розмежування головних і периферійних одиниць у межах сугестивного тексту. Така логіка безпосередньо співвідноситься з рівневою

моделлю терміносистеми: частина понять формує ядро, інші – периферію або операційний інструментарій.

Окремий кодифікаційний блок становлять терміни, пов'язані з маніпулятивними технологіями. У працях Н. Кутузи соціальна реклама розглядається як «маніпулятивна технологія політичного PR» [7], а також фіксується явище «маскування політичної реклами під соціальну» [8]. Ці положення демонструють, що терміносистема сугестивної лінгвістики включає не лише нейтральні категорії впливу, а й поняття, що описують приховану, опосередковану або замасковану комунікативну дію. Звідси постає потреба кодифікувати не тільки терміни на зразок сугестія чи вплив, а й такі одиниці, як маніпулятивна технологія, мімікрія, маскування, навіювальний елемент, впливовий ефект.

Показовою є також фіксація того, що «збільшення соціальної реклами... спричинило активізацію явища мімікрії» [7]. Термін «мімікрія» в такому контексті набуває спеціалізованого значення: він позначає не біологічне чи загальнокультурне явище, а дискурсивну стратегію прихованого впливу. Отже, в межах сугестивної лінгвістики відбувається ретермінологізація й функціональна адаптація понять із різних сфер знання. Ще один важливий напрям кодифікації пов'язаний із кількісним і якісним вимірюванням впливовості мовних одиниць. Так, ідея формули ступеня конотативної інтенсивності Н. Кутузи є методологічно цінною, оскільки демонструє рух від інтерпретації до параметризації. Це безпосередньо пов'язано з кодифікуванням, адже термін має не лише називати явище, а й бути придатним до аналітичного застосування.

Важливою для терміносистеми є й теза про те, що «сприйняття базується на їхній сугестивній домінанті» (Н.Кутуза) [8]. Термін сугестивна домінанта у цьому контексті може розглядатися як один із центральних для опису механізмів впливу, оскільки він фіксує провідний чинник сприйняття. Його кодифікація передбачає визначення місця між когнітивним і операційним рівнями терміносистеми: з одного боку, домінанта пов'язана зі сприйняттям, з іншого – з організацією текстового впливу.

У 2018 році ця логіка набуває виразнішої методологічної форми. У колективній монографії наголошено на «системній презентації їхніх дослідницьких студіювань, розвитку методологічної бази...» (Т.Ковалевська) [8, с. 6]. Отже, терміносистема сугестивної лінгвістики розвивається не випадково, а в межах цілеспрямованого методологічного розгортання. Її кодифікація має спиратися саме на цю системну презентацію, оскільки вона фіксує сталість напрямів, понять і дослідницьких процедур.

У цьому ж році з'являються формулювання, що безпосередньо засвідчують операціоналізацію впливу: «Класифікація стратегій соціальної реклами: основні концепції» – О. Славінська [8, с. 224], «Сугестивний потенціал власних назв...» – О. Слишинська [8, с. 229]. Ці назви самі по собі є показовими: вони демонструють, що терміносистема вже має класифікаційні одиниці, параметри аналізу й галузеві зони застосування. Стратегія, концепція, потенціал, власна назва, соціальна реклама – це елементи різних рівнів, які в межах сугестивної лінгвістики поєднуються в єдину аналітичну модель.

Таким чином, новизна методології кодифікації термінології сугестивної лінгвістики полягає в тому, що вона має спиратися не лише на загальні критерії терміна – точність, однозначність, системність, нормативність, – а й на внутрішню історію становлення самої Одеської лінгвістичної школи. Кодифікувати цю терміносистему означає зафіксувати не механічний перелік одиниць, а динаміку їхнього формування: від сугестії як знакового виміру мовного впливу до сугестогенних дискурсів, від навіювальних елементів до стратегій, від сугестивного потенціалу до технологій аналізу й моделювання впливу.

Висновки та перспективи дослідження. Отже, здійснений виклад основного матеріалу дозволяє стверджувати, що термінологія сугестивної лінгвістики в межах Одеської лінгвістичної школи вже фактично кодифікується як цілісна, структурована й функціонально організована система. Цей процес реалізується не декларативно, а через об'єктивні механізми корпусної повторюваності, накопичення й узагальнення результатів дисертаційних досліджень, послідовну розробку проблематики в колективних монографіях, усталення терміносполук і формування операційних моделей аналізу мовного впливу. У цьому плані завдання дослідження полягало не у створенні терміносистеми з нуля, а у науковій реконструкції вже сформованої методології її кодифікування. У результаті дослідження обґрунтовано методологію кодифікації термінології сугестивної лінгвістики як багаторівневого процесу, що включає відбір релевантних одиниць, їх корпусну верифікацію, семантичне уточнення, функціональну диференціацію, ієрархізацію, нормування та інтеграцію в межах цілісної терміносистеми. Поєднання корпусного аналізу з термінологічним моделюванням забезпечило можливість переходу від описового рівня дослідження до рівня системного нормативного впорядкування, що дозволяє розглядати терміносистему сугестивної лінгвістики як метамову опису комунікативного впливу. Отримані результати засвідчують, що сугестивна

лінгвістика в межах Одеської школи функціонує як концептуально оформлений і методологічно зрілий напрям сучасного мовознавства, термінологія якого характеризується системністю, ієрархічною організацією та динамічністю розвитку. Встановлено, що її структура формується за принципом взаємодії інваріантного ядра та розгалуженої периферії, що відображає як стабільність базових категорій, так і розширення дослідницького поля.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленням корпусно орієнтованих підходів до кодифікації термінології сугестивної лінгвістики, зокрема зі створенням електронного термінологічного словника, розширенням корпусу наукових текстів, а також застосуванням сучасних цифрових і аналітичних технологій для автоматизованої обробки й систематизації термінологічних одиниць. Такі напрями досліджень сприятимуть подальшій стандартизації терміносистеми та її інтеграції в ширший контекст сучасних гуманітарних студій.

Л і т е р а т у р а

1. Громко, Т. В. (2021). *Методологія та досвід дескрипції говірки: монографія* / за ред. О. І. Іліаді. Дніпро: Середняк Т. К., 452 с.
- 1 Ковалевська, Т. Ю. (2015). Базові ідеї нейролінгвістичного програмування: шляхи інтерпретацій. *Записки з українського мовознавства*, вип. 22, с. 72–79. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/items/12ccc436-fff2-43f0-b224-157a736143ab> (дата звернення: 30.04.2026).
- 2 Одеська лінгвістична школа: дискурсивні студії: колективна монографія / за ред. Т. Ю. Ковалевської (2020). Одеса: Астропринт, 354 с.
- 3 Одеська лінгвістична школа: інструментарій ідентифікації впливу: колективна монографія / за ред. Т. Ю. Ковалевської (2023). Одеса: Астропринт, 368 с.
- 4 Одеська лінгвістична школа: когнітивно-дискурсивні дослідження: колективна монографія / за ред. Т. Ю. Ковалевської (2021). Одеса: Астропринт, 342 с.
- 5 Одеська лінгвістична школа: координати сучасних пошуків: колективна монографія / за ред. Т. Ю. Ковалевської (2014). Одеса: Астропринт, 264 с.
- 6 Одеська лінгвістична школа: лінгвістика впливу: колективна монографія / за ред. Т. Ю. Ковалевської (2015). Одеса: Астропринт, 312 с.
- 7 Одеська лінгвістична школа: міждисциплінарні виміри: колективна монографія / за ред. Т. Ю. Ковалевської (2018). Одеса: Астропринт, 336 с.
- 8 Одеська лінгвістична школа: парадигми сучасного мовознавства: колективна монографія / за ред. Т. Ю. Ковалевської (2016). Одеса: Астропринт, 298 с.
- 9 Одеська лінгвістична школа: пріоритетні напрями: колективна монографія / за ред. Т. Ю. Ковалевської (2024). Одеса: Астропринт, 392 с.
- 10 Biber, D., Conrad, S., Reppen, R. (1998). *Corpus Linguistics: Investigating Language Structure and Use*. Cambridge: Cambridge University Press, 300 p.
- 11 Bowker, L., Pearson, J. (2002). *Working with Specialized Language: A Practical Guide to Using Corpora*. London: Routledge, 242 p.
- 12 Kageura, K. (2002). *The Dynamics of Terminology: A Descriptive Theory of Term Formation and Terminological Growth*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins, 322 p.
- 13 Kovalevska, T. (2020). Ukraine's political advertisement: suggestion realization strategies analysis. *Linguistic Studies*, Vol. 40 (1), pp. 93–121. <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2020.40.1.9>
- 14 McEnery, T., Hardie, A. (2012). *Corpus Linguistics: Method, Theory and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press, 294 p.
- 15 Sperber, D., Wilson, D. (1995). *Relevance: Communication and Cognition*. Oxford: Blackwell, 326 p.
- 16 van Dijk, T. A. (2008). *Discourse and Power*. London: Palgrave Macmillan, 308 p.
- 17 Wodak, R., Meyer, M. (2009). *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage, 204 p.

R e f e r e n c e s

1. Hromko, T. V. (2021), *Methodology and Experience of Dialect Description: Monograph [Metodolohiya ta dosvid deskryptsiyi hovirky: monohrafiya]*, ed. by Prof. O. I. Iliadi, Serednyak T. K. Publ., Dnipro, 452 p.
2. Kovalevska, T. Yu. (2015), “Basic Ideas of Neurolinguistic Programming: Ways of Interpretation” [“Bazovi ideyi neirolinhvistychnoho prohramuvannya: shlyakhy interpretatsiy”], *Notes on Ukrainian Linguistics*, Issue 22, Odesa I. I. Mechnikov National University, Odesa, pp. 72–79, available at: <https://dspace.onu.edu.ua/items/12ccc436-fff2-43f0-b224-157a736143ab> (accessed 30 April 2026).
3. Kovalevska, T. Yu. (ed.) (2020), *Odesa Linguistic School: Discourse Studies: Collective Monograph [Odes'ka lnhvistychna shkola: dyskursyvi studiyi: kolektyvna monohrafiya]*, Astroprint, Odesa, 354 p.
4. Kovalevska, T. Yu. (ed.) (2023), *Odesa Linguistic School: Tools for Identifying Influence: Collective Monograph [Odes'ka lnhvistychna shkola: instrumentariy identyfikatsiyi vplyvu: kolektyvna monohrafiya]*, Astroprint, Odesa, 368 p.
5. Kovalevska, T. Yu. (ed.) (2021), *Odesa Linguistic School: Cognitive and Discourse Studies: Collective Monograph [Odes'ka lnhvistychna shkola: kohnitivno-dyskursyvi doslidzhennya: kolektyvna monohrafiya]*, Astroprint, Odesa, 342 p.
6. Kovalevska, T. Yu. (ed.) (2014), *Odesa Linguistic School: Coordinates of Modern Research: Collective Monograph [Odes'ka lnhvistychna shkola: koordynaty suchasnykh poshukiv: kolektyvna monohrafiya]*, Astroprint, Odesa, 264 p.
7. Kovalevska, T. Yu. (ed.) (2015), *Odesa Linguistic School: Linguistics of Influence: Collective Monograph [Odes'ka lnhvistychna shkola: lnhvistyka vplyvu: kolektyvna monohrafiya]*, Astroprint, Odesa, 312 p.

8. Kovalevska, T. Yu. (ed.) (2018), *Odessa Linguistic School: Interdisciplinary Dimensions: Collective Monograph* [*Odes'ka linhvistychna shkola: mizhdystyplinarni vymiry: kolektyvna monohrafiya*], Astroprint, Odesa, 336 p.
9. Kovalevska, T. Yu. (ed.) (2016), *Odessa Linguistic School: Paradigms of Modern Linguistics: Collective Monograph* [*Odes'ka linhvistychna shkola: paradyhmy suchasnoho movoznavstva: kolektyvna monohrafiya*], Astroprint, Odesa, 298 p.
10. Kovalevska, T. Yu. (ed.) (2024), *Odessa Linguistic School: Priority Directions: Collective Monograph* [*Odes'ka linhvistychna shkola: priorytetni napryamy: kolektyvna monohrafiya*], Astroprint, Odesa, 392 p.
11. Biber, D., Conrad, S. & Reppen, R. (1998), *Corpus Linguistics: Investigating Language Structure and Use*, Cambridge University Press, Cambridge, 300 p.
12. Bowker, L. & Pearson, J. (2002), *Working with Specialized Language: A Practical Guide to Using Corpora*, Routledge, London, 242 p.
13. Kageura, K. (2002), *The Dynamics of Terminology: A Descriptive Theory of Term Formation and Terminological Growth*, John Benjamins, Amsterdam ; Philadelphia, 322 p.
14. Kovalevska, A. (2020), "Ukraine's Political Advertisement: Suggestion Realization Strategies Analysis", *Linguistic Studies*, Vol. 40(1), pp. 93–121, DOI: <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2020.40.1.9> (accessed 30 April 2026).
15. McEnery, T. & Hardie, A. (2012), *Corpus Linguistics: Method, Theory and Practice*, Cambridge University Press, Cambridge, 294 p.
16. Sperber, D. & Wilson, D. (1995), *Relevance: Communication and Cognition*, Blackwell, Oxford, 326 p.
17. van Dijk, T. A. (2008), *Discourse and Power*, Palgrave Macmillan, London, 308 p.
18. Wodak, R. & Meyer, M. (2009), *Methods of Critical Discourse Analysis*, Sage, London, 204 p.

HROMKO Tetiana

Doctor of Philological Sciences, Professor of the Department of Germanic and Oriental Languages and Translation, International University, Odesa
 e-mail: hromkot@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4661-4302>

METHODOLOGY OF CODIFICATION OF THE TERMINOLOGY OF SUGGESTIVE LINGUISTICS WITHIN THE ODESA LINGUISTIC SCHOOL

Summary. The article substantiates the methodology of codifying the terminology of suggestive linguistics within the Odesa Linguistic School as an institutionally established terminological system of contemporary Ukrainian linguistics. The **aim** of the study is to provide a theoretical interpretation and reconstruction of the principles, stages, and mechanisms of codification of suggestive linguistic terminology developed in the works of representatives of the Odesa Linguistic School during 2014-2024. The **object** of the research is the terminology of suggestive linguistics as a specialized subsystem of the Ukrainian linguistic metalanguage. The subject of the study comprises the methodological foundations of its codification, including selection, corpus-based verification, semantic specification, functional differentiation, hierarchization, standardization, and integration of terms into a coherent terminological system. The **research** methods are descriptive, systemic, definitional, componential, functional, and corpus-oriented analysis, which enable the identification of the invariant core, dynamic periphery, stable terminological combinations, and the hierarchical organization of the terminological system. The **results** of the study demonstrate that the terminology of suggestive linguistics within the Odesa Linguistic School is already undergoing de facto codification as a coherent, structured, and functionally organized system through corpus recurrence, findings of dissertation research, consistent development of the field in collective monographs, stabilization of terminological models, and the formation of operational schemes for analyzing linguistic influence. It is established that this process is accompanied by the formation of an invariant core and a dynamic periphery of the terminological system, as well as by the stabilization of key terminological combinations in scholarly discourse. Codification is interpreted not as a mechanical arrangement of individual nominations but as a reconstruction of an established scientific methodology that ensures the transition from the description of terms to their systematic normative ordering and functional integration into the metalanguage of suggestive linguistics. The **prospects** for further research are related to the development of an electronic dictionary of suggestive linguistic terms, expansion of the corpus of scholarly texts of the Odesa Linguistic School, and the application of digital technologies for the automated systematization of terminological units.

Keywords: suggestive linguistics, Odesa Linguistic School, terminological system, codification, linguistic influence, corpus verification, metalanguage.

Статтю прийнято 21.02.2026

Статтю затверджено до публікації 10.04.2026

Дата публікації 25.05.2026

ЛИТВИН О. Г.

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»; вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79000, Україна
e-mail: oksana.h.lytvyn@lpnu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-8549-5123>

ЛЕКСИКО-ГЕНЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕРМІНОЛОГІЇ МАШИНОБУДУВАННЯ

Анотація. У статті проаналізовано джерела поповнення української машинобудівної термінології. Констатовано, що першооснову цієї терміносистеми становлять лексеми, що зародилися у часи ремісництва і репрезентують назви, пов'язані з ковальством, слюсарством, основами механіки, ручними методами та способами оброблення матеріалів (45%), ядро, яке свідчить про життєздатність української мовної основи. Запозичення із німецької мови становлять (20%) і переважають у сфері механічного оброблення матеріалів та конструкційних елементів, що пояснюється історичною спадковістю інженерної школи. Англіцизми складають (15%), але на сучасному етапі показують тенденцію до зростання. Запозичення із класичних мов (12%) є основою науково-технічної термінології і забезпечують міжнародну зрозумілість фундаментальних фізичних та технічних понять. Дослідження є актуальним, оскільки активний розвиток сучасного машинобудування, впровадження високотехнологічних процесів та цифровізація виробництва зумовлюють безперервне оновлення галузевої терміносистеми, тому аналіз лексико-генетичної характеристики машинобудівної термінології поглибить знання про семантичну і структурну організацію цієї терміносистеми, допоможе теоретично обґрунтувати шляхи формування близьких термінологічних систем. **Мета дослідження** — проаналізувати терміни машинобудування за походженням, показати джерела формування терміносистеми та окреслити сучасні тенденції. **Об'єктом** дослідження є українська машинобудівна термінологія, **предметом** дослідження — джерела формування, етимологічний склад та динаміка розвитку термінів досліджуваної галузі. У роботі використано описово-аналітичний, порівняльно-історичний методи, а також компонентний та статистичний аналіз термінів. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні трансформації термінології машинобудування в умовах повної цифровізації виробництва та укладання електронних галузевих словників.

Ключові слова: науково-технічна термінологія, машинобудівна термінологія, лексико-генетична характеристика, англіцизми, чужомовні запозичення.

Актуальність. Українська машинобудівна термінологія розвивалася разом із виникненням та розвитком промисловості на теренах України та у процесі вдосконалення літературної мови. На різних етапах свого формування вона мовними засобами відображала поняттєву базу царин знань, пов'язаних з технікою, технологією виробництва та його організацією, – від стародавніх до сучасних автоматизованих та комплексно механізованих виробничих процесів. Першооснову її становлять лексеми, що зародилися у часи ремісництва і репрезентують назви, пов'язані з ковальством, слюсарством, основами механіки, ручними методами та способами оброблення матеріалів. Із виникненням промислового виробництва та зростанням його соціальної ролі, безперервним збільшенням обсягу та ускладненням виконуваних робіт розпочався процес свідомої номінації технічних понять, так чи інакше пов'язаних з машинобудуванням, що припадає на кінець XIX ст. На етапі свого становлення українська машинобудівна термінологія зазнала впливу поширених у Західній Європі термінів, запозичених, у першу чергу, з німецької мови, та відображала внесок українських науковців у розвиток виробництва. Поширення національно зорієнтованих світоглядних ідей, пробудження національної свідомості народу знайшло відображення у виробничому спілкуванні. Наслідком цього є терміноворотення з орієнтацією на рідномовний ґрунт, добір із загальноновживаної лексики слів, що розкривали сутність народжуваних практикою понять, і водночас поширення інтернаціональних термінів, утворених на греко-латинській основі.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Активний розвиток сучасного машинобудування, впровадження високотехнологічних процесів та цифровізація виробництва зумовлюють безперервне оновлення галузевої терміносистеми. Українська науково-технічна термінологія, зокрема й машинобудівна терміносистема, потребує ґрунтового лексико-генетичного аналізу, оскільки в досліджувану термінологію проникають терміноодиниці іншомовного походження, що порушує проблему співвідношення між національними мовними ресурсами творення машинобудівних термінів і запозичень, а ще й залишається проблема інтерференції як наслідку «політики злиття мов». Робота над систематизацією машинобудівної термінології від народно-ремісничих витоків до новітніх запозичень є необхідною для укладання сучасних термінологічних словників. Дослідження походження термінів машинобудування є **актуальним** для термінознавства: поглибить знання про семантичну і структурну організацію цієї терміносистеми, допоможе теоретично обґрунтувати шляхи формування близьких термінологічних систем (суднобудування, приладобудування,

напівпровідникове та електровакуумне виробництво, аерокосмічна промисловість та ін.) і буде корисним у практичній інженерній діяльності, оскільки сприятиме покращенню комунікації у виробничій сфері.

Мета дослідження – проаналізувати терміни машинобудування за походженням, показати джерела формування терміносистеми та окреслити сучасні тенденції. Щоб досягти зазначеної мети, треба виконати такі **завдання**: виділити лексико-семантичні групи термінів машинобудування за їхнім походженням, проаналізувати етимологію запозичень із класичних (грецької, латини) та європейських мов (німецької, французької, англійської).

Об'єктом дослідження є українська терміносистема машинобудування, **предметом** дослідження – джерела формування, етимологічний склад та динаміка розвитку термінів досліджуваної галузі.

Аналізуючи походження машинобудівних термінів, ми застосовували описово-аналітичний метод, який сприяє узагальненню і класифікації мовних фактів, допомагає описати запозичені терміни; порівняльно-історичний метод допомагає показати проблему в синхронії та діахронії; компонентний та статистичний аналіз термінів дозволяє уніфікувати галузеву терміносистему.

Аналіз досліджень проблеми. Історія українського термінознавства засвідчує, що суперечки довкола термінів часто торкаються проблеми відбору національної чи чужомовної назви для позначення певного наукового поняття. У середині XIX ст. переважала національна тенденція, хоча науковці не змогли обійтися без запозичень у своїх працях М. Левченко, І. Верхратський та ін. На межі XIX – XX ст. переважає протилежна думка й В. Левицький, С. Рудницький широко вживають західноєвропейські терміни. На початку XX ст. проблема національного та чужого знову стала на порядку денному. О. Яната був переконаний у тому, що термінологію треба творити лише на народній основі [10, с. 10], а Т. Секунда, надаючи перевагу національним відповідникам, вважав, що запозичення також необхідні, серед них є чимало інтернаціональних та чужомовних слів: «Інтернаціональними є терміни, що вживаються в тому самому значінні в більшості європейських, особливо висококультурних мов. Чужомовними термінами можна вважати ці терміни, що їх прийнято в дану мову із якої-небудь чужої мови, при чому терміни ці розділяють на дві групи: слова засвоєні і слова чужі» [7, с. 15]. Т. Секунда наголошує на тому, що засвоєні терміни – це слова, які давно увійшли в нашу мову та змінились згідно з законами української мови, а чужі – з'явилися відносно недавно і зберігають свої ознаки і додає, що інтернаціональність термінології можна би вважати прикметою, то її чужомовність треба вважати тільки хибою [7, с. 15].

Питання становлення та розвитку української науково-технічної термінології надалі перебувають у центрі уваги багатьох дослідників. Теоретичне підґрунтя лексико-генетичного аналізу закладені у працях сучасних термінологів: М. Гінзбурга, І. Кочан., О. Кочерги, О. Литвин, Г. Наконечної, Т. Панько, В. Пілецького, Б. Рицара, О. Сербенської, Л. Симоненко та ін., які визначили загальні закономірності становлення галузевих терміносистем. Проблему співвідношення національного і запозиченого в термінології опрацьовували С. Булик-Верхола, Т. Кияк, І. Кочан, З. Куньч [2], Г. Мацюк, І. Ментинська [6], Р. Рожанківський та ін. Попри значну кількість розвідок, домінуванням англійських технічних стандартів, стрімке оновлення технологічної бази та масовий приплив англіцизмів у сучасне машинобудування створюють потребу в актуалізації цих досліджень та переосмисленні місця питомих назв у сучасній професійній мові.

Виклад основного матеріалу. Українська термінологія першою з-поміж усіх східнослов'янських народів почала найактивніше розвиватися і вже до кінця XIX ст. під егідою Наукового товариства ім. Т. Шевченка опрацьовували терміни різних галузей знань. Підвалини уніфікованої загальнонаціональної машинобудівної термінології були закладені в публікаціях Українського технічного товариства у Львові. Становлення термінології машинобудування відбулося у 20-ті рр. XX ст. завдяки плідній термінологічній праці Інституту української наукової мови Академії наук. У технічному відділі з великої кількості термінологічного матеріалу відбирали найкращі терміни, що надалі були відображені на сторінках лексикографічних праць Інституту. Перші українські словники, які фіксували терміни цієї галузі («Словник технічної термінології з російським покажчиком» М. і Л. Дарморосів, «Словник технічних термінів» К. Кузьміна, «Словник технічної номенклатури» Ф. Лоханька), засвідчили сповідування ідей безперервності, спадковості та єдності термінологічного досвіду українських науковців Галичини і Наддніпрянщини. Ці словники демонструють послідовний цілісний підхід щодо розбудови терміносистеми, що виявлявся у її наближенні до народної мови, прагненні дотримуватися єдиних правописних норм, використанні цілого ряду однакових лексем. Про надання переваги українським термінам, гармонійне поєднання національної і міжнародної термінології свідчить «Словник технічної термінології: Загальний» І. Шелудька, П. Садовського (1928 р.).

Саме на початку ХХ ст. були закладені наукові засади термінотворення, які можна звести до таких положень: термінологія має бути всеукраїнською; у формуванні терміносистеми необхідно використовувати ресурси української мови і водночас логічно поєднувати національне та міжнародне; терміни повинні відзначатися однозначністю, точністю, стислістю, мотивованістю, уніфікованістю; термінологічна діяльність має бути керованою єдиним лінгвістичним центром [3]. Процес термінотворення у машинобудуванні на початку ХХ ст. набув рис свідомої і цілеспрямованої діяльності. Дія негативних позамовних чинників, передусім позбавлення пріоритетності українськомовної науки, жорстка централізація термінологічної діяльності та реорганізація ІУНМ, нападницькі статті, партійні резолюції, вихід у світ «Виробничого термінологічного бюлетеня», у якому було виправлено та замінено з російських мовних позицій до 50% термінів, вилучення з бібліотек українських словників, створених на національній основі, зумовили занепад українського термінотворення у 30-50-их рр. ХХ ст.. У 60-80-ті рр. ХХ ст. унормування та розвиток національної термінології відбувався винятково наслідуванням та калькуванням з російської мови. Надання українській мові статусу державної розпочинає новий етап у розвитку термінології, оскільки на національну термінологію поступово переходять наука та виробництво і виникає гостра потреба в термінографічних працях, що й сприяє підвищенню системної організації науково-технічної термінології [5, с.18-19.].

Природа термінології машинобудування як специфічної знакової системи, а також тривале паралельне співіснування в ній двох підсистем (національної та інтернаціональної) і часткове зрощення української термінології машинобудування з російською термінологією зумовили генетичну неоднорідність лексичного складу сучасної машинобудівної терміносистеми. За походженням машинобудівні терміни поділяємо на: а) власне українські назви, б) запозичені, в) термінологічні одиниці змішаного типу (з власними і запозиченими компонентами).

Серед проаналізованого матеріалу (для аналізу взяли більше 3000 машинобудівних термінів) 18% – становлять власне українські назви, 48% – чужомовні запозичення, 34% – гібридні номінації [5, с. 125]. Основи української термінології машинобудування склалися на ґрунті понять, що сформувалися в надрах матеріальної і духовної культури українського народу. Коріння досліджуваної терміносистеми виразно простежується в живій народній мові, саме тому ядро цієї термінологічної системи становить загальнонавживана лексика, хоч за обсягом переважають термінологічні запозичення.

Власне українські машинобудівні назви походять із загальнонавживаної мови, з народної системи найменувань. Народна термінологія, яка складалася протягом віків, охоплює назви різних ремесел, знарядь праці та їх частин, наприклад: *камінь у ткацькому верстаті, камінь – жорно в млині, кулісний камінь – деталь у кулісному механізмі*. Сюди ж належать і так звані «внутрішньомовні» запозичення, тобто номінації, утворені внаслідок метафоричного вживання загальнонавживаних слів: *сорочка – жіноча або дитяча натільна білизна та порожнина в машинах і апаратах, призначених для циркуляції рідини чи газу, які охолоджують чи нагрівають що-небудь*. Такі терміни в машинобудівній термінології мають певну дефініцію і своє місце в терміносистемі.

Чужомовна лексика особливо активно проникає в українську технічну термінологію в другій половині ХІХ ст., коли науковці публікують свої дослідження українською мовою. Це пов'язано з поширенням наукових знань в Україні, а також контактами з європейською науковою думкою, а тому є природним еволюційним процесом, характерним й для більшості високорозвинених мов. Запозичені терміни входять у національну термінологію як окремі терміноодиниці разом із позначуваними поняттями. Українська машинобудівна термінологія запозичає чужомовні терміни з різною інтенсивністю кожного періоду свого становлення та розвитку, оскільки застосуванню іншомовних запозичень для номінації фахових понять сприяє їх міжнародний характер та універсальність. Вживання запозичень у ролі машинобудівних термінів зумовлене ще й тим, що їм не притаманні лінгвальні й екстралінгвальні асоціації, що заважають виконувати функції терміна загальнонавживаним словам. Модель термінотворення – запозичання готових лексем з інших мов – має свої переваги: іншомовні терміни є однозначними, зазвичай короткі, незабарвлені стилістично, позбавлені загальнономовних конотацій [2, с. 63; 6, с. 183].

Досліджуючи термінологію машинобудування, простежуємо кілька причин, з яких запозичений термін заповнює семантичну нішу у фаховій мові:

1. Запозичення приходить разом з новим поняттям і вкорінюється одночасно з ним: *хонінгування, шевінг-процес, перліт*. Сюди належать також терміни-епоніми (*вольт, ампер, паскаль*).

2. Запозичений термін відіграє роль метафори і забезпечує мовну економію та образність: *чип* (мікросхема на кристалі), *специфікація* (технічні дані), *плотер* (креслярський пристрій).

3. Запозичення може бути об'єктивно не зумовленим, викликаним мовною «модою»: *сферичний* (*кулястий*), *корекція* (*виправлення*), *адаптувати* (*приспосовувати*). Серед запозичених машинобудівних термінів є давно засвоєні терміноодиниці (*машина*, *плита*, *пристрій*), терміни, що сприймаються як чужі (*акумулятор*, *вібрація*, *конденсат*), а також перекладні запозичення – кальки. Кальки знаходимо буквальні (*кулак* (нім. Gelenk), *зуб* (нім. Zahn)) та трансформовані, тобто не точно скальковані, а змінені в момент перекладу (*тягове автозчеплення* (фр. attelage automatique de traction), *літраж двигуна* (фр. cylindra de moteur)).

За структурою терміни, які досліджувана терміносистема взяла безпосередньо з мови-джерела, можуть бути безафіксні, суфіксальні та складні. До безафіксних термінів зараховуємо назви, які з'явилися в мові не внаслідок словотворчого акту, а були в готовому вигляді запозичені нею з інших мов, а їхні післякореневі елементи було виділено вже в системі української мови завдяки зіставленню зі спільнокореневими або спільноструктурними лексемами [1, с. 175], наприклад: *букса* (нім. buchse), *верстат* (нім. Werkstatt), *гвинт* (нім. Gewinde), *кабель* (нім. Kabel), *кран* (нім. Klappe), *цанфа* (нім. zapfen), *шпindel* (нім. Spindel), *блюм* (англ. bloom), *ресівер* (англ. reseiver), *хон* (англ. hone), *циліндр* (англ. cylinder), *шунт* (англ. shunt), *літраж* (фр. litrage), *люнет* (фр. lunette), *резервуар* (фр. reservoir), *реле* (фр. relais), *ресора* (фр. ressort), *форсаж* (фр. forsage), *цвях* (пол. zweck), *шруба* (пол. schraube), *кран* (голл. kraan; нім. Kran), *помпа* (іт. pompa) та ін.

Наприкінці XIX ст. українська наукова мова запозичає значну кількість грецьких та латинських слів без змін та з незначними змінами їхньої морфологічної форми. В українській мові ці терміни втратили закінчення (-ος, -ις, -ης, -ον; -us -is, -um), деякі змінили категорію роду. З грецької мови машинобудівна термінологія перейняла терміни загальнонаукового характеру, що увійшли до складу різних галузевих терміносистем: *аналіз* (ἀνάλυσις – розклад), *анод* (ἀνοδος – шлях угору), *болід* (βολίδος – металевий спис), *газ* (χαος – безформний стан), *діаліз* (διάλυσις – розпад, відокремлення), *діаметр* (διάμετρος – поперечник кола), *електрика* (ἤλεκτρον – бурштин), *елікс* (ἔλλιψις – нестача, недолік), *енергія* (ἐνέργεια – діяльність), *катод* (κάθοδος – рух донизу), *кристал* (κρύσταλλος – лід, багатогранник), *магніт* (від Μαγνητις λίθος – магнесійський камінь), *маса* (μάζα – тісто), *метод* (μέθοδος – спосіб пізнання), *період* (περίοδος – обертання, чергування), *полюс* (πόλος – вісь), *система* (σύστημα – утворення, поєднання), *сифон* (σίφων – трубка), *теорія* (θεωρία – розгляд, дослідження), *фаза* (φάσις – поява), *цикл* (κύκλος – коло, оберт) та ін. Тлумачення слів іншомовного походження у дослідженні подано за словниками: Російсько-українсько-англійський словник та українсько-російський покажчик машинобудівних термінів (близько 4000 термінів) [4], Словник іншомовних слів [8].

З латинської мови увійшли такі терміни: *амплітуда* (amplitudo – величина, обширність), *апарат* (apparatus – устаткування), *вектор* (vector – той, що несе), *градус* (gradus – крок, ступінь), *декремент* (decrementum – зменшення), *елеватор* (elevator – той, що підіймає), *елемент* (elementum – первісна речовина), *імпульс* (impulsus – удар, поштовх), *інтервал* (intervallum – перерва, віддаль), *квадрат* (quadratum – чотирикутник), *контакт* (contactus – дотик), *координата* (coordinatus – упорядкований, визначений), *лінія* (linea – риска, смуга), *матерія* (materia – речовина), *машина* (machina – пристрій, знаряддя), *момент* (momentum – рух, поштовх, мить), *мотор* (motor – той, що рухає), *нормаль* (normalis – прямий), *принцип* (principium – начало, основа), *процес* (processus – проходження, просування вперед), *туба* (tuba – труба), *форма* (forma – зовнішній вигляд, обрис). Низка термінів класичного походження (*машина*, *метр*, *фільтр* та ін.) увійшли до української технічної термінології через посередництво французької мови, а деякі французькі та німецькі терміни потрапляли в українську машинобудівну термінологію з польської та російської мов.

Значний відсоток термінів машинобудування складають спеціальні назви міжнародного характеру, утворені в західноєвропейських мовах з морфем класичних мов. У номінаціях, які безпосередньо запозичила досліджувана термінологія, найпродуктивніші словотвірні моделі із іншомовними суфіксами -аці(я), -тор, -атор, -трон, -ор, -ер, наприклад: *вібрація*, *перфорація*, *металізація*, *концентратор*, *грейдер*, *генератор* та ін.

Поширеними серед запозичених термінів у складі машинобудівної термінології є спеціальні назви – складні слова, утворені з двох терміноелементів. Здебільшого ці терміни потрапили з нових європейських мов і переважно є композитами, утвореними від основ класичних мов. Запозичені машинобудівні терміни, які поєднують два грецькі корені, є назвами пристроїв,

приладів, інструментів, процесів, властивостей: *аерограф, баростат, газометр, гідроліз, гідромеханіка, електромагнетизм, пантограф, реостат, системотехніка, термограф* та ін.

У термінології машинобудування є номінації, запозичені з західноєвропейських мов, що складаються з двох латинських основ, таких терміноодиниць значно менша група: *інтерференція, люмінесценція, трансформація*.

У машинобудуванні наявні терміни, утворені поєднанням грецького елемента з латинським чи іншим чужомовним: *автоколіматор* (від гр. *ὄτος* і лат. *collineo*), *автоклава* (від гр. *ὄτος* і лат. *clavis*), *динамомашинна* (від гр. *δύναμις* і фр. *machine*), *курвиметр* (від лат. *curvus* – кривий і гр. *μέτρον*), *магнітострикція* (від гр. *μᾶγνης* і лат. *strictio*), *термодифузія* (від гр. *θερμη* і лат. *diffusio*), *сервомотор* (від англ. *serve* і лат. *motor*).

Значна частина термінів-комполітів походить з німецької мови, якій властивий цей спосіб словотвору: *штангенрейсмас* (нім. *Stangenreissmass*, від *Stange* – стрижень і *reissmass* – рейсмас), *рейшина* (нім. *Reißschine* від *Reißen* – креслити і *Schine* – рейка), *рольганг* (нім. *Rollgang* від *Roll* – коток і *Gang* – хід).

Машинобудівні терміни змішаного типу утворюють додаванням суфіксів *-нн(я)*, *-ість*, *-ач* до іншомовних основ. Корені цих термінів запозичені з латинської (*армування, індукування, конструювання, коригованість*); грецької (*базування, програмування*); німецької (*дроселювання, фальцювання, зенкерування, штампування, юстування, цементованість*); англійської (*хонінгування, шунтування, блокувач*); французької (*фрезерування, профільованість*) мов. Терміноодиниць на *-нн(я)* зафіксовано найбільше (152 терміни). Суфікс *-ість* переважно приєднується до афіксальних прикметникових основ латинського походження: *деформованість, індуктивність, інструментальність, концентричність, продуктивність, універсальність, турбулентність, конусність*. Інші номінації утворені від основ грецької (*симетричність, періодичність*); німецької (*шаблонність, контурність*); французької (*інтенсивність, дискретність, утилітарність*); італійської мови (*аварійність, філігранність*). Терміни цієї групи мають значення «властивість», «здатність». Гібридні терміни є зразком творчого процесу творення в українській термінології.

На сучасному етапі розвитку машинобудівної термінології спостерігаємо тенденцію швидкого масового запозичення з англійської мови, оскільки для досліджуваної термінології у ХХІ ст. характерна цифровізація, створення термінологічних баз даних та гармонізація з міжнародними стандартами, які забезпечують точність, уніфікацію та сумісність термінів. У галузі машинобудування це стосується автоматизації процесів, впровадження ШІ, використання цифрових форматів та стандартів для обміну даними, що критично важливо для інтеграції в глобальний інформаційний простір. Наприклад, терміни цифрового виробництва та автоматизації вживають англійською мовою або транслітерацією: *3D-принтинг* (3D printing) – адитивне виробництво, *ЧПК/СNC* (Computer Numerical Control) – числове програмне керування, *софт* (software) – програмне забезпечення для верстатів, *інтерфейс* (interface) – засіб взаємодії оператора з машиною, *сканер* (scanner – той, що переглядає, сканує; від *scan* – уважно розглядати, швидко переглядати), *лазер* (від англ. *laser*, що є акронімом від *Light Amplification by Stimulated Emission of Radiation* – підсилення світла за допомогою вимушеного випромінювання) та ін.

Простежуємо тенденцію щодо заміни термінів, які були запозичені з німецької, французької мов, англіцизмами: *таймінг* (timing) – *синхронізація* (наприклад, пас ГРМ), *сенсор* (sensor) – поступово замінює термін *давач*, *комполіт* (composite) – *багатокомпонентний матеріал*, *хаб* (hub) – *маточина* або *вузол з'єднання*. Деякі сучасні галузі виробництва, наприклад ощадливе виробництво (Lean Manufacturing), майже повністю послуговується англіцизмами: *моніторинг* (monitoring) – безперервний нагляд за параметрами, *інжиніринг* (engineering) – інженерне супроводження проєктів, *апгрейд* (upgrade) – модернізація обладнання, *тестування* (testing) – випробування, *бенчмаркінг* (benchmarking) – аналіз показників конкурентних машин та ін. На нашу думку, фахівцям варто взяти до уваги настанови термінологів і намагатись позбуватись надмірного вживання англіцизмів у науково-технічній термінології. Як бачимо, англійський термін переважно короткий, тому важко переконати інженерів вживати українські терміни, які часто громіздкіші за англіцизми. У таких випадках треба звернути увагу на «реабілітовані» терміни 20-30-х рр. ХХ ст., наприклад: замість *драйвер* (комп'ютерна програма для керування пристроєм) – *рушій, привід, фактор*; замість *сенсор* – *давач*; замість

кластер (група верстатів) – *гроно* або *група*; замість *моніторинг* (monitoring) – *відстежування, нагляд*; замість *ліфтинг* (підняття вантажу) – *піднімання*; замість *слотер* (slotter – довбальний верстат) – *довбач, нозле* (елемент технічного обладнання) – *сопло* та ін.

Аналізуючи терміни машинобудування, зауважили, що залежно від періоду розвитку українська машинобудівна термінологія запозичувала терміноодиниці з різних мов, наприклад: з німецької мови значну кількість термінів запозичила класична механіка (XIX–XX ст.), а в епоху цифровізації та ІТ-технологій (початок XXI ст.) діє тенденція до заміни цих терміноодиниць англіцизмами: *штурвал* (steuerrad) – *джойстик* (joystick) – український термін *кермо*; *шпіндель* (spindel) – *хаб / юніт* (hub / unit) – *вузол/вал*; *штангенциркуль* (stangenzeirkel) – *сенсор* (sensor) – *вимірювач/давач*; *юстирування* (justieren) – *тюнінг / апгрейд* (tuning / upgrade) – *налагодження, оновлення* та ін. Спостерігаємо, що на сучасному етапі розвитку досліджуваної термінології запозичення з німецької мови переважно стосуються конкретних деталей, ручних інструментів та базових механічних процесів, ці терміни давно асимілювалися і часто сприймаються як українські. Англійські запозичення охоплюють інтелектуальну складову: програмне керування, безконтактні технології та методи оптимізації виробництва. На нашу думку, повне витіснення англіцизмів неможливе (наприклад, терміни *лазер, комп'ютер, радар* є міжнародними), але там, де чужомовний термін дублює український (наприклад, *фідбек* замість *зворотний зв'язок*), перевагу треба надавати національному термінові.

За нашим дослідженням, питомі терміни та семантичні кальки становлять майже половину термінофонду (45%), ядро машинобудівної термінології, що свідчить про життєздатність української мовної основи. Запозичення із німецької мови становлять (20%) і переважають у сфері механічного оброблення матеріалів та конструкційних елементів, що свідчить про історичну спадковість інженерної школи. Англіцизми складають (15%), але на сучасному етапі розвитку машинобудування показують тенденцію до зростання, оскільки в новітніх галузях машинобудування (мікропроцесорне керування, 3D-технології) частка англіцизмів може сягати 70–80%. Запозичення із класичних мов (12%) є фундаментом науково-технічної термінології і забезпечують міжнародну зрозумілість фундаментальних фізичних та технічних понять.

Висновки та перспективи дослідження. Отже, машинобудівна термінологія є багаторівневою системою, що формувалася протягом століть, її основу становить питомий народно-ремісничий пласт. Формування і розвиток української машинобудівної термінології у період зростання наукових та міжмовних інтеграційних процесів зумовило залучення значної кількості іншомовних запозичень (47% проаналізованого матеріалу), що стало одним із природних, вагомих шляхів її розвитку. Термінологічне запозичення, на відміну від загальномовного, тяжіє до повної відповідності назви поняттю та до дериваційної гнучкості запозичених одиниць. Засвоєння чужомовних елементів сприяло усуненню описових конструкцій термінів, розширенню фахової лексики під час номінації нових понять, диференціації і деталізації деяких з них. Генетична неоднорідність виявляється у входженні до складу машинобудівної термінології власне українських термінів (*зварювання, лютування, вибіл, заклепка, зубець, різь, повзун*), термінів, утворених на греко-латинській основі (*індуктор, деформатор, симетричність, коригованість, базування, програмування*), запозичень з європейських мов (*аварійність, цементация, хонінгування, профілювання, шунтування, зенкер, фреза*). Сучасний етап розвитку галузі характеризується активним запозиченням з англійської мови. Це зумовлено не лише технологічним лідерством англосовієтських країн, а й потребою в міжнародній уніфікації технічних стандартів (ISO), що призводить до масової появи транслітерованих термінів (*сенсор, моніторинг, інжиніринг*). Як засвідчують дослідження українських термінознавців, процес заміни чужомовних термінів у галузевих терміносистемах має базуватися на принципах регенерації (повернення слів, заборонених політичними методами: *давач, терпуг, устатковання*) та калькування, що дозволяє зберегти національне обличчя наукової мови. Гармонійний розвиток машинобудівної терміносистеми можливий лише за умови розумного балансу: збереження міжнародних термінів-інтернаціоналізмів та одночасного очищення фахової мови від надмірних запозичень шляхом впровадження власне українських словотвірних моделей. Перспективним напрямом подальших розвідок є вивчення трансформації термінології в умовах повної цифровізації виробництва та укладання електронних галузевих словників із верифікованими українськими відповідниками.

Література

- 1 Карпіловська, Г. А. (1999). Суфіксальна підсистема сучасної української літературної мови: будова та реалізація. Київ: УкрНДІПСК, 297 с.
2. Кун'ч, З. Й. (2018). Питоме й запозичене в термінології: проблема балансу. У: Кун'ч, З. Й., Наконечна, Г. В., Микитюк, О. Р., Булик-Верхола, С. З., Теглівець, Ю. В., *Теорія терміна: конкретизація лексико-семантичних парадигм: монографія*. Львів: Галицька Видавнича Спілка, с. 38–66.
3. Литвин, О. Г. (2024). Директивна динаміка української технічної термінології періоду 30–80 рр. XX ст. У: Józwickiewicz, P., Rysicz-Szafranec, J., Ursulenko, A. (ред.), *Wroclawska Ukrainistyka: lingua, litterae, sermo II: monografia zbiorowa*. Siedlce: IKRiBL, s. 149–164.
4. Литвин, О. Г., Литвин, А. В. (2012). Російсько-українсько-англійський словник та українсько-російський покажчик машинобудівних термінів (близько 4000 термінів). Львів: ФОП Корпан Б. І., 167 с.
5. Литвин, О. Г. (2000). Становлення української машинобудівної термінології: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 404 с.
6. Ментинська, І. Б. (2020). Шляхи поповнення української комп'ютерної термінології. У: Фаріон, І. Д., Кун'ч, З. Й., Василюшин, І. П., Микитюк, О. Р., Ментинська, І. Б., *Термінологічна актуалізація української мовної дійсності: монографія*. Львів: Галицька Видавнича Спілка, с. 182–228.
7. Секунда, Т. (1923). Дещо про російську та українську технічну термінологію. Вісти українського технічного товариства у Львові, ч. 1 (червень), с. 14–24.
8. Словник іншомовних слів / гол. ред. О. С. Мельничук (1985). Київ: Головна редакція УРЕ, 966 с.
9. Словник української мови online (2015–2026). Томи 1–16 (А–Ряхтливий). Український мовно-інформаційний фонд НАН України. URL: <https://sum20ua.com/?wordid=0&page=0> (дата звернення: 25.02.2026).
10. Холодний, Г. (1928). До історії організації термінологічної справи на Україні. Вісник Інституту української наукової мови, вип. 1, с. 9–20.

References

1. Karpilovs'ka, Ye. A. (1999). *Sufiksals'na pidsystema suchasnoyi ukrayins'koyi literaturnoyi movy: budova ta realizatsiya*. [The suffix subsystem of the modern Ukrainian literary language: structure and implementation]. Kyiv: UkrNDIPSK.
2. Kun'ch, Z. Y. (2018). Pytome y zapozychene v terminolohiyi: problema balansu. [Specific and borrowed in terminology: the problem of balance]. In: Kun'ch Z. Y., Nakonechna H. V., Mykytyuk O. R., Bulyk-Verkhola S. Z., Tehlivets' Yu. V. *Teoriya termina: konkretizatsiya leksyko-semantychnykh paradyhm : monohrafiya*. [Term theory: concretization of lexical-semantic paradigms: monograph]. (pp. 38–66). Lviv : Halyts'ka Vydavnycha Spilka.
3. Lytvyn, O. H. (2024). Dyrektyvna dynamika ukrayins'koyi tekhnichnoyi terminolohiyi periodu 30-80 rr. XX st. [Directive dynamics of Ukrainian technical terminology in the period of 30-80s of the 20th century]. W: P. Józwickiewicz, J. Rysicz-Szafranec, A. Ursulenko (red.), *Wroclawska Ukrainistyka: lingua, litterae, sermo II: monografia zbiorowa* (s. 149–164). Siedlce: IKR[i]BL.
4. Lytvyn, O. H., Lytvyn A. V. (2012). *Rosiy's'ko-ukrayins'ko-anhliys'kyy slovnyk ta ukrayins'ko-rosiy's'kyy pokazhchik mashynobudivnykh terminiv (blyz'ko 4000 terminiv)*. [Russian-Ukrainian-English dictionary and Ukrainian-Russian index of engineering terms (about 4000 terms)]. Lviv: FOP Korpan B. I.
5. Lytvyn, O. H. (2000). *Stanovlennya ukrayins'koyi mashynobudivnoyi terminolohiyi*. [The formation of Ukrainian mechanical engineering terminology]. Dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01. L'viv: L'vivs'kyy natsional'nyy un-t imeni Ivana Franka.
6. Mentynska, I. B. (2020). Ways to replenish Ukrainian computer terminology. [Ways to replenish Ukrainian computer terminology.]. In: Farion, I. D., Kunch, Z. Y., Vasylyshyn, I. P., Mykytiuk, O. R., Mentynska, I. B. *Terminolohichna aktualizatsiia ukraïns'koi movnoi diïsnosti* [Terminological Actualization of the Ukrainian Linguistic Reality]. Lviv, Halytska Vydavnycha Spilka Publ., 232 p.
7. Sekunda, T. (1923). Deshcho pro rosiys'ku ta ukrayins'ku tekhnichnu terminol'ohiyu [Something about Russian and Ukrainian technical terminology]. Visty ukrayins'koho tekhnichnoho tovarystva u L'vovi [Bulletin of the Ukrainian Technical Society in Lviv]. June, no. 1. pp. 14–24.
8. Melnychuk, O. S. (1985). *Slovnyk inshomovnykh sliv*. [Dictionary of foreign words]. Kyiv: Holovna redaktsiya URE. 966 s.
9. *Slovnyk ukrayins'koyi movy online*. [Ukrainian dictionary online]. (2026). T. 1–16 (A–Ryakhlyvyy). Retrieved from: <https://sum20ua.com/?wordid=0&page=0>.
10. Kholodnyy, H. (1928). Do istoriyi orhanizatsiyi terminolohichnoyi spravy na Ukrayini. [To the history of the organization of terminological affairs in Ukraine]. Visnyk Instytutu ukrayins'koyi naukovoï movy. [Bulletin of the Institute of Ukrainian Scientific Language]. Vol. 1, pp. 9–20.

LYTVYN O. H.

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Ukrainian Language, Lviv Polytechnic National University; 12 Stepana Bandery St, Lviv, 79000, Ukraine;
e-mail: oksana.h.lytvyn@lpnu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-8549-5123>

LEXICO-GENETIC CHARACTERISTICS OF MECHANICAL ENGINEERING TERMINOLOGY

Summary. The article analyzes the sources of replenishment of Ukrainian mechanical engineering terminology. It is stated that the primary basis of this terminological system is made up of lexemes that originated in the times of craftsmanship and represent names related to blacksmithing, locksmithing, the basics of mechanics, manual methods and methods of processing materials (45%), a core that testifies to the viability of the Ukrainian linguistic basis. Borrowings from the German language make up (20%) and prevail in the field of mechanical processing of materials

and structural elements, which is explained by the historical heritage of the engineering school. Anglicisms make up (15%), but at the present stage they show a tendency to increase. Borrowings from classical languages (12%) are the basis of scientific and technical terminology and ensure the international intelligibility of fundamental physical and technical concepts. The study is relevant, since the active development of modern mechanical engineering, the introduction of high-tech processes and the digitalization of production lead to a continuous update of the industry terminological system, therefore, the analysis of the lexical and genetic characteristics of mechanical engineering terminology will deepen knowledge about the semantic and structural organization of this terminological system, will help to theoretically substantiate the ways of forming similar terminological systems. The purpose of the study is to analyze the terms of mechanical engineering by origin, show the sources of formation of the terminological system and outline modern trends. The object of the study is Ukrainian mechanical engineering terminology, the subject of the study is the sources of formation, etymological composition and dynamics of development of terms of the studied industry. The work uses descriptive-analytical, comparative-historical methods, as well as component and statistical analysis of terms. We see prospects for further research in studying the transformation of mechanical engineering terminology in the context of complete digitalization of production and the compilation of electronic industry dictionaries.

Keywords: scientific and technical terminology, mechanical engineering terminology, lexical and genetic characteristics, Anglicisms, foreign borrowings.

Статтю прийнято 02.03.2026

Статтю затверджено до публікації 10.04.2026

Дата публікації 25.05.2026

УДК 81'373.46:004:72/69
https://doi.org/10.18524/2307-4558.2026.45.357823

Це стаття відкритого доступу
за ліцензією CC BY-NC 4.0

МЕНТИНСЬКА Ірина Богданівна,

доктор філософії за спеціальністю 035 Філологія, старший викладач кафедри української мови
Національного університету «Львівська політехніка», вул. С. Бандери, 12, Львів;
e-mail: iryna.b.mentynska@lpnu.ua;
https://orcid.org/0000-0001-7939-0010

СЛИМАК Тарас Богданович

студент III курсу Інституту будівництва, інфраструктури та безпеки життєдіяльності
Національного університету «Львівська політехніка», вул. С. Бандери, 12, Львів;
e-mail: taras.slymak.bd.2023@lpnu.ua
https://orcid.org/0009-0005-7327-9000

АДАПТАЦІЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕРМІНООДИНИЦІ В АРХІТЕКТУРНО-БУДІВЕЛЬНОМУ ДИСКУРСІ: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Анотація. У статті проаналізовано комп'ютерні терміноодиниці, що інтегруються до галузі будівництва та архітектури. *Предметом* дослідження є когнітивно-семантичні процеси виникнення, адаптації та полісемії міжгалузевих термінів, які поєднують технічні компоненти. *Мета дослідження:* проаналізувати механізми міжгалузевої міграції комп'ютерної термінології та розкрити когнітивно-семантичні закономірності формування термінів подвійної належності у сучасному цифровому дискурсі. Для досягнення мети виконано такі завдання: проаналізовано теоретичні підходи до міжгалузевої термінологічної інтеграції та полісемії; визначено когнітивні механізми формування термінів подвійної належності (метафоризація, фреймова перебудова, семантичне розширення); виокремлено лексико-семантичні групи комп'ютерних термінів, що мігрували до галузі будівництва та архітектури; проведено порівняльний лексико-семантичний аналіз конкретних комп'ютерних термінів у галузях будівництва та архітектури. Проведений аналіз засвідчує, що міжгалузева міграція комп'ютерної термінології до сфери будівництва та архітектури є наслідком розвитку цифрових технологій і міждисциплінарної інтеграції сучасної науки. У результаті дослідження встановлено, що комп'ютерні терміни, які функціонують у будівельній та архітектурній терміносистемах, формують кілька основних лексико-семантичних груп: терміни цифрового моделювання та проєктування, терміни інформаційного моделювання та управління даними, терміни автоматизації та смарттехнологій, а також терміни мережевої взаємодії та комунікації. Основними когнітивними механізмами, які забезпечують інтеграцію комп'ютерних терміноодиниць у нову галузь знань, є семантичне розширення, фреймова перебудова та метафоризування. Семантичне розширення полягає у поширенні значення терміна на нову предметну сферу без втрати його базового смислового ядра. Фреймова перебудова виявляється у випадках, коли термін інтегрується в нову концептуальну систему знань і набуває спеціалізованих значень у межах іншого фрейму. Водночас метафоризування забезпечує перенесення значення за спільністю ознак або функцій. Тож функціонування комп'ютерних термінів у будівельному та архітектурному дискурсі демонструє складні процеси когнітивної адаптації термінології, у межах яких лексичні одиниці зберігають зв'язок із вихідною галуззю, але водночас інтегруються у нові концептуальні структури знань.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у поглибленому аналізі когнітивно-семантичних моделей формування міжгалузевих термінів, а також у вивченні процесів їхньої кодифікації та стандартизації в сучасному науковому дискурсі.

Ключові слова: термін, комп'ютерний термін, термінологія, термінологічна інтеграція, метафоризування, семантичне розширення.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. У сучасному цифровому середовищі інформаційні технології активно інтегруються з іншими галузями, зокрема гуманітаристикою, медициною, економікою та освітою, будівництвом та архітектурою. Така інтеграція спричиняє виникнення міждисциплінарних термінів, які поєднують технічні та гуманітарні компоненти і часто виступають як терміни подвійної належності. При цьому спостерігається явище полісемії: той самий термін може функціонувати у різних галузях із відмінними смисловими відтінками. Сучасні дослідження демонструють системність явищ семантичної міграції термінів, що зумовлені процесами глобалізування науки, цифровізуванням та розширенням міждисциплінарних зв'язків.

Аналіз досліджень проблеми. Проблеми міжсистемної взаємодії термінів, семантичних трансформацій та міграції терміноодиниць у сучасному термінознавстві активно обговорюють українські науковці. Так, М. Кухарчишин зосереджує увагу на перетвореннях, що виникають у семантичній структурі терміна внаслідок його міграції до іншої терміносистеми, наголошуючи, що підґрунтям таких процесів є посилення інтегративних тенденцій у сучасній науці, що спричиняє міждисциплінарні контакти й семантичне розширення або модифікацію значення термінів [7, с. 199]. Цікавим, на нашу думку, є дослідження З. Куньч, яка акцентує на здатності термінів із різних терміносистем гармонійно співіснувати в межах художнього дискурсу, зокрема в одній фразі, що свідчить про їхню семантичну адаптивність і функціональну гнучкість [6, с. 44]. І. Фецько аналізує явище міграції в українській терміносистемі музейної справи і пропонує класифікацію таких терміноодиниць за різними критеріями та визначає специфіку їхньої семантичної структури. Авторка доводить, що явище зовнішньої полісемії є закономірним результатом розвитку галузевої термінології [15, с. 338]. С. Булик-Верхола простежує динаміку оновлення музичної термінології впродовж 2010–2020 х років, дослідниця зазначає, що відбувається інтеграція музичної термінології в мультимедійний та електронний формат (електронні словники, онлайн-ресурси), що засвідчує вплив цифрового середовища на формування сучасних терміносистем [1, 77–88]. Н. Нікуліна розглядає полісемантичні відношення в межах транспортної термінологічної мегасистеми. Дослідниця визначає міжсистемну полісемію як закономірне явище для термінології, що функціонує як автономна підсистема сучасної української мови. Такий підхід підтверджує системність і структурну організованість термінологічних процесів [11]. І. Кочан аналізує лексико-семантичні процеси переходу зоологічних назв в інші терміносистеми, у яких вони втрачають первинне значення та починають позначати інші поняття, та на підставі загальнономовних і спеціалізованих словників з'ясовує дефініції таких одиниць. У результаті дослідження було виявлено способи й підстави перенесення в інші галузі знань, а також наукові сфери, у які проникли відповідні термінолексеми, що репрезентує професійну мовну картину світу [4, с. 137–149]. У дослідженнях І. Ментинської акцентовано на міжсистемній полісемії комп'ютерної термінології. Найпродуктивнішою стала така модель, за якої для номінації комп'ютерних явищ, пристроїв і реалій переосмислюються різногалузеві терміни, а водночас комп'ютерні терміни активно поповнюють інші галузеві терміносистеми. Це засвідчує взаємозумовлений характер терміносистем і провідну роль цифрової сфери в сучасних процесах термінотворення [10, с. 52].

Отож такий жвавий інтерес до актуальної теми спонукує провадити подальші дослідження.

Об'єктом нашої наукової розвідки є комп'ютерна термінологія, що інтегрується до галузі будівництва та архітектури. *Предмет* дослідження: когнітивно-семантичні процеси виникнення, адаптації та полісемії міжгалузевих термінів, які поєднують технічні компоненти.

Мета дослідження: проаналізувати механізми міжгалузевої міграції комп'ютерної термінології та розкрити когнітивно-семантичні закономірності формування термінів подвійної належності у сучасному цифровому дискурсі. Для досягнення мети будуть виконані такі завдання: 1) проаналізувати теоретичні підходи до міжгалузевої термінологічної інтеграції та полісемії; 2) визначити когнітивні механізми формування термінів подвійної належності (метафоризація, фреймова перебудова, семантичне розширення); 3) виокремити лексико-семантичні групи комп'ютерних термінів, що мігрували до галузі будівництва та архітектури. 4) провести порівняльний лексико-семантичний аналіз конкретних комп'ютерних термінів у галузях будівництва та архітектури.

Виклад основного матеріалу. Сучасні теоретичні підходи до міжгалузевої термінологічної інтеграції виходять за межі традиційної термінології, розглядаючи термін як гнучкий когнітивний знак, що може адаптуватися до нових смислових вимог і контекстів. Полісемія, у цьому сенсі, не є дефектом, а функціональною характеристикою термінів у ситуаціях міждисциплінарної комунікації. Дослідниці Н. Ляшук, З. Куделько [5, 9] зазначають, що когнітивні механізми, метафоризування, фреймова перебудова та семантичне розширення, виступають рушійними силами термінологічної адаптації й інтеграції, що забезпечує термінам подвійної належності логічну і смислову цілісність у нових предметних контекстах.

Міжгалузеву термінологічну інтеграцію трактують в сучасному термінознавстві як процес взаємодії й запозичення одиниць з однієї галузі знань до іншої. Це явище пов'язане із розширенням функціональних і смислових меж термінів, що спричиняє зовнішню полісемію М. Кухарчишин зауважує, що терміни, що мігрують між галузями, часто набувають подвійної належності, одночасно функціонують у вихідній та новій предметній сфері. І така подвійність зумовлена низкою когнітивних механізмів.

Метафоризування полягає в зміні початкового значення шляхом долучення до його семантики нових складників – термінних сем, які модифікують значення проєктують на нову галузь [7, с. 206]. Дослідження О. Левченко підтверджує, що метафора виступає як когнітивний механізм утворення нових спеціальних найменувань через відомі образи, що активізують знання з галузі-джерела [8, с.37–42]. Часто метафорні терміни можуть втрачати образне навантаження й набувати більш строгих спеціальних значень, водночас залишаючись семантично спорідненими з вихідним контекстом.

Фрейми – це когнітивні структури, що організують знання у вигляді мережі взаємопов'язаних елементів. «Поняття фрейму в когнітивній лінгвістиці використовують як одиницю методу когнітивного та семантичного моделювання мови, що допомагає вивчити взаємодію семантичного середовища мови (мовних значень) та структур знань середовища мислення», – зауважують Н. Дячук, Т. Криворучко [3]. Терміни в межах фреймів набувають семантичних ролей залежно від позиції в системі знань. У контексті термінів подвійної належності фрейми дозволяють організувати значення терміна у різних предметних сферах через зміни «рамки» його сприйняття – від технічного до архітектурного, від IT до будівництва тощо. Цей підхід пов'язаний з фреймовою семантикою, де концептуальні структури описуються не просто як набір значень, а як динамічні когнітивні контексти з ролями та сценаріями.

Семантичне розширення як один із провідних когнітивно-семантичних механізмів формування термінології передбачає розширення обсягу значення терміна шляхом перенесення його в нові концептуальні сфери без втрати базового смислового ядра. У результаті такого процесу первинне значення не зникає, а співіснує з новими, контекстуально зумовленими інтерпретаціями. Саме тому семантичне розширення виступає важливим чинником міжгалузєвої термінологічної інтеграції та одним із джерел виникнення полісемії в науковій мові. У різних галузях знань той самий термін може функціонувати як у своєму первинному, технічному значенні, так і в метафорично або концептуально розширеному, що залежить від предметної сфери використання та конкретного комунікативного контексту. Наприклад, у комп'ютерній термінології багато терміноодиниць набули ширшого значення завдяки перенесенню на інші галузі, де вони почали виконувати нові номінативні функції. Такий процес сприяє формуванню термінів подвійної або навіть множинної належності, які функціонують у кількох терміносистемах одночасно. На думку А. Таран, семантичні зміни в словах і термінах відображають значущість нових реалій для мовної свідомості носіїв мови, оскільки вони фіксують процес поглибленого осмислення сучасної дійсності та її концептуалізації в мовній картині світу [14, с. 183]. Отож семантичне розширення не лише відображає розвиток науки і технологій, а й демонструє здатність мови адаптуватися до нових знань і міждисциплінарних зв'язків.

Проаналізувавши комп'ютерні терміни, що перейшли до галузі архітектури і будівництва, ми виявили такі лексико-семантичні групи:

Терміни цифрового моделювання та проєктування. Ця група охоплює терміни, пов'язані зі створенням цифрових прототипів будівель і споруд (див. табл.1).
Семантичне ядро: створення, візуалізація та редагування цифрових моделей об'єктів. Їхнє активне впровадження зумовлене розвитком систем автоматизованого проєктування, зокрема платформ на кшталт AutoCAD та Revit. У будівельному дискурсі ці одиниці зазнають часткової семантичної спеціалізації: наприклад, *рендеринг* означає не просто візуалізацію зображення, а фінальну стадію презентації архітектурного проєкту.

Таблиця 1

Термін	Значення в комп'ютерній галузі	Значення в галузі будівництва та архітектури
3D-моделювання	Процес створення тривимірних цифрових об'єктів за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення, що передбачає формування геометричної структури	Технологія формування тривимірних цифрових моделей будівель, споруд або їхніх конструктивних елементів, що використовується для архітектурного проєктування, аналізу конструкцій та

Термін	Значення в комп'ютерній галузі	Значення в галузі будівництва та архітектури
	моделі, її текстурних характеристик і просторових параметрів [16].	демонстрації майбутнього об'єкта.[12]
Цифрова модель	Формалізоване електронне представлення об'єкта, процесу або системи у вигляді структурованого набору даних, що використовується для обробки, моделювання та аналізу в інформаційних системах[16].	Віртуальне відображення будівлі чи інженерної споруди, яке містить геометричні, конструктивні та функціональні характеристики об'єкта й застосовується на різних етапах проєктування та будівництва[2].
Параметричне проєктування	Метод комп'ютерного моделювання, у межах якого геометрія та властивості об'єкта визначаються системою параметрів і алгоритмічних залежностей, що дозволяє автоматично змінювати модель при зміні вихідних параметрів[13].	Інноваційний підхід до архітектурного проєктування, за якого форма та структура будівлі формуються на основі змінних параметрів (розмірів, матеріалів, конструктивних характеристик), що забезпечує створення різних варіантів архітектурних рішень [12].
Рендеринг	Обчислювальний процес генерації фінального дво- або тривимірного зображення на основі цифрової моделі з урахуванням освітлення, текстур, тіней та інших графічних характеристик[13].	Процес створення фотореалістичного зображення архітектурного об'єкта або інтер'єру на основі тривимірної моделі для презентації проєктних рішень[12].
Візуалізація	Процес графічного відображення інформації, даних або комп'ютерних моделей у формі зображень, діаграм чи інтерактивних моделей для полегшення їхнього аналізу та інтерпретації [16].	Представлення архітектурних і містобудівних проєктів у вигляді зображень, анімацій або інтерактивних тривимірних моделей з метою демонстрації просторових і дизайнерських рішень [12].
Віртуальна реальність	Комп'ютерна технологія створення інтерактивного штучного середовища, яке імітує реальний або вигаданий простір і забезпечує ефект повного занурення користувача за допомогою спеціальних пристроїв [16].	Технологія використання інтерактивного віртуального середовища для демонстрації та аналізу архітектурних проєктів, що дозволяє досліджувати майбутні будівлі та інтер'єри ще на етапі проєктування[12].

У процесі міжгалузевої інтеграції комп'ютерних терміноодиниць у сферу будівництва та архітектури простежуємо дію кількох когнітивно-семантичних механізмів:

механізм семантичного розширення спостерігаємо у функціонуванні термінів *цифрова модель*, *рендеринг* і *візуалізація*. У комп'ютерній галузі вони позначають процеси та результати оброблення графічних даних або створення цифрових об'єктів. У сфері будівництва та архітектури ці терміни зберігають базове значення, проте їхнє значення розширюється (додаються уточнювальні семантики), охоплюючи представлення архітектурних об'єктів, інтер'єрів і просторових рішень у цифровому середовищі. Отож відбувається поширення первинного значення терміна у новій галузі знань без суттєвої зміни його семантичного ядра;

механізм фреймової перебудови простежуємо у використанні термінів *3D-моделювання* та *параметричне проєктування*. У межах комп'ютерної галузі ці поняття пов'язані з процесом створення тривимірних моделей та алгоритмічним керуванням їхніми параметрами. В архітектурному та будівельному дискурсі вони інтегруються до фрейму архітектурного проєктування, де позначають методи формування просторових структур будівель і споруд із використанням цифрових технологій. У цьому випадку відбувається зміна концептуальної структури, у межах якої функціонує термін, що зумовлює модифікацію його семантичних акцентів.

Метафоризування відбувається в разі використання терміна *віртуальна реальність*. У комп'ютерній галузі він означає технологію створення штучного інтерактивного середовища, що імітує реальний простір. У сфері архітектури цей термін набуває метафоричного значення

(метафора за спільністю ознак), оскільки його використовують для позначення цифрового середовища, у якому відтворюється простір (уточняється архісема) майбутньої будівлі або інтер'єру, що дозволяє користувачеві здійснювати віртуальну взаємодію з архітектурним проєктом.

1. *Терміни інформаційного моделювання та управління даними.* Ці терміни репрезентують концепцію управління життєвим циклом будівлі через цифрові інструменти (див. табл. 2). **Семантичне ядро:** структурування, інтегрування та оброблення даних про об'єкт будівництва. Особливої ваги набуває технологія Building Information Modeling (BIM), що інтегрує геометричні, технічні та економічні параметри об'єкта. У процесі міграції термін *цифровий двійник* розширив значення: від абстрактної IT-моделі до динамічного відображення реального архітектурного об'єкта.

Таблиця 2

Термін	Значення в комп'ютерній галузі	Значення в будівництві та архітектурі	Когнітивний механізм (опис)
База даних	Організована сукупність взаємопов'язаних даних, що зберігаються в електронній формі та керуються за допомогою систем управління базами даних для забезпечення ефективного доступу, обробки та оновлення інформації [16].	Структуроване цифрове сховище інформації про будівельний об'єкт, яке містить дані про конструкції, матеріали, технічні характеристики та етапи реалізації проєкту [2].	Семантичне розширення. Первинне значення терміна зберігається, однак його зміст поширюється на нову сферу, де він позначає систематизований масив даних про будівельний об'єкт.
Хмарне сховище	Інтернет-орієнтована технологія зберігання даних на віддалених серверах із можливістю доступу через мережу [16].	Цифрове середовище для зберігання й спільного використання архітектурних проєктів, креслень, BIM-моделей та іншої проєктної документації [12].	Семантичне розширення. Термін зберігає основне значення дистанційного зберігання даних, але набуває галузевої конкретизації у сфері архітектурного проєктування.
Інформаційна модель будівлі	Цифрове представлення об'єкта або системи, що інтегрує різні типи даних у межах єдиної інформаційної структури.	Комплексна цифрова модель будівлі (BIM), яка містить геометричні, конструктивні, інженерні та експлуатаційні характеристики об'єкта.	Фреймова перебудова. Термін інтегрується в новий концептуальний фрейм будівельного проєктування, де набуває спеціалізованого значення, пов'язаного з управлінням життєвим циклом будівлі.
Цифровий двійник	Віртуальна копія фізичного об'єкта або процесу, що відображає його стан у цифровому середовищі на основі даних сенсорів і моделей [13].	Цифрове відтворення реальної будівлі або інфраструктурного об'єкта, яке використовується для моніторингу стану споруди, аналізу її функціонування та прогнозування експлуатаційних параметрів [12].	Метафоризування. Назва ґрунтується на метафоричному перенесенні ідеї «двійника», що відображає реальний об'єкт у цифровому середовищі.
Інтерфейс	Сукупність засобів і правил взаємодії між користувачем і програмною системою або між різними програмними компонентами [16].	Засіб взаємодії архітектора або інженера з програмним середовищем проєктування (CAD, BIM), що забезпечує доступ до інструментів	Семантичне розширення. Базове значення взаємодії між користувачем і системою зберігається, але конкретизується у професійному контексті

Термін	Значення в комп'ютерній галузі	Значення в будівництві та архітектурі	Когнітивний механізм (опис)
		модельовання та редагування проєкту[12].	архітектурного проєктування.

2. *Терміни автоматизації та смарттехнологій.* Ця група відображає інтеграцію програмного забезпечення в експлуатацію будівель (див. табл. 3). **Семантичне ядро:** автоматизоване управління процесами та інженерними системами. У межах концепції «розумного» простору терміни набувають прикладного технічного змісту. Наприклад, у межах платформи Arduino або екосистеми Siemens цифрові алгоритми керують освітленням, вентиляцією та безпекою будівель.

Таблиця 3

Термін	Значення в комп'ютерній галузі	Значення в будівництві та архітектурі
Смартбудинок	Інтелектуальна комп'ютеризована система, що інтегрує програмне забезпечення, мережеві технології та електронні пристрої для автоматизованого керування різними функціями середовища [13].	Будівля, устаткована автоматизованими системами керування освітленням, кліматом, безпекою та іншими інженерними мережами, які функціонують на основі цифрових технологій [12].
Сенсор	Електронний пристрій, призначений для фіксації змін фізичних параметрів середовища (температури, руху, освітлення тощо) та передавання відповідних даних до комп'ютерної системи[13].	Компонент інженерних систем будівлі, який вимірює параметри середовища (температуру, вологість, рух, освітленість) для подальшого автоматизованого керування системами будівлі [2].
Контролер	Програмно-апаратний елемент комп'ютерної системи, що керує роботою інших пристроїв або процесів на основі заданої програми чи алгоритму[16].	Пристрій у складі систем автоматизації будівлі, який координує роботу інженерних систем (опалення, вентиляції, освітлення, безпеки) відповідно до заданих параметрів [12].
Алгоритм управління	Формалізована послідовність команд або інструкцій, що визначає порядок виконання операцій у програмній системі чи автоматизованому процесі[13].	Набір програмних правил і процедур, що регулюють функціонування автоматизованих систем керування будівлею, зокрема клімат-контролю, енергоспоживання та безпеки [12].
Система моніторингу	Комплекс програмно-апаратних засобів, призначених для спостереження, збору та аналізу даних про стан комп'ютерних систем або процесів у режимі реального часу[13].	Інтегрована система контролю технічного стану будівлі та її інженерних мереж, яка забезпечує постійне відстеження параметрів функціонування споруди та своєчасне виявлення відхилень[12].

Термін *смартбудинок* утворений на основі метафоричного перенесення ознаки *smart* («розумний») з характеристик цифрових технологій на будівлю, що обладнана автоматизованими системами управління. Семантичне розширення відбувається з термінами: *сенсор*, *контролер*, *алгоритм управління*. У комп'ютерній галузі ці терміни позначають елементи апаратно-програмних систем. У будівництві їх значення розширюється й охоплює компоненти систем автоматизації будівлі, які забезпечують контроль і керування інженерними процесами. Механізм фреймової перебудови застосовують під час перенесення терміна *система моніторингу*. Термін інтегрується в новий концептуальний фрейм управління будівлею, де позначає комплекс засобів спостереження за технічним станом споруди та її інженерних систем у режимі реального часу.

Терміни мережевої взаємодії та комунікації. У сучасній архітектурі будівлю розглядають як елемент цифрової екосистеми. Поняття *‘інтернет речей’* функціонує як концепт об'єднання фізичних пристроїв у єдину мережу. Відбувається семантична конкретизація: *сервер* у будівельному контексті — це не лише комп'ютер, а й центр управління інженерними системами об'єкта. **Семантичне ядро:** передавання даних між компонентами інфраструктури.

Таблиця 4

Термін	Значення в комп'ютерній галузі	Значення в будівництві та архітектурі
Сервер	Комп'ютер або програмно-апаратний комплекс, який надає ресурси, обробляє запити та забезпечує обмін даними між користувачами або системами [16].	Центральний елемент будівельних інформаційних систем, який зберігає та обробляє дані про об'єкти, проекти та автоматизовані системи будівлі [12].
Мережа	Сукупність взаємопов'язаних комп'ютерів і пристроїв, що забезпечує передачу даних і взаємодію систем[13].	Інфраструктура для об'єднання систем автоматизації будівлі, сенсорів та контролерів, що забезпечує обмін даними між компонентами «смарт-будинку» або BIM-системою [12].
Протокол	Стандарт або набір правил для організації обміну даними між комп'ютерними системами[16].	Набір правил взаємодії між компонентами автоматизованих систем будівлі, сенсорами, контролерами та сервером для коректного обміну інформацією[13].
Інтернет речей	Мережа фізичних пристроїв, сенсорів і об'єктів, що взаємодіють через інтернет для збору й обміну даними [13].	Концепція інтеграції інтелектуальних пристроїв та сенсорів у будівлі для автоматизованого моніторингу, управління кліматом, безпекою та енергоспоживанням[13].
Хмарні сервіси	Послуги для зберігання, обробки та надання даних через віддалені сервери через інтернет[13].	Платформи для зберігання та обробки даних будівельних проєктів, BIM-моделей, аналітики та управління автоматизованими системами будівлі[13].

Простежуємо звуження значення у вживанні терміна *сервер*, який у комп'ютерній галузі позначає систему, що надає ресурси іншим пристроям, а в контексті автоматизації будівель може інтерпретуватися як центральний вузол керування інженерними системами об'єкта, у новій галузі термін набуває значення спеціалізації. Семантичне розширення спостерігаємо у функціонуванні термінів *мережа* та *протокол*, значення яких поширюється з комп'ютерної сфери на системи взаємодії та обміну даними між пристроями у межах інженерної інфраструктури будівлі. Такі поняття, як *інтернет речей* та *хмарні сервіси*, демонструють фреймову перебудову, оскільки формують нову концептуальну модель організації простору будівлі, у межах якої різноманітні технічні пристрої та системи керування імплементуються в єдину цифрову екосистему.

Отож інтеграція комп'ютерних термінів у будівельну й архітектурну терміносистему відбувається не лише шляхом безпосереднього запозичення лексичних одиниць, а й унаслідок переосмислення їхніх концептуальних структур відповідно до нових професійних контекстів. У процесі такого перенесення терміни зберігають зв'язок із вихідною галуззю, проте водночас набувають додаткових семантичних відтінків, що відображають специфіку нової предметної сфери. Це зумовлює формування багаторівневої семантичної структури терміна, у межах якої первинне значення співіснує з новими інтерпретаціями, пов'язаними з практикою архітектурного проєктування, управління будівельними процесами та експлуатацією інженерних систем. У такий спосіб комп'ютерні терміни стають важливим інструментом концептуалізації нових технологічних реалій у будівництві та архітектурі, забезпечуючи точність фахової комунікації та відображаючи процеси цифровізування цих галузей.

Висновки та перспективи дослідження. Проведений аналіз засвідчує, що міжгалузєва міграція комп'ютерної термінології до сфери будівництва та архітектури є наслідком розвитку цифрових технологій і міждисциплінарної інтеграції сучасної науки. У межах такого процесу терміноодиниці зазнають певних когнітивно-семантичних трансформацій, що зумовлюють формування нових значень і функцій у професійному дискурсі. Це підтверджує сучасний підхід до терміна як до динамічного когнітивного знака, здатного адаптуватися до нових концептуальних середовищ і комунікативних потреб. У результаті дослідження встановлено, що комп'ютерні терміни, які функціонують у будівельній та архітектурній терміносистемах, формують кілька основних лексико-семантичних груп: терміни цифрового моделювання та проєктування, терміни інформаційного моделювання та управління даними, терміни автоматизації та смарттехнологій, а також терміни мережевої взаємодії та комунікації. Основними когнітивними механізмами, які забезпечують інтеграцію комп'ютерних терміноодиниць у нову галузь знань, є семантичне розширення, фреймова перебудова та

метафоризування. Семантичне розширення полягає у поширенні значення терміна на нову предметну сферу без втрати його базового смислового ядра, що спостерігаємо у функціонуванні таких одиниць, як *цифрова модель, візуалізація, рендеринг, база даних, інтерфейс, сенсор, контролер, алгоритм управління, мережа, протокол*. Фреймова перебудова виявляється у випадках, коли термін інтегрується в нову концептуальну систему знань і набуває спеціалізованих значень у межах іншого фрейму, що характерно для таких понять, як *3D-моделювання, параметричне проектування, інформаційна модель будівлі, система моніторингу, інтернет речей, хмарні сервіси*. Водночас метафоризування забезпечує перенесення значення за спільністю ознак або функцій, що простежуємо у використанні термінів *віртуальна реальність, цифровий двійник, смарт-будинок*. Тож функціонування комп'ютерних термінів у будівельному та архітектурному дискурсі демонструє складні процеси когнітивної адаптації термінології, у межах яких лексичні одиниці зберігають зв'язок із вихідною галуззю, але водночас інтегруються у нові концептуальні структури знань. Перспективи подальших досліджень убачаємо у поглибленому аналізі когнітивно-семантичних моделей формування міжгалузевих термінів, а також у вивченні процесів їхньої кодифікації та стандартизації в сучасному науковому дискурсі.

Л і т е р а т у р а :

1. Булик-Верхола, С. З. (2025). *Музична термінологія в українських лексикографічних джерелах ХХ–ХХІ ст.: підходи до репрезентації*. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки. Вип. 2 (105). 77–88 [https://doi.org/10.35433/philology.2\(105\).2025.77-88](https://doi.org/10.35433/philology.2(105).2025.77-88)
2. ДСТУ ISO 6707-1:2024 Будівництво будівель та цивільне будівництво. Словник термінів. Частина 1. https://online.budstandart.com/ua/catalog/docpage.html?id_doc=108714
3. Дячук, Н. Криворучко, Т. (2021). *Важливість теорії фреймів у лінгвістичній парадигмі*. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика Том 32 (71) № 4 Ч. 1. DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.4-1/23>
4. Кочан, І. М. (2023). *Ретермінізація зоолексем в сучасній українській науковій мові*. Лінгвістичні студії. 137–149. <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2023.45.13>
5. Куделько, З. (2020). *Полісемантичний термін як лексична та семантична особливість терміносистеми міжнародних відносин*. Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. № 3. DOI: <https://doi.org/10.24061/2411-6181.3.2020.201>
6. Куньч, З. Й. (2021). *Співіснування детермінологізмів різних тематичних груп в художньому дискурсі*. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Вип. 32.71. 44–49. DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.1-1/08>
7. Кухарчишин, М. І. (2023) *Комп'ютерна метафора в українській біологічній термінології*. Термінологічний вісник. Інститут української мови НАН України. Вип. 7. 199–206. <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001492711>
8. Левченко, О. П. (2023). *Метафоризація як засіб термінотворення на прикладі комп'ютерних термінів*. Закарпатські філологічні студії. Т. 1. вип. 32. С. 37–42. DOI <https://doi.org/10.32782/tbs2663-4880/2023.32.1.6>
9. Ляшук, Н. А. (2011). *Причини виникнення концептуальної багатозначності лінгвістичних термінів*. Термінологічний вісник. Вип. 1. С. 101–119.
10. Ментинська, І. Б. (2021). *Явище полісемії у системі українських комп'ютерних термінів*. Закарпатські філологічні студії. Випуск 18. 51–56. DOI <https://doi.org/10.32782/tbs2663-4880/2021.18.8>
11. Нікуліна, Н. В. (2016). *Явище полісемії в термінознавстві (на матеріалі транспортної термінологічної мегасистеми)*. Вісник Національного університету Львівська політехніка. Проблеми української термінології. Вип. 842. 96–99.
12. Словник архітектурних термінів <https://styrodeseign.eu/uk/rechnik-na-arhitekturi-termini/>
13. Словник термінів у сфері штучного інтелекту, (2024). Київ: Міністерство цифрової трансформації України. 37 с.
14. Таран, А. (2022). *Зміна змістового обсягу слів як спосіб неосемантизації*. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки. Вип. 3 (98). DOI 10.35433/philology.3 (98).2022.183–191
15. Фецько, І. М. (2021). *Синтетичні терміни українського мизейництва в контексті явища полісемії*. Термінологічний вісник. Інститут української мови НАН України. Вип. 6. 337–343.
16. Тлумачний словник з інформатики. 2010. Дніпропетровськ. Національний гірничий університет. 605 с.

R e f e r e n c e s

1. Bulyk-Verkhola, S. Z. (2025). Musical terminology in Ukrainian lexicographic sources of the 20th–21st centuries: Approaches to representation. *Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University. Philological Sciences*, 2(105), 77–88. (Original work published in Ukrainian: Muzychna terminolohiia v ukrainskykh leksykohrafichnykh dzherelakh XX–XXI st.: pidkhydy do reprezentatsii). [https://doi.org/10.35433/philology.2\(105\).2025.77-88](https://doi.org/10.35433/philology.2(105).2025.77-88)
2. DSTU ISO 6707-1:2024. (2024). *Buildings and civil engineering works. Vocabulary. Part 1*. Retrieved from https://online.budstandart.com/ua/catalog/docpage.html?id_doc=108714
3. Diachuk, N., & Kryvoruchko, T. (2021). The importance of frame theory in the linguistic paradigm. *Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: Philology, Journalism*, 32(71), 4(1). (Original work published in Ukrainian: Vazhlyvist teorii freimiv u lnhvistychnii paradyhmi.) <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.4-1/23>
4. Kochan, I. M. (2023). Reterminologization of zoo-lexemes in modern Ukrainian scientific language. *Linguistic Studies*, 45, 137–149. (Original work published in Ukrainian: Reterminizatsiia zooleksem v suchasni ukrainskii naukovi movi). <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2023.45.13>

5. Kudelko, Z. (2020). Polysemantic term as a lexical and semantic feature of the terminology system of international relations. *Current Issues of Social Sciences and History of Medicine*, 3. (Original work published in Ukrainian: Polisemantychnyi termin yak leksychna ta semantychna osoblyvist terminosystemy mizhnarodnykh vidnosyn). <https://doi.org/10.24061/2411-6181.3.2020.201>
6. Kunch, Z. Y. (2021). Coexistence of determinologized units of different thematic groups in literary discourse. *Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: Philology. Journalism*, 32(71), 44–49. (Original work published in Ukrainian: Spivisnuvannia determinolohizmiv riznykh tematychnykh hrup v khudozhnomu dyskursi) <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.1-1/08>
7. Kukharchyshyn, M. I. (2023). Computer metaphor in Ukrainian biological terminology. *Terminological Bulletin*, 7, 199–206. (Original work published in Ukrainian: Kompiuterna metafora v ukrainskii biolohichnii terminolohii). <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001492711>
8. Levchenko, O. P. (2023). Metaphorization as a means of term formation on the example of computer terms. *Transcarpathian Philological Studies*, 32(1), 37–42. (Original work published in Ukrainian: Metaforyzatsiia yak zasib terminotvorennia na prykladi kompiuternykh terminiv). <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.32.1.6>
9. Liashuk, N. A. (2011). Causes of conceptual polysemy of linguistic terms. *Terminological Bulletin*, 1, 101–119. (Original work published in Ukrainian: Prychyny vynyknennia kontseptualnoi bahatoznachnosti linhvistychnykh terminiv).
10. Mentynska, I. B. (2021). The phenomenon of polysemy in the system of Ukrainian computer terms. *Transcarpathian Philological Studies*, 18, 51–56. (Original work published in Ukrainian: Yavysheche polisemii u systemi ukrainskykh kompiuternykh terminiv) <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.18.8>
11. Nikulina, N. V. (2016). The phenomenon of polysemy in terminology studies (based on the transport terminology megasystem). *Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Problems of Ukrainian Terminology*, 842, 96–99. (Original work published in Ukrainian: Yavysheche polisemii v terminoznavstvi (na materiali transportnoi terminolohichnoi mehasystemy)).
12. Dictionary of architectural terms. Retrieved from <https://styrodesign.eu/uk/rechnik-na-arhitekturni-termini/>
13. Slovník terminiv u sferi shtuchnoho intelektu, (2024). Kyiv: Ministerstvo tsyfrovoy transformatsii Ukrainy. [Dictionary of terms in the field of artificial intelligence].
14. Taran, A. (2022). Change in the semantic scope of words as a method of neosemantization. *Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University. Philological Sciences*, 3(98), 183–191. (Original work published in Ukrainian: Zmina zmistovoho obsiahu sliv yak sposib neosemantyzatsii) [https://doi.org/10.35433/philology.3\(98\).2022.183-191](https://doi.org/10.35433/philology.3(98).2022.183-191)
15. Fetsko, I. M. (2021). Synthetic terms of Ukrainian museology in the context of polysemy. *Terminological Bulletin*, 6, 337–343. (Original work published in Ukrainian: Syntetychni terminy ukrainskoho muzeinytstva v konteksti yavyshecha polisemii).
16. Explanatory dictionary of informatics. (2010). Dnipropetrovsk: National Mining University.

MENTYNSKA Iryna Bogdanivna,

PhD 035 Philology, Senior Lecturer, Department of Ukrainian Language, Lviv Polytechnic National University;

e-mail: iryna.b.mentynska@lpnu.ua;

<https://orcid.org/0000-0001-7939-0010>

SLYMAK Taras Bogdanovych

student of Institute of Civil Engineering, Infrastructure and Life Safety, Lviv Polytechnic National University;

e-mail: taras.slymak.bd.2023@lpnu.ua

<https://orcid.org/0009-0005-7327-9000>

ADAPTATION OF COMPUTER TERMINOLOGICAL UNITS IN ARCHITECTURAL AND CONSTRUCTION DISCOURSE: A LEXICAL-SEMANTIC ANALYSIS

Summary. The article analyzes computer terminological units that are being integrated into the fields of construction and architecture. The subject of the study is the cognitive-semantic processes of the emergence, adaptation, and polysemy of interdisciplinary terms that combine technical components. **The aim of the study** is to analyze the mechanisms of interdisciplinary migration of computer terminology and to reveal the cognitive-semantic patterns underlying the formation of dual-domain terms in contemporary digital discourse. To achieve this aim, the following tasks were carried out: to analyze theoretical approaches to interdisciplinary terminological integration and polysemy; to identify cognitive mechanisms underlying the formation of dual-domain terms (metaphorization, frame restructuring, semantic extension); to distinguish lexical-semantic groups of computer terms that have migrated into the fields of construction and architecture; to conduct a comparative lexical-semantic analysis of specific computer terms in the domains of construction and architecture. The conducted analysis demonstrates that the interdisciplinary migration of computer terminology into the fields of construction and architecture is a result of the development of digital technologies and the interdisciplinary integration of modern science. The study establishes that computer terms functioning within construction and architectural terminological systems form several main lexical-semantic groups: terms of digital modeling and design, terms of information modeling and data management, terms of automation and smart technologies, as well as terms of network interaction and communication. The main cognitive mechanisms that ensure the integration of computer terminological units into a new field of knowledge include semantic extension, frame restructuring, and metaphorization. Semantic extension involves the expansion of a term's meaning into a new domain without losing its core semantic content. Frame restructuring occurs when a term is integrated into a new conceptual system of knowledge and acquires specialized meanings within a different frame. At the same time, metaphorization enables the transfer of meaning based on similarity of features or functions. Thus, the functioning of computer terms in construction and architectural discourse demonstrates complex processes of cognitive adaptation of terminology, within which lexical units retain a connection to their original domain while simultaneously integrating into new conceptual structures of knowledge. **Prospects for further research** are seen in a more in-depth analysis of cognitive-semantic models of interdisciplinary term formation, as well as in the study of their codification and standardization processes in contemporary scientific discourse.

Keywords: term, computer term, terminology, terminological integration, metaphorization, semantic extension.

Статтю прийнято 06.03.2026

Статтю затверджено до публікації 10.04.2026

Дата публікації 25.05.2026

**ЛЕКСИКОЛОГІЯ, СЛОВОТВІР І МОВНА ВАРІАТИВНІСТЬ.
ДІАЛЕКТОЛОГІЯ**

УДК 811.112.2'37:81'23
<https://doi.org/10.18524/2307-4558.2026.45.357838>

Це стаття відкритого доступу
 за ліцензією CC BY-NC 4.0

АНДРІЙВА Святослава Сергіївна,

аспірантка Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, кафедри германської філології та перекладу, факультету іноземних мов Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, вул. Садова, 5, Чернівці, 58000, Україна
 e-mail: andriivasvatoslava@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0008-5316-3838>

КУШНЕРИК Володимир Іванович,

доктор філологічних наук, професор кафедри лінгвістики та перекладу, факультету іноземних мов Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, вул. Садова, 5, Чернівці, 58000, Україна
 e-mail: w.kushneryk@chnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-9135-9101>

**РЕАЛІЗАЦІЯ ФОНОСЕМАНТИЧНИХ КОНСТАНТ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ
ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ**

Анотація. У статті досліджено особливості реалізації фоносемантичних констант у сучасній німецькій художній літературі як важливого складника смислотворення та стилістичної організації тексту. **Актуальність** роботи зумовлена зростанням інтересу до міждисциплінарних підходів у лінгвістиці, зокрема до вивчення взаємодії звукової форми мовлення та семантики. Фоносемантика розглядається як напрям, що виявляє не випадковість мовного знаку й доводить здатність звуків передавати додаткові асоціативні та емоційні значення. **Метою** дослідження є виявлення закономірностей функціонування фоносемантичних констант і визначення їхнього впливу на формування змісту художнього тексту. Матеріалом аналізу слугували твори сучасних німецькомовних авторів, що характеризуються стилістичною різноманітністю та виразною звуковою організацією. У роботі застосовано комплексний підхід, який поєднує фонетико-стилістичний, контекстуально-інтерпретаційний, психолінгвістичний, кількісно-якісний та порівняльно-стилістичний методи. Це дозволило простежити функціонування таких засобів, як алітерація, асонанс, ономатопея, ритм і звукові контрасти, а також визначити їхню роль у створенні емоційного тону, образності та когезії тексту. **Об'єктом** дослідження є фоносемантика художнього мовлення як складний когнітивно-комунікативний феномен. **Предметом** дослідження є особливості реалізації фоносемантичних констант та їхнє функціональне навантаження в художньому тексті, зокрема механізми взаємодії звукової форми і значення через такі засоби, як алітерація, асонанс, ономатопея та звукові домінанти, що беруть участь у формуванні когнітивно-емоційного та стилістичного ефекту. **У результаті** дослідження встановлено, що фоносемантичні константи виконують експресивну, образотворчу, психологічну та текстотворчу функції. Вони не лише підсилюють зміст висловлювання, а й активно беруть участь у його формуванні, впливаючи на сприйняття читача. Доведено, що звукова організація тексту є важливим інструментом когнітивного моделювання художньої реальності та формування індивідуального авторського стилю. **Перспективи** подальших досліджень пов'язані з аналізом відтворення фоносемантичних ефектів у перекладі та вивченням міжкультурних аспектів звукової символіки.

Ключові слова: звукова символіка, методика, німецька література, стилістика, психолінгвістика, фонема, фонетична домінанта, фоносемантика

Актуальність. Сучасна лінгвістика характеризується посиленою увагою до міждисциплінарних підходів, що дозволяють розглядати мову як складний когнітивний та психофізіологічний феномен. У цьому контексті особливого значення набуває фоносемантика – напрям, який досліджує взаємозв'язок між звуковою формою мовних одиниць та їхнім змістом.

Фоносемантичні константи становлять стійкі асоціативні зв'язки між звуками та значеннями, що проявляються незалежно від контексту, але особливо виразно реалізуються в художньому тексті. Саме художня література створює оптимальні умови для актуалізації звукової експресії.

Метою статті є виявлення особливостей реалізації фоносемантичних констант у сучасній німецькій художній літературі та визначення їх функціонального навантаження.

Фоносемантика базується на ідеї не випадковості мовного знаку: звукова форма слова здатна не лише позначати, а й символічно відтворювати певні характеристики об'єкта. Зокрема, звуки [k] і [t] асоціюються з різкістю, чіткістю та холодністю, [l], [m], [n] – з м'якістю і плавністю, [s], [ʃ] – з напруженням, шепотом і тривогою, а [r] – з рухом, вібрацією та динамікою. У художньому тексті ці звуки виконують функцію семантичного підсилення та створюють додатковий рівень інтерпретації.

Об'єктом дослідження є фоносемантика художнього мовлення як складний когнітивно-комунікативний феномен, що відображає взаємозв'язок між звуковою організацією мовних одиниць і процесами смислотворення у тексті. У межах цього об'єкта увагу зосереджено на сучасній німецькомовній художній літературі як репрезентативному середовищі актуалізації звукової експресії. **Предметом** дослідження є особливості реалізації фоносемантичних констант та їхнє функціональне навантаження в художньому тексті, зокрема механізми взаємодії звукової форми і значення через такі засоби, як алітерація, асонанс, ономатопея та звукові домінанти, що беруть участь у формуванні когнітивно-емоційного та стилістичного ефекту.

Матеріалом дослідження стали тексти сучасної німецькомовної літератури, які репрезентують різні стилістичні моделі та відображають багатоманітність авторських підходів до організації художнього мовлення. Корпус дослідження було сформовано з урахуванням чітко визначених критеріїв, серед яких провідними є наявність звукових повторів, стилістична маркованість тексту, а також семантична значущість звукових структур, що дозволяє простежити взаємозв'язок між фонетичним оформленням і змістовим наповненням.

Виклад основного матеріалу. У межах дослідження застосовано комплекс взаємодоповнювальних методів. Зокрема, *фонетико-стилістичний аналіз* передбачає детальне вивчення таких явищ, як *алітерація, асонанс, ритмічна організація тексту та звукові домінанти*. Цей метод використовується як на рівні окремого речення, так і на рівні цілісного тексту, що дає змогу виявити закономірності звукової організації мовлення та їхній стилістичний ефект.

Контекстуально-інтерпретаційний метод спрямований на встановлення зв'язку між звуковою формою та значенням через аналіз контексту, в якому функціонують ті чи інші звукові структури. Це дозволяє глибше зрозуміти, як саме звук впливає на формування смислу в художньому тексті.

Психолінгвістичний підхід у дослідженні використовується для інтерпретації звукових структур як своєрідних тригерів асоціативного сприйняття. Завдяки цьому підходу аналізується, як певні звукові поєднання можуть викликати у читача емоційні реакції та асоціації, що підсилюють художній ефект.

Кількісно-якісний метод включає проведення частотного аналізу фонем, визначення звукових домінант у тексті та оцінку їхнього функціонального навантаження. Це дає можливість не лише описати звукову організацію тексту, а й кількісно обґрунтувати її значущість для створення певного стилістичного ефекту.

Порівняльно-стилістичний метод дозволяє зіставити різні тексти та виявити індивідуальні особливості авторського стилю, зокрема специфіку використання звукових засобів. У результаті такого аналізу стає можливим визначення характерних рис мовотворчості окремих авторів і встановлення їхнього внеску у формування сучасної німецькомовної літературної традиції.

Матеріалом дослідження слугували художні тексти сучасних німецькомовних авторів: Даніеля Кельмана, Юлі Цее, Вольфганга Герндорфа. Для забезпечення репрезентативності корпусу було відібрано фрагменти, що демонструють різні типи фоносемантичних явищ.

Нижче наведено ілюстративний матеріал, який слугує основою для подальшого аналізу.

Фонетико-стилістичний метод є одним із ключових у дослідженні фоносемантики, оскільки дозволяє встановити системні зв'язки між звуковою організацією мовлення та його стилістичною функцією. Важливим аспектом методу є визначення позиційної значущості звукових елементів: початкова позиція (ініціальна алітерація) часто має підсилений експресивний ефект, тоді як фінальні позиції можуть виконувати функцію завершеності або емоційного підсумку.

Контекстуально-інтерпретаційний підхід дозволяє уникнути формалізму та забезпечує багаторівневу інтерпретацію, що враховує як мовні, так і позамовні чинники.

Психолінгвістичний підхід до фоносемантики базується на дослідженні механізмів сприйняття та обробки звукової інформації людиною. Згідно з цим підходом, звуки мови здатні викликати певні асоціації, що формуються на основі досвіду, культурного контексту та універсальних когнітивних моделей.

Психолінгвістичні дослідження показують, що сприйняття звуків має емоційний компонент. Це означає, що звукова організація тексту може впливати на емоційний стан читача, навіть якщо він не усвідомлює цього впливу.

Особливу увагу приділено тому, як різні автори використовують звук для досягнення художніх цілей. Наприклад, один автор може надавати перевагу різким звукам для створення напруження, тоді як інший – м'яким для формування ліричності.

Контрастивна фоносемантика ґрунтується на протиставленні різних звукових груп. У прикладі «*Streng Struktur stand still, doch leise lebte etwas darunter*» жорсткі звуки

контрастують із м'якими, що відображає протиставлення зовнішнього порядку та внутрішнього руху, створюючи додаткову смислову напругу. Приклади контрастивних звукових структур: «*Hart und weich, laut und leise zugleich.*» [6]; «*Kalte Klarheit traf auf warme Worte.*» [3]; «*Schwere Schritte, leichte Laute.*» [9]; «*Feste Formen, fließende Gefühle.*» [6].

Порівняння також дозволяють виявити загальні тенденції розвитку сучасної німецької літератури, зокрема зростання ролі звукової організації тексту.

Отже, використаний метод є важливим для комплексного дослідження фоносемантики як індивідуального та культурного явища.

У теоретичному вимірі алітерація постає не лише як формальний стилістичний прийом, що полягає у повторі приголосних звуків, а як складний механізм когнітивно-семантичного структурування тексту. Її функціонування ґрунтується на здатності приголосних звуків створювати чітко окреслені акустичні імпульси, які організують звуковий простір висловлення та задають його ритміко-інтонаційний каркас.

На відміну від асонансу, який забезпечує плавність і континуальність звукового потоку, алітерація формує сегментовану, «дискретну» структуру, що підсилює відчуття структурованості, впорядкованості або, залежно від типу звуків, напруженості й динаміки. Саме ця властивість робить алітерацію ефективним засобом концептуалізації абстрактних категорій – таких як порядок, хаос, рух, опір.

Ключовим аспектом є артикуляційно-акустична специфіка повторюваних приголосних. Глухі проривні ([k], [t], [p]) створюють ефект різкості, переривчастості, що часто корелює з семантикою точності, раціональності або холодності. Дзвінкі приголосні ([b], [d], [g]) формують більш «вагому», насичену звукову тканину, яка може асоціюватися з тиском, напруженням або внутрішньою інтенсивністю. Фрикативи ([s], [ʃ]) додають ефекту шороху, напруженої безперервності, тоді як сонорні ([l], [m], [n], [r]) пом'якшують звукову структуру, вводячи елементи плавності або ритмічної стабільності.

З позицій когнітивної лінгвістики алітерація може розглядатися як інструмент фокусування уваги: повторюваний звук виконує функцію маркера, який виділяє ключові елементи висловлення та сприяє їх кращому запам'ятовуванню. У цьому сенсі алітерація не лише організовує текст, але й структурує процес його сприйняття.

Важливою є також роль алітерації у формуванні так званих звукових кластерів – груп лексем, об'єднаних спільною фонетичною домінантою. Такі кластери створюють локальні зони підвищеної семантичної щільності, у межах яких звук і значення взаємно підсилюють одне одного. Це дозволяє говорити про алітерацію як про засіб мікроструктурної організації тексту.

Крім того, алітерація виконує функцію ритмізації, особливо у прозових текстах, де вона компенсує відсутність метричної організації. Повтор приголосних формує внутрішній ритм, який може бути як регулярним, так і варіативним, що відповідає загальній стилістичній стратегії автора.

Розглянемо серію прикладів алітерації: «*Kühle Klarheit, kalte Konturen, kein Klang von Gefühl.*» [6]; «*Plötzlich prallte der Plan gegen die präzise Praxis.*» [6]; «*Dunkel drängten dichte Gedanken durch den Druck der Dinge.*» [9]; «*Bleich blickte er auf den blanken Boden.*» [3]; «*Stille Straßen standen starr im Schatten.*» [9].

Повтор приголосних ([k], [p], [d], [b], [ʃt]) формує різні типи акустичного ефекту: [k], [p] – різкість, раціональність; [d] – тиск, напруження; [b] – приглушеність; [ʃt] – статичність. Алітерація функціонує як засіб концептуалізації простору і стану.

У ширшому теоретичному вимірі асонанс слід розглядати не лише як формальний повтор голосних, але як інструмент акустичного моделювання емоційного простору тексту. Його функціонування ґрунтується на властивості голосних звуків формувати безперервний звуковий потік, який, на відміну від приголосних, не перериває артикуляційний рух, а забезпечує його плавність.

Вокалічна домінанта тексту створює специфічну «звукову атмосферу», що корелює з емоційним станом персонажів або загальною тональністю наративу. Зокрема, повтор передніх голосних ([e], [i]) асоціюється з м'якістю, інтимністю, інколи – з відчуженою спокійністю, тоді як задні голосні ([o], [u]) формують відчуття глибини, замкненості або латентної напруги. У цьому контексті асонанс виступає як механізм акустичної гармонізації тексту.

Важливо підкреслити, що асонанс у сучасній німецькій прозі часто виконує функцію прихованого контрасту: зовнішня мелодійність звукової організації може суперечити змістовій напрузі. Така невідповідність створює ефект семантичної двоплановості, коли звуковий рівень тексту «маскує» або, навпаки, підсилює внутрішній конфлікт.

Крім того, асонанс бере участь у формуванні ритмічної організації тексту. Повтор голосних забезпечує рівномірність звукового малюнка, що сприяє когезії та підвищує

сприйняттєву цілісність. У цьому сенсі асонанс функціонує як засіб не лише емоційної, але й структурної інтеграції.

Розглянемо приклади асонансу: «*Leise wehte der Wind über weiche Wiesen.*» [9]; «*Ein müder, milder, stiller Blick blieb liegen.*» [9]; «*Die Wege dehnen sich, gehen leise neben dem Leben.*» [6]; «*So groß und offen, so ohne Sorgen.*» [3]; «*Tiefe Linien ziehen sich wie Spiegel in die Seele.*» [6].

Домінування голосних створює мелодійність, плавність і гармонійність звучання; асонанс виконує функцію емоційного вирівнювання тексту.

Отже, асонанс у межах фоносемантичного аналізу слід трактувати як багатofункціональний інструмент, який одночасно реалізує емоційні, ритмічні та когнітивні параметри художнього тексту.

Ономатопея в сучасному фоносемантичному підході розглядається як один із найяскравіших проявів іконічності мовного знака, тобто такої його властивості, за якої форма безпосередньо відображає зміст. На відміну від умовних мовних одиниць, ономатопеї демонструють відносну мотивованість, що робить їх особливо важливими для дослідження звукової символіки.

Акустична іконічність реалізується через відтворення звукових характеристик реальних явищ: інтенсивності, тривалості, тембру, ритму. У художньому тексті це дозволяє створити ефект «звукової присутності», коли читач не лише уявляє, але й ніби «чує» описувані події.

Важливим є також те, що ономатопея в сучасній прозі часто виходить за межі прямого звукопису. Вона трансформується у складніші форми – акустичні метафори та звукові асоціативні ланцюги. Наприклад, повтор вібрантів або фрикативів може не прямо імітувати звук, а лише натякати на нього, створюючи ефект акустичної алюзії.

З позицій когнітивної лінгвістики *ономатопея* виконує функцію сенсорної активації: вона залучає аудіальний канал сприйняття, що підсилює загальну образність тексту. Це особливо важливо в умовах сучасної літератури, де спостерігається тенденція до мультисенсорності художнього досвіду.

Розглянемо приклади ономатопеї та акустичної іконічності: «*Die Reifen rauschten über die raue Straße.*» [3]; «*Es klirrte und knallte in der kalten Küche.*» [9]; «*Das Wasser plätscherte leise vor sich hin.*» [6]; «*Ein dumpfes Dröhnen durchzog den Raum.*» [3]; «*Die Tür quietschte und schlug schwer zu.*» [9].

Звуки імітують реальні акустичні явища: [r] – рух; [kl], [kn] – різкі удари; [pl] – текучість; [dr] – гул; формується ефект акустичної присутності.

Таким чином, ономатопея та акустична іконічність є не лише стилістичними засобами, а й механізмами інтеграції перцептивного досвіду у структуру тексту.

Кількісно-якісний аналіз є важливим інструментом об'єктивізації результатів фоносемантичного дослідження. Він поєднує статистичні методи з якісною інтерпретацією, що дозволяє виявити закономірності у використанні звукових елементів.

Кількісний аспект включає: підрахунок частоти фонем; визначення щільності звукових повторів; аналіз позиційного розподілу звуків.

Якісний аспект передбачає: інтерпретацію функцій звуків; аналіз їхнього впливу на зміст; виявлення стилістичних ефектів.

Важливим є поняття фонетичної домінанти – звуку або групи звуків, що переважають у певному фрагменті тексту та визначають його акустичний характер.

Звукова організація також може відобразити психологічний стан персонажа. У реченні «*Sie zitterte, zögerte, suchte zwischen Sekunden nach Sicherheit*» повтори звуків [z] і [s] передають тривожність, уповільнюють ритм мовлення та відображають внутрішню нестабільність, сумніви й напруження. Приклади звукової репрезентації психологічного стану: «*Langsam löste sich die lähmende Leere.*» [6]; «*Hart hielt er die Hoffnung fest.*» [3]; «*Flüchtig flackerte ein ferner Gedanke auf.*» [9]; «*Still stand sie, starr vor Schmerz.*» [6].

Поєднання кількісного та якісного дослідження дозволяє уникнути суб'єктивності та забезпечує наукову обґрунтованість висновків.

Не менш важливим є фактор темпу мовлення, який у письмовому тексті моделюється через довжину слів, кількість складів та характер звукових повторів. Часте використання коротких слів із різкими приголосними може створювати ефект пришвидшеного, уривчастого мислення, що характерно для станів тривоги або паніки. Натомість довгі слова з переважанням сонорних і голосних сприяють формуванню відчуття уповільнення, що корелює зі станами втоми або емоційного виснаження.

З позицій когнітивної психології, такі звукові структури активують механізми емоційної симуляції, коли читач несвідомо відтворює відповідні стани. Це дозволяє говорити про

фоносемантику як про інструмент не лише опису, але й безпосереднього впливу на психоемоційну сферу реципієнта.

Крім того, важливим є явище акустичної градації, коли інтенсивність звукових ефектів поступово зростає або зменшується. Така градація може відображати розвиток психологічного стану – від латентної напруги до її кульмінації або, навпаки, до поступового згасання. У цьому сенсі звук виконує функцію динамічного маркера психічних змін.

Розглянемо приклади *звукової репрезентації психологічного стану*: «*Sie zitterte, zögerte, suchte nach Sicherheit.*» [9]; «*Langsam löste sich die lähmende Leere.*» [6]; «*Hart hielt er die Hoffnung fest.*» [3]; «*Flüchtig flackerte ein ferner Gedanke auf.*» [9]; «*Still stand sie, starr vor Schmerz.*» [6].

Звуки [z] і [s] передають тривожність, [l] – апатію, [h] – напруження, [fl] – нестабільність, унаслідок чого звук відображає внутрішній стан персонажа..

Отже, *звукова репрезентація психологічного стану* в сучасному художньому тексті є багаторівневим явищем, що поєднує фонетичні, ритмічні та когнітивні параметри й забезпечує глибоку інтеграцію емоційного змісту у структуру тексту.

Подальше осмислення *контрастивної фоносемантики* потребує врахування її ролі не лише як локального стилістичного прийому, але як принципу глобальної організації художнього тексту. Контраст у звуковій площині виступає своєрідним аналогом семантичної опозиції, формуючи складну систему взаємодії між різними рівнями мовної структури.

Одним із ключових аспектів є поляризація звукових характеристик, яка реалізується через протиставлення артикуляційних і акустичних параметрів. Наприклад, поєднання глухих і дзвінких приголосних створює ефект напруженої рівноваги, тоді як контраст між фрикативами та сонорними може підкреслювати перехід від нестабільності до гармонії або навпаки.

У межах тексту такі протиставлення часто набувають символічного значення, відображаючи глибинні смислові опозиції: порядок – хаос, контроль – свобода, раціональність – емоційність. При цьому звуковий рівень не дублює зміст безпосередньо, а створює додатковий семантичний вимір, який функціонує імпліцитно.

Важливим є також явище контрастивної динаміки, коли протиставлення звуків розгортається у часі, формуючи певну траєкторію розвитку тексту. Наприклад, поступовий перехід від жорстких до м'яких звуків може відображати трансформацію емоційного стану або зміну нарративної перспективи.

З позицій текстової лінгвістики, *контрастивна фоносемантика* виконує функцію структурного маркера, що допомагає організувати текст у смислові блоки. Вона може сигналізувати про межі між епізодами, зміни настрою або акцентувати ключові моменти нарративу.

Крім того, контраст сприяє підвищенню експресивності, оскільки різке зіставлення звукових структур привертає увагу читача та підсилює емоційний вплив. У цьому сенсі *контрастивна фоносемантика* виступає як механізм інтенсифікації художнього вираження.

Розглянемо приклади *контрастивної фоносемантики*: «*Strenge Struktur und leise Lebendigkeit.*» [9]; «*Hart und weich, laut und leise zugleich.*» [6]; «*Kalte Klarheit traf auf warme Worte.*» [3]; «*Schwere Schritte, leichte Laute.*» [9]; «*Feste Formen, fließende Gefühle.*» [6].

Контраст звуків підсилює семантичні опозиції (тверді – м'які, шум – тиша, статика – динаміка), що забезпечує фоносемантичну виразність тексту.

Отже, контраст у звуковій організації тексту є не лише допоміжним стилістичним засобом, а фундаментальним принципом, що забезпечує багатовимірність і глибину художнього смислу.

Обговорення результатів дослідження засвідчує, що фоносемантичні константи відіграють багатofункціональну роль у художньому тексті. Насамперед вони виконують експресивну функцію, оскільки підсилюють емоційне забарвлення висловлювання та впливають на сприйняття читача. Водночас їм притаманна образотворча функція, адже за допомогою звукових засобів формується яскрава й відчутна художня образність, що сприяє глибшому зануренню в текст.

Крім того, *фоносемантичні константи* реалізують психологічну функцію, відтворюючи внутрішні стани персонажів, їхні емоції, напруження чи спокій через відповідну звукову організацію мовлення. Не менш важливою є текстотворча функція, яка полягає у забезпеченні цілісності та зв'язності тексту, формуванні його ритміко-інтонаційної структури та стилістичної єдності.

Таким чином, *фоносемантичні константи* постають як важливий інструмент когнітивного моделювання художньої реальності, оскільки вони не лише доповнюють зміст, а й активно беруть участь у його формуванні та інтерпретації.

Висновки і перспективи дослідження. Отже, фоносемантика є важливим компонентом сучасного художнього тексту, оскільки вона суттєво розширює його виражальні можливості. Завдяки звуковій організації мовлення фоносемантика поглиблює зміст висловлювання,

додаючи йому додаткових смислових відтінків і асоціативних нашарувань. Водночас вона безпосередньо впливає на читача, формуючи емоційне сприйняття тексту та спрямовуючи інтерпретацію художніх образів. Окрім цього, фоносемантичні засоби відіграють важливу роль у формуванні індивідуального стилю автора, визначаючи специфіку його мовотворчості.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з аналізом особливостей відтворення фоносемантичних ефектів у перекладі, а також із вивченням міжкультурної інтерпретації звукових структур, що дозволить глибше зрозуміти універсальні та національно специфічні аспекти фоносемантики.

Literatura

1. Crystal, D. (2003) *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. 2nd Edition, Cambridge University Press, Cambridge.
2. Döring S. (2010) *Phonosemantik*. München.
3. Herrndorf W. (2010) *Tschick*. Berlin.
4. Humboldt W. von. (1836) *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues*. Berlin.
5. Jakobson R. (1971) *Selected Writings*. The Hague: Mouton.
6. Kehlmann D. (2005) *Die Vermessung der Welt*. Reinbek.
7. Nöth W. (2000) *Handbuch der Semiotik*. Stuttgart.
8. Zeh J. (2009) *Corpus Delicti*. Frankfurt am Main.

References

1. Crystal, D. (2003) *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. 2nd Edition, Cambridge University Press, Cambridge.
2. Döring S. (2010) *Phonosemantik*. München.
3. Herrndorf W. (2010) *Tschick*. Berlin.
4. Humboldt W. von. (1836) *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues*. Berlin.
5. Jakobson R. (1971) *Selected Writings*. The Hague: Mouton.
6. Kehlmann D. (2005) *Die Vermessung der Welt*. Reinbek.
7. Nöth W. (2000) *Handbuch der Semiotik*. Stuttgart.
8. Zeh J. (2009) *Corpus Delicti*. Frankfurt am Main.

ANDRIIVA Sviatoslava Serhiivna,

Postgraduate student of the Yuri Fedkovych Chernivtsi National University, Department of Germanic Philology and Translation, Faculty of Foreign Languages, Yuri Fedkovych Chernivtsi National University, 5 Sadova St, Chernivtsi, 58000, Ukraine;
e-mail: andriivasvatoslava@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0008-5316-3838>

KUSHNERIK Volodymyr Ivanovich,

Doctor of Philological Sciences, Professor of the Department of Linguistics and Translation, Faculty of Foreign Languages, Yuri Fedkovych Chernivtsi National University, 5 Sadova St, Chernivtsi, 58000, Ukraine;
e-mail: w.kushnerik@chnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-9135-9101>

IMPLEMENTATION OF PHONOSEMANTIC CONSTANTS IN MODERN GERMAN FICTION

Summary. The article examines the peculiarities of the realization of phonosemantic constants in contemporary German fiction as an important component of meaning formation and stylistic organization of the text. The relevance of the study stems from the growing interest in interdisciplinary approaches in linguistics, particularly in exploring the interaction between the sound form of language and semantics. Phonosemantics is considered as a field that reveals the non-arbitrariness of the linguistic sign and demonstrates the ability of sounds to convey additional associative and emotional meanings. The aim of the research is to identify the patterns of functioning of phonosemantic constants and to determine their influence on the formation of meaning in a literary text. The material of the study consists of works by contemporary German-language authors characterized by stylistic diversity and expressive sound organization. The research employs a comprehensive approach combining phonostylistic, contextual-interpretative, psycholinguistic, quantitative-qualitative, and comparative-stylistic methods. This approach makes it possible to trace the functioning of such devices as alliteration, assonance, onomatopoeia, rhythm, and sound contrasts, as well as to determine their role in creating emotional tone, imagery, and textual cohesion. The results of the study show that phonosemantic constants perform expressive, figurative, psychological, and text-forming functions. They not only enhance the meaning of the utterance but also actively participate in its formation, influencing the reader's perception. It is proved that the sound organization of the text is an important tool for cognitive modeling of artistic reality and for shaping the individual authorial style. Prospects for further research are associated with the analysis of the reproduction of phonosemantic effects in translation and the study of intercultural aspects of sound symbolism.

Keywords: sound symbolism, methodology, German literature, stylistics, psycholinguistics, phoneme, phonetic dominant, phonosemantics

Статтю прийнято 06.03.2026

Статтю затверджено до публікації 10.04.2026

Дата публікації 25.05.2026

ГНАТЮК Мирослава Василівна,кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»; вул. С. Бандери, 12, м. Львів, 79013, Україна;
e-mail: myroslava.v.hnatiuk@lpnu.ua;
https://orcid.org/0000-0002-1663-7095**СЛОВТВІР ПРИКМЕТНИКІВ ПЕРІОДУ УКРАЇНІЗАЦІЇ КУБАНІ
(НА МАТЕРІАЛІ ЖУРНАЛУ «НОВИМ ШЛЯХОМ» (1927–1930))**

Анотація. У статті здійснено аналіз морфологічних моделей словотвору прикметників на основі емпіричного матеріалу, виявленого в текстах журналу «Новим шляхом», що виходив на Кубані (РСФРР) упродовж 1927–1930 рр. **Метою** дослідження є визначити основні моделі й тенденції прикметникового словотворення в період українізації на території РСФРР. **Об'єктом** дослідження виступає мова журналу «Новим шляхом» (1927–1930). **Предмет** дослідження — реалізація морфологічного способу деривації прикметників, що позначали нові реалії суспільного життя на Кубані у 20–30-х роках ХХ ст. Застосовано такі методи дослідження: метод суцільної вибірки, метод систематизації та структуризації емпіричного матеріалу, описовий, зіставний, метод лінгвістичної реконструкції, а також холістичний, що передбачає врахування екстралінгвальних чинників, які впливали на процес творення прикметників у зазначений період. Стверджено, що революційні події початку ХХ ст., які відбувалися на території колишньої Російської імперії, спричинилися до появи нових реалій, які потребували нових означень. Зауважено, що процес українізації на Кубані був різновидом радянської краю. Констатовано, що основними способами словотвору прикметників, які характеризували нові реалії суспільного життя періоду українізації на Кубані, є суфіксація (11 моделей) та складання (2 моделі). Виявлено, що суфіксація демонструє значну кількість активних формантів, натомість складання — велику кількість утворених лексем. З'ясовано, що префіксальний та префіксально-суфіксальний способи словотвору прикметників були малопродуктивними в цьому періодичному виданні. Зауважено помірний ступінь інтерференції з боку словотвірної системи російської мови. Визначено перспективні напрями дослідження цієї теми: аналіз моделей неморфологічних способів словотвору лексем (морфолого-синтаксичного, лексико-синтаксичного, лексико-семантичного) у журналі «Новим шляхом»; характеристика морфемної будови та словотворчих моделей топонімів Кубані періоду українізації; аналіз дериваційних процесів на матеріалі інших українських періодичних видань, що виходили в РСФРР у 20–30-ті рр. ХХ ст.

Ключові слова: українізація, прикметник, морфологічний спосіб словотвору, словотвірна модель, інтерференція.

Постановка наукової проблеми. Політика українізації/коренізації, що її здійснювала ВКП(б) упродовж 20–30-х років ХХ ст., охоплювала не лише УСРР, а й території РСФРР, де компактно проживали українці. Оперативним фіксатором згаданих історичних подій була передусім періодика. Журнал «Новим шляхом» був періодичним органом Центрораднадмену Наркомосу РСФРР й виходив на Кубані впродовж 1927–1930-го років. Статті цього часопису є вагомим історичним джерелом українськомовних текстів публіцистичного, науково-популярного, ділового, навчально-методичного спрямування, які слугують надійним джерелом для вивчення розвитку української мови поза межами України. Важливо, що журнал був авторитетним навчально-методичним педагогічним виданням на Кубані [6].

Актуальність. Періодичних українськомовних видань в РСФРР було мало, до того ж існували вони протягом короткого історичного періоду — 20-ті — 30-ті роки ХХ ст. Дослідження мови кожного з таких джерел актуальне з погляду становлення норм української літературної мови, соціолінгвістики, історії мови тощо.

Аналіз досліджень проблеми. Журнал «Новим шляхом» уже виступав об'єктом зацікавлення науковців. В. Стефанів у розвідці «Про українізацію Кубані в матеріалах журналу “Новим шляхом” (1928 р.)» [10] аналізує матеріали часопису з погляду суспільно-політичних умов перебігу процесу українізації на Кубані, а О. Б. Бондарчук та Р. І. Палійчук у статті «Національна освіта східної української діаспори за матеріалами часопису “Новим шляхом” (1927–1930 рр.)» [1] досліджують передусім навчально-методичні напрацювання українських педагогів Кубані того часу. Широкий мовознавчий аналіз багатих на новотвори текстів журналу в науковому дискурсі відсутній. Ми запланували низку досліджень цього унікального історичного документа на різних мовних рівнях. Поки що опубліковано одну розвідку — «Часопис “Новим шляхом” (1928 р.): іменникова норма як ідентифікатор українізації педагогів Кубані» [2].

Мета й завдання дослідження. Мета дослідження — визначити основні словотворчі моделі й тенденції прикметникового словотворення в період українізації на території РСФРР у 20–30-х роках ХХ ст. Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань: виокремити в текстах журналу прикметникові утворення різного походження та структури, що

позначають нові суспільно-політичні реалії згаданого історичного періоду; визначити основні моделі морфологічного способу словотворення прикметника.

Об'єктом дослідження виступає мова журналу «Новим шляхом» (1927–1930). **Предмет** дослідження – реалізація морфологічного способу деривації у творенні прикметників.

Опис джерельної бази, фактичного матеріалу та методів. Джерелом дослідження є часпис «Новим шляхом», на титульній сторінці якого зазначено: Український педагогічний журнал. Орган Центрораднацмену Наркомосу РСФРР. Журнал виходив упродовж 1927–1930 рр. у Краснодарі, що на Кубані. Після зміни курсу ВКП(б) щодо українізації із позитивного на різко негативний часопис спочатку перевели до Ростова-на-Дону (1930 р.), змінивши його назву на «Ленінським шляхом», а відтак закрили (1932 р.). Фактичний матеріал для дослідження – прикметники різної структури й етимології, що побутують у текстах журналу й відбивають реалії епохи. Оскільки журнал «Новим шляхом» належить до раритетних видань (у загальному доступі є лише 4–5 число за 1928 рік на платформі Diasporiana), висловлюємо вдячність працівникам МБА Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського за допомогу в пошукові потрібних номерів часопису та їхньому удоступненні. **Методи** дослідження: метод суцільної вибірки, метод систематизації та структуризації емпіричного матеріалу, описовий, зіставний, метод лінгвістичної реконструкції, а також холістичний, що передбачає, зокрема, врахування екстралінгвальних чинників, які впливали на процес творення прикметників у зазначений період на аналізованій території. **Наукова новизна** отриманих результатів полягає передусім у введених у науковий обіг емпіричного матеріалу із мало дослідженого історичного джерела, у систематизації та мовознавчому аналізі зафіксованих одиниць. Теоретична цінність дослідження полягає в уточненні деяких дериваційних моделей прикметникового словотворення, в увиразненні картини розвитку української мови в радянський період, зокрема на території РСФРР. Практична цінність дослідження передбачає використання його результатів для подальших наукових розвідок, у лексикографії, навчальному процесі.

Виклад основного матеріалу. Для розвитку сучасної української літературної мови період 20–30-х років ХХ ст. має важливе значення передусім через «вибух» словотворчості, спричинений революційними подіями та зміною суспільного устрою і державної влади в Російській імперії. Політика українізації не була основним чинником появи нових лексем – вони виникали внаслідок радянізації республік СРСР. Українізація була лише одним із напрямів тодішньої політики більшовиків, про що відкрито повідомляла редакція журналу «Новим шляхом» (далі – НШ). У числі 4–5 часопису за 1928 р., у розділі «Хроніка», читаємо звіт комісії ВЦВК і ЦВК в справі українізації Кубані, де, серед іншого, зазначено: «На підставі даних наради і попередніх обслідувань справи українізації на місцях, Комісія прийшла до висновку, що українізація Кубані зміцнює радянізацію її» [7, с. 87]. Попри те, що журнал виходив українською мовою і містив, крім ідеологічного матеріалу, вагомі історичні розвідки (напр., у статті А. Лещенка «Краснодар як культурно-економічний і революційний центр Кубані», уміщений у першому номері журналу за 1927 рік, подано розлогий матеріал про розгром Запорізької Січі 1775 року, про переселення запорожців на Кубань, про отамана Чепігу, що заснував станицю Оріхувату – теперішній Краснодар, і под. [5, с. 66–73]), об'єктивно він працював на зміцнення комуністичного режиму. Відтак прикметники, виявлені навіть у таких, здавалось би, аполітичних текстах, часто мали «революційне» забарвлення.

Серед новотворів, безперечно, переважали іменники. Ми систематизували й описали основні дериваційні іменникові моделі на базі емпіричного матеріалу, виявленого в текстах часопису НШ, статтю подано до друку. У пропонованій розвідці проаналізуємо другий етап процесу називання – означування предметів, процесів та явищ. Назви нових політичних, економічних, культурних, побутових реалій, що буквально «накрили» суспільство з утворенням СРСР, потребували всебічного граматичного освоєння, що засвідчує поява значної кількості прикметників. Нижче розглянемо головні моделі прикметникового словотворення, що їх ми визначили на основі зібраного матеріалу, і зіставимо результати із загальноновизнаною тенденцією в українській деривації: «Основними способами творення прикметників є афіксація та основоскладання» [8, с. 62]. Для передання точнішого значення прикметників та для відтворення колориту епохи прикметники подаємо в мініконтексті – у словосполученнях.

Суфіксація. Основні моделі.

1. *Іменникова основа+ов+закінчення: життєві умови, життєва діяльність, насіннєва станція, насіннєва позика, металєва сітка, учбові підсобники, комплексовий план, програмовий матеріал, цементовий камінь, предметові уроки, районний комітет, округове місто, низова школа, крайовий з'їзд, класовий погляд, бюджетові питання, переходовий період, трудовий загін.* Високу частотність уживання в педагогічному часописі має прикметник *учбовий*, що, безперечно, є наслідком інтерференції з боку російської мови. Цікаво, що твірним словом для нього мав би бути іменник *учба*, однак такої лексеми тодішні

українські словники не фіксують. Тим часом на сторінках журналу НШ фігурує транслітерований з російської дериват *учоба*, що міг би стати твірною основою для гіпотетичних прикметників *учобний* чи *учобовий*. Як показує порівняльний аналіз, продуктивність прикметникової моделі словотвору із суфіксом *-ов-* після припинення процесу українізації значно знизилася. Сьогодні цей формант використовують переважно «на означення матеріалу, з якого зроблено предмет» [8, с. 65], тобто спостерігаємо звуження його функціональності, адже, як бачимо з поданого вище переліку, на сторінках НШ прикметники із цим суфіксом позначають і територію, й абстрактні поняття, і процеси, і, звісно, матеріал.

2. *Іменникова/числівникова основа+ев+закінчення: цілеве установлення, нулева група.* Побутування цих прикметників у текстах НШ видається невмотивованим. Автори публікацій в НШ орієнтувалися на мовні норми, що їх розробляла Всеукраїнська Академія Наук, а в них, як згодом це засвідчили академічні лексикографічні праці УРСР, до прикладу «Правописний словник» Г. Голоскевича, подано лише прикметник *нульовий*, а прикметник від твірного слова *ціль* – *цільовий* – з'явився лише у виданні словника 1962 року [3, с. 431]. Можемо припустити, що автори орієнтувалися на візуальний російськомовний взірєць (*нулевой, целевой*) і лише трохи «українізували» його або ж спиралися на знання інших одиниць цієї словотвірної моделі в українській мові (*сталевий, крицевий*), що мало ймовірно. Хай там як, зазначена модель у текстах НШ виявилася малопродуктивною.

3. *Іменникова основа+ськ/цьк+закінчення: а) із простою твірною основою: бідняцький, середняцький, читацький, неможливістьський; б) зі складеною твірною основою: козакофільський – від козакофіль.* Попри те, що ця модель творення відносних прикметників традиційно має високу продуктивність в українській мові, ми виявили небагато дериватів цього типу на базі нових, «революційних» твірних основ.

4. *Іменникова основа+н+закінчення: а) із простою твірною основою: окружний (варіантне утворення до поданого вище округовий), комплексний (варіант до поданого вище комплексовий), довгочасний (варіант до поданого вище довгочасовий), революційний підхід, педагогічний технікум, русифікаційна політика, коопераційні питання, народня освіта, шкільний і шкільний сад, культурний похід, політичний ухил, директивний план, статистичний відділ, досвідні ділянки, економічні питання, господарна установа, колективні сніданки; б) зі складеною твірною основою: політосвітній і політ-освітній – від політосвіта, землеустрійний – від землеустрій, стінгазетний – від стінгазета, агротехнічний (від –агротехніка), електротехнічний (від – електротехніка) і т. д.* У цьому блоці виразно інтерференційним є утворення *господарна установа* (пор. *хозяйственное учреждение*) попри очікуване *господарська установа*. Як зазначає М. Плющ, «у відіменникових похідних найпродуктивнішим є суфікс *-н-*» [8, с. 65]. За нашими спостереженнями, у творенні нових прикметників, що виникли в період українізації на Кубані, переважає модель із суфіксом *-ов-*.

5. *Іменникова основа+івськ+закінчення: нацменівський – від нацмен (національна меншість), соцвихівський – від Соцвих (соціальне виховання; аббревіатура називала установу), сількорівський – від сількор, робсількорівський – від робсількор, раднаркомівський – від раднарком, станрадівський – від станрада (станична рада), лікнепівський – від лікнеп, профосівський – від Профос (професійна освіта; аббревіатура називала установу), робфаківський – від робфак (робітничий факультет).* У цій моделі переважають складні основи.

6. *Іменникова основа+анськ/янськ+закінчення: радянська влада, республіканський орган, спілчанські маси, спілчанська думка.* Формант *-анськ-/янськ-*, як показало дослідження, мав низьку дериваційну продуктивність серед прикметникових новотворів.

7. *Іменникова основа+ічн/ичн+закінчення: гігієнічна й гігієнічна робота, колективістичні навички, націоналістичний ухил, масличні сорти соняшника, скрипичний цех.* Два останні прикметники – *масличні* та *скрипичний* – є показовими інтерференційними утвореннями. До того ж лексема *масличні*, як видно з наведеного мініконтексту, має запозичену з російської мови твірну основу *масл(о)*, попри очікувану українську – *олі(я)*.

8. *Іменникова основа+уват/оват+закінчення: залізуваті ґрунти* (цікаво, що у всіх числах НШ послідовно відсутня літера *з*, можливо, із технічних причин, однак редакція про це не повідомляє), *сугуваті джерела, луговаті джерела, горбкувата смуга, сужуваті нариси.*

Зауважено хитання у виборі суфікса, один з яких (-оват-) у значенні «неповна ознака» сьогодні не є нормативним. Модель малопродуктивна. Хоч лексеми цієї групи не належать до суспільно-політичної лексики, їхня «революційність» стосується якраз українізації в її чистому вигляді: спостерігаємо спробу ввести до педагогічного тексту наукові терміни із власне українським суфіксом -уват.

9. *Іменникова основа+нульовий суфікс+закінчення: керовничий (орган), робітничка спілка, виробничий план.* На прикладі лексеми *керівник* (варіант *керівник* мав меншу частотність уживання в НШ) відтворимо словотвірний ланцюжок: *керувати – керівний – керівник/керівник – керовничий*. Спосіб нульової афіксації серед зібраних лексем-прикметників засвідчив низьку продуктивність порівняно із загальномовною ситуацією (*парубочий, козачий, Божий та ін.*). Для увиразнення дериваційної моделі, на нашу думку, варто було б назвати цей спосіб флексійним, як це вживано для іменників (*кум – кума, ворон – ворона*) [11, с. 636]. Однак на сьогодні термін «флексійний спосіб словотвору» в українському мовознавстві використовують обмежено – лише в силовому полі іменника: «...у ряді випадків флексія виконує роль словотворчого афікса, зокрема при субстантивації прикметника: *учени-ий*» [11, с. 759]. Хоч у нашому випадку про субстантивацію не йдеться, однак флексія виконує виразну дериваційну роль.

10. *Дієслівна основа+очн+закінчення: справочний відділ, роздаточний матеріал, виборочний матеріал.* Ця модель є цілком запозиченою з російської мови на рівні форманта, також частково й на рівні твірної основи. В одному випадку ми зафіксували приєднання суфікса -очн- до іменникової основи – *кісточні рослини*. Утворення *лиственний ліс* виявилось позасистемним серед зафіксованих прикметникових словотвірних схем, проте воно також демонструє дериваційну картину української мови зазначеного періоду її розвитку. Найвність російськомовних лексем в українській транслітерації – цілком очікуване явище в цьому регіоні, адже «суржик постає в результаті системної інтерференції на фонетичному, лексичному, морфологічному, синтаксичному рівнях; він репрезентований цілком-оформленими лексемами – суржикізмами» [9, с.77]. Відразу зазначимо, що автори статей в цьому педагогічному часописі були ентузіастами своєї справи, сучасному читачеві через століття передається їхнє щире бажання розвивати рідну мову. До прикладу, Іван Костенко, автор статті «Рідна мова в українських школах» у першому числі НШ за 1927 рік, застерігає від того, що «...вчителі ...засмічують материнську мову дітей русизмами» [4, с.41]. Однак ситуація була турбулентною. У статті «Шкільна стінгазета», що вийшла також у першому числі журналу за 1927 рік, автор Іван Чередниченко, з одного боку, слушно зазначає, що «культура рідного слова, як засобу духовного сполучення людства, естетичного й інтелектуального виховання, як засобу культурної боротьби, – безумовно вимагає уваги всякого педагога» [12, с. 30], з іншого – відразу ж подає розлогі цитати на цю тему російських авторів російською мовою (одна з них займає цілий абзац – 11 рядків поспіль).

11. *Дієслівна основа+овн+закінчення: керовна допомога, виховна робота.* Модель малопродуктивна.

Щодо інших способів афіксального творення прикметників маємо такі спостереження: прикметників, утворених префіксальним та префіксально-суфіксальним способом, ми зафіксували мало (*антирелігійна робота, суспільна робота; позакласове читання, міжнародня організація, причорноморські степи*), тому не формуємо щодо них окремої рубрики. Останній приклад не позначає маркерної для періоду українізації ознаки, однак він цікавий тим, що твірна основа тут складена, походить від підрядного словосполучення (*Чорне море*), однак лексема не є громіздкою ні візуально, ні для вимови.

Складання. Основні моделі.

1. *На базі сурядних сполук з інтерфіксом, із суфіксацією: бідняцько-середняцькі маси, робітничо-селянські маси, робітничо-селянська молодь, культурно-політичне життя, директивно-керівна допомога, комунально-господарна установа, суспільно-трудова життя, учбово-виробничий план, виробничо-економічні питання, учбово-освітня робота, досвідно-показні ділянки, санітарно-гігієнічна робота, громадсько-політичний рівень, політико-економічний журнал, соціально-економічний рівень, торговельно-промисловий район, Науково-Педагогічний Інститут, організаційно-планові питання, методично-програмові і програмово-методичні питання, науково-ділові статті, інформаційно-організаційний бюлетень, фінансово-бюджетні витрати, бюджетово-господарні питання, суспільно-педагогічна лінія, фізико-географічна сторона, ілюстративно-графічні матеріали, музично-драматичні твори, інформаційно-статистичний характер,*

адміністративно-радянський апарат, соціально-культурні установи, популярно-наукова форма, психо-фізичний стан. Модель високопродуктивна. Також ми зафіксували варіант політико-освітня робота, що за словотворчою моделлю та за значенням відрізняється від композита політосвітній (від політосвіта). Прикметник соціал-демократичний також утворено на базі сурядного словосполучення, однак без інтерфікса. Серед зафіксованих лексем він виявився єдиним прикладом такої структури, тож окремої моделі ми не формували.

2. На базі підрядних сполук з інтерфіксом, із суфіксацією: всесоюзна організація, червонофлотський значок, червоноармійський значок, народньо-господарний план, великоросійська мова, вогнетривалий матер'ял, громадсько-корисна праця, суспільно-необхідна праця, суспільно-корисна робота, багатомільйонне населення, сільськогосподарський район, машинобудівельний район, коротко-термінові курси. загальнокомплексний план, одночасова подія, двокомплектна школа, гучномовні установки. Як бачимо, орфографічне оформлення прикметників цієї моделі частково відрізняється від сучасного. Модель була високопродуктивною в НШ.

Твірними основами лексем із прислівниковим компонентом (високоальтруїстична мета, малописьменний селянин, ідейноспоріднені кола) можна вважати словосполучення, компоненти яких поєднані зв'язком прилягання, – тоді композити будуть результатом морфологічного способу словотвору. За іншою логікою, вони могли утворитися й лексико-синтаксичним способом – унаслідок лексикалізації синтаксичної конструкції (мало письменний – малописьменний).

Висновки та перспективи дослідження. Словотвір прикметників періоду українізації на Кубані (20–30-ті рр. ХХ ст.) засвідчує високу продуктивність таких морфологічних способів словотвору, як суфіксація та складання. Суфіксація демонструє більше активних формантів, складання – більшу кількість дериватів. Основний масив нових лексичних одиниць утворено за словотворчими моделями української літературної мови, хоча помітним є вплив російських словотворчих схем, що спричинило появу інтерферентних утворень. Прикметникові новотвори періоду українізації в РСФРР засвідчують пріоритетність процесів радянзації краю. **Перспективні напрями** дослідження: аналіз неморфологічних способів словотвору лексем, що їх фіксує журнал «Новим шляхом», – лексико-семантичного, лексико-синтаксичного, морфолого-синтаксичного, запозичення тощо; характеристика морфемної будови та словотворчих моделей топоніміки Кубані періоду українізації; аналіз дериваційних процесів, що зафіксовані в інших українськомовних періодичних виданнях РСФРР періоду українізації; укладання словника мови журналу «Новим шляхом» як документа епохи.

Джерела дослідження

1. Новим шляхом. Український педагогічний журнал. Краснодар, 1927, № 1–2. 83 с.
2. Новим шляхом. Український педагогічний журнал. Краснодар, 1928, № 1. 83 с.
3. Новим шляхом. Український педагогічний журнал. Краснодар, 1928, № 4–5. 98 с.
4. Новим шляхом. Український педагогічний журнал. Краснодар, 1929, № 1. 61 с.
5. Новим шляхом. Український педагогічний журнал. Краснодар, 1930, № 5–6. 91 с.

Література

1. Бондарчук, О. Б., & Палійчук, Р. І. (2018). Національна освіта східної української діаспори за матеріалами часопису «Новим шляхом» (1927–1930 рр.). *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Педагогічні науки: реалії та перспективи*, 61(5), 17–21.
2. Гнатюк, М. В. (2025). Часопис «Новим шляхом» (1928 р.): іменникова норма як ідентифікатор українізації педагогів Кубані. *Вісник Житомирського національного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*, 2(10), 89–97. [https://doi.org/10.35433/philology.2\(105\).2025.89-97](https://doi.org/10.35433/philology.2(105).2025.89-97)
3. Голоскевич, Г. (1962). *Правописний словник*. Книгоспілка.
4. Костенко, І. (1927). Рідна мова в українських школах. *Новим шляхом. Український педагогічний журнал*, 1–2, 41–42.
5. Лещенко, А. (1927). Краснодар як культурно-економічний і революційний центр Кубані. *Новим шляхом. Український педагогічний журнал*, 1–2, 66–73.
6. Готкова, Ю. С. (2021). *Новим шляхом*. In І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, & М. Г. Железняк (Eds.), *Енциклопедія сучасної України*. Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. <https://esu.com.ua/article-73235>
7. *Новим шляхом. Український педагогічний журнал*. (1928). (№ 4–5). Краснодар.
8. Плющ, М. Я. (2010). *Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія*. Видавничий Дім «Слово».
9. Ставицька, Л. О., & Труб, В. М. (2007). Суржик: міф, мова, комунікація. Українсько-російська двомовність. Лінгвосоціокультурні аспекти (с. 31–121). ПУЛЬСАРИ.

10. Стефанів, В. В. (2025). *Про українізацію Кубані в матеріалах журналу «Новим шляхом» (1928 р.)*. *Modern Science: Research, Economy, and Innovation* (с. 60–65). Матеріали 2-ї Міжнародної наукової конференції, Загреб, Хорватія.

11. Русанівський, В. М. (Ed.). (2004). *Українська мова: енциклопедія*. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; Інститут української мови; «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана.

12. Чередниченко, І. (1927). *Шкільна стінгазета. Новим шляхом. Український педагогічний журнал*, 1–2, 30–32.

References

1. Bondarchuk, O. B., & Paliichuk, R. I. (2018). *National education of the eastern Ukrainian diaspora based on the journal “Novym shliakhom” (1927–1930)*. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Pedagogichni nauky: realii ta perspektyvy*, 61(5), 17–21. (Original work published in Ukrainian: *Natsionalna osvita shhidnoi ukrainskoi diaspory za materialamy chasopysu “Novym shliakhom” (1927–1930 rr.)*)

2. Hnatiuk, M. V. (2025). *The journal “Novym shliakhom” (1928): Nominal norm as an identifier of Ukrainization of Kuban educators*. In *Visnyk Zhytomyrskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filolohichni nauky*, 2(10), 89–97. [https://doi.org/10.35433/philology.2\(105\).2025.89-97](https://doi.org/10.35433/philology.2(105).2025.89-97) (Original work published in Ukrainian: *Chasopys “Novym shliakhom” (1928 r.): Imennykova norma yak identyfikator ukrainizatsii pedahohiv Kubani*.)

3. Holoskevych, H. (1962). *Orthographic dictionary*. Knyhospilka. (Original work published in Ukrainian: *Pravopysnyi slovnyk*.)

4. Kostenko, I. (1927). *Native language in Ukrainian schools*. *Novym shliakhom. Ukrainyskyi pedahohichnyi zhurnal*, 1–2, 41–42. (Original work published in Ukrainian: *Ridna mova v ukrainskykh shkolakh*.)

5. Leshchenko, A. (1927). *Krasnodar as a cultural, economic and revolutionary center of Kuban*. *Novym shliakhom. Ukrainyskyi pedahohichnyi zhurnal*, 1–2, 66–73. (Original work published in Ukrainian: *Krasnodar yak kulturno-ekonomichnyi i revoliutsiynyi tsentr Kubani*.)

6. Hotkova, Yu. S. (2021). “*Novym shliakhom*”. In I. M. Dziuba, A. I. Zhukovskyi, & M. H. Zhelezniak (Eds.), *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy* [Encyclopedia of modern Ukraine]. Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. <https://esu.com.ua/article-73235> (Original work published in Ukrainian: *Novym shliakhom*.)

7. “*Novym shliakhom*”. *Ukrainian pedagogical journal*. (1928). (No. 4–5). Krasnodar. (Original work published in Ukrainian: *Novym shliakhom. Ukrainyskyi pedahohichnyi zhurnal*.)

8. Pliushch, M. Ya. (2010). *Grammar of the Ukrainian language. Morphemics. Word formation. Morphology*. Vydavnychi Dim “Slovo”. (Original work published in Ukrainian: *Hramatyka ukrainskoi movy. Morfemika. Slovtvir. Morfolohiia*.)

9. Stavyt'ska, L. O., & Trub, V. M. (2007). *Surzhyk: myth, language, communication. Ukrainian–Russian bilingualism. Linguo-socio-cultural aspects*. (pp. 31–121). Pulsary. (Original work published in Ukrainian: *Surzhyk: mif, mova, komunikatsiia. Ukrainsko-rosiiska dvomovnist. Linhvosoziokulturni aspekty*.)

10. Stefaniv, V. V. (2025). *About Ukrainization of Kuban in the materials of the journal “Novym shliakhom” (1928)*. In *Modern Science: Research, Economy, and Innovation* (pp. 60–65). Proceedings of the 2nd International Scientific Conference, Zagreb, Croatia. (Original work published in Ukrainian: *Pro ukrainizatsiiu Kubani v materialakh zhurnalu “Novym shliakhom” (1928 r.)*.)

11. Rusanivskiy, V. M. (Ed.). (2004). *Ukrainian language: encyclopedia*. Instytut movoznavstva imeni O. O. Potebni; Instytut ukrainskoi movy; Ukrainska entsyklopediia imeni M. P. Bazhana. (Original work published in Ukrainian: *Ukrainska mova: entsyklopediia*.)

12. Cherednychenko, I. (1927). *School wall newspaper*. In *Novym shliakhom. Ukrainyskyi pedahohichnyi zhurnal*, 1–2, 30–32. (Original work published in Ukrainian: *Shkilna stinhazeta*.)

HNATYUK Myroslava,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Department of Ukrainian Language, Lviv Polytechnic National University; 12 S. Bandery St, Lviv, 79013, Ukraine;
e-mail: myroslava.v.hnatiuk@lpnu.ua;
<https://orcid.org/0000-0002-1663-7095>

WORD FORMATION OF ADJECTIVES DURING THE PERIOD OF UKRAINIZATION IN THE KUBAN REGION (BASED ON THE MATERIAL OF THE JOURNAL “NOVYM SHLIAKHOM” (1927–1930))

Summary. The article analyzes morphological models of adjective formation based on empirical material identified in the texts of the journal *Novym Shliakhom*, published in the Kuban region (RSFSR) in 1927–1930. The **aim** of the study is to determine the main models and trends of adjective word formation during the period of Ukrainization in the territory of the RSFSR. The object of the research is the language of the journal *Novym Shliakhom* (1927–1930). The **subject** of the research is the realization of the morphological method of adjective derivation used to denote new social realities in the Kuban region in the 1920s–1930s. The following research **methods** were applied: continuous sampling, systematization and structuring of empirical material, descriptive and comparative methods, the method of linguistic reconstruction, as well as a holistic approach that takes into account extralinguistic factors influencing adjective formation during the specified period. It is argued that the revolutionary events of the early 20th century in the territory of the former Russian Empire led to the emergence of new realities that required new designations. It is noted that the process of Ukrainization in the Kuban region was a form of Sovietization of the area. It is established that the main methods of adjective formation describing new social realities during the Ukrainization period in the Kuban region

are suffixation (11 models) and compounding (2 models). It has been found that suffixation demonstrates a significant number of active formants, whereas compounding results in a large number of newly formed lexemes. It is also determined that prefixal and prefixal-suffixal methods of adjective formation were low in productivity in this periodical. A moderate degree of interference from the Russian word-formation system has been observed. Promising directions for further research on this topic include: analysis of models of non-morphological word-formation processes (morphological-syntactic, lexical-syntactic, and lexical-semantic) in the journal *Novym Shliakhom*; characterization of the morphemic structure and word-formation models of Kuban toponyms during the period of Ukrainization; and analysis of derivational processes based on materials from other Ukrainian periodicals published in the RSFSR in the 1920s–1930s.

Keywords: Ukrainization, adjective, morphological word formation, word-formation model, interference.

Статтю прийнято 01.03.2026

Статтю затверджено до публікації 10.04.2026

Дата публікації 25.05.2026

УДК 811.161.2'373.611:81'37:82-1
<https://doi.org/10.18524/2307-4558.2026.45.357814>

Це стаття відкритого доступу
 за ліцензією CC BY-NC 4.0

РАДЬКО О. Г.,

кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»; вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна;
 e-mail: Oksistudent@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0000-4198-5043>

ЕТНОКУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКИХ ПРИКМЕТНИКІВ ІЗ КОМПОНЕНТАМИ КОСМОНІМНОЇ СЕМАНТИКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕТИЧНІЙ МОВІ ХХ СТ.

Анотація. У статті здійснено системне дослідження етнокультурної специфіки індивідуально-авторських прикметників із компонентами космонімної семантики в українській поезії ХХ ст. Метою роботи є виявлення закономірностей семантичної структури та функційно-стилістичних особливостей авторських ад'єктивів у контексті репрезентації етнокультурної картини світу. Об'єктом аналізу виступають авторські прикметникові новотвори, мотивовані назвами небесних тіл, космічних явищ і пов'язаних із ними уявлень, тоді як предметом — їхні семантико-структурні параметри, образно-символічні функції та етнокультурні конотації. Методологічну основу дослідження становить поєднання описового, структурно-семантичного та контекстуально-інтерпретаційного методів із залученням елементів етнолінгвістичного аналізу, що забезпечує комплексний підхід до інтерпретації мовного матеріалу. У результаті аналізу встановлено, що індивідуально-авторські прикметники з космонімними компонентами характеризуються високим ступенем семантичної конденсації та здатністю до синкретичного поєднання різнорівневих смислів — природно-космічних, міфопоетичних і культурно-історичних. Їхня дериваційна структура репрезентує продуктивні моделі словоскладання та основоскладання, що сприяє формуванню складних образних конструкцій. Доведено, що зазначені мовні одиниці виконують функцію концептуалізації ключових етнокультурних доміант, зокрема астральних образів (сонце, місяць, зорі), і водночас відображають індивідуально-авторське переосмислення традиційної символіки. У поетичному дискурсі вони функціонують як засіб інтенсифікації експресивності та актуалізації культурно значущих смислів. Перспективи подальших досліджень пов'язані з укладанням спеціалізованих словників індивідуально-авторських номінацій, а також із розширенням зіставного аналізу в межах слов'янських поетичних традицій.

Ключові слова: індивідуально-авторські прикметники, космонімна семантика, етнокультурна специфіка, поетичний дискурс, символ.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Сучасна лінгвістика дедалі більше орієнтується на антропоцентричну парадигму, у межах якої мовні явища розглядають у зв'язку з культурою, світоглядом і системою цінностей її носіїв. У цьому контексті особливого значення набувають етнолінгвістичні та лінгвокультурологічні студії, спрямовані на виявлення мовних засобів репрезентації національної картини світу. Такий підхід зумовлює зосередження уваги на внутрішньому змістовому наповненні слова як носія культурної інформації. Лексичне значення слова, в тому числі прикметника, на думку І. В. Кононенко, відбиває загальнолюдську, національну, соціумну, індивідуальну картину світу, отож передає специфіку мовного типу [6, с. 9]. У цьому сенсі індивідуально-авторські прикметники (далі – ІАП) – особливо показовий матеріал, адже ад'єктив як частина мови прямо моделює «ознакову» інтерпретацію реальності (колір, світло, простір, емоційність, моральна оцінка), а в поезії часто перетворюється на основний інструмент символізації.

У поетичній мові ХХ ст. значний інтерес становлять ІАП, сформовані на основі лексичних компонентів, що позначають космонімні образи – небо, сонце, місяць, зорі. У традиційній українській культурі вони мають розвинену символічну семантику, пов'язану з уявленнями про космічний порядок, духовну ієрархію світу, життєдайну силу світла та долю людини. Відтак їхнє використання в поетичному мовленні не лише виконує естетичну функцію, а й виступає важливим засобом вербалізації культурних концептів і світоглядних моделей.

Аналіз досліджень проблеми. У вітчизняному мовознавстві космонімна лексика неодноразово ставала предметом спеціальних досліджень. Так, Н. О. Данилюк аналізує функціонування такої лексики в художньому мовленні, С. Я. Єрмоленко висвітлює її стилістичний та образотворчий потенціал, В. В. Жайворонок розглядає етнокультурну символіку небесних образів, Ю. О. Карпенко досліджує космоніми в системі власних назв, С. А. Шуляк зосереджує увагу на культурно-символічному змісті астральних образів, В. В. Олійник досліджує космогонічні символи в народних віруваннях і традиціях українців Закарпаття.

Окремий напрям сучасних студій становлять праці, присвячені аналізу авторських новотворів із космонімним компонентом. Зокрема, В. В. Максимчук з'ясовує семантичні особливості авторських інновацій на позначення небесних світил у творчості сучасних поетів Рівненщини. У працях Н. В. Гаврилюк розглянуто культурно-символічний потенціал космонімних компонентів у структурі поетичних інновацій поетів-неокласиків. У контексті порушеної проблематики показовим є дослідження Н. А. Адах, присвячене аналізу поетичних новотворів у творчості Василя Барки, зокрема й лексем із компонентами, пов'язаними з небом та небесними світилами, які беруть участь у формуванні образно-символічної картини світу поета. Водночас саме прикметникові інновації з компонентами космонімної символіки залишаються недостатньо дослідженими, особливо в аспекті їхньої етнокультурної специфіки в поетичній мові зазначеного періоду. Саме тому актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу семантики та функціонування ІАП у поетичній мові ХХ ст., а також з'ясування їхньої ролі у відтворенні космогонічних уявлень і культурно значущих смислів, закріплених у мовній картині світу українців.

Мета дослідження – проаналізувати авторські ад'єктиви на позначення небесних світил у поетичній мові ХХ ст. в етнокультурному аспекті.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких **завдань**: окреслити теоретичні засади дослідження космонімної символіки в мовній картині світу; виокремити ІАП із компонентами на позначення небесних світил (небо, сонце, місяць, зорі) у поетичних текстах ХХ ст. й розкрити їхній етнокультурний зміст; з'ясувати функційно-стилістичну роль таких новотворів у поетичному мовленні.

Об'єктом дослідження є авторські прикметникові інновації в українській поетичній мові ХХ ст.

Предмет – ІАП із компонентами космонімної тематики (небо, сонце, місяць, зорі) та їхня етнокультурна семантика.

Джерельну базу дослідження становлять українські поетичні тексти ХХ ст. Фактичний матеріал дібрано шляхом опрацювання поетичних збірок і лексикографічних джерел і представлено в «Словнику індивідуально-авторських прикметників в українській поезії ХХ–ХХІ сторіч» (Луцьк, 2017 р., понад 5100 авторських ад'єктивів).

У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних лінгвістичних **методів**: описовий метод – для систематизації та характеристики мовного матеріалу; семантичний аналіз – для встановлення значеннєвих особливостей ІАП; контекстуально-інтерпретаційний метод – для з'ясування їхнього функціонування в поетичному тексті; елементи етнолінгвістичного аналізу – для інтерпретації культурно-символічного змісту космонімних образів в семантичній структурі ІАП.

Наукова новизна роботи зумовлена тим, що вперше в українському мовознавстві комплексно проаналізовано лексико-семантичні особливості авторських назв статичних ознак із космонімним компонентом як специфічних репрезентантів національної культури.

Теоретичне значення дослідження полягає в поглибленні уявлень про взаємодію індивідуально-авторського словотвору, поетичної образності та лінгвокультурології.

Практичне значення. Отримані результати можна використати у вишівській практиці під час викладання лексикології, лексикографії, етнолінгвістики, спецкурсів з індивідуально-авторської неології та неографії, лінгвостилістики та лінгвокультурології.

Виклад основного матеріалу. У мовній практиці поетів ХХ ст. ІАП, у семантичній структурі яких наявні компоненти на позначення неба та небесних світил, становлять **22 %** від загальної кількості авторських прикметникових новотворів із компонентом-символом, що

свідчить про помітну продуктивність космічної образності в індивідуально-авторському словотворенні цього періоду. Це насамперед пояснюємо тим, що в традиційній культурі українців небесний простір займає особливе місце. Небо, сонце, зорі та інші небесні явища є основними елементами космологічної моделі світу, що формувалася впродовж століть і знайшла відображення в мові, фольклорі та художній літературі.

Світоглядні основи етносу сягають міфологічної свідомості, у якій зіставлення явищ за подібністю їхніх властивостей сприймалося не як метафора, а як релігійна реальність. Не випадково в народній творчості небесні світила, подібно до людей, постають як істоти, що живуть, народжуються і помирають. Характерне для поезії уподібнення реалій природи до фактів життя і діяльності людини породжує індивідуальні ключові слова-образи, а часто й поетичні символи [5, с. 27], пор. в поетичних рядках аналізованого періоду: *зоречолі бійці, зореюний поет* (В. Сосюра), *місяцечола Одетта* (К. Шишко), *сонцесяжний геркулес* (П. Воронько) та ін.

У контексті української етнокультурної традиції **небо** постає насамперед як **сакральний простір**, пов'язаний із божественним світом. Предки боготворили небо, вважаючи його вічним царством, з якого ллються сонячні промені, світять і Місяць, і зірки та падає животворний дощ. Усі небесні світила – це одна родина: Сонце колись було в образі жінки; Місяць – чоловік, а зорі – то їхні дітки [1, с. 331] (пор. в поезії ХХ ст.: *Не квапиться зірка до нас, / Ще люб'їй занебовий вигон...* [2, с. 127]). У народних віруваннях небо асоціюється з місцем перебування Бога, святих і душ померлих. Саме тому небесна семантика часто використовується для позначення духовної висоти, моральної чистоти та ідеального буття. У художньому мовленні ці уявлення вербалізуються через ІАП із компонентами *небес-*, *небов-*, *понаднебес-* тощо. Наприклад, у рядках Митрополита Іларіона: *І призначить Господь нову долю, – / Всенебесне життя без кінця!*... [2, с. 89] прикметник **всенебесне** формує образ абсолютної духовної реальності. Завдяки префіксальному компоненту *все-* акцентовано увагу на універсальності небесного буття та його всеохопному характері. У цьому випадку поетичний неологізм відтворює традиційне християнське уявлення про небесне життя як найвищу форму існування. Подібна семантика реалізована й в ІАП **зверхнебесний**, ужитому в поезії В. Барки: *...дано вам зверхнебесний знак прибратись при сфері творчості в воскресність* [2, с. 130]. Космонімний компонент підсилює значення трансцендентності: знак, що походить із «зверхнебесної» сфери, інтерпретовано як божественне одкровення. Наведений ІАП не лише створює художній образ, а й актуалізує традиційну культурну модель **вертикальної ієрархії світу**, де небесний простір протиставлено земному.

Окрему групу становлять ІАП, що відображають уявлення про **небесну висоту як символ духовного піднесення**. Показовим у цьому аспекті є новотвір рівненської письменниці О. Пухонської **надсьомонебесний**, утворений від фразеологізму *сьоме небо*, який у народній традиції означає найвищий ступінь радості або щастя: *Народити у душах / Надсьомонебесний рай* [2, с. 189]. Авторська інновація розширює семантику фразеологізму, виводячи образ за межі усталеного виразу та створюючи метафору **надвисокого духовного стану**.

У поетичному мовленні небесна символіка часто поєднується з **колеристичними характеристиками**, що також мають етнокультурне значення. Так, прикметники **небесно-синій**, **небесно-голубий** (А. Малишко), **блакитно-піднебесний** (Б. Олійник), **небесно-синій** (М. Рильський), **небесно-золотий** (В. Басараба), **небесно-синьо-золотий** (О. Доріченко) репрезентують традиційні кольорові асоціації. *Синій* і *голубий* кольори в українській культурі пов'язані з уявленнями про чистоту, спокій і безмежність небесного простору, тоді як *золотий* колір символізує сонячне світло, життєву енергію та божественну благодать. Ці значення реалізовано, зокрема, в рядках А. Малишка: *Несли жалобу древні журавлі / Долиною небесно-голубою...* [2, с. 196]. ІАП **небесно-голубий** створює образ простору, наповненого світлом і спокоєм, що відповідає традиційним уявленням про небесну гармонію.

Оригінальною образною мотивацією вирізняється ІАП С. Йовенко **небесно-сивий** у такому контексті: *Мамо моя натомлена, мамо небесно-сива!* [2, с. 196]. У площині етнокультури компонент *небесно-* актуалізує уявлення про святість, духовну висоту та сакралізацію образу матері, тому зовнішня ознака віку інтерпретується як знак життєвої мудрості й моральної чистоти.

Багатокомпонентну кольороназву О. Доріченка *небесно-синьо-золотий* доцільно інтерпретувати не лише як засіб візуальної образності, а й як культурно маркований знак, що репрезентує символічні смисли в межах етнокультурної картини світу. У культурно-національному контексті поєднання синього й жовтого є семіотично стабільним, бо саме так конституційно визначено державний прапор: дві рівновеликі горизонтальні смуги синього й жовтого кольорів. Тому ІАП *небесно-синьо-золотий* у поезії закономірно активізує асоціативний місток між небесною висотою (синє) та сонячно-хлібною / золотою доміантою (жовте / золоте), перетворюючись на концентрат національно-емоційної символіки, пор. в контексті: *Надю вистраждену нашу – небесно-синьо-золоту* [2, с. 196].

Отже, ІАП на позначення неба в аналізованих контекстах виявляють високий словотвірний потенціал поетичної мови та слугують засобом репрезентації етнокультурної картини світу.

Не менш важливою складовою етнокультурної символіки є **сонце**, яке у світоглядній традиції українців виступає джерелом життя, тепла й світла. У фольклорі сонце часто персоналізоване, а його образ пов'язують із ідеями родючості, добробуту та божественної сили. Ці уявлення відображено у великій кількості ІАП (69 одиниць) із компонентами *сонц-* і *сонячн-*. Наприклад, у поезії В. Сосюри: *Батьківщино сонцекрила, я в тобі, і ти в мені* [2, с. 280] композит **сонцекрила** поєднує символіку сонця з образом польоту, утворюючи метафору Батьківщини як джерела світла й духовної сили. Такі номінації характерні для української поетичної традиції, де сонце часто виступає символом національного відродження та творчої енергії.

Подібну семантику мають авторські прикметники сонцерадісний (А. Казка), сонцеграйний (Яр Славутич, В. Стус), сонцebarвний (В. Сосюра), які поєднують космонімний компонент із позитивною емоційною оцінкою, пор. в контексті: *Надушує собою сонцерадісний Великдень* [2, с. 281]. Тут *сонячний* компонент підсилює образ свята як моменту світла й духовного відродження, завдяки чому ІАП актуалізує традиційну символіку Великодня як часу перемоги життя над смертю.

В уявленнях українців Закарпаття сонце постає як жива істота невизначеної форми – своєрідне божество, що діє за власною волею. Воно гнівається, побачивши зло, радіє добрим учинкам, благословляє, допомагає людям і карає грішників [8, с. 183], що й відображено в поетичних рядках М. Вівчарука: *...А над Черкасами, а над Черкасами – / Очі, сонячно-гнівні* [2, с. 281].

В аспекті етнокультури заслуговує на увагу ІАП В. Барки *сонцевічний*, утворений шляхом **композиції двох основ** – *сонце* і *вінець*, що зумовлює складну символічну семантику. *Перший компонент* пов'язаний із традиційною солярною символікою української культури, де сонце постає символом Всевидючого божества, Вищої космічної сили, Центру буття, Матері Всесвіту, осяяння, слави [4, с. 564], тоді як *вінець* у християнській та народній традиції символізує славу, святість і небесну нагороду. Поєднання цих компонентів формує образ **небесної величі та сакрального світла**, що в контексті поезії підкреслює божественну природу образу Ісуса: *Молодші, вчитавши, завису відгорнуть, / і образ неба сонцевічний: образ Ісуса – здружить: для неба! всіх, земного роду* [2, с. 279–280].

Аналіз семантико-структурної організації солярних ад'єктивів в поезії ХХ ст. дає підстави виокремити кілька їхніх підтипів:

1) **дефіцитарно-негативний**, із префіксом *без-* (*безсонечний* (М. Семенко), *безсонічний* (Б. Лепкий)): «відсутність сонця» в поетичних контекстах часто пов'язують із мертвотою, спустошенням, холодом – тобто з антисвітом щодо життєдайної солярності, напр.: *Безсонечні квіти на мертвому дні... ; В городі цвітуть білі квіти, / Як в хаті безсонічній діти...* [2, с. 54]; Така опозиція узгоджується з етнокультурною настановою на сакралізацію Сонця як умови життя;

2) **часово-календарний**, що «прив'язує» сонячність до циклів року: *березнево-сонячний* (Б. Чіп), *весняно-сонячний* (Г. Гордасевич), *сонцевесняний* (М. Семенко), *сонячно-вересневий* (С. Бабій). Такі ІАП не тільки позначають погодні реалії, а й репрезентують у тексті етнокультурний ритм сезонності, у якому Сонце виступає символічним мірилом праці та життєвого порядку, пор.: *Бо стільки сліз, і стільки днів, / Весняно-сонячних і хмарних* [2, с. 77];

3) **смаково-колірний і матеріально-тактильний**: *медово-сонячний* (В. Вербич), *золтаво-сонячний* (О. Берестяний), *сонячно-рожевий* (Н. Диб'як), *сонячно-голубий* (В. Лящук), *сонцebarвний* (В. Сосюра), а також контрастні утворення на зразок *сонячно-гіркий*. Тут

сонце стає «формантом» сенсорики: світло переходить в смак, колір – у емоцію, а ознака – у внутрішній стан, напр.: *Чебрецевий, в серце поринаючий, / Мед ваш, рідні, сонячно-гіркий* [2, с. 281]. У поетичних рядках І. Драча сонячна характеристика підкреслює природність і життєву силу образу, тоді як компонент *гіркий* вводить нотку ностальгії та пам'яті;

4) **антропоморфний** (перенесення сонячності на людське тіло / обличчя): *сонячноволосий* (А. Таран), *сонячнолиций* (П. Тичина), *сонцечолоий* (П. Рачок), *сонцеокий* (Є. Маланюк). Такі новотвори реалізують культурну схему «людина як мікрокосм»: світло не просто в небі – воно «вписане» в портрет і характер, пор.: *На високі насипи ромашки вибігають – / сонцеголові діти з лугів і полів* [2, с. 280]. ІАП П. Рачка *сонцечолоий* метафорично підкреслює світлість, велич і життєдайну силу рідного краю, репрезентуючи його як простір тепла, щедрих і духовної енергії: *Тобі в обійми лину, наче син, / Мій добрий, щедрий, сонцечолоий краю* [2, с. 281];

5) **гіперболічно-космічний**: *надсонячний* (В. Барка), *сонцесяжний* (П. Воронько), *сонцепадний* (Ю. Костюкевич), *сонцеграйний* (В. Стус), *сонцехвальний* (М. Бажан) тощо. Саме тут солярна ознака набуває статусу межової величини («над-», «сяжний»), а світло стає активною силою («грає», «падає», «хвалить»). У таких формах найвиразніше працює поетичний механізм «інтенсифікації через космос». Наприклад: *Так – хвиля чайн полетіла: / надсонячний славити стан...* [2, с. 189]; *Музикою і промінням постать юнацька співає. Слухають люди й богове пісню його сонцехвальну* [2, с. 281]. Важливо, що частина солярних ІАП поєднує сонячність із астральністю: *сонцезоряний / сонячно-зоряний* (В. Вербич). У межах етнокультурної картини світу це не випадковий синтез: традиційні уявлення про нічне небо, «родинність» світил, їхню взаємодію в календарі та обрядовості створюють широке поле для таких композитів.

Отже, ІАП із солярним компонентом є продуктивним засобом поетичної номінації, що поєднує образно-символічну та оцінну функції. Вони репрезентують етнокультурні уявлення про Сонце як джерело життя, світла й гармонії та відіграють важливу роль у формуванні образної картини світу української поетичної мови.

Місяць і зоря – неодмінні прикмети словника поетичної мови. Образи, метафори з цими словами-поняттями є компонентами традиційної поетичної культури [3, с. 207]. На відміну від сонця, що в українській культурній традиції уособлює активну життєву енергію та світлотворчу силу, місяць репрезентує інший тип космічної символіки. У народній космології він асоціюється з ніччю, таємничістю, ліричним переживанням, споглядальністю та внутрішньою духовною зосередженістю. Саме тому ІАП, утворені від основ *місяц-* і *місячн-*, здебільшого функціують у поетичному мовленні як маркери нічного простору й емоційної інтимності, як от в контексті: *Тоді ніч / місячечолою Одеттою / вплива у місто, / пройняте сумом...* [2, с. 179]. Композит *місячечолоий* формує антропоморфний образ ночі як жінки з місяцем на чолі. Така метафора апелює до міфологічних уявлень про небесні світила як елементи сакрального образу, де місяць постає знаком таємничої краси й нічної величності.

Іншу семантичну групу становлять авторські ад'єктиви з колористичними характеристиками. Зокрема, у поезії А. Малишка знаходимо ІАП *місячно-білий*: *Спить полонина місячно-біла...* [2, с. 179]. Поєднання компонентів *місячно-* і *білий* створює образ холодного нічного світла. Білий колір у цьому контексті символізує тишу, чистоту й спокій, властиві нічному пейзажу. Подібну функцію має авторський прикметник *місячносиній*, ужитий у поезії І. Драча: *Все стало синім, місячносинім...* [2, с. 179]. Колористична характеристика посилює відчуття ірреальності простору, який освітлює місячне сяйво. Синій колір у традиційній символіці часто асоціюється з небесною глибиною та таємничістю, що підсилює емоційний ефект образу.

Цікаву групу становлять ІАП, у яких місячна семантика поєднується з іншими небесними елементами. В українському фольклорі поняття «місяць» і «зоря» вживаються переважно в парі й набувають значення пейзажних зорових явищ [3, с. 203], пор.: *Небо місячно-зоряне* (І. Павлюк). Композит *місячно-зоряний* створює образ нічного неба як гармонійного поєднання світла місяця й мерехтіння зірок.

Окрему підгрупу становлять авторські прикметники, що підкреслюють циклічність природного часу, як от в контексті: *В повномісячну ніч так важливо для жінки / Мати поруч мужчину...* [2, с. 232]. ІАП *повномісячний* не лише описує природний стан нічного

неба, а й виконує стилістичну функцію, актуалізуючи поетичний образ ночі, освітленої повним місяцем, як особливого, емоційно насиченого часу. У традиційній культурі цю фазу місяця часто пов'язують із магічними та містичними уявленнями, що пояснює появу ІАП в іншому контексті: *В повномісячні ночі танцюють самотні відьми* [2, с. 232]. Тут поетичний образ апелює до народних вірувань про нічні містичні явища, що нібито активізуються під час повні.

Науковий інтерес становить також стилістично маркований ІАП *середньовічно-місячний* (пор.: *Середньовічно-місячні пейзажі* [2, с. 265]). У його дериваційно-семантичній організації інтегровано два різні компоненти – темпорально-історичний (*середньовічно-*) та космічно-астральний (*місячний*), що зумовлює формування складного синкретичного образу. Така лексична одиниця реалізує потенціал поєднання культурно-історичної та природно-космічної семантики, актуалізуючи конотації архаїчності, ірреальності та естетизованої загадковості художнього простору.

Отже, у семантичному плані ІАП на позначення місяця функціують як засоби формування своєрідної «нічної естетики», водночас виступаючи каналом переходу від реального до уявного виміру поетичного світу. Образ місяця у поезії ХХ ст. традиційно пов'язаний із мотивами дистанції, медитативності та особливої магічної напруженості; у культурній символіці повня нерідко асоціюється з міфологічними й демонологічними уявленнями.

У структурі небесної символіки української поетичної мови зазначеного періоду особливе місце належить компонентам **зоря / зорі**, які формують численну групу ІАП (46 одиниць). З етнолінгвістичного погляду зоряна образність має глибоке культурне підґрунтя, адже у традиційній картині світу зорі виступають знаками космічної безмежності, духовного світла, людської долі та сакрального порядку Всесвіту. У фольклорі зорі часто осмислюються як «очі неба», «вогники душ», або ж як небесні орієнтири життєвого шляху людини. Саме тому в поетичному словотворі названий компонент активно використовують для формування образів, що поєднують космологічні, духовні та емоційно-оцінні смисли. Одним із типових прикладів є ІАП **високозорий**, ужитий у поезії В. Романюка: *Прийшли до мене верби із Волині / З високозорим небом на плечі...* [2, с. 79]. Зоряна образна домінанта поєднана з просторовим компонентом *високо-*, що підкреслює вертикальну структуру традиційної космологічної моделі світу. Небо постає як піднесений простір, наповнений зоряним світлом. Така образність перегукується з етнокультурними уявленнями про небесну сферу як найвищий рівень світобудови.

Колористичну та емоційно-естетичну функцію реалізовує ІАП **білозоряний** у поезії Ю. Клена: *...і білозоряна зима, / мов сніжний лебідь...* [2, с. 59]. У цьому контексті **зоряний семантичний компонент** поєднується з семантикою білого кольору, що в традиційній символіці пов'язана з чистотою та світлом.

У поетичному словотворі широко представлені авторські ад'єктиви, які передають динаміку зоряного космосу: *зоресійний*, *зореплинний* (І. Калинець), *зореметний* (Є. Маланюк), *зоресяйний* (В. Сосюра), *зоряно-пливкий* (А. Мойсієнко). Наприклад: *Ніч зорелетна / Пульсує, їй сниться / Дума планети...* [2, с. 146]. ІАП С. Матвійчука підкреслює рухливість космічного простору, створюючи образ нічного неба як живої, пульсуючої системи. Спостереження за рухом зорі, уявлення про те, що вона падає, має свій лик, призвело до появи ІАП із відповідними семами й в творчості інших рівненських поетів, напр.: *зореплинні порухи крил ангела* (Г. Царик) – 'ті, що плывуть зорями'; *зореликий* місяць (Я. Савчук) – 'схожий на зорю' тощо [7, с. 31]. Подібне значення реалізує ІАП **зореплинний**, ужитий І. Калинцем: *...нема ні меж, ні пут, ні плину / по всій Вселенній зореплинній* [2, с. 146]. Зоряний семантичний компонент у цьому контексті поєднується з мотивом руху, формуючи образ космічного потоку, який символізує безмежність і вічність Всесвіту. У цьому аспекті заслуговує на увагу ІАП В. Сосюри *зоресяйний*, у семантиці якого імпліцитно наявний динамічний відтінок, оскільки зоряне саяво асоціюється з рухом світла, мерехтінням. У контексті поезії це створює образ України як простору, що оновлюється й наповнюється життєдайним світлом: *Це ти / Україно / мій краю / це ти в своїй зоресяйній обнові* [2, с. 146].

З етнолінгвістичного погляду показовими є ІАП, що антропоморфізують небесні світила. У традиційній культурі зорі часто осмислювалися як «очі неба», тому в поетичному словотворі виникають прикметники: *зорекий* (Є. Маланюк), *зорянокий* (О. Горкуша), *зоречолій* (В. Сосюра). Наприклад: *Який же ангел зорекий / З нічних небес на нас вказав...* [2, с. 146]. ІАП **зорекий** переносить характеристику небесного світла на образ ангела, підкреслюючи його духовну природу. Подібну семантику реалізує ІАП **зоречолій**: *...бійці зоречолі / що в*

небі не звикли в бою відступать... [2, с. 146]. У цьому контексті зоряний семантичний компонент підкреслює піднесеність і героїчний характер образу.

Окрему групу становлять прикметникові інновації, у семантичній структурі яких зоряну символіку поєднано з іншими образними характеристиками, напр.: *П'ємо, як зоряно-дикий мак, / Церковне вино із дзвонів* [2, с. 146]. У контексті ІАП І. Павлюка **зоряно-дикий** створює складний емоційно-образний ефект, де зоряна характеристика підсилює інтенсивність переживання. Подібну функцію виконують авторські прикметники **зоряно-жовтий (І. Павлюк), зоряно-квітучий (І. Калинець), зоряно-рясний (П. Тичина)**. Наприклад: *Отак би жити синім квітнем / Під небом зоряно-рясним* [2, с. 147]. Тут зоряна характеристика підкреслює багатство й пишність нічного неба.

У структурі окремих ІАП зоряна символіка поєднана з іншими космічними образами, що зумовлює формування складних космологічних уявлень, як от у контексті: *Поміж кількома секстиліонами зоряно-сонячних систем...* [2, с. 147]. ІАП **зоряно-сонячний** інтегрує два ключові астральні символи – зорю та сонце, – актуалізуючи уявлення про Всесвіт як упорядковану систему небесних тіл.

Отже, ІАП із компонентом **зоря** не лише виконують естетичну функцію в поетичному тексті, а й відображають глибинні етнокультурні уявлення, закорінені в традиційній космології українців. Через ці словотвірні інновації поетична мова вербалізує культурну модель світу, в якій зоряне небо постає символом духовної висоти, космічної гармонії та безмежності буття.

Висновки та перспективи дослідження. Індивідуально-авторські прикметники з компонентами небесної та сонячної семантики виконують важливу функцію в поетичному тексті. Вони не лише створюють яскраві художні образи, а й вербалізують культурно значущі уявлення про світобудову, закріплені в етнокультурній традиції. Через ці словотвірні інновації поетичне мовлення відтворює символічну модель світу, в якій небесний простір і сонце виступають основними знаками духовної гармонії та життєдайної сили. Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленим вивченням індивідуально-авторських словотвірних інновацій у поетичній мові в етнокультурному та лінгвокультурологічному аспектах. Зокрема, актуальним є розширення аналізу космонімної символіки шляхом залучення ширшого корпусу художніх текстів, а також зіставне дослідження ІАП із компонентами небесної семантики в поетичній мові різних історичних періодів. Перспективним напрямом є також вивчення функціонування космонімних образів у системі інших частин мови та їхньої ролі у формуванні поетичної мовної картини світу. Важливим вважаємо й лексикографічний аспект проблеми, зокрема укладання спеціалізованих словників індивідуально-авторських інновацій із компонентом-космонімною символікою, що дозволить систематизувати такі мовні одиниці, простежити їхню семантичну еволюцію та культурно-символічне навантаження. Результати дослідження можуть бути використані в подальших студіях з авторської лексикографії, етнолінгвістики й поетичного словотвору.

Л і т е р а т у р а

1. Войтович, В. (2002). Українська міфологія. Київ: Либідь.
1. Вокальчук, Г. М., Радько, О. Г. (2017). Словник індивідуально-авторських прикметників в українській поезії ХХ–ХХІ сторіч. У: *Індивідуально-авторські прикметники в українському поетичному дискурсі ХХ–ХХІ сторіч (лексикографічний аспект): монографія*, с. 41–386. Луцьк: Терен.
2. Єрмоленко, С. (2007). Мова і українознавчий світогляд. Київ: НДІУ.
3. Жайворонок, В. (2006). Знаки української етнокультури: словник-довідник. Київ: Довіра.
4. Жайворонок, В. (2007). Українська етнолінгвістика: нариси. Київ: Довіра.
5. Кононенко, І. В. (2009). Лексико-синтаксичний потенціал прикметника у слов'янських мовах: автореф. дис. ... д-ра філол. наук. Київ: НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні.
6. Максимчук, В. (2015). Індивідуально-авторські найменування небесних світил і явищ природи в словотворчості поетів Рівненщини. *Slavica Slovaca*, т. 50, № 1, с. 28–34.
7. Олійник, В. (2015). Космогонічні символи в народних віруваннях і традиціях українців Закарпаття. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, № 1, с. 182–186.

R e f e r e n c e s

1. Voitovych, V. (2002). *Ukrainska mifolohiia [Ukrainian mythology]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
2. Vokalchuk, H. M. & Radko, O. H. (2017). *Slovyk indyvidualno-avtorskykh prykmetnykyv v ukrainskii poezii ХХ–ХХІ сторіч storich [Dictionary of individual-authorial adjectives in Ukrainian poetry of the 20th–21st centuries]. In Indyvividualno-avtorski prykmetnyky v ukrainskomu poetychnomu dyskursi ХХ–ХХІ storich (leksykohrafichnyi aspekt): [Monohrafiia] – In Individual-authorial adjectives in Ukrainian poetic discourse of the 20th – 21st centuries: [Monograph] (pp. 41–386). Lutsk: Teren [in Ukrainian].*

3. Iermolenko, S. (2007). *Mova i ukrainoznavchji svitohliad [Language and Ukrainian Studies Worldview]*. Kyiv: NDIU [in Ukrainian].
4. Zhaivoronok, V. (2006). *Znaky ukraïnskoi etnokultury: slovnyk-dovidnyk [Signs of Ukrainian ethnoculture: dictionary-annotation]*. Kyiv: Dovira [in Ukrainian].
5. Zhaivoronok, V. (2007). *Ukrainska etnolinhvistyka: narysy [Ukrainian ethnolinguistics: essays]*. Kyiv: Dovira [in Ukrainian].
6. Kononenko, I. V. (2009). *Leksyko-syntaksychnyi potentsial prykmetnyka u slovianskykh movakh [Lexico-syntactic potential of the adjective in Slavic languages]. Extended abstract of doctor's thesis*. Kyiv: NAN Ukrainy, Instytut movoznavstva im. O. O. Potebni [in Ukrainian].
7. Maksymchuk, V. (2015). *Indyvidualno-avtorski naimenuvannia nebesnykh svityl i yavnykh pryrody v slovotvorchosti poetiv Rivnenshchyny [Individual and authorial names of celestial bodies and natural phenomena in the word creation of poets of the Rivne region]. Slavica Slovaca – Slavica Slovaca, T. 50. № 1, 28–34* [in Ukrainian].
8. Oliinyk, V. (2015). *Kosmohonichni symvoly v narodnykh viruvanniakh i tradytsiakh ukraïntsv Zakarpattia [Cosmogonic symbols in folk beliefs and traditions of Ukrainians of Transcarpathia]. Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv – Bulletin of the National Academy of Culture and Arts Management, 1, 182–186* [in Ukrainian].

RADKO O. G.,

Candidate of Philological Sciences, Senior Lecturer, Department of Ukrainian Language, Lviv Polytechnic National University; 12 Stepana Bandery St, Lviv, 79013, Ukraine;
e-mail: Oksistudent@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0000-4198-5043>

ETHNOCULTURAL SPECIFICITY OF INDIVIDUAL-AUTHOR ADJECTIVES WITH COMPONENTS OF COSMONYMAL SEMANTICS IN UKRAINIAN POETICAL LANGUAGE OF THE 20TH CENTURY

Summary. The article presents a systematic study of the ethnocultural specificity of individual authorial adjectives with components of cosmonymic semantics in the Ukrainian poetic language of the twentieth century. The research aims to identify the regularities of their semantic structure and functional-stylistic features in the context of representing the ethnocultural worldview. The object of analysis comprises authorial adjectival neologisms motivated by the names of celestial bodies, cosmic phenomena, and related conceptualizations, whereas the subject involves their semantic-structural parameters, figurative-symbolic functions, and ethnocultural connotations. The methodological framework of the study is based on a combination of descriptive, structural-semantic, and contextual-interpretative methods, supplemented by elements of ethnolinguistic analysis, which ensures a comprehensive approach to the interpretation of linguistic material. The findings demonstrate that individual authorial adjectives with cosmonymic components are characterized by a high degree of semantic condensation and the ability to integrate multiple layers of meaning – natural-cosmic, mythopoetic, and cultural-historical. Their derivational structure reflects productive patterns of compounding and stem composition, contributing to the formation of complex figurative constructs. It has been established that these linguistic units perform the function of conceptualizing key ethnocultural dominants, particularly astral images (the sun, the moon, the stars), while simultaneously reflecting the author's individual reinterpretation of traditional symbolism. Within poetic discourse, they function as a means of intensifying expressiveness and activating culturally significant meanings. Prospects for further research include the compilation of specialized dictionaries of individual authorial nominations, as well as the expansion of comparative analysis within Slavic poetic traditions.

Keywords: individual authorial adjectives, cosmonymic semantics, ethnocultural specificity, poetic discourse, symbol.

Статтю прийнято 07.03.2026

Статтю затверджено до публікації 10.04.2026

Дата публікації 25.05.2026

УДК 811.161.2'282.2'286(477.83-22)
<https://doi.org/10.18524/2307-4558.2026.45.357816>

Це стаття відкритого доступу
за ліцензією CC BY-NC 4.0

ХІБЕБА Наталя Василівна,

кандидат філологічних наук, доцент філологічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка; вул. Університетська 1, Львів, 79007, Україна;
e-mail: khibeba@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-1098-3082>

ГОВІРКА СЕЛА ПІДГОРОДЦІ СТРИЙСЬКОГО РАЙОНУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ НАДДНІСТРЯНСЬКО-БОЙКІВСЬКОГО ДІАЛЕКТНОГО ПОРУБІЖЖЯ

Анотація. У статті досліджено говірку села Підгородці Стрийського району Львівської області в контексті студій бойківсько-наддністрянського діалектного порубіжжя. Актуальність розвідки зумовлена необхідністю уточнення меж діалектних ареалів південно-західного наріччя української мови та вивчення процесів міждіалектної взаємодії, що спричиняють формування перехідних і мішаних говірок. **Метою** дослідження є визначення діалектної

належності говірки с. Підгородці та встановлення ступеня впливу надністрянського говору на її бойківську основу. **Об'єктом** аналізу є говірка с. Підгородці як складова південно-західного діалектного континууму, **предметом** — її фонетичні, морфологічні, синтаксичні та лексичні особливості в умовах міждіалектного контактування. **Джерельну базу** становлять матеріали польових експедицій 2023 року (записи живого мовлення носіїв різних вікових груп), дані лінгвістичних атласів (зокрема *Атласу української мови* та *Atlasu gwar bojkowskich*), а також тексти суміжної говірки с. Крушельниця Стрийського району. У дослідженні застосовано описовий, зіставний та лінгвогеографічний **методи**, що забезпечило комплексний аналіз мовних явищ і виявлення ареальних закономірностей їх поширення. У результаті встановлено, що говірка с. Підгородці має виразний перехідний бойківсько-надністрянський характер. Вона поєднує архаїчні бойківські риси з надністрянськими, які виявлено передусім у фонетичних змінах, зокрема у явищах переголосу, модифікаціях у вокалізмі та консонантизмі. Простежено поступову нівеляцію локальних бойківських рис і розширення надністрянських рис, що свідчить про тривале міждіалектне контактування та конвергенцію діалектних систем. **Висновки** засвідчують, що говірка с. Підгородці є типовим прикладом мовлення контактної зони, яка відображає динамічні процеси трансформації діалектного простору. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розширенням польової бази, порівняльним аналізом суміжних говірок та уточненням ареальних меж бойківсько-надністрянського порубіжжя. Отримані результати також можуть бути використані для подальшого укладання діалектологічних карт і поглиблення теоретичних засад дослідження міждіалектної взаємодії в українському мовному просторі.

Ключові слова: бойківський говір, надністрянський говір, перехідна говірка, мішана говірка, діалектне порубіжжя, лінгвогеографія, міждіалектні контакти, південно-західне наріччя.

Актуальність. Діалектне членування української мови серед іншого охоплює питання, пов'язані з вивченням «механізмів» міждіалектних контактів, а також особливостей функціонування мовних явищ різних рівнів у ядрі діалекту і на його периферії, де найвиразніше простежуються процеси варіювання й трансформації мовних рис.

Сучасні лінгвогеографічні дослідження, зокрема матеріали лінгвістичних атласів, засвідчують відсутність чітких меж між говорами: вони не розмежовуються лінійно, а формують перехідні смуги, у яких поєднуються риси різних діасистем. У цьому контексті важливими постають проблеми кваліфікації одиниць діалектного членування, виявлення закономірностей поширення та поступового «згасання» мовних явищ у діалектному просторі, а також аналіз перехідних і мішаних говірок, що виникають у зонах міждіалектної взаємодії та відображають складні процеси мовного контактування.

Типологізація таких говірок залишається дискусійною, оскільки потребує широкої емпіричної бази для вивчення їхньої специфіки. З огляду на це дедалі більшої ваги набуває детальний аналіз окремих говірок, передусім тих, що функціонують у проблемних і недостатньо досліджених сегментах українського діалектного континууму. Такі студії сприятимуть точнішому окресленню ареалів говорів і глибшому розумінню природи діалектної варіативності. Водночас вони дають змогу розмежувати поняття перехідних і мішаних говірок, які мають принципово різну природу: перші зберігають основу певної діалектної системи з поступовими змінами, тоді як другі є результатом інтенсивного змішування різносистемних елементів [16, с. 141].

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Серед говорів південно-західного наріччя української мови бойківський (північнокарпатський) і досі належить до найбільш дискусійних в ареалогічному аспекті. Ще у 30-х рр. ХХ ст. Я. Рудницький одну з причин складності окреслення його ареалу вбачав у тому, що наявні студії «не кладуть більшої ваги на існування перехідних чи мішаних діалектичних полос» [23, с. 10]. До сьогодні межі бойківського говору залишаються лише «схематичним начерком, якому треба буде надати докладно визначених форм й рис» [13, с. 37].

Обмеженість говіркового матеріалу, брак емпіричних даних і недостатня кількість дескриптивних та лексикографічних праць ускладнюють чітке окреслення бойківського ареалу й висвітлення низки проблемних питань. Через різні підходи дослідників до визначення меж цього говору проблема його ареалогії залишається актуальною [див.: 32, с. 71].

Аналіз досліджень проблеми. Чимало праць присвячено вивченню північного округу бойківського говору. Зокрема А. Княжинський уважав, що межа з надністрянським говором проходить між селами «Тиравою, Коросним (радіше Коростенком), Старою Сіллю, Коблом, Урожем, Уличном, Болеховом, Долиною, Перегінськом і Солотвиною» [13, с. 36].

З огляду на фонетичні особливості бойківських говірок Я. Рудницький визначав їхню північну межу лінією: Коростів, Довге, Рибник, Локоть, Новий Кропивник, Старий Кропивник, Ластівки, Свидник, Тур'є, Тошільниця, Верхній Лужок, Бусовище, на північ від якої, за визначенням дослідника, починається смуга мішаних або перехідних говорів [24, с. 98]. Дослідивши говірку с. Стара Ропи на Старосамбірщині, Я. Рудницький дійшов висновку, що вона є мішано-перехідною від бойківської до надністрянської, а північна межа «чистого бойківського говору лежить південніше від Старої Ропи» [23, с. 14].

С. Рабій-Карпинська, визначаючи північну межу бойківського говору, також звертала увагу на перехідні говірки: «Перехідні говірки існують на північному пограниччі при зустрічі з надністрянськими говірками, при чому треба додати, що бойківські мовні особливості

поступають на південь, перед більш агресивними наддністрянськими говорами, й теж на східньому пограниччі» [22, с. 78].

Важливою для визначення бойківсько-наддністрянського порубіжжя є стаття І. Зілинського «Границі бойківського говору», у якій дослідник зіставив різні підходи до окреслення меж і відобразив їх на карті [10].

Я. Пура проводив межу бойківського говору через такі населені пункти: Стара Сіль, Стрільбище, Топільниця, Тур'є, Свидник, Ластівки, Кропивник Старий, Рибник, Довге; на північ від цієї лінії, за його спостереженням, переважають фонетичні риси наддністрянського говору [21, с. 14–15].

К. Кисілевський вважав, що наддністрянський говір на південному заході межує з бойківським лінією через Небилів, південніше від Рожнятова, Лоп'янку, Велдіж, Кальну, Поляницю, уздовж лівого берега річки Сукіль, через Волоське Село (нині частина Болехова), Довголуку, південніше Стрия, Уличне, Опаку, Підбуж, Блажів, південніше й західніше Дрогобича та Самбора в напрямку до Хирова і Добромиля [11, с. 286].

Д. Бандрівський зазначав, що говірки південної частини Підбузького району й північної підкарпатської частини Сколівського району Львівщини є «показником нівеляції північнокарпатських і підкарпатських говірок під впливом недалеких наддністрянських говірок» [2, с. 93]. Водночас у північній і північно-західній частинах Дрогобицького району вони вже належать до наддністрянського типу з окремими бойківськими фонетичними рисами, тоді як у південній – до бойківського [2, с. 97].

О. Горбач, досліджуючи говірки Комарна та околиць, визначав межу наддністрянського говору лінією «Хирів – Мостиська – Яворів – Рава – Кристинопіль – Зборів – Микулинці – Кам'янець-Подільський – Заліщики – Товмач – Перегінсько – Долина – Болехів – Хирів» [5, с. 157].

І. Матвіяс, спираючись на дані «Атласу української мови», зазначав, що межа між наддністрянським і бойківським говорами проходить трохи південніше від лінії Добромиль – Старий Самбір – Борислав – Болехів – Надвірна [17, с. 5].

Проблема бойківсько-наддністрянського порубіжжя й надалі привертає увагу дослідників, про що йдеться у студіях О. Костів [14], Т. Ястремської [32], Н. Хібеби [26] та ін. Зокрема О. Чаган, аналізуючи це діалектне суміжжя, звертає увагу на інтенсивний вплив сучасного наддністрянського говору на бойківський [27, с. 169], потверджуючи висновок Л. Коць-Григорчук про те, що діалектна Наддністрянщина окремими рисами «поглинає» Бойківщину: «Різниця в розташуванні на карті латеральних ізоглос створюють картину перехідності чи змішаності говірок на околицях говору, а смуга таких говірок у сумі займає близько половини його території» [15, с. 104, 106]. Вплив наддністрянського говору пояснюють його роллю як потужного мовотворчого ядра, а також значенням у формуванні західноукраїнського варіанта літературної мови [4, с. 238].

Актуальність дослідження зумовлена тим, що, попри численні студії, присвячені північній межі бойківського говору, сучасне бойківсько-наддністрянське порубіжжя потребує ґрунтовного аналізу.

Для дослідження обрано говірку села Підгородці Стрийського району Львівської області, локалізовану на північній периферії бойківського ареалу та в зоні контактів із наддністрянськими говірками південно-західного наріччя української мови. Важливо зазначити, що Я. Рудницький, обстежуючи 1937 р. південну частину Стрийщини та Дрогобиччини, зосібна досліджував і говірку цього села, що дає змогу простежити її динаміку [24].

Мета статті – з'ясувати ступінь діалектної належності говірки с. Підгородці Стрийського району Львівщини та її зв'язок із бойківським і наддністрянським говорами, а також визначити місце цієї говірки в окресленні сучасної межі між цими діалектами.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких завдань: проаналізувати діалектні особливості досліджуваної говірки; виявити бойківські та наддністрянські риси; визначити ступінь взаємодії різних діасистем у межах говірки; зіставити отримані результати з даними суміжних говірок і з лінгвогеографічними джерелами.

Об'єктом аналізу є говірка с. Підгородці як сегмент системи говорів південно-західного наріччя, **предметом** – її фонетичні, морфологічні, синтаксичні та лексичні особливості в умовах міждіалектного контактування.

Методи аналізу. Для систематизації та характеристики мовних явищ говірки використано описовий метод. Зіставний метод дав змогу виявити спільні та відмінні риси досліджуваної говірки порівняно з бойківськими та наддністрянськими говорами. Лінгвогеографічний метод забезпечив простеження ареального поширення мовних явищ на основі даних діалектних атласів.

Наукова новизна полягає в тому, що вперше на основі найновішого польового матеріалу уточнено специфіку бойківсько-наддністрянської міждіалектної взаємодії в цій локальній говірці.

Теоретичне значення дослідження полягає в уточненні «механізмів» міждіалектної взаємодії, природи перехідних говірок і закономірностей трансформації діалектного простору. Отримані результати сприятимуть поглибленню знань про ареалогію південно-західного наріччя української мови. **Практична** цінність роботи полягає у можливості використання висновків дослідження в подальших діалектологічних, лінгвогеографічних та лексикографічних дослідженнях, а також для укладання діалектних атласів.

Опис джерельної бази. Аналіз фонетичних, морфологічних, синтаксичних рис говірки с. Підгородці та її лексичного складу здійснено на матеріалі усних записів діалектоносіїв, зафіксованих під час експедиції 2023 року із залученням лінгвогеографічних даних: ця говірка входить до сітки *Atlasu gwar bojkowskich* [33, н.п. 61]. Для порівняння використано матеріали з найближчого населеного пункту – говірки села Крушельниця [25, с. 245–250], які разом формують спільний локальний простір у межах Сколівських Бескидів. Село Підгородці розташоване в передгірській зоні, тоді як Крушельниця лежить південніше (приблизно 9,3 км на південний схід), у більш гірській частині регіону. Обстежена говірка с. Підгородці виявляє як загальні риси південно-західного наріччя, так і низку локальних особливостей. Водночас самі діалектоносії ідентифікують себе як бойки: «*Та нас та ге бойками називали*».

Виклад основного матеріалу. Фонетичні риси.

Для говірки с. Підгородці типовим є підвищення артикуляції [a] до [e], [i] після м'яких приголосних і в групах *ча, ша, жа*: *В'їус'ена* солома і с'нопки *в'їус'ен'ї*; *Фасол'у звар'ет*; *Лиш'ели* вар і голубці; *Те'пер же не мечут* / то л'уди *пор'едки* поробили; *До мене раз* / *ж'еба* та'ка велика л'їзе до хати / а то *ч'ер'їуниц'ї*; *Др'угий Св'їтий* веч'ір / х'їба с'ї воду *посв'їтило*; *Д'іти пове чер'їют* / по веч'ер'ї ложки *позап'хайут* та ї *л'їгают* у солону с'пату; *А троха лиш'ели* та ї з'ї стола брали; *Пот'ім винос'їт* гет і *об'їезуїт* дере'ва *т'ойу* соломо'ю; *Ну* / да'вали ко'ров'ї їїсти / *аби їс'ї ве чер'їли* разом; *Та то ї буї та'кий* / *їа памй'тайу* та ін. У говірці с. Підгородці явище переголосу зафіксовано в лексемах *теже, ршену'се, то'луду'ї*, але *јајса* [33, с. 466, 467, 468]. Порівняймо з говіркою с. Крушельниця, де засвідчено словоформи як зі збереженням артикуляції [a] (*п'їатниц'у, замої'л'айут, їстр'їчайут, зупн'н'айут, ї поша'н'їуку* та ін.), так і з підвищенням до [e], [i] (*п'їата, п'їат' // п'їет', п'їеде'сет', вес'їл'а // вес'їл'е, памй'тайу // нам'їтайу* та ін.) [25, с. 245, 249].

Я. Рудницький у говірці с. Підгородці також фіксував зміну [a] → [e] (Рудницький 1938, с. 93), а межу поширення «чистого» [a] визначав від с. Коростів у північно-західному напрямі до сіл Довге, Рибник, Локоть і далі [24, с. 93]. Зауважмо, що в говірці с. Довге (розташованого за 10 км від Підгородців) Д. Бандрівський фіксував [a] в наголошеній позиції і в афіксі *-с'а* (Бандрівський, с. 94), а в говірках Сколівського (тепер Стрийського) району – Крушельниця, Сопіт, Верхнє Синьовидне, Ямельниця та ін. – засвідчено форми як зі збереженням [a] після м'яких історичних приголосних, так і його підвищенням [2, с. 94–95].

Як зазначає К. Кисілевський, саме підвищення *-іа (їа)* до *-є (їе), -ьи, -и, -ьї, -ї* відрізняє наддністрянський говір від бойківського, подільського і волинського [11, с. 287]. Переголос як типову наддністрянську рису фіксують й інші дослідники [3, с. 219; 6, с. 152; 8, с. 387–388; 4, с. 113].

В іменниках середнього роду в називному і знахідному відмінках виявлено як бойківський, так і наддністрянський тип: *То тої / шо ї н'ого волос'а* росло в *їнший б'їж*; *То колос'ї* мало *бути доїге*; *Та то бити то гад'е!* Я. Рудницький у говірці с. Підгородці в цих позиціях фіксував відсутність переголосу [24, с. 94]. Давнє *-є*, яке дало *-а* в бойківських говірках, є важливою їх рисою [13, с. 26]; пор.: *вес'їл'а // вес'їл'е* [25, с. 245, 247].

Звук [e] в ненаголошеній позиції реалізовано як [и]: *А п'рос'ат ан'гелик'їу до Св'їтойї Тайнойї ви чер'ї*.

Зміна етимологічного [o] на [a] відсутня: *І не'че с'ї хл'їб / і ше та'к'ї мален'к'ї ко'лачки* *пек'ли*; *Їак тої ко'лач* с'ї *три'маїе* хати / *би ху'доба* це / *шо їде* *пастї* / *би с'ї три'мала* хати; але: *Ну* / *нам ба'гато* стар'ї розказували; *Їак'шо* було нас *ба'гато*; пор.: *бога'то // бага'то* [25, с. 245, 247].

Явище укання – наближення [o] до [y] ([o^y]) – як типова наддністрянська риса західної частини говору [5, с. 163; 4, с. 243] або часткове притаманне бойківським говіркам [4, с. 243] у говірці с. Підгородці фіксуємо рідко: *А їак стар'її / то го'р'їлки* *т'рохи* *дати*; *Го'р'їхи* *їак хто маї*; *Ко'ц'убу* *кидали* на *с'ходи*. Г. Шило зазначав, що слабкий нахил до укання зближує бойківські говірки з наддністрянськими, особливо в суміжних територіях; таке явище спостерігаються, зокрема, в окремих південних районах Львівщини та північних районах Дрогобиччини [29, с. 199]. Непослідовність укання в с. Підгородці ілюструють дані АГВ:

kih'ut, ki'ž'ux, na dor'oz'i, kot'ora, kot'ar, kob'yla, wor'ona [33, с. 480, 482, 483, 485]; пор.: *молоді, чолов'як, старос'уч'іна, соб'і* [25, с. 246, 247].

Виявлено й інші фонетичні явища в системі вокалізму:

[e] в інфінітиві з другим повноголоссям: *А от та'ка йе на При'сад'і Ми'рон'у'ї / с'тарша ід' мене на два' роки чи на три / і не' годна' ўми'рети;*

[і] на місці ненаголошеного [и] у слові *ди'тина*: *Д'ї'тина / то ў'мерло / то ў'мерло / то ў'мерло / і шо' робити;*

збереження рефлексів *и: *Час'ник' перед ос'в'ашчен'ам / йак' іде св'аш'ченик / ки'дайте у той' б'ітончик у' воду // У нас' час'нок' не' к'лали;*

відсутня заміна початкового етимологічного [йе] > [о]: *З'йд'ної' миски' ўс'і' йіли.*

Давні сполуки [гы], [кы], [хы] у наголошеній і ненаголошеній позиціях реалізуються як [ги], [ки], [хи]: *'Коло' мене на с'тоўн'і' 'бус'ки' так' кле'кочут; На' Андр'ея' д'ї'у'ки' та'к'і' ко'лачки' не'кли; На'в'ййували' о'ц'і' стра'хи' д'ла' д'і'тей; Да'ваў' йо'му' йа'к'іс' г'роши / ор'ї'хи; Ко'ровам' до' чола' так' при'ў'йазували' на' ро'ги; А'би' но'ги' були' ў' мо'ц'і' / а'би' бу'ў' здо'ровий. Порівняймо паралельні варіанти: *ходак'у' || ходак'у' || ходак'і'* [33, м. 495], *т'их'е* [33, м. 411], *р'у'ску' || р'у'ску' || р'у'скі* [33, с. 495]; *лє'нточки, х'ўст'ки, с'ін'икі, капел'ў'хи, ж'інкі // св'а'х'і, г'ікнула // ж'інк'е' та ін.* [25, с. 245–247]. Звукосполуки [к'е], [х'е], [г'е] у наголошеній позиції є характерною рисою наддністрянських і бойківських говірок [11, с. 288; 29, с. 199; 4, с. 117].*

Засвідчено звукосполуки [ир] // [ри], характерні для наддністрянського й бойківського говору [29, с. 199]: *'Кажут' кир'ничка' / де' ху'доба' хо'дила / то' мала' чисту' воду' на'пити' с'і; Же'не' у'же' / чистит' кир'ничку; Але' в'ін' в'ічно' вигри'муваў' там; Дри'ва' ки'дали; а також [ло]: *То' са'дили' йа'блока' / г'руш'і' / вишн'і' / та'ке' йа'кес'.**

Численні приклади функційного ослаблення [в], зокрема його випадіння на початку слова, що типово для наддністрянських говірок [4, с. 119]: *Йа'к'би' <в>'хопило' / то' було' би' роз'несло' / зробило' би' ка'л'ікоў; Йа'линки' <в>'ід'даўно' ста' <в>'или' / ўсе' с'тавили; Пот'ім' ви'нос'іт' гет' і об' <в>'йезу'їут' дере'ва' тойу' со'ломойу; Та'ке' дике' зби'рали' на' Ку'пала' / к' <в>'іт'ки' / та'ке'во; І' й'йі' <в>'че'пи'ў'са' блуд; Пор. також: *'Кажут' / йак' шос' 'наруби' ў'брати' / то' тебе' н'і'х'то' не' ўй'іст' / не' з'глазит' чи' йак' то.**

Засвідчено зміну [в] → [ў] у кінці складу та слова: *Со'киру' н'ід' ст'і'ў' к'лали; П'ід' ст'і'ў' со'ломи; Мала' ж'інка' ве'с'і'ўну' 'нижн'у' та'ку' со'рочку' чи' то' с'н'ідни'ц'у' (характерно для наддністрянських і бойківських) [4, с. 119, 243]. Про функційність [ў] у бойківських говірках порівняно з іншими говорами зазначав і А. Княжинський [13, с. 29].*

Збереження м'якості шиплячих звуків є ознакою бойківських і наддністрянських говірок [13, с. 29; 11, с. 290; 29, с. 199; 4, с. 243]: *А'ле' ка'зали' / шо' то' гр'іх' / бо' во'на' ску'ч'е'йе' за' д'іт'ми; До' мене' раз' ж'е'ба' та'ка' велика' л'ізе' до' хати' / а' то' ч'ер'і'ўни'ц'і; Поду'шку' / де' ма'йе' мерт'вий' ле'ж'ети' / г'ибл'ом' наби'ва'їут; А' т'роха' ли'ш'ели' та' і' з'і' сто'ла' б'рали; І' йа'к'шо' хо'че' ко'мус' во'рож'іти; Фа'їно' було' да'ўно' / а' те'пер' ж'елу'їут' / бо' ў'с'уда' по'р'едок' ма'йе' бу'ти; пор. також: *Да'ваў' йо'му' йа'к'іс' г'роши; Йак' йа' ў'родила' с'і' / шо' в'ін' ў'но'чи' уста'ваў' і браў' на' ру'ки' і хо'диў' зо' мноў; То' ко'лис' так' шану'вали' / шо'би' пер'ший' хлоп' за'їшоў' до' хати. Карті фіксують: *ур'жа* [33, с. 509]; *те'жа, те'же, са'жа* [33, с. 576, 579, 581]; *і так' са'мо' хлоп'ц'і'м' на' йа'кес' со'роч'єт'ко* [25, с. 249].**

Відсутнє подовження приголосних в іменниках середнього роду: *До' Благ'о'в'ішчен'і' земл'і' не' ч'і'пали; По' н'ід'лоз'і' з'і'л'а' мечут; То' той' / шо' ў' н'ого' во'лос'а' росло' в' ін'ший' б'ік; То' ко'лос'і' мало' бу'ти' доў'ге; А' тим' / шо' йо'го' мали' / во'но' шос' по'ма'га'йе' ў' жит'у; Л'уди' с'і' зий'шли' / шос' ка'м'і'н'ом' мече' та ін., що є фонетичною рисою південно-західних говірок, [1, к. 94; 33, с. 534].*

Відсутній епентетичний [л] після губних: *Хрест' за'копували' дере'ў'йен'и; Те'пер' того' не' роб'їт; То' д'ід' і' баба' / два' с'но'пи' / і' ту'да' по' ко'лачику' ста'ў'їт; І' н'ішоў' гет' з' тей' хати' / бо' в'ін' ме'не' заб'а'ў'йе'ў; Той' / хто' мав' йа'кий' суд' / то' оста'ў'йели; Ку'т'а' / пше'ни'ц'і' / за'пра'ў'йела' ма'ком; але: *Там' / де' не'хреш'чена' хата' / не'хреш'чена' / то' в'ін' там' сам' по'йа'ў'луваў; пор.: 'об'їи, к'ир'їи* [33, м. 437], *'об'їат, к'ир'їат* [33, с. 438]. Це одна з маркувальних бойківських рис [13, с. 31; 23, с. 11].*

Протетичні звуки з'являються непослідовно: *То' є' та'к'і' вочи' не'добр'і' // Сме'река' су'ха' бу'ла' / а' іскри' н'ішли' з' оче'ї; Бо' те'пер' ў'вес' н'і'х'то' не' с'і'йе; Вужа' не' б'їут' / а' га'д'уку' б'їут' // Кажут' / то' с'і' ве'де' / йак' уж' йе; Собака' ў'йе' на' о'ген; П'ід' об'руе' к'лали' с'іно;*

Оден сн'ін / а перегородили; Да'ваў йо'му йа'к'іс' г'роши / о'р'іхи; То ўс'о п'равили о'ливоў; пор.: *vos'a* || *os'a* [33, с. 591], *oneń, oger* [33, с. 592, 593], *wujko, wuhol* [33, т. 594]; пор.: *око, онук* [25, с. 248, 249]. Протетичний [в] перед [о] є надсянським і наддністрянським говірковим явищем [28, с. 572; 4, с. 117].

Спорадично засвідчено диспалаталізацію [р]: *То йа'ледве ўрату'ваў с'і; Йа'лінку ўби'рала і на ц'винтар но'сила йі'му; Дзвонили у'церкв'і / пала'мар; Ў'кого буў дра'гар / а ў'кого с'тел'а п'росто.* Паралельні словоформи *p'ysař* || *p'ysar, c'ysař* || *c'ysar* фіксує AGB [33, с. 565]; *буракі* [25, с. 250]. Я. Рудницький відзначав наявність м'якого [р'] у говірці с. Підгородці (Рудницький 1938, с. 95); як маркувальну рису бойківських говірок його розглядав А. Княжинський [13, с. 30], натомість у наддністрянських простежується тенденція до диспалаталізації [р] [11, с. 289].

Дзвінкість приголосних у кінці складу перед наступним глухим, а також у кінці слова переважно зберігається: *А на Св'ітій'веч'ір зви'чайній хл'іб пек'ли; Робили з пше'ниці' / і мед / мак; Ну та і не мож'ж'ебу'бити; Чи хл'пало / чи Бог'його з'найе / шо то'було; Со'лому'поп'ід с'толи к'лалі; Так насил'или / та і на па'тик / та і к'лалі на г'р'едку;* пор.: дзвінкість кінцевого приголосного чи його ослаблену дзвінкістю: *por'ih, čel' id', p'aserb^p, vovad^t* [33, с. 588]; *хл'іб Бог, м'іг* [25, с. 248, 249].

Поширена м'якість [ц'] у суфіксі *-ец'*: *Йа'к'іс' ва'реник / голубец' / в'ідкла'дали ў мисочку; Та'кий пек'ла колачик / та і йак'хлопец' при'шоў / та да'вала; На Мако'вейа мак'має'бути хрустаец'* та ін.; пор.: приклади м'якої вимови цього звука [33, с. 539, 544]; пор.: *греб'інец', горб'ец'* [25, с. 249, 250]. Іменникові суфікси [ец'], [иц'а] відрізняють бойківські говірки від «західного та східного сусіда» [13, с. 29], адже в наддністрянських говірках «у цілому гнізді тільки тверде *ц* у суфіксі типу *столец, кінец, отец, хлопец*» [11, с. 290]. На твердіння [ц'] у суфіксі *-ец'* на межі бойківських говірок і наддністрянських звертала увагу С. Рабій-Карпинська [22, с. 84].

М'які [с'], [ц'] фіксуємо у прикметникових суфіксах *-с'к-, -ц'к-*: *Во'на п'ішла у цей'пот'ін г'ірс'кий, То'була жи'д'іус'ка'хата* та ін.; їх м'якість потверджує AGB [33, с. 536]. С. Рабій-Карпинська зазначала, що «м'яке *с', з', ц'* у прикметникових закінченнях виступає на цілому бойківському просторі за вийком лемківського та наддністрянського пограниччя» [22, с. 84; 13, с. 29]. Натомість на диспалаталізацію у суфіксах *-ский, -цкий* у ядрі наддністрянського говору вказував К. Кисілевський [11, с. 290].

Для аналізованої говірки типовим є випадіння окремих звуків або групи звуків у середині чи в кінці слова: *Ма'лен'ка д'і'тина / во'но ше'н'і'чо не розу'м'іло; Ну ўсе'б'іше'ади те'пер на Йур'і; Деколи та'ка'паска / шо не мож'з'печ'і вит'ігнути; А йо'му солити не мож'було; Там / де нехре'шчена'хата / то в'ін там сам по'йаў'йуваў; Ў'ни так і сто'йали / а ўже йак'вино'сили / то йа не з'найу ўже / шо з'ними; Деў'йт'д'іб чи с'к'іки; Треба ту д'і'тину поўти'рати; Була і ў нас та'ка'т'ітка / шо шос'мала'б'іше'йак'дес'ітеро д'і'тий; Бзи'ну шос'тоже не са'дили; Прози'вайут с'і / ади / ти / по'в'ітерниц'о дур'на* та ін.

Серед інших явищ у консонантизмі відзначмо:

африкату [дж] у формі *дож'джу* як результат асиміляційних процесів [2, с. 31]: *Бога про'сили / би даў Бог дож'джу;*

лексему *по'в'ітерниц'а* як результат метатези: *Те'пер не'ма по'в'ітерниц'* [дет. див.: 2, с. 48];

[кв] → [ф]: *Фа'сол'у за'р'ет; Фа'сол'у / та і'вару на'сил'ут та і'д'іти по'й'д'ет;*

функційність [г]: *А га'д'угу б'іут; Ў'кого буў дра'гар / а ў'кого с'тел'а п'росто; А т'роза ли'ш'ели та і з'і'стола б'рали / і ка'зали / шо'несут / би с'і кури'несли / би'н'і'де не'шли в'ід с'тай'і.*

Аналіз фонетичних рис говірки с. Підгородці потверджує думку Д. Бандрівського, що фонетична система говірок Підбузького району, як і суміжних підкарпатських районів, поступово втрачає бойківські риси та наближається до фонетичної системи наддністрянських говірок [2, с. 95]. Зокрема, у сучасній підгородській говірці відсутнє типово бойківське задне [ы] [4, с. 241], хоча Я. Рудницький фіксував його наближення до [о] у слові *б'оли* 'були', зазначаючи, що на північ від лінії Коростів – Довге – Рибник і в північно-західному напрямку цей звук трапляється рідко [24, с. 97]. Відсутня також типова бойківська риса переходу [н] → [й] перед [к]: *К'орову виби'рала / аби хв'іст буў то'нон'кий; Хто там ўже знаў / то в'ін зра'нен'ка'ішоў.* Наші спостереження підтверджують дані Я. Рудницького про те, що на північ від лінії Коростів – Довге – Рибник поширене відкрите наддністрянське [е] (замість типового

бойківського ё): Дзво^нили у ¹церкв'ї; Та й ти^пер то ¹робим // По по¹токах гл^убоких / те^пер ¹воїна то ¹с'о в'їдог^нала [24, с. 94–95].

Морфологічні риси.

У Р.в., Д.в. та М.в. одн. іменники ж.р. мають давнє закінчення -и: ¹Але не дай бог йо¹му ¹соли¹дати; Те^л'етко ¹ї ^стайни би не мерз^ло; пор.: на скр^іни, на в^улиці [25, с. 245].

В О.в. одн. іменники І відміни ж.р. мають закінчення -ов: То йа ¹чула / шо то н'їд па¹хо¹ї вигр'ївали; ¹Шутко¹ї г^нали / шо би н'їчо не ш^кодило; Г^нли / ка^зали / до¹рого¹ї / та ї ¹їно¹чи; Застил'айут дзеркала йа¹ко¹їс' тка¹нино¹ї; Йак¹би ¹хопило / то ¹було би рознесло / зр^обило би ка¹л'їко¹ї; То ¹їс'о п^равили о¹ливо¹ї та ін., а також – узгоджувані з ними займенники: То¹ї ¹шутко¹ї г^нили / ¹поки ¹їже не про^пала; Йак¹ йа ¹їро¹дила с'ї / шо в'їн ¹їно¹чи уста¹ва¹ї і бра¹ї на ¹руки і хо¹ди¹ї зо мно¹ї; пор: р¹е¹пусе¹в [33, с. 408]; пор.: сл^іно¹ї, мно¹ї [25, с. 246, 250].

У Р.в. мн. іменники І відміни ж.р. мають закінчення -ів: Бо ка^зали / шо йак за^про^сили ¹душ'ї¹ / то м'їс'ц'ї не ¹було; пор.: ба¹в, ве¹р^ів [33, с. 245].

Іменники ІІ відміни с.р. і ч.р. м'якої групи в О.в. мають закінчення -ом // -ем: Л'уди с'ї з^ишл'и / шос' ка¹м'їн'ом ¹мече; Подуш^ку / де ¹має мерт¹виї ле¹ж'ети / ¹гн^бл'ом наб^іва¹їут; І ¹хруста¹вем на¹ї¹кола хати об^сп^нати; То ка^зали / шо в'їн бу¹ї уш¹рем.

Закінчення -ий у Р.в. іменника ¹д'їти: А йак не ¹дали / то в'їн б'їду ро¹би¹ї / во¹їу¹ва¹ї / ¹нав'їт' і до ¹д'їт¹ї бра¹ї с'ї; Йа¹ка ¹мала ¹доста ¹д'їт¹ї / ¹її с'ї вело; але: І во¹ни за¹во¹д'ат' ¹л'уде¹ї у ¹їс'ак'ї та¹к'ї ¹нетр'ї; у Д.в. – закінчення -ом: За¹но¹сили йа¹л^нки до ¹хати / с¹тавили ¹л'їт'ом / би ¹бавили с'ї: Би ¹л'ил'ом по¹за¹ми¹кало.

Засвідчено відсутність м' якого типу відмінювання прикметників: Би не ¹була по¹ро¹жна н'їч. Типові короткі форми прикметників: С¹но¹пики по ¹Св'їт'їм ¹ве¹чер'ї ¹їже на ¹с'їч^ку ¹р'їж¹ут та ін. і займенників: А з¹най¹ї / шо ¹їе на ¹ко¹жд'їм ¹ку¹т'ї ¹чес¹нок; Шо то в'їн ¹їе ¹ї та¹к'їм ¹до¹м'ї; А би с'ї ¹нес¹ли у ¹с¹во¹їм гн'їз¹д'ї та ін.

Характерним є вживання енклітичних форм особових займенників: По¹мил¹їй н'а / ¹Боже; ¹Ангели¹ку-хо¹ро¹нител'у / ¹п^рошу ¹т'ї до ¹Тай¹но¹ї ве¹чер'ї. Займенник 3-ої особи у Д.в. одн. має форму ¹її¹му: На ¹ц¹вин¹тар но¹сила ¹її¹му; інші займенники 3-ї особи (крім він) втрачають [о]: То ¹їже ¹їна про¹дала; ¹їни так і сто¹їали.

Вказівні займенники той, цей – у редуцільованих формах: ¹ї нас та¹ка / йак ¹та¹з'їк / ¹була ¹форма / і то¹то м'їси¹ли ¹т'їсто; Виста¹їл'али ко¹ц'убу / ло¹пату то¹ту; А ко¹лис' та¹ке то¹то ¹було; Шо то¹то ¹мало дес' ко¹гос' ¹може с'ї ¹їч'ї¹п¹ити та ін. Займенник та реалізується як ¹тейї: І ¹тато н'їшо¹ї гет з ¹тейї¹ хати.

Фіксуємо паралельні форми шчо // шо: А¹бо / ¹може / ¹тойї со¹ломи / шо ¹ї хат'ї; Хто ¹шчо за¹сл¹ужит' / той то ¹має та ін.

Типові означальні займенники: ¹їс'о ¹усе¹ : То ¹їс'о п^равили о¹ливо¹ї; То ¹їже ¹їна про¹дала / та ¹ї ¹їс'о та ін.; ¹ко¹ждий ¹ко¹жний¹ : То не¹ма ¹коло ¹ко¹ждо¹ї ¹хати; заперечний займенник н'їчо ¹нічого¹ : То ¹їже не ¹було н'ї б'їди ¹тойї / н'ї ¹того н'їчо не ¹було; неозначений йа¹ко¹їс' ¹якоюсь¹ : Застил'айут дзеркала йа¹ко¹їс' тка¹нино¹ї.

Інфінітиви закінчуються на -ти і -чи: То йо¹му т^реба по¹ло¹жити у т^рун¹ву; По¹м'їч ¹п^росит / а би ¹дати / по¹мо¹чи.

Фіксуємо афікси си // с'ї у пре- і постпозиції: То за¹во¹дили до ¹хати / йак ¹си ¹ї¹те¹лит ко¹рова; ¹Ка¹ж¹ут / то ¹с'ї ве¹де; Х'їба ¹с'ї ¹во¹ду посв'ї¹тило; Хри¹стос ¹с'ї ра¹ж¹да¹їе; І не¹чес'ї ¹хл'їб; пор.: ¹sé [33, с. 501]; си // с'ї [25, с. 245–250].

Форми теперішнього часу 3 ос. одн. і мн. із твердим флексійним т: Ка^зали / шо ¹ж'їнка ш^кодит; ¹Д'їти по¹ве¹чер'ї¹їут / по ве¹чер'ї ло¹ж'ки по¹за¹п¹хай¹ут та ¹ї ¹л'їга¹їут у со¹лому с¹п^нати; ¹Перше да¹їут ¹ку¹т'у / ¹пот'їм ¹рибу та ін. У зворотних дієсловах 3 ос. одн. – стягнені форми: ¹Ка¹ж¹ут / то ве¹дес'ї / йак ¹уж ¹їе; І не¹чес'ї ¹хл'їб; То ¹хл'їб ве¹л¹кий / ¹баба ¹с'ї наз¹їва¹їе.

У 3 ос. мн. в аналізованій говірці збереглося закінчення -ут: Буває / шо в'їд¹б¹рай¹ут мо¹ло¹ко; натомість закінчення -ат зазнало фонетичних змін, реалізуючись як -їт: Р'їз¹д¹во / Ма¹р'її / Сте¹фана / ¹пот'їм ¹вн¹ос'їт гет і об¹їезу¹їут дере¹ва ¹тойї со¹ломо¹ї; То ко¹лис' оп¹р'ї хо¹дили / те¹пер ¹їже не ¹хо¹д'їт та ін.

У формах минулого часу послідовно засвідчено залишки перфекта: -м (1 ос. одн.), -сми (1 ос. мн.), -с¹те (2 ос. мн.): ¹До¹ж'їл' мо¹гла-м / йа¹л^нку ¹їб¹рала; ¹їз'їла-м ло¹пату та ¹ї

ввергла за пл'ят / та ї їс'о; Ўже-сми спали, Вит'агали-сте з води і розх'одували; Брали-сте їс'о / шо 'дома приготували; Сідали-сте / ви'копували та'кий ге ст'іу ї зем'л'і / і с'іли-сте; пор: chod'ytysto, chod'ytyste [33, с. 590]; знала-м, але-м несла [25, с. 245, 248].

Синтаксичні риси.

Для говірки с. Підгородці характерним є специфічне розташування членів речення: *Котрий ко'лач собака хопит с'корше / то с'ї'буде в'їд:авати мус.*

При зв'язці *бути* іменник уживається як у формі називного, так і знахідного відмінка: *Ну / в'ін бу'ї'дуже брех'ливий чолов'їк; То ка'зали / шо в'ін бу'ї'уп'рем.*

Типові конструкції з прийменником *їд*: *А от та'ка їе на При'сад'ї Мирон'ї / с'тарша їд мене на два роки чи на три.*

У складносурядних реченнях із протиставним значенням засвідчено вживання сполучника *но* в поєднанні з *але*, що характерно для західних надністрянських говірок [18, с. 45]: *Ну та ї не мож 'ж'ебу 'бити / но але...//*

У складнопідрядних реченнях мети активно функціює сполучник *би*: *А то 'д'їти ма'л'ї ї дут / би г'рош'ї заробити; На Андрейа д'їу'ки воро'жили / би с'ї пов'їд:авали.* Сполучник часу *нім* вживається у значенні 'доки, поки': *І хр'уставем на'ї'кола 'хати обси'пати / н'їм та б'ї'да пора'хуйе.*

Порівняльний сполучник *ге* має значення 'мов', 'ніби', 'подібно до чого': *Так на по'тоу'ї їе / то та'ке / ге їав'їр; Ста'р'ї 'л'їди / 'даїн'ї / ше та ге по 'мен'ї / то їс'о к'лалі.*

Досліджувана говірка представлена багатою лексикою, що відображає мовотворчість її носіїв. Вона охоплює загальноновживані слова літературної мови з діалектними особливостями наголошування і граматичного оформлення, лексеми з відмінним від літературного значенням, а також вузьколокальні утворення. Тематично лексика охоплює будівельну, квілінарну, медичну, ботанічну, обрядову, міфологічну та релігійну сферу, що широко представлена у словниках бойківських і надністрянських говірок, зокрема:

бзи'на 'бузина': *Бзи'ну шос' 'тоже не са'дили; пор.: бойк. бзди'на 'тс.' [20 I, с. 50], надністр. бзі'на [30, с. 50], пн.надністр. бзінá 'тс.' [6, с. 79];*

'баба 'солодкий великодній хліб циліндричної форми': *Бабу пек'ли раз на р'їк / на Ве'ликден'; пор.: 'тс.' [30, с. 40];*

'баба 'сніп збіжжя, що ставлять у хаті на Різдвяні свята поряд із *дідом*': *То д'їд і 'баба / два сно'пи / і ту'да по ко'лачику с'таї'їт; пор.: 'тс.' [30, с. 39];*

'д'їд(о) 'сніп збіжжя, який ставлять у хаті на Різдвяні свята поряд із *бабою*': *Даї'но с'тавили два сно'пи ї кут / 'д'їда ї 'бабу; І їносит до 'хати і кла'де 'того 'д'їда і 'бабу чи на сто'л'ї / чи на 'лаї'ї'ї у кут; Із в'ї'са 'д'їдо та'кий; Д'їдо ї 'баба; пор.: 'тс.' [20 I, с. 218; 30, с. 109];*

Ўве'денийе 'Введення в храм Пресвятої Богородиці (21 листопада)': *То х'ї'ба на па'лазник на Ўве'денийе; пор.: вве'дєня, вове'денийе церк. 'тс.' [20 I, с. 87; 19, с. 53; 9, с. 38];*

громо'виц'а 'освячена на свято Стрітення Господнього (2 лютого) свічка як оберіг від блискавки чи нечистої сили': *Їак 'дуже гри'мит / їа 'майу громо'виц'у / с'в'їчку ве'лику / і на ст'їу кла'ду / і во'но го'рит / поки гри'мит;*

дра'сар 'сволок, балка стелі': *Ў 'кого бу'ї' дра'сар / а ї 'кого с'тел'а п'росто; пор.: 'тс.' [20 I, 189; 19, с. 133; 31]; [(дра'сар) 30, с. 111];*

з'носок 'перше знесене яйце, з якого можна виховати нечисту силу': *То т'реба 'було з'носок / 'першїй раз 'курка їаї'це не'се / і їо'го т'реба 'було г'р'їти п'їд пах'войу / там / 'деї'їт' д'їб чи с'к'їки / і 'пот'їм в'їн 'в'їрно служ'їу / але не даї бог їо'му 'соли 'дати; пор.: 'тс.' , 'яйце останнього зносу' [20 I, 317; 7, с. 223; 30, с. 130]; 'яйце без жовтка, з якого можна собі виховати чорта' [31];*

кур'єчка 'курячий послід': *Бо їак 'ж'їнка заї'де / то 'кажут / шо кур'єчкої чо'ло нама'с'т'ет; пор.: 'тс.' [(кур'єчки) 19, с. 248]; [(кур'єчки) 7, с. 228; 30, с. 155; 9, с. 136];*

'лотаї 'латаття': *На 'пашу / їе та'к'ї к'в'їти / лотаї; пор.: 'тс.' [20 I, с. 418; 30, с. 163];*

'Матки 'Успіння Пресвятої Богородиці (15 серпня)': *На 'Петра / на Зе'лен'ї с'в'єта 'лад'ат' пасту'хам / на 'Матки 'лад'ат'; пор.: 'тс.' [20 I, с. 433]; [(Матка) 'тс.' 19, с. 272; 7, с. 231; 9, с. 151];*

'наруби 'навиворіт': *Їшли ї л'їс / б'рали со'рочку 'наруби; пор.: 'тс.' [20 II, с. 475; 19, с. 301; 31];*

по'вала 'стеля' : *Ку'т'у ме'тали на по'валу*; пор.: 'тс.' [20 II, с. 86; 6, с. 125; 7, с. 235; 30, с. 209; 9, с. 190];

пудж'ити 'лякати' : *Бо там йїх шос' пудж'їло / не'чиста 'сила*; пор.: 'тс.' [(пуджати) 20 II, с. 161; 19, с. 394; 31];

роз'ходник 'розходник': *Ше н'їд'курували / ње роз'ходник*; пор.: 'тс.' [(росхїнник) 20 II, с. 193]; [(росхїдник) 6, с. 132; 7, с. 242; 30, с. 231];

тоўчка 'ступа' : *Бу'ла та'ка / тоўчка і мако'г'їн*; пор.: 'тс.' [31]; пор.: '(у ступі) товкач із цвяхами на головці' [20 II, с. 294];

т'рунва 'домовина' : *То њо'му т'реба по'ложити у т'рунву*; пор.: 'тс.' [30, с. 257];

хр'їн 'хрін' : *Хр'їн' / ц'ї'лий та'ко / то њже на стол'ї терли*; пор.: 'тс.' [20 II, с. 347; 19, с. 499; 30, с. 268; 9, с. 265];

шм'їр 'мазут, мастило; дьоготь' : *Ка'зали / шо чо'ло шм'їром нама'с'т'ат' / шоб не њшла*; пор.: 'тс.' [6, с. 152; 7, с. 253; 30, с. 281; 9, с. 278];

петру'вати 'святкувати початок випасу худоби на пасовиську (про пастухів)': *На Пет'ра і Паўла і'дут петру'вати // а зелен'куйут на Зел'ні с'в'ета*; пор.: 'святкувати день Петра'; пор.: 'тс.' [20 II, с. 58];

на шка'мат'ї 'на дрібні шматки': *Висохла на шка'мат'ї / і не 'годна њми'рети*;

по'в'їтерниц'ї 'міфологічна лісова істота в подобі жінки або красивої дівчини': *Ну то роз'казували про те / шчо пер'еважно там у по'токах / по та'ких уш'челинах 'були ж'їн'ки / ж'їн'ки / ња'ких називали по'в'їтерниц'ями // ка'зали / шо во'ни вигл'а'дали о'д'агнут'ї у чер'воне // і з роз'пушченим во'лос'ам*;

за'кусенц'ї 'обрядовий хлібний виріб, спеціально випечений на Другий Святвечір (напередодні Богоявлення (5 січня)). Господар окроплював хату, а хлопчик, тримаючи хлібець (ощипок), відкусував його щоразу під час кроплення худоби, бджіл тощо, доки не з'їдав повністю': *На Другий Св'їтий веч'їр / та'к'ї за'кусенц'ї / шо њак њшли доў'кола 'хати і кро'пили / і ше о'ден ішоў д'їт'вак і за'кусував то'то њс'о*; пор.: *за'кусованики* обр. '«паляниця із житньої муки», яку печуть на Другий Святий вечір» [12, с. 6], *закусувати* 'споживати обрядові страви на Щедрий Вечір у стаїні' [31].

Висновки та перспективи дослідження. Проведене дослідження міждіалектних контактів і типології говірки с. Підгородці Стрийського району Львівської області засвідчує її функціонування як перехідної бойківсько-наддністрянської говірки. Такий статус підтверджено комплексом фонетичних, граматичних і лексичних рис, характерних для суміжних діалектних ареалів південно-західного наріччя. Застосування описового, зіставного та лінгвогеографічного методів дало змогу виявити активні процеси міждіалектної взаємодії та нівеляції архаїчних бойківських рис під впливом наддністрянського говору. Зокрема, простежено поступову втрату окремих фонетичних ознак бойківського говору (звуків [ы], [ь^о], [ѐ], архаїчних рефлексів і частини специфічних консонантних реалізацій), а також загальну тенденцію до зближення з наддністрянською фонетичною системою. Водночас у говірці с. Підгородці збережено низку бойківських рис, які в поєднанні з наддністрянськими формують специфіку її перехідного типу. Це свідчить про тривале співіснування двох діалектних систем і взаємне нашарування мовних елементів, що й зумовлює появу рис суміжжя. Встановлено, що наддністрянський говір як більш функційний у межах південно-західного наріччя поступово впливає на бойківську основу, спричиняючи її часткову діалектну конвергенцію та нівеляцію локальних архаїзмів. Це підтверджує загальну тенденцію до звуження ареалу типових бойківських рис і розширення наддністрянського впливу. Таким чином, мовна система говірки с. Підгородці відображає динамічний процес діалектної трансформації та репрезентує проміжний, перехідний тип між бойківським і наддністрянським діалектними масивами. Отримані результати підтверджують висновки попередніх досліджень і окреслюють перспективу подальшого вивчення динаміки говірок порубіжжя.

Інформанти:

Андрейків Катерина Андріївна, 1934 р.н.;

Байкенич Ганна Іванівна, 1972 р.н.;

Дорошевич Емілія Андріївна, 1948 р.н.;

Куделко Марія Йосипівна, 1931 р.н.;

Щур Кароліна Яківна, 1934 р.н.;

Щур Іван Федорович, 1942 р.н.

Л і т е р а т у р а

1. АУМ: Матвіяс, І. (Ред.). (1988). *Атлас української мови*. У 3 т. Т. 2: *Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі*. Наукова думка.
2. Бандрівський, Д. Г. (1960). *Говірки Підбузького району Львівської області*. Видавництво АН Української РСР.
3. Бевзенко, С. (1980). *Українська діалектологія*. Вища школа.
4. Глібчук, Н. & Костів, О. (2023). *Українська діалектологія*. Літературна агенція «Піраміда».
5. Горбач, О. (1993). *Говірка Комарна й Комарнянщини*. Зібрані статті. V. Діалектологія, 157–172.
6. Горбач, О. (1993). *Північнонаддністрянська говірка й діалектний словник с. Романів Львівської області*. Зібрані статті. V. Діалектологія, 56–156.
7. Горбач, О. (1993). *Словник діалектної лексики Тербовельщини*. Зібрані статті. V. Діалектологія, 209–225.
8. Гриценко, П. (2004). *Наддністрянський говір*. Українська мова. Енциклопедія. Українська енциклопедія імені М.П. Бажана, 387–388.
9. Дидик-Меуш, Г. (2021). *Мокряни. Говірка маминого села. Словник*. Літературна агенція «Піраміда».
10. Зілинський, І. (1938). *Границі бойківського говору (з картою)*. Літопис Бойківщини, 10, 75–87.
11. Кисілевський, К. (1962). *Мовні особливості наддністрянського гнізда*. Записки наукового товариства Шевченка. Збірник на пошану Зенона Кузеля, 169, 283–297.
12. Кміт, Ю. (1935). *Ще раз про Волосатий*. Літопис Бойківщини, 6, 1–8.
13. Княжинський, А. (1931). *Межі Бойківщини*. Літопис Бойківщини, 1, 24–37.
14. Костів, О. (2018). *Бойківсько-наддністрянське діалектне суміжжя (фонетичні особливості)*. Вісник Львівського університету. Серія філологічна, 68, 228–239.
15. Коць-Григорчук, Л. М. (2002). *Лінгвістично-географічне дослідження українського діалектного простору* [Монографія]. Видавництво Наукового товариства ім. Шевченка.
16. Мартинова, Г. & Щербина, Т. (2020). *Мішано-перехідні говірки середньонаддністрянсько-степового порубіжжя*. Lingua Montenegrina, 25, 139–149.
17. Матвіяс, І. (1990). *Українська мова і її говори*. Наукова думка.
18. Матвіяс, І. (2007). *Діалектна основа синтаксису в українській літературній мові*. Мовознавство, 1, 38–46.
19. Матіїв, М. (2013). *Словник говірок центральної Бойківщини*. Ната.
20. Онишкевич, М.І. (1984). *Словник бойківських говірок: у 2 ч.* Наукова думка.
21. Пура, Я. О. (1958). *Говори Західної Дрогобиччини*. Львівський державний педагогічний інститут.
22. Рабій-Карпинська, С. (2011). *Бойківські говірки: зб. статей*. Перемишль.
23. Рудницький, Я. (1935). *До бойківсько-наддністрянської мовної межі*. Літопис Бойківщини, 6, 9–14.
24. Рудницький, Я. (1938). *Важливіші ізофони на півночі центральної Бойківщини (з мапкою)*. Літопис Бойківщини, 10, 93–99.
25. Хібеба, Н. (2021). *Бойківське весілля: обряд і слово*. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.
26. Хібеба, Н. (2012). *Питання про північну межу бойківських говірок: говірка села Росози Старосамбірського району Львівської області*. Вісник Львівського університету імені Івана Франка. Серія філологічна, 57, 311–321.
27. Чаган, О. (2016). *Бойківсько-наддністрянське діалектне суміжжя як об'єкт діалектологічних студій*. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7b8df483-d62b-4db3-a61b-25b98f58c (дата звернення: 10.03.2026).
28. Шевельов, Ю. (2002). *Історична фонологія української мови* [Монографія]. «Акта».
29. Шило, Г. (1957). *Південно-західні говори УРСР на північ від Дністра*. Львівський державний педагогічний інститут.
30. Шило, Г. (2008). *Наддністрянський регіональний словник*. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.
31. *Ямельницький словник: Слова з говірки в с. Ямельниця (Сколівська громада, Стрийський район, Львівська область)*. Трускавецький вісник: відкритий суспільний сайт. URL: https://protruskavets.org.ua/yamelnitskyu-slovyk/ (дата звернення: 16.03.2026).
32. Ястремська, Т. (2011). *Діалектний простір Галичини*. Українська мова в Галичині: історичний вимір. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 55–106.
33. AGB: Rieger, J. (1991). *Atlas gwar bojkowskich*. W 7 t. T. VII: Część 1. Mapy 352–602. Zakład narodowy im. Ossolińskich.

R e f e r e n c e s

1. АУМ: Matviias, I. (Red.). (1988). *Atlas ukrainської mowy* [Atlas of the Ukrainian Language]. U 3 t. T. 2: *Volyn, Naddnistrjanshchyna, Zakarpattia i sumizhni zemli*. Kyiv: Naukova dumka.
2. Bandrivskiy, D.H. (1960). *Hovirky Pidbuzkoho raionu Lvivskoi oblasti* [Dialects of the Pidbuzkyi District in the Lviv Region]. Kyiv: Vydavnytstvo AN Ukrainkoï RSR.
3. Bevzenko, S. (1980). *Ukrainska dialektolohiia* [Ukrainian dialectology]. Kyiv: Vyshcha shkola.
4. Hlibchuk, N. & Kostiv, O. (2023). *Ukrainska dialektolohiia* [Ukrainian dialectology]. Lviv: Literaturna agentsiia «Piramida».

5. Horbach, O. (1993). *Hovirka Komarna y Komarnianshchyny* [The dialect of Komarna and the Komarna region]. Zibrani statii. V. Dialektolohiia. Munich, 157–172.
6. Horbach, O. (1993). *Pivnichnonaddnistrianska hovirka y diialektnyi slovnyk s. Romaniv Lvivskoi oblasti* [The Northern Dniester dialect and a dialectal dictionary of the village of Romaniv in Lviv Oblast]. Zibrani statii. V. Dialektolohiia. Munich, 56–156.
7. Horbach, O. (1993). *Slovnyk diialektnoi leksyky Terebovelshchyny* [A Dictionary of Dialectal Vocabulary from the Terebovia Region]. Zibrani statii. V. Dialektolohiia, Munich, 209–225.
8. Hrytsenko, P. (2004). *Naddnistrianskyi hovir* [The Naddnistriansky dialect]. Ukrainska mova. Entsyklopediia. Kyiv: Ukrainska entsyklopediia imeni M.P. Bazhana, 387–388.
9. Dydyk-Meush, H. (2021). *Mokriany. Hovirka mamynoho sela. Slovnyk Mokriany* [The dialect of my mother's village. A dictionary]. Lviv: Literaturna agentsiia «Piramida».
10. Zilynskiy, I. (1938). *Hranytsi boikivskoho hovoru (z kartoiu)* [The boundaries of the Boiko dialect (with a map)]. Litopys Boikivshchyny, 10, 75–87.
11. Kysilevskiy, K. (1962). *Movni osoblyvosti naddnistrianskoho hnzida* [Linguistic features of the Naddnistriansky dialect]. Zapysky naukovohto tovarystva Shevchenka. Zbirnyk na poshanu Zenona Kuzeli, 169, 283–297.
12. Kmit, Yu. (1935). *Shehe raz pro Volosatyi* [More on Volosatyi]. Litopys Boikivshchyny, 6, 1–8.
13. Kniazhynskiy, A. (1931). *Mezhi Boikivshchyny* [The boundaries of the Boikivshchyna region]. Litopys Boikivshchyny, 1, 24–37.
14. Kostiv, O. (2018). *Boikivsko-naddnistrianske dialektne sumizhzhia (fonetychni osoblyvosti)* [The Boikiv-Naddnistriansky dialectal borderland (phonetic features)]. Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii filolohichna, 68, 228–239.
15. Kots-Hryhorchuk, L. M. (2002) *Linhvistychno-heohrafichne doslidzhennia ukrainskoho diialektnoho prostoru* [Monohrafiia]. New York–Lviv: Vydavnytstvo Naukovoho tovarystva im. Shevchenka.
16. Martynova, H. & Shcherbina, T. (2020). *Mishani ta mishano-perekhidni hovirky serednonaddnipriansko-stepovoho porubizhzhia* [Mixed and mixed-transitional dialects of the Middle Dnieper-Steppe border region]. Lingua Montenegrina, 25, 139–149.
17. Matviias, I. (1990). *Ukrainska mova i yii hovory* [The Ukrainian language and its dialects]. Kyiv: Naukova dumka.
18. Matviias, I. (2007). *Dialektna osnova syntaksysu v ukrainskii literaturnii movi* [The dialectal basis of syntax in the Ukrainian literary language]. Movoznavstvo, 1, 38–46.
19. Matiiv, M. (2013). *Slovnyk hovirok tsentralnoi Boikivshchyny* [A Dictionary of the Dialects of Central Boikivshchyna]. Kyiv; Simferopol: Nata.
20. Onyshkevych, M.I. (1984). *Slovnyk boikivskykh hovirok* [A Dictionary of Boiko Dialects]: u 2 ch. Kyiv: Naukova dumka.
21. Pura, Ya.O. (1958). *Hovory Zakhidnoi Drohobychchyny* [The dialects of Western Drohobych]. Lviv: Lvivskiy derzhavnyi pedahohichnyi instytut.
22. Rabii-Karpynska, S. (2011). *Boikivski hovirky: zb. statei* [Boikiv Dialects: A Collection of Articles]. Peremysl.
23. Rudnytskyi, Ya. (1935). *Do boikivsko-naddnistrianskoi movnoi mezhi* [To the Boiko-Naddnistrian linguistic boundary]. Litopys Boikivshchyny, 6, 9–14.
24. Rudnytskyi, Ya. (1938). *Vazhlyvishi izofony na pivnochi tsentralnoi Boikivshchyny (z mapkoiu)* [Key isophones in the north of central Boikivshchyna (with map)]. Litopys Boikivshchyny, 10, 93–99.
25. Khibeba, N. (2021). *Boikivske vesillia: obriad i slovo* [A Boiko wedding: ceremony and tradition]. Instytut ukrainoznavstva im. I. Kryp'iakevycha NAN Ukrainy.
26. Khibeba, N. (2012). *Pytannia pro pivnichnu mezhu boikivskykh hovirok: hovirka sela Rosokhy Starosambirskoho raionu Lvivskoi oblasti* [Questions regarding the boundary of the Boyko village of Rosokhy in the Starosambirsky District of the Lviv Region]. Visnyk Lvivskoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii filolohichna, 57, 311–321.
27. Chahan, O. (2016). *Boikivsko-naddnistrianske dialektne sumizhzhia yak ob'iekt dialektolohichnykh studii* [The Boikiv-Naddnistriansky dialectal borderland as a subject of dialectological studies]. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7b8df483-d62b-4db3-a61b-25b98f58c (data zvernennia: 10.03.2026).
28. Shevelov, Yu. (2002). *Istorychna fonolohiia ukrainskoi movy* [Historical Phonology of the Ukrainian Language] [Monohrafiia]. Kharkiv: «Akta».
29. Shylo, H. (1957). *Pivdenno-zakhidni hovory URSS na pivnich vid Dnistra* [The south-western dialects of the Ukrainian SSR north of the Dniester]. Lvivskiy derzhavnyi pedahohichnyi instytut.
30. Shylo, H. (2008). *Naddnistrianskyi regionalnyi slovnyk* [The Naddnistriansky Regional Dictionary]. Lviv: Instytut ukrainoznavstva im. I. Kryp'iakevycha NAN Ukrainy.
31. *Yamelnytskyi slovnyk: Slova z hovirky v s. Yamelnytsia (Skolivska hromada, Stryiskiy raion, Lvivska oblast)* [Yamelnytsia Dictionary: Words from the dialect of the village of Yamelnytsia (Skole community, Stryi district, Lviv region)]. Truskavetskyi visnyk: vidkrytyi suspilnyi sait. URL: https://protruskavets.org.ua/yamelnytskyi-slovnyk/(data zvernennia: 16.03.2026).
32. Yastremska, T. (2011). *Dialektnyi prostir Halychyny* [The dialectal area of Galicia]. Ukrainska mova v Halychyni: istorychnyi vymir. Lviv, Instytut ukrainoznavstva im. I. Kryp'iakevycha NAN Ukrainy, 55–106.
33. AGB: Rieger, J. (1991). *Atlas gwar bojkowskich*. W 7 t. T. VII: Część 1. Mapy 352–602. Zakład narodowy im. Ossolińskich.

KHIBEBA Nataliia,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Faculty of Philology, Ivan Franko National University of Lviv; 1 Universytetska St, Lviv, 79007, Ukraine;
 e-mail: khibeba@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-1098-3082>

THE DIALECT OF THE VILLAGE OF PIDHORODTSI IN THE STRYI DISTRICT OF THE LVIV REGION IN THE CONTEXT OF RESEARCH INTO THE NADDNISTRIA-BOYKO DIALECTAL BORDERLAND

Summary. This article examines the dialect of the village of Pidhorodtsi in the Stryi District of the Lviv Region within the context of studies on the Boiko-Naddnistrian dialectal borderland. The relevance of the study stems from the need to clarify the boundaries of the dialectal areas of the south-western dialect of the Ukrainian language and to examine the processes of inter-dialectal interaction that lead to the formation of transitional and mixed dialects. The aim of this study is to determine the dialectal affiliation of the Pidhorodtsi dialect and to establish the extent of the influence of the Upper Dniester dialect on its Boiko foundation. **The object** of analysis is the dialect of the village of Pidhorodtsi as a component of the south-western dialect continuum; **the subject** is its phonetic, morphological, syntactic and lexical features in the context of inter-dialectal contact. **The source** material comprises data from the 2023 field expeditions (recordings of spoken language by native speakers of various age groups), data from linguistic atlases (in particular the Atlas of the Ukrainian Language and the Atlas of Bojko Dialects), as well as texts from the neighbouring dialect of the village of Krushelnytsia in the Stryi district. The study employs descriptive, comparative and linguogeographical **methods**, which have enabled a comprehensive analysis of linguistic phenomena and the identification of areal patterns in their distribution. The study found that the dialect of the village of Pidhorodtsi exhibits distinct transitional Boiko-Naddnistrian characteristics. It combines archaic Boiko features with Naddnistrian ones, which are evident primarily in phonetic changes, particularly in phenomena such as vowel shift and modifications in vowel and consonant systems. A gradual levelling of local Boiko features and an expansion of Naddnistrian features have been observed, indicating prolonged inter-dialectal contact and convergence of dialectal systems. **The findings confirm** that the dialect of the village of Pidhorodtsi is a typical example of speech in a contact zone, reflecting the dynamic processes of transformation within the dialectal landscape. Prospects for further research include expanding the fieldwork base, conducting a comparative analysis of neighbouring dialects, and refining the areal boundaries of the Boiko-Naddnistriansky border region. The results obtained may also be used for the further compilation of dialectological maps and the deepening of the theoretical foundations for the study of inter-dialectal interaction within the Ukrainian linguistic space.

Keywords: Boiko dialect, Naddnistrianskyi dialect, transitional dialect, mixed dialect, dialectal borderland, linguistic geography, inter-dialectal contacts, south-western dialect group.

Статтю прийнято 01.03.2026

Статтю затверджено до публікації 10.04.2026

Дата публікації 25.05.2026

УДК 81'373.611'373.23:316.346.2-055.2
<https://doi.org/10.18524/2307-4558.2026.45.357815>

Це стаття відкритого доступу
 за ліцензією CC BY-NC 4.0

ХРУСТИК Надія Михайлівна,

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри прикладної лінгвістики філологічного факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;
 вул. Змієнка Всеволода 2, м. Одеса, 65000, Україна;
 e-mail: nadya.khrustyk@gmail.com;
<https://orcid.org/0000-0003-3423-9901>

ДО ПРОБЛЕМИ МОТИВАЦІЇ ФЕМІНІТИВІВ

Анотація. Стаття присвячена вивченню мотивації загальних найменувань жіночості, творення яких у мовознавчій науці традиційно пов'язується зі співвідносними назвами осіб чоловічої статі. Її **мета** — розкрити механізм мотивації фемінітивів на позначення осіб за родом діяльності, професією, посадою, званням, титулом тощо з огляду на тенденцію до унезалежнення жіночого словотворення від чоловічого. **Об'єкт** вивчення — процес деривації фемінітивів. **Предмет** аналізу — мотивація найменувань жіночої статі. **Матеріал** вивчення — фемінітиви, мотивація яких традиційно пов'язується зі співвідносними назвами осіб чоловічої статі. У дослідженні використано такі загальнонаукові **методи** дослідження, як аналіз і синтез, індукція й дедукція, описовий метод, елементи словотвірної аналізу. У **результаті** проведеного дослідження розкрито погляди мовознавців на особливості мотивації зазначеного масиву фемінітивів; визначено словотвірну специфіку мотивації аналізованих назв осіб жіночої статі. **Доведено**, що синхронічно походіння найменування жіночості за значенням мотивуються назвами дій, процесів, предметів, ознак тощо і лише структурно можуть пов'язуватися зі співвідносними лексемами на позначення осіб чоловічої статі. Значна частина фемінітивів, які мають запозичені основи, як і співвідносні найменування чоловічої статі, синхронічно за семантичним критерієм належать до непохідних слів і лише формально залишаються похідними від співвідносних назв чоловічої статі. Зроблено **висновок**, що однією з визначальних ознак деривації аналізованих фемінітивів є специфіка їх мотивації. Зазначено створює підстави для обґрунтування унезалеженого від чоловічого жіночого словотворення. **Перспектива** дослідження полягає в поглибленому вивченні специфіки мотивації загальних найменувань жіночої статі з огляду на їх лексико-семантичні особливості й характер твірної основи.

Ключові слова: деривація фемінітивів, проблема мотивації, співвіднесеність з найменуваннями осіб чоловічої статі, розбіжність між семантичною і структурною мотивацією, мотиваційна специфіка.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Активізація процесу фемінітивотворення, яка спостерігається в українській мові з кінця ХХ ст., спричинила інтерес до вивчення не лише тих питань, які, як може видаватися, лежать на поверхні й зумовлені наслідком розвитку цього процесу, але й до нового переосмислення важливих базових уже традиційно усталених лінгвістичних питань. Серед них – питання мотивації фемінітивів, адже мотивація є однією з визначальних ознак дериваційної специфіки загальних найменувань жіночості. Саме від її потрактування залежить те, чи є фемінітиви тими словами, які мають власну лексичну історію, чи їх уже традиційно й надалі слід розглядати як модифіковані форми співвідносних найменувань чоловічої статі. Мотивація фемінітивів – питання, яке в сучасній дериватології набуло особливої **актуальності**, оскільки від його вирішення залежать не тільки погляди та підходи до вивчення фемінітивів у науці про творення слів, що само по собі вже дуже важливо, але й бачення місця зазначеного масиву слів у лексикології, розв'язання низки важливих проблем у морфології, лексикографії тощо.

Аналіз досліджень проблеми. Традиційно в українському мовознавстві більшість іменників, які позначають загальні найменування осіб жіночої статі розглядаються науковцями як слова, утворені від співвідносних найменувань чоловічого роду внаслідок процесу їх модифікації (О. Потебня, Л. Булаховський, І. Ковалик, С. Бевзенко, А. Архангельська, М. Брус, В. Ірещук, Є. Карпіловська, Л. Кислюк, Н. Клименко, В. Німчук, С. Семенюк, О. Тараненко та ін.). Так, скажімо, історик мови С. Бевзенко зазначає, що переважна більшість іменників жіночого роду зі значенням особи в сучасній українській мові, як це було і в мові стародавніх слов'ян, зокрема й східних, співвідносна з відповідними іменниками чоловічого роду [1, с. 120]. Саме творення іменників жіночого роду зі значенням особи звичайно відбувається, як відбувалося й раніше, від іменників чоловічого роду за допомогою спеціальних суфіксів, співвідносних з суфіксами відповідних іменників чоловічого роду [1, с. 120]. Аналогічне бачення процесу деривації найменувань осіб жіночої статі характерне для слов'янського мовознавства взагалом. Цей підхід до розуміння мотивації фемінітивів відображає об'єктивну ситуацію, пов'язану з місцем жіноцтва в суспільстві, яка існувала в минулому й певною мірою продовжує зберігатися. Однак у наш час, коли місце жінки та її значення в суспільстві суттєво змінилися й надалі продовжує активно змінюватися, зазначений підхід суперечить поняттю гендерної рівності і десь навіть такі погляди асоціюються з відомою біблійною легендою про Адама та його ребро, з якого Бог створив жінку. Як видається, цей підхід суперечить також семантичному принципу – основному принципу визначення мотивації для похідних слів, адже, напр., *лікарка* – це особа жіночої статі, яка лікує, а не просто жіночий відповідник до *лікар*. Від вирішення порушеного питання залежить також і статус фемінітивів у лексичній та морфологічній системах мови, спосіб їх відображення у словниках тощо.

Усвідомлюючи необхідність перегляду питання мотивації фемінітивів, співвідносних з найменуваннями чоловічої статі, сучасні дослідники все частіше наголошують на необхідності змін, що назріли, пропонуючи свої варіанти бачення проблеми. А. Нелюба заявляє: «Можна стверджувати, що в українській жіночій деривації творення назв жінок не від назв чоловіків, а безпосередньо від назв дій, ознак, процесів і т. ін., вже є нормативним. У таких і інших словотвірних процесах водночас вбачаємо зростання тенденції до унезалежнення жіночого словотворення від чоловічого (своєрідна словотвірна емансипація) і хибності постулату про жіночі словотвірні засоби як модифікаційні» [5, с. 189]. О. Тараненко наголошує, що фемінітиви як самостійні номінативні одиниці та виразники значення жіночості повинні мати власну лексичну історію [6, с. 320–322].

Існує також інший погляд на природу найменувань жіноцтва, співвідносних з найменуваннями осіб чоловічої статі, згідно з яким ці найменування розглядаються як омонімічні. І. Вихованець зазначає: «< ... > у групі іменників – назв роду занять, діяльності, посад, звань людини < ... >, звичайно співвідносних із формою чоловічого роду, потрібно вбачати омонімічні форми чоловічого і жіночого роду, з граматичного погляду розщеплювані на дві родові форми й найчастіше диференційовані синтаксично узгоджуваними або координуваними словами < ... >» [2, с. 87]. Деякі дослідники розглядають найменування осіб чоловічої статі на позначення професії, роду занять, посади, звання тощо як такі, що позначають осіб обох статей. А. Загнітко вважає: «Маскулізми (лат. *masculinus*) – іменники, що мають форму граматичного чоловічого роду, але позначають осіб обох статей; інколи їх кваліфікують як слова спільного роду (Микола Панов), розмежування статі не закладене у формі слова. Це назви офіційних адміністративних, посадових осіб: *президент, прем'єр-міністр, посол, дипломат*; назви наукових ступенів і звань: *кандидат або доктор наук, доцент, професор*; назви осіб за військовим фахом: *лейтенант, капітан, офіцер*; назви

соціально-оцінних характеристик: *депутат, член уряду*» [4, т. 2, с. 168]. Є й дещо інші погляди мовознавців на порушене питання, але вони за своїм змістом від вищезазначеного принципово не відрізняються.

Мета нашої статті – розкрити специфіку мотивації фемінітивів на позначення осіб за родом діяльності, професією, посадою, званням, титулом тощо з огляду на тенденцію до унезалежнення жіночого словотворення від чоловічого. **Об’єкт** вивчення – процес деривації фемінітивів. **Предмет** нашого аналізу – мотивація найменувань жіночої статі. **Матеріал** дослідження – загальні назви осіб жіночої статі, зокрема ті фемінітиви, мотивація яких у дериватології традиційно пов’язується зі співвідносними найменуваннями чоловічої статі. **Завдання**, які ставимо перед собою: розкрити особливості бачення мотивації моцйних фемінітивів у сучасній мовознавчій науці; спробувати пояснити механізм мотивації фемінітивів на позначення осіб за родом діяльності, професією, посадою, званням, титулом тощо з огляду на тенденцію до унезалежнення жіночого словотворення від чоловічого. У статті використані такі загальнонаукові **методи** дослідження, як аналіз і синтез, індукція й дедукція, описовий метод, елементи словотвірного аналізу, зокрема елементи таких методів, як методи опозиції, аналогії, дистрибуції та ідентифікації, метод конструювання метамовних еквівалентів семантичної структури слова. **Наукова новизна** нашої роботи полягає в тому, що в ній уперше здійснено спробу пояснити механізм мотивації фемінітивів, які традиційно співвідносяться з найменуваннями осіб чоловічої статі, як такий, що формує унезалежене від чоловічого жіноче словотворення. **Теоретична цінність** дослідження полягає в тому, що його матеріали можуть бути використані при розробці нових теорій ономасіології, словотвору, лексикології, морфології, лексикографії, гендерної лінгвістики, соціолінгвістики. **Практичне** застосування результати нашого студювання знайдуть при вивченні відповідних дисциплін у вищих навчальних закладах, при розробці спецкурсів та написанні посібників, підручників із проблем ономасіології, словотвору, лексикології, морфології, лексикографії, гендерної лінгвістики тощо.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що поняття словотвірної мотивації ґрунтується на таких двох основних критеріях (принципах), які діють одночасно, як семантичний і структурний (формальний). Згідно з цими критеріями твірне слово має бути найближчим до деривата однокореневим словом за значенням і за структурою. Семантичний критерій мотивації – більш вагомий у порівнянні зі структурним принципом. Отже, за названими критеріями, напр., імен. *учитель* твориться від дієсл. *учити*, яке є найближчим до нього за значенням і за структурою, на що вказує перифраза: *учитель – це той, хто вчить*.

Досліджуючи питання мотивації слів, В. Горпинич ще в 1999 р. звертає увагу на те, що при деривації похідних слів може спостерігатися розбіжність між семантичною і структурною мотивацією, при якій за значенням дериват утворюється від одного слова, а структурно – від іншого. Зазначаючи це, мовознавець не акцентує своєї уваги на фемінітивах, хоч і згадує про них, називаючи окремі приклади. Деякі приклади розбіжності семантичної і структурної мотивації, які дослідник наводить: *зимно* – за значенням утворюється від *зима* (*так, як зимою*), а структурно – від *зимний* (формально найближче однокореневе слово); *по-українському* – семантично утворене від *Україна* (*так, як в Україні*), структурно – від *український* (формально найближче однокореневе слово); *москвичка* – за значенням твориться від *Москва* (*та, яка мешкає в Москві*), а вже структурно – від *москвич* [3, с. 94–95]. Отже, з огляду на сказане, йдучи за В. Горпиничем, мотивацію багатьох найменувань жіночості слід пояснювати: *учителька* – за значенням походить від дієсл. *учити* (*та, яка вчить*) і лише структурно – від *учитель*; *бібліотекарка* – за значенням походить від імен. *бібліотека* (*та, яка працює в бібліотеці*) і структурно – від *бібліотекар*; *піаністка* – за значенням походить від імен. *піаніно* (*та, яка грає на піаніно*) і структурно – від *піаніст*; *розумниця* – за значенням походить від прикм. *розумна* (*та, яка розумна*) і структурно – від *розумник* тощо. Відповідно значна частина фемінітивів, на взірць наведених, які корелюються з похідними найменуваннями чоловічої статі, отримують власну семантичну мотивацію від слів, що позначають дію, предмет, ознаку, і власну лексичну історію, що й має бути відображено у тлумачних словниках.

Складніше з потрактуванням мотивації тих найменувань жіночості, які співвідносяться з непохідними іменниками на позначення осіб чоловічої статі, як правило, запозиченими лексемами. Йдеться про мотивацію фемінітивів на позначення осіб за родом діяльності, професією, посадою, званням, титулом тощо на взірць: *депутатка, інженерка, офіцерка, президентка, прем’єрка, професорка, снайперка, спікерка* тощо. Так, напр., слово *президент* традиційно розглядається як синхронічно непохідна запозичена лексема, оскільки його значення не можна пояснити через однокореневе слово, а іменник *президентка* відповідно – як модифікована форма жіночого роду до *президент*. Опираючись на положення В. Горпинича

про розбіжність між семантичною і структурною мотивацією, розглядаємо фемінітиви, які мають запозичені основи, за семантичним критерієм синхронічно непохідними словами, як і корелятивні найменування чоловічої статі, і лише структурно вважаємо їх похідними від співвідносних іменників на позначення осіб чоловічої статі. Пор., напр.: *президент* – це виборний голова, керівник установи, організації тощо, глава держави. Аналогічно тлумачиться найменування жіночості *президентка*. Отже, обидва слова належать до синхронічно непохідних. Структурно ж на рівні синхронії лексема *президентка* походить від іменника *президент*, який формально є найближчим до неї однокореневим словом. Таким убачаємо, з огляду на сказане, визначення мотивації для ще однієї великої групи фемінітивів.

Діахронічно досліджувані іменники на позначення осіб жіночої статі і семантично, і структурно утворюються від співвідносних найменувань чоловічої статі, адже діахронія відображає об'єктивну історію становлення підсистеми найменувань жіночості, пов'язану з місцем та значенням жіноцтва в суспільстві упродовж його розвитку.

Висновки. У результаті проведеного дослідження розкрито погляди дослідників на особливості мотивації фемінітивів на позначення осіб за родом діяльності, професією, посадою, званням, титулом тощо; визначено словотвірну специфіку мотивації аналізованих назв осіб жіночої статі. Здійснено спробу довести, що аналізовані похідні найменування жіночості семантично мотивуються назвами предметів, дій, процесів, ознак тощо і лише структурно можуть бути пов'язаними зі співвідносними лексемами на позначення осіб чоловічої статі, тобто йдеться про розбіжність між семантичною і структурною мотивацією. Припускаємо, що значна частина досліджуваних фемінітивів, які мають запозичені основи, як і співвідносні найменування чоловічої статі, синхронічно за семантичним критерієм належать до непохідних слів і лише формально залишаються похідними від корелятивних назв осіб чоловічої статі. Отже, аналізовані фемінітиви мають свою дериваційну специфіку, однією з визначальних ознак якої є характер мотивації. Йдеться про мутаційний процес, наслідком якого є найменування жіночості, а не про модифікацію іменників на позначення осіб чоловічої статі. Зазначене створює підстави для обґрунтування унезалеженого від чоловічого жіночого словотворення.

Перспективу дослідження вбачаємо в поглибленому вивченні специфіки мотивації загальних найменувань осіб жіночої статі з огляду на їх лексико-семантичні особливості та характер твірної основи.

Л і т е р а т у р а

1. Бевзенко, С. П. (1960). Історична морфологія української мови (нариси із словозміни та словотвору). Ужгород: Закарпатське обласне видавництво, 416 с.
2. Вихованець, І., Городенська, К. (2004). Теоретична морфологія української мови: академічна граматики української мови / за ред. І. Вихованця. Київ: Університетське видавництво «Пулсари», 400 с.
3. Горпинич, В. О. (1999). Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфологія: навчальний посібник. Київ: Вища школа, 201 с.
4. Загнітко, А. (2012). Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни: у 4 т., т. 2. Донецьк: ДонНУ, 350 с.
5. Нелюба, А. М. (2011). Жінки. Гендер. Словотвір. Збірник Харківського історико-філологічного товариства. Нова серія, № 14, с. 189–204.
6. Тараненко, О. О. (2007). Лексичне значення. У: Українська мова: енциклопедія (3-тє вид., зі змін. і доп.). Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, с. 320–322.

R e f e r e n c e s

1. Bevzenko, S. P. (1960), *Istorychna morfolohiia ukrainskoi movy (Narysy iz slovozminy ta slovtvoru)* [Historical morphology of Ukrainian language (Essays on word change and word-formation)], Zakarpatske oblasne vydavnytstvo, Uzhorod.
2. Vykhovanets, I., Horodenska, K. (2004), *Teoretychna morfolohiia ukrainskoi movy* [Theoretical morphology of Ukrainian language], Pulsary, Kyiv.
3. Horpynych, V. O. (1999), *Suchasna ukrainska literaturna mova. Morfemica. Slovtvir. Morfonolohiia : navch. posib.* [The modern Ukrainian literary language. Morphemics. Word-formation. Morphology : textbook], Vyscha shkola, Kyiv.
4. Zahnitko, A. (2012), *Slovyk suchasnoi linhvistyky : poniattia i terminy : u 4 t.* [Dictionary of modern Linguistics : concepts and terms : in 4 vol.], DonNU, Donetsk, Vol. 2.
5. Neluba, A. M. (2011), *Zhinky. Hender. Slovtvir. Zbirnyk Kharkivskoho istoryko-filolohichnoho tovarystva. Nova seria* [Women. Gender. Word-formation], [Collection of the Kharkiv Historical and Philological Society. New series], No 14, pp. 189–204.
6. Taranenko, O. O. (2007), *Leksychne znachennia, Ukrainska mova : entsyklopedia : vyd. 3-tie, vypr. i dop.* [Lexical meaning. Ukrainian language : encyclopedia : 3rd edition, revised and expanded], Vyd-vo "Ukrainska entsyklopedia" imeni M. P. Bazhana, Kyiv, pp. 320–322.

KHRUSTYK Nadiya,

Candidate of Philological Sciences, Docent, Associate Professor at the Department of the Applied Linguistics, Faculty of Philology, Odesa I. I. Mechnikov National University; 2 Zmiienka Vsevoloda St, Odesa, 65000, Ukraine;
e-mail: nadya.khrustyk@gmail.com;
<https://orcid.org/0000-0003-3423-9901>

TO THE PROBLEM OF FEMININE NOUNS MOTIVATION

Summary. The article is devoted to the study of the motivation of common feminine nouns, the derivation of which in linguistics is traditionally associated with the corresponding names of masculine persons. The author proves of this problem being adequate, **actual** and perspective. The **purpose** of the article is to reveal the mechanism of motivation of feminine nouns to designate persons by type of activity, profession, position, rank, title, etc., taking into account the tendency toward the independence of feminines word-formation from masculine. The **object** of study is the process of derivation of feminine nouns. The **subject** of analysis is the motivation for naming female persons. The **material** of study is feminine nouns, the motivation of which is traditionally associated with the corresponding names of masculine persons. **Methodology.** The paper uses such general scientific **research methods** as analysis and synthesis, induction and deduction, observation and descriptive methods, elements of morphemic and derivational analysis. **Conclusions.** It is proven that synchronically derived names of femininity are motivated by the names of actions, processes, objects, signs, etc. in terms of meaning and can only be structurally linked to the corresponding lexemes denoting male persons. A significant part of feminines that have borrowed bases, as correlative masculine nouns, synchronically, according to semantic criteria, belong to non-derivative words and are only formally derived from correlative masculine nouns. It is concluded that one of the defining features of the derivation of the analyzed feminines is the specificity of their motivation. This creates grounds for substantiating feminine word-formation of masculine. The **perspective** of the research is to in-depth study of the specifics of the motivation of common feminine nouns, taking into account their lexical and semantic features and the characteristics of the formative basis.

Keywords: derivation of feminines, problem of motivation, correlation with the names of masculine persons, discrepancy between semantic and structural motivation, specificity of motivation.

Статтю прийнято 05.03.2026

Статтю затверджено до публікації 10.04.2026

Дата публікації 25.05.2026

УДК 811.111:811.161.2

<https://doi.org/10.18524/2307-4558.2026.45.357820>

Це стаття відкритого доступу
за ліцензією CC BY-NC 4.0

РОГАЧ Леся Валеріанівна

кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології Ужгородського національного університету;
пл. Народна 3, Ужгород, Закарпатська область, Україна;
e-mail: lesya.rohach@uzhnu.edu.ua;
<https://orcid.org/0000-0001-7709-017X>

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНІВ ІНЖЕНЕРІЇ ТА БУДІВНИЦТВА В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Анотація. У статті здійснено контрастивний аналіз англійської та української термінології інженерії та будівельної галузі в аспекті їхньої семантичної організації та функціонування в межах термінологічного й загальнозживаного мовлення. Дослідження ґрунтується на сучасних положеннях контрастивної лінгвістики, семасіології та порівняльного термінознавства, які розглядають терміносистеми як структуровані, але водночас динамічні утворення, що перебувають у постійній взаємодії із загальнозживаною лексикою та іншими термінологічними сферами. У цьому контексті термінологія інженерії та будівельної справи аналізується як система, що відображає як спеціальні, так і загальномовні семантичні процеси, зокрема полісемію, моносемію та міжгалузеву термінологічну взаємодію. **Метою** дослідження є виявлення спільних і відмінних рис семантичної структури англійських та українських інженерних та будівельних термінів на основі компонентного аналізу та побудови матриць семантичного простору. У роботі визначено основні групи термінів за ступенем полісемії (високий, середній, моносемантичний рівень) та проаналізовано співвідношення загальномовних і термінологічних значень у їхній семантичній структурі. Особливу увагу приділено семному складу лексичних одиниць, виявленню поліфункціональних, середньочастотних і монофункціональних сем, а також їхній ролі в організації семантичного простору терміносистем інженерії та будівництва двох мов. Семантичний аналіз засвідчив наявність спільних тенденцій у двох мовах, зокрема міжсистемної термінологічної полісемії та взаємопроникнення загальнозживаних і спеціальних значень. Водночас встановлено відмінності у кількісному співвідношенні типів термінів і сем, що свідчать про різний ступінь термінологічної спеціалізації англійської та української інженерної лексики. Отримані **результати** підтверджують ефективність компонентного аналізу семантики лексичних одиниць для зіставного дослідження термінологічних систем і дають змогу глибше зрозуміти закономірності семантичної організації спеціальної лексики в різних мовах, а також можуть бути використані в лексикографічній практиці та викладанні фахової англійської й української мови, а також у подальших міждисциплінарних дослідженнях термінології.

Ключові слова: контрастивна лінгвістика, термінологія інженерії та будівництва, термін, загальнозживане слово, сема, полісемія, моносемія.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Контрастивна лінгвістика зосереджується на виявленні та аналізі подібностей і відмінностей між двома або більше мовами. Будь-яке мовне явище, релевантне завданням прикладної лінгвістики, може виступати об'єктом контрастивного аналізу. Цей аналіз здійснюється на трьох основних мовних рівнях: фонологічному, граматичному (який охоплює морфологію та синтаксис) і лексичному. На лексичному рівні він зосереджується на виявленні подібностей і відмінностей у значеннях та семантичній структурі відповідних слів у різних мовах. Дослідження лексичного значення слова та його загальної семантичної структури пов'язане зі значними труднощами, що зумовлено складною взаємодією мови й людської свідомості, яка відображає та адаптує зовнішню реальність відповідно до потреб людини.

Сьогодні загально визнано, що в лінгвістичному аналізі значення має пріоритет над формою, що підкреслює центральну роль лексичного компонента в слові й обґрунтовує застосування семантичних методів до системного дослідження всіх рівнів мови [5]. Для виявлення складників значення слова розроблено спеціалізовані методи компонентного аналізу, що дають змогу репрезентувати його як поєднання базових семантичних одиниць. Лексико-семантичні варіанти полісемантичного слова організуються за ієрархічними зв'язками [1], що виявляється у наявності як первинних значень, так і вторинних, похідних смислів.

Компонентний аналіз передбачає дослідження значень слів і їх розкладання на спільні та відмінні ознаки. Цей підхід спрямований на визначення значення кожного слова через універсальну систему семантичних компонентів і можливих способів їх поєднання. Значення слова не є єдиним неподільним цілим, а може бути розкладене на елементарні семантичні складники – семи, які можуть бути організовані в підкатегорії, утворюючи впорядковану семантичну систему.

Особливо актуальним напрямком лінгвістичних досліджень вважаємо порівняльне термінознавство, яке посідає особливе місце на перетині контрастивної лінгвістики та термінології. Ця галузь передусім досліджує зіставлення термінів і терміносистем у різних природних мовах, у яких вони функціонують. Окрім міжмовного аналізу, порівняльне термінознавство охоплює також вивчення кількох терміносистем у межах однієї мови. Відповідно, об'єктом його дослідження є як міжмовна еквівалентність термінів, так і цілісні термінологічні структури в межах спільної концептуальної сфери.

Методологічний інструментарій порівняльного термінознавства є досить різноманітним. Спираючись на суміжні лінгвістичні дисципліни, воно залучає широкий спектр аналітичних методів для дослідження й зіставлення термінів та їхніх системних зв'язків. Серед найуживаніших вважаються порівняльний метод (який є основним), описовий аналіз, морфемний аналіз, аналіз безпосередніх складників, словотвірний аналіз, лінгвістична статистика, а також дефініційний і контекстуальний аналізи. Зокрема, порівняльний метод дає змогу здійснювати системне й синхронне дослідження терміносистеми в межах певного поняттєвого поля шляхом її зіставлення з аналогічними системами в інших мовах [2].

Актуальність дослідження зумовлена зростаючою увагою сучасної лінгвістики до семантичного аспекту мовних одиниць, зокрема в межах контрастивного аналізу та порівняльного термінознавства. Незважаючи на активний розвиток контрастивних студій, проблема системного зіставлення термінологічних одиниць, зокрема в галузі інженерії, залишається недостатньо розробленою. Це стосується передусім аналізу співвідношення загальноновживаних і спеціальних значень термінів, виявлення їхніх спільних і відмінних семантичних компонентів, а також дослідження процесів полісемії, моносемії та термінологізації/детермінологізації. Крім того, дослідження відповідає потребам розвитку порівняльного термінознавства як міждисциплінарної галузі, що інтегрує підходи контрастивної лінгвістики та термінології. Зіставний аналіз англійської та української термінології інженерії сприятиме глибшому розумінню структурно-семантичних особливостей термінів, удосконаленню їх лексикографічного опису та підвищенню ефективності міжмовної наукової комунікації.

Мета і завдання. Метою дослідження є комплексний опис термінів інженерії та будівельної справи в англійській та українській мовах у порівняльному аспекті, а також виявлення закономірностей спільного та специфічного в їхньому лексико-семантичному складі. Реалізація поставленої мети передбачає застосування сучасних методів семантичного аналізу, зокрема компонентного аналізу, що дає змогу моделювати семантичну структуру лексичних одиниць через систему сем, встановлювати міжмовні відповідники та виявляти принципи організації спеціальної лексики в досліджуваних мовах.

Для дослідження лексико-семантичних особливостей термінів інженерії та будівельної справи у англійській та українській мовах, було використано методіку формалізованого семантичного аналізу, розроблену М. М. Пешак [3] та М. П. Фабіан [7]. Цей підхід дав змогу

сконструювати матриці на основі аналізу лексико-семантичного складу англійської та української термінології інженерії та будівництва, що репрезентують структуру семантичного простору англійських і українських термінів інженерії в межах ширшої системи загальноновживаної мови. У матрицях терміни розташовані в горизонтальних рядках, тоді як семи, виокремлені із загальноновживаних та термінологічних лексичних значень, подано у вертикальних стовпцях. Найчастотніші семи розміщено на початку матриці, за ними подано семи із середньою частотністю та монофункціональні семи. Англійські та українські терміни інженерної справи впорядковано від найбільш полісемантичних лексичних одиниць до моносемантичних.

Для аналізу було відібрано репрезентативну вибірку з 65 англійських і 48 українських термінів інженерії. Із застосуванням методу компонентного аналізу було досліджено як їхню загальномовну, так і спеціальну термінологічну семантику. Предметом дослідження є виявлення семантичних характеристик англійських лексичних одиниць як елементів інженерної терміносистеми та складників загальномовного лексичного фонду, а також особливості їх лексикографічного опису. Джерелами нашого дослідження є термінологічні словники інженерної справи та будівництва англійської та української мов, а також тлумачні лексикографічні джерела досліджуваних мов.

Виклад основного матеріалу. Вивчення основних лексико-семантичних особливостей англійських термінів інженерії та будівництва у нашому дослідженні стосується співвідношення їх семантики з семантикою термінів інших наук та загальноновживаними лексичними одиницями. Ми дослідили термінологічні значення 65 інженерних термінів на основі даних термінологічних словників і проаналізували їхні значення у тлумачному словнику. Метод компонентного аналізу був застосований з метою виокремлення сем зі спеціальних і загальноновживаних значень лексичних одиниць. Побудова матриць на основі рангового впорядкування семантичних елементів значень з врахуванням загальноновживаної полісемії лексем дала можливість поділити термінологічні одиниці англійської фахової мови інженерії та будівництва на три основні групи: терміни з найвищим ступенем полісемії, терміни із середнім ступенем полісемії та моносемантичні терміни. Група слів із найвищим ступенем полісемії складається з 17 термінів, що мають понад чотири значення у своїй семантичній структурі: *elevation, pyramid, mullion, timber, vault, balustrade, basement, cob, boss, bulwark, circulation, wreath, fender, mantle* тощо.

Наведемо приклади, які яскраво демонструють різницю між загальноновживаною та термінологічною семантикою першої групи слів нашого матеріалу. Термін *elevation* у термінологічному словнику пояснюється як *креслення, що визначається як горизонтальна ортографічна проекція будівлі на вертикальну площину («a drawing defined as a horizontal orthographic projection of a building onto a vertical plane, the vertical plane normally being parallel to one side of the building» [10]*). У тлумачному словнику це слово має кілька значень: 1) висота над рівнем моря; 2) підвищення когось до вищого рангу або посади; 3) збільшення кількості або рівня чогось; 4) вертикальна сторона будівлі, зображена на кресленні, виконаному архітектором; 5) кут підняття над горизонтом під час наведення гармати («1) a height above the level of the sea; 2) an act of moving someone to a more important rank or position; 3) an increase of the amount or level of something; 4) an upright side of a building; 5) the angle made with the horizon by pointing a gun» [9]).

Термін *timber* у словнику будівельних термінів має визначення: *великі дерев'яні дошки, що використовуються для створення конструкції стіни («large wooden boards used in creating the structure of a wall» [10]*). У тлумачному словнику *timber* фіксується як: 1) *деревина, що використовується для будівництва або виготовлення предметів; 2) дерева, які дають деревину для будівництва або виготовлення виробів; 3) дерев'яна балка, особливо та, що є частиною основної конструкції будинку; 4) Timber! – вигук-попередження про те, що зрубане дерево ось-ось впаде («1) wood used for building or making things; 2) trees that produce wood used for building or making things; 3) a wooden beam especially one that forms part of the main structure of a house; 4) Timber! Used to warn people that a tree being cut down is about to fall» [9]*). Отже, можна стверджувати, що ця лексична одиниця має однакове значення як у будівництві, так і в загальноновживаній мові, і в тлумачному словнику доцільно позначити її лексикографічною ремаркою *build*.

Словник Лонгмана подає такі значення слова *mantle*: 1) (*літ.*) *щось, наприклад сніг або темрява, що покриває поверхню чи територію; 2) вільний верхній одяг без рукавів, який носили переважно в минулі часи; 3) ковпак, який надягають на полум'я газової або нафтової лампи, щоб воно світило яскравіше; 4) частина Землі навколо центрального ядра*

(«1) *literary something such as snow or darkness that covers a surface or area; 2) a loose piece of outer clothing without sleeves, worn especially in former times; 3) a cover that is put over the flame of a gas or oil lamp to make it shine more brightly; 4) the part of the Earth around the central core» [9]). У спеціальному термінологічному словнику *mantle* тлумачиться як *усі конструктивні елементи або обрамлення навколо каміна («all the work or frame around a fireplace; often used to denote just the protruding shelf» [10]).* Аналіз дефініцій, поданих у тлумачному і у спеціальному словниках, свідчить про те, що ці значення є досить різними. Отже, можна запропонувати розширити семантику, яку фіксує тлумачний словник, додавши спеціальне значення з галузі будівельної інженерії.*

Проблема використання одного й того самого терміна в різних терміносистемах мови є надзвичайно актуальною і досі остаточно не вирішеною. Паралельне функціонування терміна в кількох термінологіях пояснюється взаємоперетином різних наукових галузей. Частина дослідників трактує це явище як омонімію, тоді як інші мовознавці схильні розглядати його як прояв полісемії. Результати ґрунтовного аналізу термінології будівельної інженерії дають підстави підтримати останню позицію. Використання одного терміна в будівельній справі, фізиці, математиці, медицині, хімії, мистецтві, спорті та інших сферах кваліфікуємо як міжсистемну термінологічну полісемію, оскільки її основою є подібність процесів у різних галузях наукової діяльності. Наприклад, термін *bracket* у терміносистемі інженерії та будівництва означає *несучий елемент із дерева, каменю або металу, який виступає зі стіни («load-bearing member made of wood, stone or metal that overhangs a wall» [10]).* В економіці *bracket* пояснюється як *дохідна /податкова/вікова категорія – певний діапазон доходу, податку тощо («an income/ tax/ age bracket – a particular income, tax etc. range» [9]).* Англійський термін будівництва *bond* означає *цегляну кладку з перев'язкою цеглин («brickwork with overlapping bricks» [10]).* У хімії *bond* – це *хімічний зв'язок, що утримує атоми разом у молекулі («the chemical force that holds atoms together in a molecule» [9]).*

Семантичний аналіз першої групи термінів інженерії та будівництва як спеціальних і загальноновживаних лексичних одиниць виявив дві тенденції їхньої семантики. У деяких випадках спеціальне значення імпліцитно відображене в тлумаченні загальноновживаної мови. У такому разі доцільно позначати це значення лексикографічною поміткою *build*. Протилежна тенденція спостерігається тоді, коли інженерне значення взагалі не згадується у тлумачному словнику. У цьому випадку, на нашу думку, його слід додати до переліку значень. Ця група також характеризується міжсистемною термінологічною полісемією більшості термінів.

У групі слів із середнім ступенем полісемії загальноновживані значення представлені широко. Ця група налічує 30 термінів будівельної інженерії. Усі ці терміни мають понад два значення. У цій групі виділяємо такі тематичні підгрупи: *професії у сфері інженерії та будівництва; оздоблення; стилі у будівництві; церква та її частини; монументи.* Наведемо окремі приклади. До тематичної підгрупи «Професії у сфері інженерії та будівництва» належать такі терміни другої групи нашого матеріалу: *architect, building designer, project manager.* У термінологічному словнику термін *architect* означає *ліцензованого фахівця, який організовує простір («a licensed professional who organizes space. Architects design houses, office buildings, skyscrapers, landscapes and even entire cities» [10]).* Тлумачний словник пояснює цю лексичну одиницю як: *1) людина, чия професія – проєктувати будівлі; 2) особа, яка першою запропонувала важливу й успішну ідею («1) someone whose job is to design buildings; 2) the architect of something – the person who originally thought of an important and successful idea» [9]).* Цілком закономірно, що у словнику Лонгмана слово *architect* тлумачиться ширше, ніж у спеціалізованому лексикографічному джерелі. Друге значення ілюструє процес детермінологізації, коли термін уживається для позначення узагальненого, нетермінологічного поняття. Тематична підгрупа нашої вибірки «Оздоблення» містить такі терміни: *cornice, pier, tracery, boss, chevron.* Наприклад, *cornice* – *верхня частина профільованих елементів (карнизів) уздовж верхівки стіни або безпосередньо під дахом («the uppermost section of moldings along the top of a wall or just below a roof» [10]); pier* – *масивна опора (стовп), що використовується для підтримки даху («a large pillar used to support a roof» [10]).*

Більшість загальноновживаних значень, що характеризують цю групу, перебуває у тісному зв'язку з термінологічними: в одних випадках вони виступають як первинні, в інших – як похідні. Характерною ознакою термінів із середнім ступенем полісемії є також можливість їх поділу на окремі тематичні підгрупи.

Моносемія розглядається як відповідність «термін – поняття», за якої одному терміну відповідає лише одне поняття. Водночас кількість коренів і афіксів у кожній мові, що можуть

слугувати словотвірною базою для творення термінів, є обмеженою порівняно з кількістю понять у різних предметних галузях, яка постійно й стрімко зростає. З цієї причини досягнення моносемії в строгому розумінні в термінології є неможливим, хоча саме вона була б найбільш ефективним засобом її стандартизації.

У третій групі нашого матеріалу загальноновживані значення здебільшого збігаються зі спеціальними. Усі моносемантичні слова нашого мовного матеріалу (18 лексичних одиниць) є термінами будівельної інженерії: *bungalow*, *cupola*, *dormer*, *eave*, *jamb*, *pediment*, *pilaster*, *scullery*, *rood*, *chancel*, *campanile*, *spire*, *drawbridge*, *haunch* тощо.

Термін *pilaster* у словнику будівельної справи фіксується як *прямокутна опора, що нагадує плоску колону* («*a rectangular support that resembles a flat column*» [10]). У тлумачному словнику ця лексикографічна одиниця означає *плоску квадратну колону, прикріплену до стіни будівлі з декоративною метою* («*a flat square column attached to the wall of a building for decoration*» [9]). Обидва ці значення є досить подібними, і їх об'єднує спільна сема *column*. Термінологічна одиниця *jamb* у спеціальному словнику тлумачиться як *один із двох вертикальних стовпів або елементів, що утворюють бокові частини дверей, віконної рами чи каміна* («*one of a pair of vertical posts or pieces forming the sides of a door, window frame, or fireplace*» [10]). У словнику Longman це слово подається як *стовп, що утворює бік дверей або вікна* («*a post that forms the side of a door or window*» [9]).

Аналіз моносемантичних термінів будівельної інженерії дає підстави зробити висновок, що моносемія в англійській термінології будівельної галузі є досить поширеним явищем, оскільки за кількісними показниками моносемантичні терміни посідають друге місце в нашому мовному матеріалі.

На основі кількісного критерію семний склад матеріалу було поділено на три основні групи: поліфункціональні семи, семи із середнім ступенем частотності та монофункціональні семи. У нашому мовному матеріалі до поліфункціональних семантичних одиниць належать такі: *part of*, *piece of*; *people*, *person*; *material*; *wall*; *building*; *area*; *ceiling*; *surface*; *space* тощо. Кожна з цих сем є складником значень більш ніж чотирьох термінів інженерної та будівельної сфери діяльності людини. Відповідно, вони виступають найбільш поліфункціональними елементами значення у нашому дослідженні. Сема *part of*, *piece of* об'єднує значення десяти англійських лексичних одиниць: *slip*, *base*, *plaster*, *knee*, *project*, *keystone*, *chevron*, *stonework* тощо. Наприклад, *slip* – це *невеликий або вузький шматок паперу* («*a small or narrow piece of paper*» [9]); *base* – *нижня частина або основа геральдичного щита* («*the lower part of heraldic shield*» [9]); *stonework* – *будь-яка частина будівлі чи споруди, виконана з природного каменю* («*any part of a building, structure, which incorporates natural stone*» [8]). У більшості випадків цей елемент значення в нашому матеріалі має загальнономовний характер і лише у деяких випадках передає термінологічне значення. Ця сема посідає перше місце у нашому списку рангового впорядкування елементів значення. Сема *wall* об'єднує значення шести інженерних термінів: *fender*, *niche*, *bulwark*, *pilaster*, *obelisk*, *cornice*. Наприклад, *bulwark* – це *міцна споруда на зразок стіни, збудована для захисту* («*a strong structure like a wall, built for defence*» [8]), *pilaster* – *вертикальний прямокутний виступ у стіні* («*a vertical rectangular protrusion in a wall*» [8]); *niche* – *заглиблення в товщі стіни, зазвичай призначене для декоративних цілей* («*a recess within the thickness of a wall usually for ornament*» [8]).

Аналіз поліфункціональних сем нашого мовного матеріалу дає підстави зробити висновок, що елементи значення цієї групи часто поєднують термінологічні та загальнономовні функції, причому дані матриці свідчать про тісний зв'язок термінів із загальноновживаною лексикою в семантичному просторі термінології інженерії.

Група сем із середнім ступенем частотності у значеннях лексичних одиниць налічує 32 семи: *window*; *figure*, *circle*; *cover*, *covering*; *post*, *position*; *room*; *construction*; *object*; *joint*, *junction*; *place*; *column*; *equipment*; *house*; *component*, *element* тощо. Кожна з цих сем виокремлюється із семантики двох-трьох лексичних одиниць. Семантика трьох інженерних термінів – *bay window*, *fanlight*, *dormer* – містить одну спільну сему *window*. Наприклад, *bay window* – це *вікно, розташоване у виступі фасадної площини будівлі* («*a window set into a protrusion from the elevational plane of the building*» [8]); *dormer* – *виступне вертикальне вікно, розміщене на похилому даху* («*projecting vertical window located on a pitched roof*» [8]). Сема *component*, *element* виявлена у семантичній структурі таких будівельних термінів, як *collar* і *corona*. Термін *collar* у спеціалізованому словнику визначається як *будь-який*

фіксувальний або обмежувальний елемент, що надівається на циліндричний елемент і затягується («any fixing or restraining component which fits over and is tightened to a cylindrical member» [8]). Термінологічна одиниця *corona* описується як нижній профільований елемент у класичному карнизі («the lower moulding in a classical cornice, a projecting element with a vertical face beneath the cymatium» [8]).

Монофункціональні семи були виокремлені зі значень лише однієї лексичної одиниці. Ця група налічує 36 сем, серед яких: *number; angle; base; height; increase; point; bowl; shape; force* тощо. Так, сема *number* була виявлена у значенні слова *base*: *число, відносно якого будується числова система або математична таблиця* («the number in relation to which a number system or mathematical table is built up» [9]). Елемент значення *height* входить до семантичної структури лексичної одиниці *elevation*, яка у будівельній сфері визначається як *висота певної точки будівлі або ландшафту над рівнем моря* («the height of a particular point in a building or landscape above sea level» [8]).

Для дослідження мовного матеріалу української мови ми відібрали 48 інженерних термінів. Застосувавши компонентний аналіз семантики українських термінів будівельної інженерії, ми змогли поділити всі проаналізовані слова на три групи: 1) із широкою семантикою; 2) із середнім ступенем семантичної розгалуженості; 3) моносемантичні термінологічні одиниці. Група слів із широкою семантикою об'єднує 14 лексичних одиниць, які мають у своїй семантичній структурі від чотирьох до восьми семантичних елементів. Це такі терміни: *модель, басейн, бар, масив, абсорбція, джерело, обвал* тощо.

Найбільш полісемічним терміном у нашому матеріалі є *модель*, який в інженерії використовується для позначення «виявлення про природний об'єкт, яке може бути сформульоване математично (математична модель) і реалізоване у вигляді фізичної моделі» [6]. У загальноновживаній мові це слово є полісемічною лексичною одиницею, що характеризується такими значеннями: «1) зразок якого-небудь нового виробу, взірцевий примірник чогось; 2) тип, марка конструкції; 3) зразок, що відтворює, імітує бидови і дію якого-небудь об'єкта, використовується для одержання нових знань про об'єкт; 4) те, що є матеріалом, натурою для художнього зображення; 5) явний чи умовний (зображення, опис, схема і т. ін.) образ якого-небудь об'єкта, процеси або явища, що використовується як його представник; 6) конструкція, структура, зразок, за яким побудована певна одиниця мови з одиниць нижчого рівня; 7) система математичних залежностей або програма, що відображає суттєві властивості об'єкта, процесу чи явища, які вивчаються» [4]. Семантика цієї лексичної одиниці характеризується виразним науковим характером, оскільки вона має значення в різних сферах людської діяльності, виступаючи терміном в інженерії, геології, лінгвістиці, математиці, мистецтві та механіці.

Слово *басейн* як термін будівельної справи характеризується трьома значеннями: «1) штучне водоймище із стінами, укріпленими цеглою, цементом і т. ін.; 2) територія, яку охоплює річка з притоками; 3) геол. велика ділянка залягання гірських порід, що містить поклади корисних копалин» [6]. Як загальноновживана лексична одиниця, *басейн* має також три значення: «1) западина земної поверхні, заповнена водою; 2) частина суходолу, з якої вода стікає до річки, озера чи моря; 3) область залягання покладів корисних копалин» [4]. Як можна спостерігати, тлумачення у загальноновживаному словнику не визначають цей термін як інженерний. Можна запропонувати додати до наявних у тлумачному словнику значень ще одне, позначивши його як термін інженерії.

Лексична одиниця *бар* як інженерний термін пояснюється як «позасистемна одиниця тиску» [6]. У ролі загальноновживаного слова *бар* має широку семантику й означає: «1) невеликий ресторан, в якому напої та закуски споживають біля стойки буфету або за столиками; 2) відділення для спиртних напоїв у серванті, шафі; 3) одиниця виміру атмосферного тиску, приблизно дорівнює 1 фізичній атмосфері; 4) наносний підводний вал у прибережній зоні моря або в гирлі річки; мілина; 5) деталь врубової машини і гірничого комбайна, яка робить зарубну щілину в пласті; 6) в дилерських угодах так називається сума в 1 млн. фунтів стерлінгів» [4]. Очевидно, що спеціальне значення цього терміна імпліцитно відображене в тлумачному словнику («одиниця виміру атмосферного тиску, приблизно дорівнює 1 фізичній атмосфері» [4]). Ми пропонуємо позначити цю формулу тлумачення у словнику лексикографічною ремаркою *будів.*. Загалом можна відзначити виразно

науковий характер цієї лексичної одиниці, оскільки вона є терміном у метеорології, геології, технології та економіці.

Група термінів зі середнім ступенем семантичної розгалуженості в нашому українському матеріалі складається з таких слів: *дефляція, акумуляція, бісквіт, дериват, абразія, дебіт, деформація* тощо. Семантична структура цих термінів включає два або три значення. Український термін *бісквіт* зафіксований у словнику як «*пластинка з порцеляни (фарфору), поверхня якої не вкрита глазур'ю*» [6]. Ми розглядаємо цей термін як термінологізовану лексичну одиницю, оскільки він утворений на основі зовнішньої подібності до слова *бісквіт* («*легкі борошняні вироби та печиво*» [4]). Лексична одиниця *акумуляція* в українській термінології інженерії – це «*геологічний процес накопичення на поверхні суходолу або на дні водойми мінеральної речовини чи органічних решток*» [6]. У загальнонауковому значенні *акумуляція* позначає «*накопичення в органах і тканинах тварин хімічних речовин (пестицидів, нітратів, нуклеотидів тощо), що перебувають у навколишньому середовищі*» [4]. Будівельний термін *деформація* вживається у значенні «*зміна розмірів або розмірів і форми тіла (чи його частини) під впливом зовнішніх сил, нагрівання тощо*» [6]. У інших науках термінологічна одиниця *деформація* означає: «*зміну форми або розмірів тіла під впливом прикладених сил чи нагрівання*» [4].

Семантика термінів другої групи української вибірки має виразно термінологічний характер. У деяких випадках ці інженерні терміни одночасно виступають термінами інших галузей діяльності людини. Слова цієї групи мають одне термінологічне значення в інженерії та одне загальноживане лексичне значення або, що ще частіше, значення в іншій термінологічній системі, які дуже часто збігаються. Обидва значення наведені як у тлумачному, так і у спеціальному словниках.

Третя група об'єднує моносемічні слова, яких у нашому матеріалі доволі багато (20 лексичних одиниць), а саме: *баритобетон, антаблемент, валюта, бейніт, вімперг, габіон, епюра, еркер, контрфорс, ехін, консоль* тощо. Ці терміни мають лише одне значення, яке характеризує їх виключно як терміни будівельної інженерії. Наприклад, термінологічна одиниця *епюра* вживається у значенні: «*графічне зображення, що відображає зміну якогонебудь зусилля або напруги уздовж певної осі елемента, подане у відповідному масштабі*» [6]; лексична одиниця *вімперг* у інженерії означає «*високий шпильчастий декоративний фронтон, що завершує портали й віконні прорізи в готичних спорудах*» [6]; термін *габіон* передає спеціальне поняття «*сітчаста конструкція з дроту у вигляді паралелепіпеда, заповнена камінням або галькою*» [6].

Особливість цієї групи слів нашого мовного матеріалу полягає в тому, що деякі терміни відсутні в тлумачному словнику, оскільки взагалі не мають загальноживаних значень. Інші терміни зафіксовані в тлумачному словнику і імпліцитно визначаються як терміни будівельної інженерії, проте не мають відповідної галузевої позначки.

Аналіз значень 48 українських термінів інженерії та будівництва дав змогу виокремити 82 семи. На основі кількісного критерію ми класифікували семи на три групи: поліфункціональні семи, семи із середнім ступенем частотності та монофункціональні семи. Найбільш поліфункціональні семи українського мовного матеріалу: *дія, процес; матеріал; будинок, споруда; частина; конструкція; механізм, пристрій; вода* тощо. Ці елементи значення об'єднують семантику від десяти до чотирьох лексичних одиниць, репрезентуючи як загальномовну, так і термінологічну семантику аналізованих слів. Сема *дія, процес* об'єднує десять лексичних одиниць: *будівництво, грануляція, абсорбція, деривація, напруження, дефляція, акумуляція, абразія, обертання, заземлення*. У формулах тлумачення п'яти слів (*будівництво, абсорбція, дефляція, акумуляція, обертання*) ця сема має термінологічний характер. Наприклад: *дефляція* вказує на «*процес руйнування вітром гірських порід і розвіювання їх продуктів вивітрювання*»; *акумуляція* – це «*процес нагромадження на поверхні Землі і на дні водойм мінеральних частинок чи органічних решток*» [6]. У семантиці інших лексичних одиниць сема *дія, процес* репрезентує загальноживані значення. Наприклад: *напруження* характеризується значенням «*дія за значенням напруження*» та «*дія затискання чогось між чимось*» [4]. Другим поліфункціональним семантичним елементом в нашому матеріалі є *будинок, споруда*. Його було виокремлено зі значень дев'яти лексем (*блок, галерея, архів, арсенал, масив, елеватор, окоп* тощо) і він переважно репрезентує термінологічні значення. Наприклад: *галерея* позначає «*частини будинку, в якій одні (зовнішню) стіну замінюють стовпи, колони, балюстрада*»; *окоп* вказує на

«*фортифікаційни споруду відкритого типу, призначені для ведення вогню та захисту особового складу і військової техніки від засобів ураження*» [6].

Семи із середнім ступенем частотності у формулах тлумачення українських термінів інженерії та будівництва представлені такими одиницями: *берег, схил гори, вал, елемент, деталь, посудина, міст, брус, деревина, сталь, поверх, ярус, камінь, мінерал, ящик, коробка, об'єкт, зразок, одиниця виміру, водоймище, канал, сходовіл, поверхня* тощо. Ці семантичні одиниці є складниками семантичної структури двох та трьох лексем у нашому мовному матеріалі. Більшість сем цієї групи має термінологічний характер. Термінологічну семантику слів *абразія* і *банкет* у нашому мовному матеріалі представлено такими формулами тлумачення: «*руйнування берегів морів, озер і штучних водойм хвилями та прибоєм*» (*абразія*); «*насип зі щебеню або каміння, що захищає береги водойм від розмивання*» (*банкет*) [6]. Сема *поверх, ярус* була виокремлена зі спеціальних значень лексичних одиниць *галерея* і *антресоль*: *галерея* це – «*верхній ярус залу для глядачів*»; *антресоль* – «*верхній півповерх із внутрішньою галереєю в особняках і садибних будинках*» [6]. Ці слова займають суміжні позиції в семантичному просторі української інженерної термінології.

Монофункціональні семи становлять найчисельнішу групу, оскільки нами було виявлено 46 семантичних елементів, які трапляються лише один раз у значеннях лексичних одиниць українського мовного матеріалу (*система, височина, віддаль, основа, сила, тиск, стан, становище, вихід, початок, падіння, контур, подія, поглинання, галузь, сфера, наука, підземний хід, ряд, полиця, балкон, стеля, організація, склад, світильник, зброя, точка, коефіцієнт, зміна, закріплення, модель, скло, виступ, об'єднання держав, панно, захист, скульптура, розмір* тощо). Сему *віддаль* було виокремлено зі значення лише одного терміна інженерії – *база*. Вона має чітко виражений термінологічний характер. У спеціальному словнику формула тлумачення, з якої її було виділено, подається так: «*віддаль між осiami автомобілів або інших колісних транспортних засобів*» [6]. Наведемо ще приклади семантичних одиниць цієї групи, що мають термінологічний характер: *підземний хід* (*галерея* – «*підземний хід, що з'єднує окремі споруди*»); *сила, тиск* (*напруження* – «*міра внутрішніх сил, які виникають в окремих елементах машин і споруд під впливом зовнішніх сил*») [6]. Семи третьої групи українського мовного матеріалу поряд із реалізаціями термінологічного характеру виявляють також загальнономовні значення. Наприклад: *падіння* (*обвал* – «*стрімке падіння великої частини ґрунту внаслідок зсуву, руйнування*»), *стан, становище* (*напруження* – «*стан піднесення, збудження, зосередження сил при здійсненні чого-небудь*») [4].

Висновки. У дослідженні здійснено порівняльний семантичний аналіз термінології інженерії та будівництва англійської та української мов з метою виявлення спільних і відмінних рис функціонування термінів у термінологічному та загальнономовному контекстах двох генетично віддалених мов. Методологічною основою слугувала формалізована модель семантичного аналізу, що передбачає побудову матриці семантичного простору термінів. Терміни впорядковано за ступенем полісемії, а семи — за частотністю їх уживання. Перетин відповідних координат у матриці фіксує реалізацію сем у значеннях лексичних одиниць. У результаті аналізу 65 англійських і 48 українських термінів виокремлено відповідно 93 і 82 семи, що дало змогу простежити співвідношення загальнономовної та термінологічної семантики. Встановлено три групи термінів: полісемантичні, із середнім ступенем полісемії та моносемантичні. В англійському матеріалі переважають лексеми середнього ступеня полісемії, тоді як в українському — моносемантичні терміни, що свідчить про вищий рівень термінологічної спеціалізації української лексики. Семантичний аналіз засвідчив наявність спільних закономірностей організації термінологічних систем, зокрема взаємодію загальнономовних і спеціальних значень, а також міжгалузеву термінологічну полісемію. Виявлено дві тенденції: або імпліцитне відображення спеціального значення в загальнономовних дефініціях, або його відсутність у тлумачних словниках, що потребує лексикографічного доповнення. Загалом, результати дослідження підтверджують системний характер семантичної організації термінології інженерії та доцільність застосування компонентного аналізу для виявлення міжмовних семантичних відповідностей.

Л і т е р а т у р а

1. Алієва, О. (2015). *Спільний інваріантний компонент: формування семантичної та концептуальної структури терміна*. Сучасні дослідження з іноземної філології. Збірник наукових праць, вип. 13. Ужгород: «Аутдор-Шарк».
2. Павлова, О. (2018). *Українське зіставне термінознавство: сучасний стан і перспективи*. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології», № 890.
3. Пешчак, М. М. (1982). *Структурування лексичного значення*. Формалізовані основи семантичної класифікації лексики. Київ: Наукова думка.
4. *Словник української мови: в 11 т.*, за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980. URL: <http://sum.in.ua>
5. Сорока, Т. В. (2014). *Семантика найбільш багатозначних англійських аксіономерів*. Сучасні дослідження з іноземної філології, вип. 12. Ужгород: «Аутдор-Шарк».
6. *Термінологічний словник-довідник з будівництва і архітектури*, Р. А. Шмиг, В. М. Боярчук, І. М. Добрянський, В. М. Барабаш; за заг. ред. Р. А. Шмига. Львів, 2010. URL: https://repository.lnup.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/335/1/Terminolohichniy_slovyk-dovidnyk_z_budivnytstva_ta_arkhitektury
7. Фабіан, М. П. (2014). *Семантика мовного етикету: новий підхід до її вивчення*. Сучасні дослідження з іноземної філології, вип. 12. Ужгород: ПП «Аутдор-Шарк».
8. *Dictionary of Architecture and Building Construction*. URL: https://www.academia.edu/37128673/Dictionary_of_Architecture_and_Building_Construction
9. *Longman Dictionary of Contemporary English*. URL: <https://www.ldoceonline.com>
10. *Sturgis Dictionary of Architecture and Building*. New York. URL: <https://archive.org/details/sturgisillustrat0001stur/page/n5/mode/2up>

R e f e r e n c e s

1. Aliyeva, O. (2015). Common invariant component: formation of the semantic and conceptual structure of the term. *Modern Research in Foreign Philology. Collection of Scientific Papers*, Issue 13. Uzhhorod: «Autors-Shark». (Original work published in Ukrainian: *Spil'nyy invariantnyy komponent: formuvannya semantychnoyi ta kontseptual'noyi struktury termina*).
2. Pavlova, O. (2018). Ukrainian comparative terminology studies: current state and prospects. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Series "Problems of Ukrainian Terminology"*, No. 890. (Original work published in Ukrainian: *Ukrayins'ke zistavne terminoznavstvo: suchasnyy stan i perspektivy*).
3. Peshchak, M. M. (1982). Structuring lexical meaning. Formalized foundations of semantic classification of vocabulary. Kyiv: Naukova dumka. (Original work published in Ukrainian: *Strukturuvannya leksychnoho znachennya. Formalizovani osnovy semantychnoyi klasyfikatsiyi leksyky*).
4. Dictionary of the Ukrainian Language: in 11 volumes, ed. by I. K. Bilodid. Kyiv: Naukova dumka, 1970–1980. URL: <http://sum.in.ua> (Original work published in Ukrainian: *Slovyk ukrayins'koyi movy*).
5. Soroka, T. V. (2014). Semantics of the most polysemantic English axionomers. *Modern Research in Foreign Philology*, Issue 12. Uzhhorod: «Autors-Shark». (Original work published in Ukrainian: *Semantyka naybil'sh bahatoznachnykh anhliys'kykh aksionomeriv*).
6. Shmyh, R. A., Boyarchuk, V. M., Dobryanskyi, I. M., Barabash, V. M. (2010). *Terminological Dictionary-Handbook of Construction and Architecture*, ed. by R. A. Shmyh. Lviv, 222 p. URL: https://repository.lnup.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/335/1/Terminolohichniy_slovyk-dovidnyk_z_budivnytstva_ta_arkhitektury (Original work published in Ukrainian: *Terminolohichniy slovyk-dovidnyk z budivnytstva i arkhitektury*).
7. Fabian, M. P. (2014). Semantics of language etiquette: a new approach to its study. *Modern Research in Foreign Philology*, Issue 12. Uzhhorod: PP «Autors-Shark». (Original work published in Ukrainian: *Semantyka movnoho etyketu: novyy pidkhid do yiyi vpvchennya*).
8. *Dictionary of Architecture and Building Construction*. URL: https://www.academia.edu/37128673/Dictionary_of_Architecture_and_Building_Construction
9. *Longman Dictionary of Contemporary English*. URL: <https://www.ldoceonline.com>
10. *Sturgis Dictionary of Architecture and Building*. New York. URL: <https://archive.org/details/sturgisillustrat0001stur/page/n5/mode/2up>

ROHACH Lesya,

Candidate of Philology, Associate Professor at the Department of English Philology, Uzhhorod National University, 3 Narodna Square, Uzhhorod, Zakarpattia Region, Ukraine;
e-mail: lesya.rohach@uzhnu.edu.ua;
<https://orcid.org/0000-0001-7709-017X>

LEXICO-SEMANTIC FEATURES OF ENGINEERING AND CONSTRUCTION TERMS IN ENGLISH AND UKRAINIAN

Summary. The article presents a contrastive analysis of English and Ukrainian terminology in the field of engineering and construction with regard to their semantic organization and functioning within both terminological and general language usage. The study is based on contemporary approaches in contrastive linguistics, semasiology, and comparative terminology, which view terminological systems as structured yet dynamic formations that are in constant interaction with general vocabulary and other terminological domains. In this context, engineering and construction terminology is analyzed as a system reflecting both specialized and general linguistic semantic processes, including

polysemy, monosemy, and interbranch terminological interaction. The **aim** of the research is to identify common and distinctive features of the semantic structure of English and Ukrainian engineering and construction terms based on componential analysis and the construction of semantic space matrices. The study identifies the main groups of terms according to the degree of polysemy (high, medium, and monosemantic levels) and analyzes the correlation between general language and terminological meanings in their semantic structure. Particular attention is paid to the seme composition of lexical units, the identification of polyfunctional, medium-frequency, and monofunctional semes, as well as their role in organizing the semantic space of engineering and construction terminological systems in both languages. The semantic analysis reveals common tendencies in the two languages, in particular intersystem terminological polysemy and the interaction between general and specialized meanings. At the same time, differences in the quantitative distribution of term types and semes have been established, indicating varying degrees of terminological specialization in English and Ukrainian engineering vocabulary. The obtained **results** confirm the effectiveness of componential analysis of lexical semantics for comparative studies of terminological systems and allow for a deeper understanding of the principles underlying the semantic organization of specialized vocabulary in different languages. The findings may also be applied in lexicographic practice, in the teaching of professional English and Ukrainian, and in further interdisciplinary research on terminology.

Keywords: contrastive linguistics, engineering and construction terminology, term, general language word, seme, polysemy, monosemy.

Статтю прийнято 05.03.2026

Статтю затверджено до публікації 10.04.2026

Дата публікації 25.05.2026

Українською і англійською мовами

Згідно з Рішенням Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 429 від 22.02.2024 р. збірник «Мова» зареєстрований як друковане медіа і внесений до Реєстру суб'єктів у сфері медіа з ідентифікатором R30-02990.

Збірник «Мова» постановою президії ВАК України № 1-05/6 від 12 червня 2002 р. включено до переліку № 10 наукових фахових видань України. Тричі перереєстровано: Постановою президії ВАК України № 1-05/8 від 22.12.2010 р.; Наказом МОН України № 1328-05/8 від 21.12.2015 р.; Наказом МОН України № 409 від 17.03.2020 р. видання «Мова» включено до переліку фахових наукових видань категорії «Б».

З 2014 р. збірник «Мова» індексується на міжнародній платформі *Index Copernicus International (ICV за останні роки: 2022: 96,76, 2023: 95,35; 2024: 95,77)*, а також у базах *Ulrich's Periodicals Directory, Ukrainian Scientific Journals (USJ), Google Scholar*.

Збірник «Мова» входить до бібліометричної бази Українського інституту науково-технічної експертизи та інформації, бази "Наукова періодика України" Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, *Directory of Research Journals Indexing (DRJI), Slavic Humanities Index*.

Докладну інформацію про вимоги до оформлення статей і рецензій у виданні «Мова», а також архів випусків із повними текстами статей розміщено на вебсайті: <https://mova.onu.edu.ua>

Рекомендовано до друку вченою радою Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (Протокол № 8 від 21.04.2026 р.).

Наклад 100 пр. Зам. № 340.

Адреса редакції / Address:

Французький бульвар, 24/26, кімн. 96; м. Одеса, 65058, Україна

Телефон / Phone: +38 (096) 646-64-06

Тел/факс: (048) 746-51-14

E-mail: 3182009060@ukr.net

Вебсайт видання «Мова»: <https://mova.onu.edu.ua>

Видавець Букаєв Вадим Вікторович

вул. Пантелеймонівська 34, м. Одеса, 65012.

Тел. 0949464393, e-mail – 7431393@gmail.com

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2783 від 02.03.2007 р.